Georg Orwell - "1984"

Esimene osa
1. peatükk 2
2. peatükk 9
3. peatükk 13
4. peatükk 16
5. peatükk 20
6. peatükk 26
7. peatükk 29
8. peatükk 34

Teine osa
1. peatükk 43
2. peatükk 48
3. peatükk 53
4. peatükk 57
5. peatükk 62
6. peatükk 66
7. peatükk 68
8. peatükk 71
9. peatükk 77

Kolmas osa
1. peatükk 93
2. peatükk 99
3. peatükk 109
4. peatükk 115
5. peatükk 119
6. peatükk 121

Lisa
Uuskeele põhialused 125

ESIMENE OSA

1

Oli külm selge aprillipäev, kellad lõid parajasti kolmteist. Winston Smith, lõug vastu rinda surutud, et kaitsta end läbilõikava tuule vastu, lipsas kiiresti Võidu Maja klaasuksest sisse, aga mitte küllalt kiiresti, et takistada liivasegust tolmukeerist endaga kaasa tulemast.

Trepikoda haises keedetud kapsa ja vanade kaltsumattide järgi. Selle ühes otsas oli seinale kinnitatud värviline plakat, mis oli siseruumi kohta liiga suur. See kujutas vaid üht tohutut, enam kui meetrilaiust nägu: umbes neljakümne viie aastase mehe nägu tihedate mustade vuntside ja karmide meeldivate näojoontega. Winston hakkas trepist üles minema. Lifti ei tasunud proovidagi. See töötas paramatel aegadel harva, ja praegu oli vool päeva ajaks välja lülitatud. See oli osa vihkamise nädala eelsest kokkuhoiukampaaniast. Korter oli kaheksandal korrusel, ja Winston, kes oli kolmekümne üheksa aastane ja kel oli veenilaiendi haavand parema jala pahkluu kohal, astus aeglaselt, tõmmates minnes korduvalt hinge. Igal korrusel vaatas lifti vastasseinalt vastu plakat selle tohutu näoga. See oli niisugune pilt, mis on tehtud nii, et silmad saadavad sind igale poole. SUUR VEND VALVAB SIND, oli pildi all kiri.

Korteris luges mahlakas hääl ette mingeid arvusid, mis käisid ilmselt malmitootmise kohta. Hääl tuli piklikust, tuhmi peegli moodi metallplaadist, mis moodustas osa parempoolesest seinast. Winston keeras nuppu ja hääl jäi veidi vaiksemaks, kuigi sõnad olid endiselt selged. Seda riistapuud (mille nimi oli teleekraan), sai küll vaiksemaks keerata, aga võimatu oli seda täiesti välja lülitada. Winston jäi akna alla seisma: ta oli lühike, kleenuke ja sinised tunked, Partei vormiriietus, veel rõhutasid tema kõhnust. Tal oli väga heledad juuksed ja loomu poolest jumekas nägu, mille naha oli kehv seep, nürid Tiletid ja äsja lõppenud talve külmad karedaks muutnud.

Aknatagusest vaatepildist õhkus isegi läbi klaasi külma. All tänaval keerutasid väikesed tuulepöörised tolmu ja paberitükke, ja kuigi päike paistis ja taevas oli eresinine, oli kõik ümberringi hall ja ilmetu, välja arvatud plakatid, mida oli kõikjale üles kleebitud. Mustavuntsiline nägu vahtis vastu iga nurga pealt, ka vastasmaja fassaadilt. SUUR VEND VALVAB SIND, ütles kiri, ja tumedad silmad vaatasid sügavalt Winstonile silma. All kõnnitee kohal laperdas teine, nurgast rebenenud plakat hooti tuule käes, vaheldumisi varjates ja näidates ainsat sõna INGSOTS. Taamal laskus helikopter katuste vahele, jäi korraks õhku rippuma nagu porikärbes ja liugles siis kaarjalt edasi. See oli akendesse piiluv politseipatrull. Aga patrullil polnud suurt tähtsust. Tähtis oli Mõttepolitsei.

Teleekraanist tulev hääl Winstoni selja taga jahvatas ikka veel malmist ja IX kolmaastakuplaani ületamisest. Teleekraan töötas korraga nii vastuvõtja kui saatjana. See püüdis kinni iga vaiksest sosinast tugevama heli, mida Winston tegi; vähe sellest, kuni ta püsis metallplaadi vaateväljas, oli teda niisama hästi ka näha. Muidugi oli täiesti võimatu öelda, kas sind parajasti valvatakse või mitte. Võis ainult mõistatada, kui tihti ja mis süsteemi järgi Mõttepolitsei iga üksiku kanali sisse lülitab. Mõeldav oli seegi, et jälgiti kogu aeg kõiki. Aga igal juhul võidi sinu kanal sisse lülitada mis tahes hetkel. Tuli elada - ja elatigi, tänu harjumusele, mis oli muutunud instinktiks, - teadmises, et igat heli, mida sa teed, kuuldakse ja igat liigutust, välja arvatud pimedas, pannakse tähele.

Winston seisis kogu aeg seljaga teleekraani poole. Nii oli kindlam, kuigi ka selg võis reeta, nagu ta väga hästi teadis. Umbes kilomeetri kaugusel kõrgus valge ja vägevana tahmase maastiku kohal Tõeministeerium, tema töökoht. See, mõtles ta ebamäärase vastumeelsusega, see on siis London, Esimese Maandumisraja, Okeaania elanikearvult kolmanda provintsi pealinn. Ta püüdis leida mõnd lapsepõlvemälestust, mis ütleks, kas London on alati selline olnud. Kas siin on alati olnud ridamisi neid räämas üheksateistkümnenda sajandi maju, palgid seinu toetamas, aknad papiga kinni löödud ja katused lainelise plekiga kaetud, lagunevad aiamüürid igasse külge vajumas? Ja need pommitamisjäljed, kus õhus keerles krohvitolmu ja põdrakanep kasvas kivirusul; ja need kohad, kus pommid olid lagedaks teinud suurema platsi ja kuhu oli kerkinud karjakaupa armetuid barakke nagu kanakuute? Asjata kõik, ta ei mäletanud midagi: lapsepõlvest ei olnud säilinud midagi peale üksikute eredalt valgustatud piltide, millel ei olnud tagapõhja ja mis jäid enamasti arusaamatuks.

Tõeministeerium - uuskeeles (Uuskeel oli Okeaania ametlik keel. Selle struktuuri ja etümoloogia kohta vt. Lisa.) Tõmin - erines rabavalt kõigest muust, mida oli näha. See oli tohutu kriiskavvalgest betoonist püramiidne ehitis, mis kerkis astanguliselt 300 meetri kõrgusele. Sealt, kus Winston seisis, seletas silm veel parajasti valgel seinal elegantses kirjas ilutsevat Partei kolme loosungit:

SÕDA ON RAHU

VABADUS ON ORJUS

TEADMATUS ON JÕUD

Räägiti, et Tõeministeeriumi hoones on maa peal kolm tuhat tuba ja vastav juurestik maa all. Hajali mööda Londonit oli veel kolm samasuguse välimuse ja suurusega hoonet. Need troonisid ümberkaudsete ehituste kohal, nii et Võidu Maja katuselt võis näha korraga kõiki nelja. Need olid ministeeriumide hooned, mille vahel jagunes kogu valitsusaparaat. Tõeministeerium, mis tegeles informatsiooni, meelelahutuse, hariduse ja kunstiga. Rahuministeerium, mis tegeles sõjaga. Armastusministeerium, mis kaitses seaduslikkust ja korda. Ja Küllusministeerium, mis vastutas majanduselu eest. Uuskeeles nimetati neid: Tõmin, Ramin, Armin ja Külmin.

Armastusministeerium oli hirmuäratav asutus. Sel ei olnud ühtki akent. Winston ei olnud kordagi käinud Armastusministeeriumis, isegi mitte poole kilomeetri kaugusel sellest. See oli koht, kuhu oli võimatu pääseda muidu kui ametiasjus, ja ka siis tuli tungida läbi traattõketest, raudustest ja peidetud kuulipildujapesadest labürindi. Isegi selle välimisele kaitsevööndile viivail tänavail lonkisid musta mundriga gorillanäolised valvurid, kes olid relvastatud jätkuliste nuiadega.

Winston pööras järsult ümber. Ta oli mananud näole vaikse optimismi ilme, nagu see oli soovitav näoga teleekraani poole olles. Ta läks üle toa tillukesse kööki. Lahkudes sel kellaajal ministeeriumist, oli ta ohverdanud lõunasöögi kantiinis, ja ta teadis, et köögis ei ole midagi süüa peale mustjaspruuni leivatüki, mida tuli hoida homme hommikuks. Ta võttis riiulilt pudeli värvitu vedelikuga, mille lihtsale valgele sildile oli kirjutatud "VÕIDU" DŽINN. Sel oli vastik, õline lõhn nagu hiina riisiviinal. Winston kallas endale sealt peaaegu teetassitäie, võttis südame rindu ja neelas selle alla nagu arstirohu.

Jalamaid hakkas ta nägu õhetama ja tal tuli vesi silma. See vedelik oli nagu lämmastikhape, vähe sellest, seda neelates oli tunne, nagu oleksid kumminuiaga kuklasse saanud. Hetke pärast andis kõrvetus maos aga järele ja maailm omandas rõõmsama ilme. Ta võttis käkrunud pakist, millel oli kiri "VÕIDU" SIGARETID, ühe sigareti, aga hoidis seda ettevaatamatult püstloodis, mille tõttu tubakas pudenes kõik maha. Järgmisega oli tal rohkem õnne. Ta läks tagasi elutuppa ja istus väikese laua taha, mis oli teleekraanist vasakul. Ta võttis lauasahtlist sulepea, tindipoti ja paksu, kvartkaustas, punase selja ja marmoreeritud kaantega kaustiku.

Mingil põhjusel oli teleekraan elutoas ebatavalises kohas. Selle asemel et paikneda - nagu oli normaalne - otsaseinas, kust oleks näinud kogu tuba, oli ta pikemas seinas, vastu akent. Ekraani kõrval oli väike nidd, kus Winston praegu istus, - see oli maja ehitamise ajal mõeldud ilmselt raamaturiiuli jaoks. Ja nidls istudes ning tahapoole nõjatudes jäi Winston teleekraanile kättesaamatuks, mis puutud nägemisse. Teda oli muidugi kuulda, aga niikaua, kui ta püsis oma praeguses asendis, ei olnud teda näha. Ja osalt just see toa ebatavaline geograafia oligi talle sisendanud mõtte, mida ta asus nüüd teoks tegema.

Aga selle mõtte oli talle sisendanud ka see kaustik, mille ta oli sahtlist välja võtnud. See oli iseäralikult ilus kaustik. Selle sile, kreemjas, vanadusest pisut koltunud paber oli seda sorti, mida ei olnud enam vähemalt nelikümmend aastat toodetud. Kuid Winston oletas, et see kaustik on veel palju vanem. Ta oli märganud seda ühe väikese räämas vanakraamikaupluse aknal kuskil aguliurkas (kus nimelt, seda ta ei mäletanud) ja teda oli jalamaid haaranud vastupandamatu soov selle omanikuks saada. Partei liikmed ei tohtinud tavalistes poodides käia ("vabalt turult ostmas", nagu öeldi), aga sellest ei peetud rangelt kinni, sest paljusid asju, nagu näiteks kingapaelu ja Tiletiteri, ei olnudki muul viisil võimalik saada. Ta oli heitnud tänaval kiire pilgu ette ja taha, oli lipsanud poodi ja ostnud kaustiku kahe ja poole dollari eest ära. Sel hetkel polnud tal selle kaustikuga veel mingit kindlat kavatsust. Ta oli selle süüdlaslikult portfellis koju toonud. Isegi tühjalt, ilma et sinna oleks midagi kirjutatud, oli see kompromiteeriv omand.

Mõte, mida ta asus nüüd teoks tegema, oli päevikupidamine. See ei olnud keelatud (miski ei olnud keelatud, sestpeale kui ei olnud enam olemas seadusi), aga ilmsikstuleku puhul võis olla kindel, et karistuseks on surmanuhtlus või vähemasti kakskümmend viis aastat sunnitöölaagrit. Winston pani sule sulepea otsa ja pühkis selle õlist puhtaks. Sulg oli vanaaegne riist, mida kasutati harva isegi allkirja andmiseks, ja ta oli hankinud selle salaja ning suure vaevaga, lihtsalt tundes, et see ilus kreemjas paber on seda väärt, et sinna kirjutataks ehtsa sulega, selle asemel et kriipida seda tindipliiatsiga. Tegelikult ei olnud ta harjunud käega kirjutama. Peale väga lühikeste märkmete dikteeriti kõik mis vaja kõnekirjurile, aga praeguseks otstarbeks see muidugi ei kõlvanud. Ta kastis sule tindipotti ja jäi hetkeks kõhklema. Värin käis läbi ta südame. Paberile jälje jätmine oli otsustav tegu. Väikeste kohmakate tähtedega kirjutas ta:

[4. aprill 1984]

Ta ajas end sirgu. Teda valdas täielik abitustunne. Kõigepealt ei teadnud ta vanduda, kas praegu ikka [on] 1984. aasta. Tõenäoline see oli, sest ta oli üpris kindel, et ta on kolmekümne üheksa aastana, ja ta arvas, et ta on sündinud 1944. või 1945. aastal; aga praegusel ajal oli võimatu ühtegi ajamomenti fikseerida suurema kui paariaastase täpsusega.

Ja äkki tabas teda kõhklus: kellele ta õieti kirjutab seda päevikut? Tulevikule, neile, kes pole veel sündinud. Ta mõte tiirles mõne hetke kahtlase daatumi ümber päevikus ja põrkas siis mütsatades vastu uuskeele sõna [kaksisoism]. Nüüd alles jõudis tema teadvusse, kui suure asja ta on ette võtnud. Kuidas saab suhelda tulevikuga? See on juba loomu poolest võimatu. Tulevik kas sarnaneb olevikuga, mis puhul see ei kuula teda, või erineb olevikust, ja siis ei ole tema kitsikus sellele mõistetav.

Tükk aega ta istus ja vahtis tuimalt paberile. Teleekraanist tuli nüüd räiget marsimuusikat. Imelikult kombel paistis, et ta ei ole kaotanud mitte ainult väljendusvõimet, vaid on koguni ära unustanud kõik selle, mida ta oli kavatsenud öelda. Ta oli nädalate kaupa end selleks silmapilguks ette valmistanud, ja talle polnud kordagi pähe tulnud, et see nõuab veel midagi muud peale julguse. Kirjutamine ise saab olema kerge. Tal tarvitseb vaid paberile kanda see ilmlõpmatu ärev monoloog, mis oli jooksnud ta peas aastate kaupa. Kuid praegusel hetkel oli see monoloogki katkenud. Pealegi oli ta veenilaiendi haavand hakanud talumatult sügelema. Aga ta ei julgenud seda kratsida, sest kui ta seda tegi, lõi sinna alati põletik sisse. Sekundid tiksusid. Ta ei tajunud muud kui enda ees oleva lehe tühjust, naha sügelemist pahkluu kohal, muusika mürtsumist ja kerget uima joodud džinnist.

Järsku hakkas ta täielikus paanikas higistama, tajudes vaid ähmaselt, mida ta paberile paneb. Tema väike, kuid lapselik käekiri hüples lehel üles-alla, kaotades algul ära suured tähed ja lõpuks punktid:

[4. aprill 1984. Eile õhtul kinos. Puha sõjafilmid. Üks väga hea põgenike laevast, mida pommitati kusagil Vahemerel. Publikule tegid suurt lõbu kaadrid tohutu paksust tünnakast mehest, kes püüdis helikopteri eest ära ujuda, algul näidati, kuidas ta püherdab vees nagu pringel, siis näidati teda läbi helikopteri kuulipildujasihiku, siis oli ta auke täis ja meri tema ümber roosa ja ta vajus nii äkki põhja, nagu oleks tal aukudest vesi sisse läinud. publik möirgas naerda, kui ta põhja vajus. siis näidati päästepaati, mis oli lapsi täis ja mille kohal rippus helikopter. paadininas istus üks keskealine naine vist juuditar väike kolmeaastane poiss süles. poiss karjus hirmu pärast ja surus oma pead ema rindade vahele nagu tahaks ta end temasse puurida ja naine hoidis tal ümbert kinni ja püüdis teda rahustada kuigi oli ka ise hirmust sinine, varjates teda nii hästi kui suutis nagu loodaks ta et tema käed kaitsevad last kuulide vastu. siis viskas helikopter sinna 20-kilose pommi kohutav plahvatus ja paat lendas pilbasteks. ja siis oli seal haruldane kaader lapse käest mis lendas üles üles otse üles vastu taevast kaamera helikopteri ninas oli seda nähtavasti jälginud ja seda saatis võimas aplaus parteilaste istekohtadelt aga üks naine all prolede saaliosas pistis äkki lõugama ja karjus et seda ei tohiks lastele näidata seda ei tohiks neil pole õigust lastele neil pole õigust kuni politsei viis ta viis ta minema ma ei usu et temaga midagi tehakse keegi ei hooli sellest mida proled ütlevad tüüpiline prolede reaktsioon nad ei - -]

Winston katkestas kirjutamise, osalt sellepärast, et ta käsi tõmbus krampi. Ta ei teadnud, mis oli teda pannud seda soppa endast välja valama. Aga imelik oli see, et samal ajal oli temas selge kuju võtnud üks hoopis teist laadi mälestus, sedavõrd, et ta oli peaaegu valmis seda kirja panema. Ja ta taipas nüüd, et just selle teise juhtumi pärast ta oli järsku otsustanud koju tulla ja hakata täna päevikut pidama.

See oli juhtunud hommikul ministeeriumis, kui millegi nii häguse kohta saab üldse nii öelda.

Oli umbes üksteist ja arhiiviosakonnas, kus Winston töötas, tassiti toole boksidest välja, keset saali suure teleekraani ette, valmistudes kaheks vihkamise minutiks. Winston oli just ühes keskmises reas istet võtmas, kui äkki astus saali kaks inimest, keda ta nägupidi tundis, aga kellega ta polnud rääkinud. Üks neist oli tüdruk, keda ta koridoris sageli kohtas. Winston ei teadnud tema nime, aga ta teadis, et see tüdruk töötab ilukirjandusosakonnas. Arvestades seda, et ta oli näinud teda õliste käte ja mutrivõtmega, võis arvata, et ta on mingi tehnik mõne romaanikirjutamise masina juures. Tüdruk oli enesekindla olekuga, umbes kahekümne seitsme aastane, paksude tumedate juuste, tedretähnilise näo ja kiirete sportlike liigutustega. Ümber tema tunkede oli mitmekordselt keeratud kitsas helepunane vöö, Noorte Antiseksuaalse Liidu tunnus, küllalt tihedalt, et esile tõsta tema puusade vormikust. Winstonile oli ta olnud esimesest pilgust peale vastumeelne. Ja ta teadis ka põhjust. See oli hokiväljakute ja külmade supluste, ühiste matkade ja üldise ideepuhtuse õhkkond, mis tüdrukut saatis. Winstonile olid vastumeelsed peaaegu kõik naised, eriti aga noored ning nägusad. Just naised, ja eeskätt noored naised, olid Partei kõige fanaatilisemad pooldajad, loosungineelajad, vabatahtlikud nuhid ja ketserluse väljanuuskijad. See tüdruk aga jättis talle ohtlikuma mulje kui ükski teine. Ükskord koridoris vastu tulles oli tüdruk talle heitnud kiire kõrvalpilgu, mis oleks teda nagu läbi puurinud, nii et ta tundis hetkeks jäist hirmu. Tal käis peast läbi isegi kahtlus, et see tüdruk on ehk Mõttepolitsei agent.

See ei olnud, tõsi küll, kuigi tõenäoline. Aga siiski ta tundis iseäralikku ängistust, milles hirm segunes vaenulikkusega, iga kord kui nad kuskil kohtusid.

Teine tulija oli mees nimega O'Brien, sisepartei liige, kellel oli nii kõrge ja tähtis ametikoht, et Winstonil oli sellest vaid ähmane ettekujutus. Toolide ümber sagivad inimesed vakatasid paugupealt, kui nad nägid sisepartei liikme musti tunkesid. O'Brien oli suur turske mees jämeda kaela ja tahumatu, pentsiku, brutaalse näoga. Aga hoolimata tema heidutavast välimusest oli tema käitumises teatavat sarmi. Tal oli iseäralik komme oma prille kohendada, mis oli imelikult relvitustav, mingil seletamatul moel imelikult kultiveeritud. Seda liigutust oleks võinud võrrelda kaheksateistkümnenda sajandi aadlimehe ninatubakatoosi-pakkumisega, kui keegi veel niisugustes kategooriates oleks mõelnud. Winston oli O'Brienit näinud tosina aasta jooksul oma tosin korda. Ta tundis tema vastu sügavat huvi, ja mitte ainult sellepärast, et teda köitis kontrast O'Brieni käitumise ja tema poksijavälimuse vahel. Eeskätt toitis tema huvi salajane veendumus - või ehk siiski mitte veendumus, vaid lootus, - et O'Brieni poliitiline õigeusklikkus pole täiuslik. Miski tema näos sisendas seda vastupandamatult. Aga muidugi, võib-olla see ei olnud siiski ketserlus, mis oli kirjutatud tema näkku, vaid lihtsalt intelligents. Igal juhul jäi temast mulje kui inimesest, kellega võiks rääkida, kui õnnestuks kuidagi petta teleekraani ja jääda temaga nelja silma alla. Winston ei olnud küll iial teinud vähimatki katset seda oletust kontrollida; ja muidugi polnud tal selleks võimalustki. Sel hetkel vaatas O'Brien oma käekella, nägi, et kell on peaaegu üksteist null-null, ja otsustas ilmselt arhiiviosakonda jääda, kuni kaks vihkamise minutit on möödas. Ta võttis istet samas reas kus Winstongi, paari tooli kaugusel. Nende vahel istus väike punasejuukseline naine, kes töötas Winstoni kõrval boksis. Tumedate juustega tüdruk istus otse tema selja taga.

Järgmisel hetkel, nagu oleks tööle hakanud mingi tohutu õlitamata masinavärk, prahvatas otsaseinas olevast suurest teleekraanist saali kohutav krigisev kõnehääl. See käis hammastest läbi ja ajas kuklakarvad turri. Vihkamine oli alanud.

Nagu tavaliselt, ilmus ekraanile Emmanuel Goldsteini, rahvavaenlase nägu. Siit-sealt vaatajate hulgast kostis sisinast. Väike punajuukseline naine piiksatas hirmust ja vastikusest. Goldstein oli renegaat ja ususalgaja, kes kunagi ammu (kui ammu, seda ei mäletanud täpselt enam keegi) oli olnud üks Partei juhtivaid tegelasi, peaaegu Suure Venna endaga ühel tasemel, ja oli siis hakanud arendama kontrrevolutsioonilist tegevust, oli surma mõistetud, aga oli salapärasel kombel põgenema pääsenud ja kadunud. Kahe vihkamise minuti programm muutus päevast päeva, aga iial ei puudunud sealt Goldstein kui peategelane. Tema oli esimene reetur, kõige varasem Partei puhtuse reostaja. Kõik hilisemad Partei-vastased kuriteod, kõik reetmised, sabotaajiaktid, ketserlused ja kallakud lähtusid otse tema õpetusest. Kusagil oli ta siiamaani elus ja haudus oma salaplaane: võib-olla kusagil ookeani taga oma välismaa leivaisade kaitse all või isegi - nagu vahetevahel sosistati - mõnes peidukohas Okeaanias endas.

Winstonil võttis südame alt õõnsaks. Goldsteini nägu kutsus temas alati esile segase tunnetepuhangu. See oli kõhn juudinägu suure käharate valgete juuste oreooli ja väikese kitsehabemega, - tark nägu, ja siiski mingil moel olemuslikult vastumeelne ja seniilselt rumal oma pika kitsa ninaga, millel prillid olid alla vajunud. See sarnanes lamba näoga ja ka tema hääl oli määgiv nagu lambal. Goldstein alustas oma alatist tigedat Partei-vastast rünnakut, mis oli nii liialdatud ja ebaloomulik, et lapski oleks võimeline olnud seda läbi nägema, ja siiski küllalt veenev, et sisendada ärevat tunnet, nagu võiks mõnda teist inimest, kes ei ole nii arukas, sellega ära petta. Ta sõimas Suurt Venda, mõistis hukka Partei diktatuuri, nõudis viivitamatult rahu sõlmimist Euraasiaga, astus välja sõnavabaduse, trükivabaduse, koosolekute vabaduse ja mõttevabaduse kaitseks, ta karjus hüsteeriliselt, et revolutsioon on reedetud, ja seda kõike silpiderohkes kiirkõnes, mis oli nagu Partei kõnemeeste tavalise stiili paroodia ja sisaldas isegi uuskeele sõnu: tegelikult rohkem uuskeele sõnu, kui tavaline Partei liige igapäevases elus kasutas. Ja et kellelegi ei jääks kahtlust, mida tegelikult see Goldsteini silmakirjalik loba varjab, marssisid tema pea taga teleekraanil lõputud Euraasia armee kolonnid: rida rea järel terveid ja tugevaid, ilmetu asiaadinäoga mehi, kes ekraani pinnale jõudes kadusid, et anda ruumi teistele, täpselt samasugustele. Sõdurisaabaste tuim rütmiline trampimine moodustas tausta Goldsteini määgivale häälele.

Vihkamine polnud kestnud veel kolmekümmend sekunditki, kui juba pool saalis olijaist tõi kuuldavale tahtmatuid raevuröögatusi. Võimatu oli taluda seda endaga rahulolevat lambanägu ekraanil ja Euraasia armee kohutavat jõudu selle taga; ja üldse kutsus Goldsteini nägemine või isegi ainult mõte temale automaatselt esile viha ja hirmu. Ta oli püsivam vihaobjekt kui Euraasia või Ida-Aasia, sest kuni Okeaania sõdis ühega neist suurriikidest, oli ta üldiselt teistega rahujalal. Aga imelik oli see, et kuigi Goldsteini kõik vihkasid ning põlgasid ja kuigi tema teooriaid lükati ümber, purustati ja naeruvääristati päevast päeva ja tuhat korda päevas, kõnetoolides, teleekraanil, ajalehtedes ja raamatutes, ja demonstreeriti kõigile nende haletsusväärset olemust, ei paistnud tema mõju sugugi kahanevat. Ikka leidus uusi lihtsameelseid, kes ootasid, et ta neid õnge võtaks. Ei möödunud ainsatki päeva, kus Mõttepolitsei poleks paljastanud spioone ja sabotööre, kes tegutsesid tema juhendusel. Ta käsutas tohutut varjuarmeed, konspiraatorite põrandaalust võrku, kelle eesmärgiks oli kukutada Riik. Selle nimeks arvati olevat Vennaskond. Sosistati ka kohutavast raamatust, kõigi

ketserlike vaadete kogumikust, mille autor oli Goldstein ja mis liikus siin-seal salaja käest kätte. Sel raamatul polnud pealkirja. Kui sellest üldse juttu tehti, siis öeldi lihtsalt: [see raamat]. Aga niisugustest asjadest teati vaid ähmaste kuulduste järgi. Nii Vennaskond kui [see raamat] olid teemad, mida Partei lihtliige püüdis vältida, kui see vähegi võimalik oli.

Teisel minutil paisus vihkamine raevuks. Inimesed kargasid kohalt püsti ja karjusid täiest kõrist, püüdes lämmatada ekraanilt tulevat hulluksajavat määgivat häält. Väike punasejuukseline naine õhetas näost ja maigutas suud nagu kuivalejäänud kala. Isegi O'Brieni rohmakas nägu õhetas. Ta istus väga sirgelt ja ta tugev rindkere tõusis ja vajus, nagu ründaksid seda merelained. Tumedajuukseline tüdruk Winstoni selja taga hakkas karjuma "Siga! Siga! Siga!", haaras äkki raske uuskeele sõnaraamatu ja viskas selle vastu ekraani. See tabas Goldsteini nina ja põrkas tagasi; hääl jätkas segamatult. Ühel selgel hetkel märkas Winston, et ta karjub koos teistega ja taob metsikult kontsa vastu toolipulka. Kahe vihkamise minuti juures polnud kohutav mitte see, et inimene oli kohustatud mingit osa mängima, vaid vastupidi see, et tal oli võimatu hoiduda kaasa minemast. Kolmekümne sekundi jooksul kadus igasugune teesklemisvajadus. Võigas hirmu- ja kättemaksuekstaas, soov tappa, piinata ja nägusid sepahaamriga lömastada näis läbivat inimsumma nagu elektrivool, muutes inimese vastu tema tahtmist grimassitavaks ja röökivaks nõdrameelseks. Kusjuures viha, mida inimesed tundsid, oli abstraktne, eesmärgita tunne, mida võis ühelt objektilt teisele suunata nagu leeklambi leeki. Nii ei olnud mõnel hetkel Winstoni viha suunatud üldse mitte Goldsteini vastu, vaid vastupidi, Suure Venna, Partei ja Mõttepolitsei vastu; ja sellistel hetkedel kuulus tema süda üksildasele mõnitatud ketserile ekraanil, tõe ja terve mõistuse ainsale kaitsjale valede maailmas. Aga juba järgmisel hetkel oli ta ühel meelel inimestega enda ümber, ja kõik, mis Goldsteini kohta öeldi, paistis talle tõsi olevat. Ja neil hetkedel muutus tema salajane vihkamine Suure Venna vastu imetluseks ja Suur Vend ülenes tema silmis: võitmatu, kartmatu kaitsja, kes seisab nagu kalju Aasia hordide vastu, ja Goldstein, vaatamata oma isoleeritusele, oma abitusele ja kahtlusele, mis rippus koguni tema olemasolu kohal, näis olevat nagu mingi kuri võlur, kes on võimeline lihtsalt oma hääle jõuga tsivilisatsiooni hävitama.

Aga aeg-ajalt oli võimalik oma viha ka meelevaldselt sinna või tänna suunata. Äkki, nagu meeletu pingutusega, millega luupainaja käes vaevleja tõstab oma pea padjalt, õnnestus Winstonil oma viha ekraanil olevalt näolt üle kanda tumedajuukselisele tüdrukule enda taga. Elavad kaunid kujutluspildid välgatasid läbi ta pea. Ta peksaks tüdruku kumminuiaga surnuks. Seoks ta alasti posti külge ja laseks ta nooli täis nagu Püha Sebastianuse. Vägistaks ta ära ja lõikaks tal orgasmihetkel kõri läbi. Winston mõistis nüüd paremini kui varem, [miks] ta seda tüdrukut vihkab. Ta vihkas teda sellepärast, et tüdruk oli noor ja ilus ja sootu, et ta tahtis temaga voodisse minna, mis oli aga võimatu, sest tüdruku hurmavalt nõtke piha ümber, mis näis lausa igatsevat embusi, oli see vastik helepunane vöö, pealetükkiv kasinuse sümbol.

Vihkamine saavutas haripunkti. Goldsteini hääl oli muutunud tõeliseks määgimiseks ja hetkeks moondus ta nägu lambanäoks. Siis sulas see nägu Euraasia sõduri kujuks, mis lähenes, tohutu ja hirmuäratav, automaadi tärisedes, ja näis iga hetk ekraanilt maha astuvat, nii et mõned esimeses reas istujad surusid end hirmuga vastu seljatuge. Aga samal hetkel ohkasid kõik kergendatult: vaenulik kuju sulas Suure Venna mustajuukseliseks ja mustavuntsiliseks näoks, mis oli täis jõudu ja üleloomulikku rahu ja nii lai, et täitis peaaegu kogu ekraani. Keegi ei kuulnud, mida Suur Vend ütles. Need olid lihtsalt mõned julgustussõnad, niisugused sõnad, mida lausutakse lahingukäras ja millest ei saa õieti arugi, aga mis annavad tagasi kindlustunde lihtsalt sellega, et neid öeldakse. Siis ähmastus Suure Venna nägu ja selle asemel ilmusid ekraanile Partei kolm loosungit suurte trükitähtedega:

SÕDA ON RAHU

VABADUS ON ORJUS

TEADMATUS ON JÕUD

Aga Suure Venna nägu näis veel mõne sekundi ekraanil püsivat, nagu oleks surve, mida ta inimeste silmamunadele avaldas, olnud liialt tugev, et kohe kaduda. Väike punajuukseline naine oli langenud üle enda ees oleva tooli seljatoe. Väriseval pominal, mis kõlas nagu "Mu päästja!", sirutas ta käsi ekraani poole. Siis kattis ta näo kätega. Oli ilmne, et ta palvetas.

Samal ajal hakkas kogu rahvasumm tumedalt, aeglaselt ja rütmiliselt skandeerima: "S-V!... S-V!... S-V!", ikka ja jälle, väga aeglaselt, pikk paus kahe hääliku vahel, - raske pomisev heli, kuidagi imelikult ürgne, nagu saadaks seda paljaste jalgade tümpsumine ja tamtammide kõmin. See kestis umbes pool minutit. See oli refrään, mida võis ülevoolavate tunnete puhul sageli kuulda. Osalt oli see nagu hümn Suure Venna tarkusele ja ülevusele, veel enam aga oli see enesehüpnoos, teadvuse tahtlik uinutamine rütmilise müra abil. Winstonil läks südame alt külmaks. Kahe vihkamise minut jooksul ei suutnud ta hoiduda üldisest hullusest osa võtmast, aga see ebainimlik loitsimine "S-V!... S-V!" täitis teda alati õudusega. Muidugi skandeeris ta koos teistega;

teisiti oli võimatu talitada. Oma tunnete varjamine, näoilme valitsemine, teistega kaasategemine oli instinktiivne reaktsioon. Aga seal oli mõnesekundiline ajavahemik, kus pilk oli võinud teda reeta. Ja just sel hetkel oli juhtunud midagi olulist, kui muidugi üldse oli juhtunud.

Ta oli korraks tabanud O'Brieni pilgu. O'Brien oli püsti tõusnud. Ta oli prillid eest võtnud ja oli neid oma iseloomuliku liigutusega taas ninale panemas. Aga hetkeks olid nende pilgud kohtunud, ja niikaua kui see kestis, teadis Winston - jah, ta [teadis] - , et O'Brien mõtleb samuti nagu tema. Seda sõnumit ei saanud vääriti mõista. Nagu oleksid nende ajud avanenud ja mõtted pilgu kaudu ühest teise voolanud. "Ma olen sinuga," näis O'Brien talle ütlevat. "Ma tean täpselt, mida sa tunned. Ma tean sinu põlgust, vihkamist ja jälestust. Aga ära karda, ma olen sinu leeris!" Siis see mõistmisvälgatus kustus ja O'Brieni ilme oli niisama läbitungimatu nagu kõigil teistelgi.

See oli kõik ja Winston polnud enam kindel, kas oligi midagi juhtunud. Niisugustel juhtumitel ei olnud järge. Need toitsid vaid tema usku või lootust, et on teisigi Partei vaenlasi peale tema. Võib-olla vastasid kuuldused tohutust põrandaalusest vandenõust ikkagi tõele, võib-olla Vennaskond siiski eksisteeris! Kuigi oli võimatu kindel olla, vaatamata lõpututele arreteerimistele, ülestunnistustele ja hukkamistele, et see Vennaskond ei ole lihtsalt müüt. Vahel ta uskus selle olemasolusse, vahel mitte. Mingeid tõendeid ei olnud, olid üksnes põgusad tähelepanekud, mis võisid tähendada kõike või mitte midagi: juhuslikud vestluskatked, tuhmid kritseldused peldikuseintel, - ükskord isegi, kui kaks võõrast kohtusid, peaaegu märkamatu jest, mida võis tõlgendada paroolina. Aga see kõik oli üks suur mõistatus, võimalik, et ta oli seda lihtsalt ette kujutanud. Ta oli oma boksi tagasi läinud, uuesti O'Brieni poole vaatamata. Tal ei olnud korrakski peast läbi käinud mõtet jätkata nende hetkelist kontakti. See oleks olnud äärmiselt ohtlik isegi siis, kui ta oleks teadnud, kuidas seda teha. Sekundi või kahe vältel olid nad vahetanud ebamäärase pilgu, ja sellega oli lugu lõppenud. Aga umbses üksinduses, milles ta oli sunnitud elama, oli seegi meeldejääv sündmus.

Winston ärkas mõtetest ja sirutas end. Ta röhatas. Džinn ajas maost üles.

Ta pilk keskendus jälle kaustiku leheküljele. Ta avastas, et kuni ta oli abitult mõtisklenud, oli ta jätkanud automaatselt kirjutamist. Ja käekiri ei olnud enam kramplik ja kohmakas nagu enne. Sulg oli jooksnud mõnuga üle sileda paberi, maalides suurte selgete trükitähtedega -

MAHA SUUR VEND

MAHA SUUR VEND

MAHA SUUR VEND

MAHA SUUR VEND

MAHA SUUR VEND

rida rea järel, täites pool lehekülge.

Teda haaras paanikahoog. See oli absurdne, sest nende konkreetsete sõnade kirjapanemine ei olnud iseenesest ohtlikum kui lihtsalt see fakt, et ta oli hakanud päevikut pidama; aga hetkeks ta tundis kiusatust rikutud lehed välja rebida ja kogu ettevõttest loobuda.

Kuid ta siiski ei teinud seda, sest ta teadis, et sellest ei oleks kasu. Ei ole mingit vahet, kas ta kirjutab MAHA SUUR VEND või jätab selle kirjutamata. Ei ole mingit vahet, kas ta jätkab päeviku pidamist või jätab selle pooleli. Mõttepolitsei tabab ta nagunii. Ta oli toime pannud - oli juba toime pannud, isegi kui ta sulg poleks iial paberit puudutanud, - raskeima kuriteo, mis sisaldas endas kõik teised. Seda nimetati mõtteroimaks. Ja mõtteroim oli asi, mida ei saanud igavesti varjata. Võib mõnda aega, koguni aastaid edukalt kavaldada, aga varem või hiljem sind tabatakse nagunii.

See toimus alati öösel - arreteerimised toimusid tingimata öösel. Sind äratatakse une pealt, jõhker käsi raputab sind õlast, valgus pimestab sul silmi, voodi ümber on kalgid näod. Enamikul juhtudel ei toimunud mingit kohut, arreteerimise kohta ei ilmunud mingit teadet. Inimesed lihtsalt kadusid, ja alati öösel. Su nimi kustutati nimekirjast, kõik jäljed sellest, mis sa olid iial teinud, pühiti minema, su kunagine olemasolu salati maha ja seejärel unustati. Sind kõrvaldati, hävitati: [likvideeriti], oli tavaline ütlemine.

Winstonit haaras hetkeks mingi hüsteeriahoog. Ta kirjutas kiiresti ja kritseldades:

[nad lasevad mind maha ma ei hooli sellest nad tulistavad mind kuklasse ma ei hooli sellest maha suur vend nad tulistavad alati kuklasse ma ei hooli sellest maha suur vend - -]

Ta nõjatus vastu tooli seljatuge, pisut häbenedes ennast, ja pani sulepea käest. Hetke pärast ta võpatas metsikult. Uksele koputati.

Juba! Ta istus vaiksel nagu hiir, lootes asjata, et koputaja, olgu ta kes tahes, lahkub pärast seda ainust katset. Aga ei, koputus kordus. Kõige halvem oleks viivitada. Süda kloppis metsikult, aga ta nägu oli pikast harjumusest arvatavasti ilmetu. Ta tõusis püsti ja liikus vaevaliselt ukse poole.

Kui Winston pani käe ukselingile, märkas ta, et päevik on jäänud lahtiselt lauale. MAHA SUUR VEND oli kirjutatud üle kogu lehe, nii suurte tähtedega, et neid nägi lugeda isegi uksel seistes. Ta oli hakkama saanud kujuteldamatu lollusega. Aga ta taipas, et isegi paanikas ta ei olnud tahtnud kreemikat paberit määrida ja kaustikut kinni panna, enne kui tint on ära kuivanud.

Ta tõmbas hinge ja avas ukse. Ja otsekohe voogas temast üle soe kergenduslaine. Ukse taga seisis värvitu, muserdatud ilme, salkus juuste ja kortsulise näoga naine.

"Seltsimees," alustas naine sünge, kiunuva häälega, "ma kuulsin, et te tulite koju. Kas te saaksite korraks meile tulla ja meie kraanikaussi vaadata? See on umbes ja - -"

See oli proua Parsons, naabri naine samalt korruselt. (Proua oli sõna, mida Partei just heaks ei kiitnud - kõiki oleks tulnud kõnetada "seltsimees" - , aga mõne naise puhul kasutati seda tahtmatult.) Ta oli umbes kolmekümne aastane, aga nägi palju vanem välja. Jäi mulje, et ta näo kortsudesse on tolmu kogunenud. Winston järgnes talle mööda koridori. Need asjaarmastajalikud parandustööd oli igapäevaseks ärritajaks. Võidu Maja oli ehitatud 1930-ndatel aastatel ja oli lagunemas. Laest ja seintelt pudenes pidevalt krohvi, torud lõhkesid iga kõvema külmaga, katus laskis läbi, iga kord kui lund sadas, ja keskküte töötas tavaliselt poole võimsusega, kui seda majanduslikel kaalutlustel lausa välja polnud lülitatud. Remont, välja arvatud see, millega inimene ise hakkama sai, käis kõrgete komisjonide kaudu; ja sel moel võttis isegi aknaruudu parandamine kaks aastat aega...

"Ma tulin ainult sellepärast, et Tomi pole kodus," ütles proua Parsons ebalevalt.

Parsonsite korter oli suurem kui Winstonil ja kuidagi teistmoodi raamas. See nägi välja, nagu oleks mingi koletu suur metselukas siin äsja kõik segi trampinud. Põrandal vedelesid sporditarbed: hokikepid, poksikindad, katkine jalgpall, paar pahupidi pööratud määrdunud spordipükse, ja laual oli kuhi musti toidunõusid ning kortsunud vihikuid. Seintel oli Noorsooühingu ja Luurajate helepunane lipp ja Suure Venna elusuurune plakat. Kogu majale ühisest keedetud kapsa lõhnast tungis siin läbi vänge higilehk, mis kuulus - see oli esimesest hetkest selge, kuigi seda oli raske seletada, - isikule, keda parajasti kohal polnud. Teises toas püüdis keegi kammi ja tualettpaberi abil kaasa mängida marsimuusikat, mida tuli ikka veel teleekraanist.

"Need on lapsed," ütles proua Parsons, heites areldi pilgu ukse poole. "Nad pole täna välja saanud. Ja muidugi "

Proua Parsonsil oli harjumus lauseid pooleli jätta. Kraanikauss oli peaaegu ääreni täis sogast rohekat vett, mis haises hullemini kui kapsas. Winston laskus põlvili ja uuris vesilukku. Ta vihkas kätega töötamist ja vihkas kummardamist, mis ajas teda alati köhima. Proua Parsons vaatas abitult kõrvalt.

"Muidugi, kui Tom kodus oleks, ta teeks selle jalamaid korda," ütles ta. "Niisugune asi meeldib talle. Tomil on tõesti osavad käed."

Parsons oli Winstoni kaasametnik Tõeministeeriumist. Ta oli tüse, kuid toimekas ja rabavalt rumal mees, täis nürimeelset vaimustust, - üks neid täiesti kõhklematuid ustavaid rügajaid, kellest Partei stabiilsus sõltus rohkemgi kui Mõttepolitseist. Äsja, kolmekümne viieselt, oli ta peaaegu vägisi Noorsooühingust välja arvatud, aga enne Noorsooühingusse astumist oli tal õnnestunud Luurajate ridades aasta üle määratud aja olla. Ministeeriumis oli ta mingil madalamal ametikohal, kus ei läinud mõistust vaja, aga samal ajal oli ta juhtiv kuju Spordikomitees ja kõigis teistes komiteedes, mis organiseerisid ühismatku, spontaanseid meeleavaldusi, säästukampaaniaid ja muid vabatahtlikke üritusi. Piipu imedes võis ta vaikse uhkusega teatada, et ta on viimase nelja aasta jooksul igal õhtul Ühiskondlikust Keskusest läbi astunud. Hingemattev higihais, tema pingelise elu tahtmatu tõendus, saatis teda igal pool, kus ta liikus, ja jäi temast maha ka pärast tema lahkumist.

"Kas teil mutrivõtit ei ole?" küsis Winston vesiluku mutri kallal kohmitsedes.

"Mutrivõtit," ütles proua Parsons, muutudes jalamaid kõhklevaks. "Ma tõesti ei tea. Võib-olla lapsed - -"

Jalgu trampides ja kammipilli joristades tormasid lapsed elutuppa. Proua Parsons tõi mutrivõtme. Winston laskis torust vee välja ja kõrvaldas vastikustundega ummistuse põhjustanud juuksetuusti. Ta pesi külma kraaniveega käsi, nii hästi kui sai, ja läks tagasi tuppa.

"Käed üles!" röögatas üks metsik hääl.

Üheksa-aastane kena välimusega sitke poiss oli laua varjust püsti karanud ja sihtis Winstonit mänguautomaatpüstoliga, temast paar aastat noorem õde matkis venna liigutust puutükiga. Mõlemal oli seljas Luurajate vorm: lühikesed sinised püksid, hall särk ja punane kaelarätt. Winston tõstis käed pea kohale, aga tal oli väga ebameeldiv tunne, poisi käitumine oli nii tige, et see polnud hoopiski mitte mängu.

"Sa oled reetur!" röökis poiss. "Sa oled mõtteroimar! Sa oled Euraasia spioon! Ma lasen sind maha, ma likvideerin sind, ma saadan sind soolakaevandusse!"

Ja äkki pistsid nad tema ümber karglema, karjudes "reetur" ja "mõtteroimar", ja väike tüdruk jäljendas venda igal sammul. See oli kuidagi kõhedust tekitav nagu tiigripoegade mäng, kellest kasvavad peagi inimsööjad. Poisi silmist paistis mingi kaalutlev julmus, üsna ilmne soov Winstonit lüüa või peksta ja teadmine, et ta on peagi küllalt suur, et seda teha. Hea veel, et tal ei ole tõelist püstolit, mõtles Winston.

Proua Parsonsi silmad vilasid närviliselt Winstonilt lastele ja tagasi. Elutoa valguses märkas Winston üllatusega, et kortsudes naise näol [oligi] tolm.

"Nad on täna nii lärmakad," ütles ta. "Nad on pettunud, et nad ei saanud poomist vaatama minna, see'p see on. Minul pole aega neid viia, ja Tom ei ole veel töölt tulnud."

"Miks me ei lähe poomist vaatama?" möirgas poiss täiest kõrist.

"Poomist vaatama! Poomist vaatama!" lällutas väike tüdruk ringi keksides.

Winstonile meenus, et mõnedes sõjaroimades süüdistatud euraaslastest vangid pidi sel õhtul Pargis üles poodama. Seda juhtus kord kuus ja see oli populaarne vaatemäng. Lapsed nõudsid alati, et neid vaatama viidaks. Winston jättis proua Parsonsiga hüvasti ja liikus ukse poole. Aga ta oli astunud mööda koridori vaevalt kuus sammu, kui sai kohutavalt valusa hoobi kuklasse. Tundus, nagu oleks teda tulise oraga torgatud. Ta pööras ümber ja nägi proua Parsonsit poega uksest sisse tirimas; poiss toppis parajasti ragulkat taskusse.

"Goldstein!" karjus poiss, kui uks ta järel sulgus. Aga kõige enam rabas Winstonit siiski abitu hirm naise hallikal näol.

Tagasi oma korteris, möödus ta kiiresti teleekraanist ja istus uuesti laua taha, ikka veel kukalt hõõrudes. Muusika teleekraanist oli lõppenud. Selle asemel kirjeldas sõjaväelase järsk hääl julma naudinguga Islandi ja Fääri saarte vahele ankrusse heitnud uue ujuvkindluse relvastust.

Selliste lastega, mõtles ta, on selle vaese naise elu küll hirmus. Veel aasta või kaks, ja nad hakkavad teda ööl kui päeval jälgima, otsides ketserluse märke. Lapsed olid tänapäeval peaaegu eranditult kohutavad. Kusjuures halvim oli see, et niisugused organisatsioonid nagu Luurajad kasvatasid neid kavakindlalt juhtimatuteks metslasteks, kel samas ei tulnud mõttessegi Partei distsipliini vastu mässu tõsta. Vastupidi, nad jumaldasid Parteid ja kõike, mis oli sellega seotud. Laulud, rongkäigud, lipud, matkad, drill mängupüssidega, hüüdlausete karjumine, Suure Venna kummardamine - laste jaoks oli see nagu imetore mäng. Kogu nende julmus oli suunatud väljapoole: Riigi vaenlaste vastu, välismaalaste, reeturite, sabotööride ja mõtteroimarite vastu. Üsna tavaliseks oli muutunud üle kolmekümneaastaste inimeste hirm oma laste ees. Ja oli ka põhjust, sest peaaegu iga nädal kirjutati "Timesis" väikestest keelekandjatest (neid nimetati tavaliselt "laps-kangelane"), kes, kuulnud mõnd kompromiteerivat märkust, olid vanemate peale Mõttepolitseis kaevanud.

Ragulkasinkli valu oli järele andnud. Winston võttis kõheldes sule, teadmata, kas ta oskab päevikusse veel midagi lisada. Ja äkki jäi ta jälle O'Brienile mõtlema.

Aastate eest... millal see oli? Umbes seitse aastat tagasi oli ta näinud unes, et ta kõnnib kottpimedas toas. Ja keegi, kes istus seina ääres, ütles talle, kui ta temast möödus: "Me kohtume niisuguses kohas, kus ei ole pimedust." See oli öeldud väga vaikselt, nagu muuseas, ja kõlas nagu väide, mitte nagu käsk. Ta oli peatumata edasi läinud. Imelikul kombel ei olnud need sõnad talle tookord unes erilist mõju avaldanud. Alles hiljem ja vähehaaval olid need hakanud mõtet omandama. Ta ei mäletanud enam, kas ta oli O'Brienit esmakordselt kohanud enne või pärast seda unenägu; samuti mitte seda, millal ta oli esimest korda taibanud,

et see oli O'Brieni hääl. Igal juhul oli ta O'Brieni hääle ära tundnud. See oli O'Brien, kes oli temaga pimedusest kõnelnud.

Winston polnud iial selgusele jõudnud - isegi pärast seda hommikust pilkudevahetust oli tal võimatu selgusele jõuda - , kas O'Brien on sõber või vaenlane. Ja see ei paistnud ka oluline olevat. Neid ühendas teineteisemõistmine, mis oli tähtsam kui poolehoid või relvavendlus. "Me kohtume niisuguses kohas, kus ei ole pimedust," oli O'Brien öelnud. Winston ei mõistnud nende sõnade tähendust, aga ta teadis, et mingil moel lähevad need täide.

Hääl teleekraanist tegi pausi. Läppunud õhus kõlas selge ja ilus trompetisignaal. Hääl jätkas karedalt:

"Tähelepanu! Palun tähelepanu! Just praegu saabus välkuudis Malabari rindelt. Meie väed on Lõuna-Indias hiilgava võidu saavutanud. Mind on volitatud teatama, et see sündmus, millest me kohe teatame, võib sõja lõpu käegakatsutavasse lähedusse tuua. See välkuudis on järgmine - -"

Halvad uudised on tulemas, mõtles Winston. Ja tõepoolest. Euraasia armee hävitamise verisele kirjeldusele tapetute ja vangivõetute tohutu arvuga järgnes teade, et alates järgmisest nädalast vähendatakse dokolaadinormi kolmekümnelt grammile kahekümnele.

Winston röhatas jälle. Džinni mõju hakkas kaduma, jättes järele õõnsa tunde. Teleekraanist hakkas mürtsuma - võib-olla võidu auks või siis selleks, et peletada mälestust kaotatud dokolaadist, - "Sulle, Okeaania". Seda tuli kuulata seistes, aga praegusel kohal oli Winston nähtamatu.

"Sulle, Okeaania" järel hakkas tulema kergemat muusikat. Winston läks akna alla, hoidudes seljaga ekraani poole. Päev oli endiselt külm ja selge. Kusagil kaugel kajas tumedalt rakettmürsu plahvatus. Viimasel ajal langes Londonile iga nädal paar-kolmkümmend mürsku.

All tänaval laperdas hooti tuules katkine plakat ja sõna INGSOTS kord ilmus, kord kadus. Ingsots. Ingsotsi pühad põhialused. Uuskeel, kaksisoim, mineviku muutuvus. Tal oli tunne, nagu eksleks ta merepõhjas koletislikus vesikasvude tihnikus, kus ka ta ise on koletis. Ta oli üksi. Minevik oli surnud, tulevik oli etteaimamatu. Mis alust oli tal arvata, et üksainuski elav inimolend on tema leeris? Ja kuidas ta võis teada, et Partei ülemvõim ei kesta [igavesti]? Nagu vastusena hakkas talle Tõeministeeriumi valgel fassaadil silma kolm loosungit:

SÕDA ON RAHU

VABADUS ON ORJUS

TEADMATUS ON JÕUD

Ta võttis taskust kahekümne viie sendilise. Ka sinna olid väikeses selges kirjas vermitud needsamad loosungid, ja mündi teisel küljel oli Suure Venna nägu. Isegi mündilt puurisid silmad sind. Müntidelt, markidelt, raamatukaantelt, lippudelt, plakatitelt, suitsupakkidelt - kõikjalt. Pidevalt jälgisid sind silmad ja ümbritses sind hääl. Magades või ärkvel olles, töötades või süües, toas või tänaval, vannis või voodis - pääsu ei olnud kusagil. Peale mõne kuupsentimeetri pealuu sees ei kuulunud miski sulle endale.

Päike oli madalamale laskunud ja Tõeministeeriumi arvutud aknad, millel valgus enam ei peegeldunud, olid nagu sünge kindluse laskeavad. Winstoni süda lõi selle tohutu püramiidi ees värisema. See oli vallutamiseks liiga tugev. Ka tuhat rakettmürsku ei purustaks seda. Winston mõtles jälle, kellele ta oma päevikut kirjutab. Tulevikule, minevikule - mingile kujuteldavale ajale. Ja teda ei oodanud ees mitte surm, vaid häving. See päevik muudetakse tuhaks ja teda ennast likvideeritakse. Vaid Mõttepolitsei loeb seda, mida ta on kirja pannud, enne kui see pühitakse olematuks ja kustutatakse mälust. Kuidas sa saad pöörduda tuleviku poole, kui ükski jälg sinust, isegi mitte üks anonüümne sõna, mis on kirjutatud paberitükile, ei säili füüsiliselt?

Teleekraan lõi neliteist: Kümne minuti pärast peab ta minema hakkama, et neliteist kolmekümneks tööle tagasi jõuda.

Imelik küll, aga kellalöögid näisid Winstonile kindlustunde tagasi andvat. Ta oli üksildane vaim, kes ütleb välja tõe, mida keegi iial ei kuule. Aga niikaua kui ta seda ütleb, ei katke järjepidevus mingil seletamatul kombel. Sa ei kanna inimkonna vaimset pärandit edasi mitte tänu sellele, et sind kuuldakse, vaid tänu sellele, et sa säilitad terve mõistuse. Ta läks tagasi laua juurde, kastis sule tindipotti ja kirjutas:

[Tulevikule või minevikule, ajale, kus mõte on vaba, kus inimesed erinevad üksteisest ja ei ela üksinda, - ajale, kus on olemas tõde ja kus olnut ei saa olematuks muuta:

Tervitus ühtlustamise ajastult, üksinduse ajastult, Suure Venna ajastult, kaksisoima ajastult!]

Ta on juba ammu surnud, käis tal peast läbi. Talle näis, et alles nüüd, kus ta hakkab oma mõtteid väljendama, on ta teinud otsustava sammu. Iga teo tagajärjed peituvad teos endas. Ta kirjutas:

[Mõtteroim ei põhjusta surma: mõtteroim ON surm.]

Nüüd, kus ta oli taibanud, et ta on surnud mees, oli tähtis võimalikult kauaks ellu jääda. Tema parema käe kaks sõrme olid tindised. See oli just täpselt selline pisiasi, mis võis sind reeta. Mõni nuuskiv fanaatik ministeeriumis (tõenäoliselt naine, võib-olla mõni niisugune nagu see väike punajuukseline naine või see tumedajuukseline tüdruk ilukirjandusosakonnast), võis jääda mõtlema, miks ta oli lõunavaheajal kirjutanud, miks ta oli kasutanud vanamoelist sulepead, [mida] ta oli kirjutanud, ja siis teatada kuhu vaja. Ta läks vannituppa ja nühkis hoolikalt tindi maha tumepruuni sõmerja seebiga, mis kriipis nahka nagu liivapaber ja sobis selle tõttu hästi selleks otstarbeks.

Ta pani päeviku lauasahtlisse tagasi. Oleks täiesti mõttetu olnud seda peita, aga vähemasti selles tahtis ta kindel olla, kas päevik on juba või ei ole veel avastatud. Juuksekarv lehtede vahel oleks olnud liiga silmatorkav. Ta võttis sõrmeotsaga ühe äratuntava valkja tolmukübeme ja asetas selle kaanenurgale, kust see kindlasti maha pudeneks, kui keegi kaustikut liigutab.

Winston nägi unes oma ema.

Ma pidin olema kümne või üheteistkümne aastane, mõtles ta, kui ema kadus. Ema oli pikk, rühikas, tasase loomuga naine, aeglaste liigutuste ja imekaunite heledate juustega. Isa mäletas ta ähmaselt kui kõhna tõmmut prillidega meest, kes kandis alati korralikku tumedat ülikonda (eriti olid Winstonile meelde jäänud isa kingade väga õhukesed tallad). Nad mõlemad olid jäljetult kadunud arvatavasti viiekümnendate aastate esimeste suurte puhastuste käigus.

Praegu istus ema kusagil sügavas kohas temast allpool, hoides süles tema väikest õde. Winston ei mäletanud oma õest muud, kui et see oli tilluke väeti olend, kes oli kogu aeg vait ja kel olid suured uudistavad silmad. Mõlemad nad vaatasid üles Winstoni poole. Nad olid all mingis maa-aluses kohas - nagu kaevu põhjas või väga sügavas hauas - , aga see oli niisugune koht, mis, olles küll sügaval tema all, laskus veelgi sügavamale. Nad olid uppuva laeva kajutis ja vaatasid läbi tumeneva vee üles tema poole. Veel oli kajutis õhku, veel võisid nad teda näha ja tema neid, aga nad vajusid üha sügavamale, sügavamale rohekasse vetehauda, mis juba järgmisel hetkel pidi neid peitma tema pilgu eest igaveseks ajaks. Tema oli väljas valguse ja õhu käes, kuna neid kiskus surm alla sügavikku, ja nad olid seal all [sellepärast], et tema oli siin ülal. Ta teadis seda ja nemad teadsid seda, ja ta võis seda teadmist lugeda nende näost. Aga ei nende näos ega südames ei olnud ühtegi etteheidet, vaid ainult teadmine, et nad peavad surema, selleks et tema võiks jääda ellu, ja et selline on asjade paratamatu käik.

Ta ei suutnud meelde tuletada, mis oli juhtunud, aga ta teadis unes, et mingil moel olid ema ja õde tema pärast oma elu ohverdanud. See oli niisugune unenägu, mis säilitades küll kõik unenäoomadused, on inimese vaimse elu jätkuks ja milles inimese teadvusse tõusevad seigad ja ideed, mis on uued ja väärtuslikud ka pärast ärkamist. See, mis Winstonit praegu ootamatult rabas, oli mõte, et tema ema surm ligi kolmkümmend aastat tagasi oli olnud traagiline ja kurb niisugusel moel, nagu see praegu enam polnud võimalik. Ta taipas, et tragöödia kuulus endisesse aega, niisugusesse aega, kus oli veel olemas isiklik elu, armastus ja sõprus ja kus perekonnaliikmed olid üksteisele toeks, ilma et nad oleksid tarvitsenud sellest endale aru anda. Mälestus emast vaevas tema südant sellepärast, et ema oli surnud armastades, tema aga oli olnud liiga noor ja isekas, et teda vastu armastada, ja et kuidagimoodi ta ei mäletanud, kuidas oli ema end ohvriks toonud oma isiklikule ja vankumatule arusaamale kohusetundest. Kaasajal ei võinud midagi sellist juhtuda. Kaasajal oli küll hirmu, viha ja valu, aga mitte tunnete väärikust, mitte sügavaid ja keerulisi hingepiinu. Seda kõike arvas ta nägevat oma ema ja õe pärani silmadest, mis vaatasid üles tema poole läbi rohelise vee, sadade süldade sügavuselt ja üha sügavamale vajudes.

Äkitselt seisis ta madalal vetruval murul, oli suveõhtu ja längus päikesekiired kuldasid maad. See maastik, mida ta nägi, kordus tema unenägudes nii sageli, et ta polnud kunagi päriselt kindel, kas ta oli seda ka tegelikult näinud. Ärkvel olles nimetas ta seda endamisi Kuldseks Majaks. See oli vana, jänestest paljakssöödud karjamaa, lookleva jalgraja ja mutimullahunnikutega. Sakilises hekis aasa teises servas kiikusid jalakate oksad väga õrnalt kerge tuule käes ja nende lehestik voogas nagu tihe naisejuus. Kusagil üsna lähedal, küll väljaspool vaatevälja, voolas aeglaselt selge veega oja, mille kaldapajude all võrendikes ujusid teivid.

Üle aasa tuli nende poole see tumedate juustega tüdruk. Otsekui üheainsa liigutusega kiskus ta endal riided seljast ja viskas need põlglikult maha. Tema keha oli valge ja sile, aga see ei tekitanud Winstonis mingit iha, ta vaevalt vaataski seda. Teda täitis sel hetkel imetlusega hoopis see Testi, millega tüdruk oli riided maha visanud. Oma graatsia ja muretusega näis see hävitavat terve ühe kultuuri, terve ühe mõtteviisi, nagu võiks Suure Venna Partei ja Mõttepolitsei üheainsa hunnitu käeliigutusega põrmu paisata. Ka see Test kuulus endisesse aega. Winston ärkas üles, huulil sõna "Shakespeare".

Teleekraanist kostis kõrvulukustav vile, mis kestis ühel ja samal kõrgusel kolmkümmend sekundit. Kell oli seitse viisteist, teenistujate äratusaeg. Winston vinnas end voodist välja - alasti, sest välispartei liige sai aastas vaid 3000 riidekupongi, ja pidžaama sai 600 eest, - ja kahmas toolilt luitunud alussärgi ja lühikesed aluspüksid. Virgutusvõimlemine algas kolme minuti pärast. Hetk hiljem tõmbus Winston kõverasse metsiku köhahoo käes, mis ründas teda peaaegu alati kohe pärast ülesärkamist. See tühjendas ta kopsud nii täielikult õhust, et ta sai hinge tagasi alles siis, kui oli tükk aega selili lamanud ja õhku ahminud. Veenid laienesid köhimise pingutusest ja veenilaiendi haavand hakkas sügelema.

"Kolmekümneste-neljakümneste rühm!" klähvis naishääl. "Kolmekümneste-neljakümneste rühm! Asuge kohtadele, palun. Kolmekümnest neljakümneni!"

Winston kargas valveseisangusse ekraani ette, kuhu oli juba ilmunud tuunika ja võimlemiskingadega nooruslik, kõhn, kuid lihaseline naine.

"Kätekõverdused ja -sirutused!" raius instruktor. "Minuga ühes taktis! [Üks], kaks, kolm neli! [Üks], kaks, kolm, neli! [Üks], kaks, kolm neli! Laske käia, seltsimehed, natuke elavamalt! [Üks], kaks, kolm, neli! [Üks], kaks, kolm neli!... "

Piinav köhahoog polnud mitte täielikult hajutanud muljet, mis tal oli jäänud unenäost, ja võimlemisharjutuste rütmilised liigutused taastasid seda mõnevõrra. Masinlikult käsi ette ja taha sirutades, näol virgutusvõimlemiseks sobivaks peetud ilme, püüdis ta mõttes suure vaevaga leida tagasiteed varase lapsepõlve hämarasse ajajärku. See oli äärmiselt raske. Kuni viiekümnendate aastate lõpuni oli kõik eelnev tuhmunud. Kui ei olnud objektiivseid allikaid, millele toetuda, kaotasid ka isikliku elu kontuurid teravuse. Inimene mäletas tähtsaid sündmusi, mida tõenäoliselt polnud toimunudki, inimene mäletas vahejuhtumiste üksikasju, ilma et ta oleks võimeline olnud taastama nende atmosfääri, ja oli pikki tühje ajalõike, millega ta ei osanud midagi seostada. Tollal oli kõik teisiti kui praegu. Isegi riikide nimed ja nende kujutised kaardil. Näiteks Esimest Maandumisrada ei nimetatud sellal niimoodi: seda nimetati Inglismaaks või Brittaniaks, ehkki Londonit, teadis ta päris kindlalt, oli alati Londoniks nimetatud.

Winston ei suutnud meelde tuletada niisugust aega, kus tema kodumaa poleks sõdinud, aga ilmselt oli tema lapsepõlves olnud üks üsna pikka rahuperiood, sest üks tema varasemaid mälestusi oli mälestus õhurünnakust, mis oli tabanud kõiki nähtavasti ootamatult. Võib-olla see oli see aeg, kui Colchesterile visati aatomipomm. Winston ei mäletanud rünnakut ennast, aga ta mäletas isa kätt, mis pigistas tema kätt, kui nad ruttasid alla, alla, alla, kuskile maa sügavusse, ikka ringiratast mööda keerdtreppi, mis kõmises nende sammude all ja väsitas lõpuks jalad nii ära, et ta hakkas virisema ja nad pidid puhkama. Ema järgnes neile oma aeglasel ja äraoleval moel tükk maad tagapool. Süles oli tal Winstoni tilluke õde, või oli see lihtsalt sületäis voodipesu: Winston ei olnud kindel, kas tema õde oli siis juba sündinud. Lõpuks jõudsid nad ühte kärarikkasse rahvarohkesse paika, milles ta tundis ära metroojaama.

Inimesi istus igal pool kivipõrandal ja osa neist istus tihedalt külg külje kõrval, üksteise otsa tõstetud metallnaridel. Winston ja ema ja isa leisid endale koha põrandal, ja nende kõrval istusid naril kõrvuti üks vanamees ja üks vanaeit. Vanamehel oli seljas korralik tume ülikond ja must soni tema lumivalgetel juustel oli kuklasse lükatud: ta nägu õhetas ja ta sinised silmad olid pisarais. Ta haises džinni järgi. Seda näis temast erituvat läbi naha nagu higi ja võis kujutleda, et pisarad, mis tema silmist voolasid, olid puhas džinn. Aga kuigi vanamees oli veidi purjus, vaevas teda tõeline ja väljakannatamatu kurbus. Oma lapsearuga taipas Winston, et on juhtunud midagi kohutavat ja andestamatut, mida pole võimalik enam heaks teha. Ja talle paistis, et ta teab, mis see on. On tapetud keegi, keda vanamees oli armastanud, - võib-olla tema väike lapselaps. Vanamees korrutas iga paari minuti järel: "Me ei oleks pidand neid usaldama. Kas ma ei öelnud, memm? Näed nüüd, mis sest sai. Ma ju rääkisin kõikse aeg. Me ei oleks pidand neid tõpraid usaldama."

Aga mis tõpraid nad ei oleks pidanud usaldama, seda Winston enam ei mäletanud.

Sellest ajast peale oli sõda pidevalt kestnud, kuigi rangelt võttes see ei olnud kogu aeg üks ja seesama sõda. Tema lapsepõlves olid mitu kuud kestnud segased tänavalahingud Londonis endas, millest mõnda ta mäletas selgesti. Aga täiesti võimatu oleks olnud kogu selle perioodi ajalugu kaardistada ja öelda, kes oli kellega igal antud momendil võidelnud, sest ükski kirjalik ega suuline allikas ei maininud iial mõnd muud sõjalist liitu peale selle, mis oli parajasti jõus. Näiteks praegu, 1984. aastal (kui ikka oli 1984. aasta), sõdis Okeaania Euraasiaga ja oli liidus Ida-Aasiaga. Ja üheski avalikus sõnavõtus ega eraviisilises kõneluses ei olnud vihjetki sellele, et need kolm suurriiki olid kunagi teisiti grupeerunud. Aga Winston teadis hästi, et tegelikult alles nelja aasta eest oli Okeaania sõdinud Ida-Aasiaga ja oli olnud liidus Euraasiaga. Aga see oli lihtsalt salajane teadmisraas, mis tal oli juhuslikult mällu jäänud, tänu sellele, et tema mälu polnud piisava kontrolli all. Ametlikult ei olnud partnerid kunagi vahetunud. Okeaania sõdis Euraasiaga: järelikult oli Okeaania alati Euraasiaga sõdinud. Käesoleva hetke vaenlane kehastas alati absoluutset kurjust, ja sellest järeldus, et temaga ei saanud olla mingeid kokkuleppeid ei minevikus ega tulevikus.

Kõige kohutavam, mõtles ta kümne tuhandendat korda, kui ta oma õlgu vaevaliselt tahapoole pingutas (kereringid, käed puusas, pidid tugevdama seljalihaseid), kõige kohutavam, et see kõik võib vastata tõele. Kui Partei võis käe minevikku sirutada ja öelda selle või teise sündmuse kohta, et [seda pole iial olnud], kas polnud see siis hullem kui piinamine või surm?

Partei ütles, et Okeaania pole iial Euraasiaga liidus olnud. Tema, Winston Smith, teadis, et Okeaania oli Euraasiaga liidus alles neli aastat tagasi. Aga kus see teadmine eksisteerib? Ainult tema teadvuses, mis varsti nagunii hävitatakse. Ja kui kõik teised on omaks võtnud Partei poolt sisendatud vale ja kui kõik allikad seda kinnitavad, siis läheb see vale ajalukku ja muutub tõeks. "Kes valitseb minevikku," kõlas Partei loosung, "see

valitseb tulevikku; kes valitseb olevikku, see valitseb minevikku." Minevikku aga, kuigi see oli oma olemuselt muudetav, ei olnud iial muudetud. Kõik, mis pidas paika praegu, pidas paika alati ja igavesti. See oli üpris lihtne. See eeldas ainult lõputut võitude seeriat omaenda mälu üle. "Reaalsusekontroll," öeldi selle kohta: uuskeeles "kaksisoim".

"Lõdvestume!" haugatas instruktor pisut leebemalt.

Winston laskis käed külgedele rippu ja hingas aeglaselt sisse. Ta mõtted kandusid kaksisoima labürinti. Teada ja mitte teada, olla teadlik kogu tõest ja samas korrutada hoolikalt konstrueeritud valesid, olla üheaegselt kahel vastakal arvamusel ja uskuda mõlemat, vaatamata nende vasturääkivusele; kasutada loogikat loogika vastu, öelda moraalist lahti, seda samal ajal taga nõudes, uskuda, et demokraatia on võimalik ja et Partei kaitseb demokraatiat; unustada kõik, mida on vaja unustada, siis see jälle vajalikul hetkel mällu tagasi tuua ja samas jälle jalamaid unustada, ja lisaks kõigele rakendada seda protsessi selle protsessi enda suhtes. See oli äärmiselt peen kunst: teadlikult teadvust uinutada ja seejärel kustutada oma mälust see enesehüpnoosiakt, mille sa just toime olid pannud. Kaksisoima läks vaja isegi selleks, et aru saada sõnast "kaksisoim",

Instruktor nõudis taas tähelepanu. "Ja nüüd vaatame, kes meist ulatub sõrmedega oma varbaid puudutama!" ütles ta entusiastlikult. "Alustame, seltsimehed! Painutused ette. [Üks]-kaks! [Üks]-kaks!..."

Winston vihkas seda harjutust, mis tekitas teravat valu kandatest reiteni ja lõppes tihti järjekordse köhahooga. Tema mõtisklustest kadus meeldiv alatoon. Ega minevikku ei ole ainult muudetud, mõtles ta, seda on lausa hävitatud. Kuidas saabki konstateerida kõige ilmsemat fakti, kui peale sinu enda mälu ei ole mingit allikat? Ta püüdis meelde tuletada, mis aastal ta oli kuulnud esmakordselt Suurt Venda mainitavat. Tema teada oli see kuuekümnendail aastail, aga ta ei saanud selles kindel olla. Partei ajaloos esines Suur Vend kui revolutsiooni juht ja kaitsja muidugi selle esimestest päevadest peale. Tema kangelastegusid nihutati ajas järk-järgult tahapoole, kuni need ulatusid juba neljakümnendate ja isegi kolmekümnendate aastateni, kus mööda Londoni tänavaid sõitsid kummaliste torukübaratega kapitalistid oma suurtes läikivates sõiduautodes või klaasakendega tõldades. Võimatu oli teada saada, kui palju oli selles legendis tõtt ja kui palju väljamõeldist. Winston ei suutnud sedagi meelde tuletada, millal Partei loodi. Ta ei uskunud, et ta oleks kuulnud sõna ingsots enne 1960. aastat, aga oli võimalik, et vanakeelne vorm "Inglise sotsialism" eksisteeris juba varem. Kõik hajus uttu. Vahel võis siiski osutada ilmsele valele. See näiteks polnud tõsi, nagu väideti Partei ajaloo õpikuis, et lennukid on Partei leiutatud. Tema mäletas lennukeid väga varasest lapsepõlvest. Aga tõendada sa ei saa midagi. Millegi kohta ei ole tõendeid. Ainult üks kord oma elu jooksul oli tal olnud käes vaieldamatu dokument ajaloolise fakti võltsimise kohta. Aga tol korral - -

"Smith!" röögatas tige hääl teleekraanist. "6079 - Smith, W.! Jah, [teie]! Kummarduge madalamale, palun! Te saate küll paremini. Te ei püüa. Madalamale, palun! [See] on juba parem, seltsimees. Ja nüüd kõik vabalt ja vaadake siia!"

Winstoni keha kattus silmapilk kuuma higiga. Aga ta nägu jäi täiesti ilmetuks. Ära iial näita välja jahmatust! Ära iial näita välja pahameelt! Ainus silmavälgatus võib sind reeta. Ta seisis ja vaatas, kuidas instruktor tõstab käed pea kohale ja - mitte küll lausa graatsiliselt, aga siiski väga kergelt ja nõtkelt - painutab end, nii et sõrmeotsad ulatuvad varvaste alla.

"[Nii], seltsimehed! Ma tahaksin, et te [niimoodi] teeksite. Vaadake veel kord. Ma olen kolmekümne üheksa aastane ja olen sünnitanud neli last. Vaadake siia." Ta painutas end uuesti. "Te näete, [minu] põlved on sirged. Te kõik suudate seda, kui te vaid tahate," lisas ta end sirutades. "Iga alla neljakümne viie aastane inimene on täiesti võimeline oma varbaid puudutama. Me kõik ei pääse rindele võitlema, aga me võime end vähemalt vormi hoida. Tuletage meelde meie poisse Malabari rindel! Ja ujuvkindlustuse madruseid! Mõelge, mida [nemad] peavad taluma. Proovime nüüd uuesti. See on juba parem, seltsimehed, see on [palju] parem," lisas ta julgustavalt, kui Winstonil õnnestus kohutava pingutusega põlvi kõverdamata oma varbaid puudutada, esimest korda üle paljude aastate.

Sügava alateadliku ohkega, mida ei suutnud takistada ka teleekraani lähedus, alustas Winston oma tööpäeva, tõmmates enda ette kõnekirjuri, puhudes sellelt tolmu ära ja pannes prillid ninale. Siis rullis ta lahti ja asetas üksteise peale neli väikest paberitorukest, mis oli torupostiavast laua paremale nurgale kukkunud.

Boksi seintes oli kolm ava. Kõnekirjurist paremal oli väike torupostiava kirjalike teadete jaoks; vasakul suurem ajalehtede jaoks; ja külgseinas, Winstoni käeulatuses, oli traatvõrega kaetud lai nelinurkne pilu. See pilu oli määratud paberiprahi hävitamiseks. Hoones leidus niisuguseid pilusid tuhandeid, võib-olla kümneid tuhandeid, lisaks tööruumidele oli neid ka koridorides iga paari meetri järel. Millegipärast nimetati neid mäluaukudeks. Kui oli teada, et mõni dokument kuulub hävitamisele, või kui leiti maast mõni paberitükk, siis oli automaatseks liigutuseks tõsta lähema mäluaugu võre üles ja visata see paberitükk pilusse, kus soe õhuvool kandis selle kusagile hoone sisemusse peidetud tohututesse ahjudesse.

Winston uuris nelja lahtirullitud pabeririba. Kõik need sisaldasid ühe- või kaherealise teate kokkusurutud Targoonis, mis ei olnud uuskeel, aga sisaldas rohkesti uuskeele sõnu ja mida kasutati ministeeriumisiseses asjaajamises. Need külasid nii:

[times 17. 3. 84 sv kõnes väärteade aafrikast õgvenda

times 19. 12. 83 prognoos 3. ap. 4. kvartaliks trükivead kontrolli

times 14. 2. 84 külmin väärviide dokolaad õgvenda

times 3. 12. 83 sv päevakäsu teade kaksislisaebahea viited ebaisikutele täisümberkirjutus ülesesit ennearhiiv]

Ähmase rahuldustundega pani Winston neljanda teate kõrvale. See oli keeruline ja vastutusrikas töö, mida oli õigem ette võtta viimasena. Ülejäänud kolm olid rutiinsed asjad, kuigi teine neist nõudis teatavat vaeva arvuderägastikust läbimurdmisel.

Winston vajutas teleekraani klahvile "vanad numbrid" ja nõudis "Timesi" vastavaid numbreid, mis napilt mõne minuti pärast torupostiavast välja libisesid. Need teated, mis ta oli saanud, käisid artiklite ja uudiste kohta, mida tuli ühel või teisel põhjusel ümber teha või, nagu ametlikult öeldi, "õgvendada". Näiteks ilmnes 17. märtsi "Timesist", et Suur Vend oli oma eelmisel päeval peetud kõnes ennustanud, et Lõuna-India rindel jätkub vaikus, aga et lähemal ajal algab Euraasia pealetung Lõuna-Aafrikas. Juhtus aga nii, et Euraasia ülemjuhatus alustas pealetungi Lõuna-Indias ja jättis Põhja-Aafrika rahule. Sellepärast tuli vastav lõik Suure Venna kõnest ümber sõnastada, et panna teda ennustama seda, mis tegelikult toimus. Või siis teine asi. 19. detsembri "Times" oli avaldanud ametliku prognoosi mitmesuguste laiatarbekaupade tootmise kohta 1983. aasta IV kvartalis, mis oli ühtlasi IX kolmaastaku VI kvartaliks. Tänane leht sisaldas aruande tegelikust toodangust, kust ilmnes, et prognoos oli rängalt eksinud igas rubriigis. Winstoni ülesandeks oli esimesi arvusid õgvendada ja need hilisematega vastavusse viia. Mis puutub kolmandasse teatesse, siis siin oli tegemist väga lihtsa veaga, mille võis paari minutiga ära parandada. Üsna hiljuti, veebruaris, oli Külluseministeerium avaldanud lubaduse (ametlikus keeles "kategoorilise tõotuse"), et 1984. aastal ei vähendata dokolaadinormi. Tegelikult aga, nagu Winston juba teadis, tuli dokolaadinormi selle nädala lõpul vähendada kolmekümnelt grammilt kahekümnele. Ja nüüd ei olnud tarvis muud kui asendada algne lubadus hoiatusega, et võib-olla tuleb aprillis normi vähendada.

Niipea kui Winston oli nende teadetega ühel pool, kinnitas ta diktofoni abil kirjapandud parandused "Timesi" vastavate numbrite külge ja lükkas need toruposti. Siis kägardas ta peaaegu alateadliku liigutusega kokku nii originaalteated kui ka märkmed, mis ta oli teinud, ja pistis need mäluauku, et nad tules häviksid.

Ta ei teadnud täpselt, mis toimub nähtamatus labürindis, kuhu see toruposti viis, aga üldine ettekujutus sellest oli tal olemas. Niipea kui kõik vajalikud parandused "Timesi" selles või teises numbris olid tehtud ja üle kontrollitud, trükiti see number uuesti, originaaleksemplar hävitati ja parandatud eksemplar pandi aastakäiku selle asemele. Ja seda pideva muutumise protsessi ei rakendatud mitte ainult ajalehtede, vaid ka raamatute, ajakirjade, brodüüride, plakatite, lendlehtede, filmide, heliülesvõtete, karikatuuride, fotode - üldse iga liiki kirjanduse või dokumentatsiooni puhul, millel võis olla mingi poliitiline või ideoloogiline tähendus. Päev¬ päevalt ja peaaegu minut-minutilt viidi minevik vastavusse olevikuga. Nii sai dokumentaalselt tõendada, et kõik Partei ennustused olid täide läinud; ei lastud säilida ühelgi oleviku nõudmistega vastuolus oleval ajaleheteatel või arvamusavaldusel. Kogu ajalugu oli palimpsest, puhtaks kraabitud ja üle kirjutatud täpselt

nii sageli nagu vaja. Ja kui tegu oli tehtud, ei olnud mingil juhul enam võimalik näidata, et aset on leidnud võltsimine. Arhiiviosakonna suurim sektor, mis oli tunduvalt suurem kui see, kus Winston töötas, koosnes töötajatest, kelle ülesanne oli välja otsida ja kokku koguda kõigi nende raamatute, ajalehtede ja dokumentide eksemplarid, mis tuli asendada ja hävitada. "Timesi" number, mida oli poliitilise kursi muutumise või Suure Venna ekslike ennustuste tõttu tosin korda ümber tehtud, säilitas aastakäigus oma algse kuupäeva ja polnud olemas ühtegi eksemplari, mis oleks talle vastu rääkinud. Ka raamatud vaadati üle ja kirjutati ühe uuesti ja uuesti ümber ja anti taas välja ilma igasuguse märkuseta, et neis on tehtud mingeid muudatusi. Ja ka kirjalikes juhendites, mida Winston sai ja mis ta pärast täitmist otsekohe ära viskas, ei olnud vihjetki sellele, et tegemist on võltsimisega; juttu oli vaid vääratustest, eksitustest, stiilivigadest või vigastest tsitaatidest, mida tuli täpsuse huvides korrigeerida.

Aga tegelikult, mõtles ta Külluseministeeriumi andmeid kohandades, pole see isegi mitte võltsing. Lihtsalt üks nonsenss asendatakse teisega. Enamasti ei olnud sel materjalil, millega tal tuli tegemist teha, reaalse eluga midagi pistmist, isegi mitte sedavõrd nagu otsesel valel. Statistilised andmed olid esialgsel kujul samavõrd fantaasia vili nagu nende õgvendatud versioon. Enamasti tuli andmed oma peast võtta. Näiteks oli Külluseministeeriumi plaan prognoosinud saabaste toodanguks kvartalis 145 miljonit paari. Tegelik toodang oli ametlikel andmetel 62 miljonit. Prognoosi korrigeerides vähendas Winston planeeritud arvu 57 miljonini, et saaks tavakohaselt väita, nagu oleks plaani ületatud. Aga igal juhul ei olnud 62 miljonit tõele sugugi lähemal kui 57 või 145 miljonit. Võib-olla ei toodetud üldse mingeid saapaid. Igatahes ei teadnud keegi toodangu tõelist hulka ega hoolinudki sellest. Teati vaid, et igas kvartalis toodetakse paberil astronoomiline arv saapaid, samal ajal kui pooled Okeaania elanikest käivad paljajalu. Ja nii oli lugu kõigi andmetega, olid need siis tähtsad või vähem tähtsad. Kõik kadus mingisse varjude maailma, kus isegi aastaarvud muutusid ebamääraseks.

Winston heitis pilgu üle saali. Vastasboksis töötas usinasti väikest kasvu, pedandi moega, sinetava lõuaga Tillotsoni-nimeline mees, kokkumurtud ajaleht põlvedel ja suu tihedalt vastu kõnekirjuri huulikut. Tal oli niisugune ilme, et ta püüab hoida seda, mis tal on öelda, saladuses ja jagada seda üksnes teleekraaniga. Ta vaatas üles ja tema prillid välgatasid vaenulikult Winstoni suunas.

Winston peaaegu ei tundnudki Tillotsoni ja tal polnud aimugi, millega too tegeleb. Arhiiviosakonna ametnikud ei armastanud oma tööst rääkida. Pikas akendeta saalis, kus oli kaks rida bokse, mida täitis lõputu paberikrabin ja kõnekirjurisse pomisevate häälte mõmin, töötas vähemalt tosin inimest, kelle nimegi Winston ei teadnud, ehkki ta nägi neid iga päev mööda koridore saalimas või kahe vihkamise minuti ajal kätega vehkimas. Ta teadis, et väike punakate juustega naine kõrvalboksis on päevast päeva ametis sellega, et otsib ajakirjandusest välja ja tõmbab maha nende inimeste nimesid, kes on likvideeritud ja keda tuleb selle tõttu mitte kunagi eksisteerinuks lugeda. Ja see oli naisele üsna sobiv tegevus, sest ka tema oma mees oli paar aastat tagasi likvideeritud. Ja ühes kaugemas boksis istus üks leebe, kohmetu ja unelev Ampleforthi-nimeline olend, kel olid väga karvased kõrvad ja imepärane anne Tongleerida riimide ja värsimõõtudega ja kes produtseeris ideoloogiliselt sobimatuks muutunud, aga ühel või teisel põhjusel antoloogiates säilitatavate luuletuste võltsitud või - nagu neid nimetati - definitiivseid tekste. Aga see saal oma umbes viiekümne töötajaga moodustas ainult ühe alasektori, ühe raku arhiiviosakonna gigantses ja keerulises organismis. Ümberringi, ülal ja all, oli veel arutul hulgal töötajaid, kes kõik olid rakkes ülesannete kallal, mille hulk oli kujuteldamatu. Seal olid tohutu suured trükikojad abitoimetajate, trükitööliste ja hoolikalt sisustatud fotoateljeedega ülesvõtete võltsimiseks. Seal oli teleprogrammide sektor operaatorite ja reTissööride ja terve hulga näitlejatega, kellel oli annet häälte imiteerimiseks. Seal oli arvukas referentide armee, kelle ülesandeks oli ainult kõrvaldatavate raamatute ja ajakirjade nimekirjade koostamine. Seal olid tohutud laod parandatud dokumentide säilitamiseks ja salajased ahjud originaalide hävitamiseks. Ja seal olid kusagil, täiesti anonüümselt, ka juhtivad ajud, kes koordineerisid kogu seda tööd ja määrasid ära poliitika põhijooned, millest sõltus, missugust osa minevikust säilitati, missugust võltsiti ja missugune lakkas tervikuna olemast.

Ja pealegi oli arhiiviosakond vaid üks Tõeministeeriumi haru. Ministeeriumi peamine töö ei seisnud mitte mineviku ümbertegemises, vaid Okeaania kodanike varustamises ajalehtede, filmide, õpikute, teleprogrammide, näidendite ja romaanidega, - ühesõnaga iga liiki informatsiooni, instruktsioonide ja meelelahutusega raidkujudest loosungiteni, lüürilisest luuletusest bioloogiaalase traktaadini ja aabitsast uuskeele sõnaraamatuni. Ja ministeerium ei pidanud rahuldama mitte üksnes Partei mitmekülgseid vajadusi, vaid kordama kogu seda operatsiooni madalamal tasemel ka proletariaadi tarbeks. Oli olemas terve hulk iseseisvaid sektoreid, mis tegelesid proletariaadile määratud kirjanduse, muusika, draama ja üldse meelelahutusega. Nende produktsiooniks olid sopalehed, mis ei sisaldanud peaaegu midagi muud peale spordiuudiste, kohtukroonika ja astroloogia, sensatsioonilised viiesendised romaanid, filmid, mis nõretasid seksuaalsusest, ja sentimentaalsed laulukesed, mida loodi otsast lõpuni mehaaniliselt teatava spetsiaalse kaleidoskoobi abil, mida nimetati versifikaatoriks. Omaette alasektor, uuskeeles [pornosek], tegeles kõige madalamat sorti pornograafia tootmisega, mis saadeti laiali kinnistes ümbrikes ja mida peale valmistajate ei tohtinud näha ükski Partei liige.

Kuni Winston töötas, oli torupostiavast lauale pudenenud veel kolm teadet; aga need olid lihtsad juhtumid ja nendega ta sai hakkama enne kaht vihkamise minutit. Kui vihkamine oli möödas, tuli ta tagasi oma boksi, võttis riiulilt uuskeele sõnaraamatu, lükkas kõnekirjuri kõrvale, puhastas prille ja asus selle hommiku tähtsaima ülesande kallale.

Töö oli suurim rõõm Winstoni elus. Enamasti oli see küll tüütult rutiinne, aga aeg-ajalt tuli ette nii raskeid ja keerulisi ülesandeid, et neisse võis süveneda nagu põhjatusse matemaatilisse probleemi, - peenvõltsinguid, mille puhul sul ei olnud teejuhiks midagi muud kui ainult oma arusaam ingsotsi põhialustest ja oletus selle kohta, mida Partei sinult ootab. Seda laadi asjades oli Winston tugev. Ajuti oli talle usaldatud isegi "Timesi" juhtkirjade õgvendamine, mis olid kirja pandud otsast lõpuni uuskeeles. Ta rullis lahti ennist kõrvalepandud teate. See kõlas nii:

[times 3. 12. sv päevakäsu teade kaksislisaebahea viited ebaisikutele täisümberkirjutus ülesesit ennearhiiv]

Vanakeeles (ehk kirjakeeles) oleks see kõlanud nii:

[Teade Suure Venna päevakäsust 1983. aasta 3. detsembri "Timesis" on äärmiselt ebarahuldav ja sisaldab viiteid mitteeksisteerivatele isikutele. Täies ulatuses ümber kirjutada ja esitada enne arhiivi andmist oma versioon kõrgematele instantsidele.]

Winston luges selle vigase artikli läbi. Jäi mulje, et Suure Venna päevakäsk oli pühendatud peamiselt UKVO-nimelise organisatsiooni kiitmisele. UKVO varustas ujuvkindluste meeskondi sigarettide ja muu tarbekaubaga. Eriti tõsteti päevakäsus esile kedagi seltsimees Withersit, sisepartei silmapaistvat liiget, keda autasustati sel puhul ordeni "Väljapaistvate teenete eest" teise klassiga.

Aga kolm kuud tagasi oli UKVO ootamatult laiali saadetud, ilma et oleks põhjusi avaldatud. Võis arvata, et Withers ja tema kaastöölised on nüüd põlu all, kuigi selle kohta ei olnud ilmunud mingit teadet ei ajakirjanduses ega teleekraanis. Aga see oligi ootuspärane, sest poliitilisi kurjategijaid ei antud tavaliselt kohtu alla ega süüdistatud neid avalikult. Tuhandeid inimesi puudutavad suuremad puhastused avalike kohtuprotsessidega, kus riigireeturid ja mõtteroimarid alandlikult oma süüd tunnistasid ja seejärel hukati, olid erilised vaatemängud, mida ei korraldatud sagedamini kui kord paari aasta jooksul. Enamasti kadusid inimesed, kes olid Partei rahulolematuse ära teeninud, jäljetult ja neist ei olnud enam iial midagi kuulda. Kellelgi polnud vähimatki aimu, mis neist on saanud. Võimalik, et mõnikord nad jäeti ka ellu. Lisaks oma vanematele teadis Winston isiklikult umbes kolmekümmend inimest, kes olid eri ajal kadunuks jäänud.

Winston silitas kirjaklambriga õrnalt nina. Vastasboksis kummardus seltsimees Tillotson ikka veel salapärasel ilmel kõnekirjuri kohale. Ta tõstis korraks pead: jälle see vaenulik prillivälgatus. Winstonile tuli mõte, et kas seltsimees Tillotson ei ole äkki sama ülesandega ametis mis temagi. See oli täiesti võimalik. Nii keerulist tööd ei usaldataks iial ainult ühele inimesele; teisest küljest: teha see ülesandeks mõnele komisjonile tähendaks avalikult tunnistada, et pannakse toime võltsimine. Ilmselt oli praegu tosin inimest välja mõtlemas võistlevaid versioone selle kohta, mida Suur Vend tegelikult oli öelnud. Ja siis tuleb mõnel sisepartei meisterajul välja valida see või teine versioon, lihvida seda veel, lasta käiku kogu nõutav keeruline ristamisi-viidete kaadervärk, ja siis kinnistub see väljavalitud vale allikates ja muutub tõeks.

Winston ei teadnud, miks Withers oli ebasoosingusse sattunud. Võib-olla oli põhjuseks korruptsioon või ebakompetentsus. Võib-olla oli Suur Vend tahtnud lihtsalt liiga populaarsest alluvast vabaneda. Võib-olla kahtlustati Withersti või mõnd tema lähikondlast ketserlikes tendentsides. Või võib-olla - mis oli kõige tõenäolisem - oli see asi juhtunud lihtsalt sellepärast, et puhastused ja likvideerimised olid lahutamatu osa valitsemismehhanismist. Ainsaks kindlaks pidepunktiks olid sõnad "viited ebaisikutele", millest järeldus, et Withers on juba surnud. Arreteerimine iseenesest seda veel tingimata ei pruukinud tähendada. Vahel lasti arreteeritu vabaks ja jäeti ta aastaks-paariks vabadusse, enne kui ta hukati. Sageli ilmus mõni isik, keda oli ammu surnuks peetud, nagu viirastus mõnele avalikule kohtuprotsessile ja vedas oma tunnistustega sisse sadu teisi, enne kui ta taas kadus - sedapuhku juba igaveseks. Aga Withers oli juba [ebaisik]. Teda ei olnud olemas: teda polnud iial olemas olnud. Winston otsustas, et Suure Venna kõnes ei piisa lihtsalt rõhu ümberasetamisest. Parem oli panna see kõne käima millegi kohta, millel ei ole esialgse teemaga absoluutselt mingit seost.

Ta oleks võinud pöörata selle kõne traditsiooniliseks süüdistuseks reeturite ja mõtteroimarite aadressil, aga see oleks olnud natuke liiga läbinähtav; mõne lahinguvõidu või siis IX kolmaastakuplaani ületamise sissetoomine aga oleks tinginud liiga keerukaid parandusi teistes allikates. Siin läks vaja puhast fantaasiat. Ja äkki ilmus Winstoni vaimusilma ette otsekui elavana keegi seltsimees Ogilvy, kes oli äsja kangelaslikel asjaoludel lahingus langenud. Vahel pühendas Suur Vend päevakäsu mõne tagasihoidliku Partei-sõduri mälestusele, kelle elu ja surma ta seadis järeltegemist väärivaks eeskujuks. Täna ta pühendab selle siis

seltsimees Ogilvy mälestusele. Tõsi, mingit seltsimees Ogilvyt pole olemas, aga mõned trükiread ja paar võltsitud fotot puhuvad talle elu sisse.

Winston mõtles hetke, tõmbas siis kõnekirjuri lähemale ja hakkas dikteerima Suure Venna tuntud stiilis: see stiil oli ühtaegu sõjaväeline ning pedantne ja tänu võttele küsimusi esitada ja otsekohe ise neile vastata ("Mis järeldusi me võime antud faktist teha, seltsimehed? Me võime antud faktist teha järelduse, mis käib ühtlasi kokku mõne ingsotsi põhiprintsiibiga, et..." jne. jne.), oli seda kerge matkida.

Kolmeaastaselt keeldus seltsimees Ogilvy kõigist mänguasjadest peale trummi, kuulipilduja ja helikopterimudeli. Kuueselt - aasta enne nõutavat vanusepiiri - võimaldati tal erandi korras astuda Luurajate ridadesse; üheksa-aastaselt oli ta juba salgajuht. Üheteistkümneselt andis ta Mõttepolitseis üles oma onu, kui ta oli kuulnud pealt jutuajamist, milles esines tema arvates riigivastaseid väljendeid. Seitsmeteistkümneaastaselt sai temast Noorte Antiseksuaalse Liidu rajooniorganisaator. Üheksateistkümneselt konstrueeris ta käsigranaadi, mis võeti Rahuministeeriumi poolt relvastusse ja mis tappis esimesel katsetamisel ühe plahvatusega 31 euraaslasest vangi. Kahekümne kolme aastaselt hukkus ta lahinguülesande täitmisel. Jälitatuna vaenlase hävitajatest, sellal kui ta lendas tähtsate sõnumitega üle India ookeani, sidus ta endale raskuseks külge kuulipilduja ja hüppas helikopterist koos dokumentide ja kõigega vetesügavikku, - surm, ütles Suur Vend, millele on võimatu kadeduseta mõelda. Suur Vend lisas veel mõned sõnad seltsimees Ogilvy hingepuhtuse ja ideelisuse kohta. Ogilvy oli täiskarsklane ja mittesuitsetaja, ta ei lubanud endale mingeid meelelahutusi peale igapäevase treeningutunni spordisaalis ja ta oli andnud tsölibaadivande, uskudes, et abielu ja mure perekonna pärast ei sobi kakskümmend neli tundi päevas teenistuskohustele pühendumisega. Tal polnud teist kõneainet peale ingsotsi põhialuste ega muid eesmärke elus peale euraaslaste hävitamise ja spioonide, saboteerijate, mõtteroimarite ja reeturite väljanuhkimise.

Winston kõhkles hetke, kas mitte autasustada seltsimees Ogilvyt ordeniga "Väljapaistvate teenete eest", kuid loobus sellest, sest see oleks nõudnud tarbetuid parandusi teistes allikates.

Veel kord vaatas ta oma rivaali vastasboksis. Miski nagu ütles talle kindlalt, et Tillotson tegeleb täpselt sama tööga mis temagi. Iial ei võinud teada, kelle versioon lõpuks kasutusele võetakse, aga Winston oli ometi täiesti kindel, et see saab olema tema oma. Seltsimees Ogilvy, keda veel tund aega tagasi keegi ettegi ei kujutanud, oli nüüd tõsiasi. Winstonit üllatas veider mõte, et välja saab mõelda surnuid, ja mitte elavaid. Seltsimees Ogilvy, kes polnud iial eksisteerinud olevikus, eksisteeris nüüd minevikus, ja kui see võltsingu akt on ükskord ära unustatud, siis eksisteerib ta niisama ehtsalt ja niisama kindlal alusel nagu Karl Suur või Julius Caesar.

Looklev lõunajärjekord madalas keldrikorruse söögisaalis nihkus aeglaselt edasi. Saal oli juba rahvast täis ja lärm kõrvulukustav. Leti võrest tuli hapuka metalse lõhnaga lihaaurusid, mis ei suutnud aga lämmatada "Võidu" džinni lehka. Ruumi tagaotsas oli väike baar, lihtsalt auk seinas, kust võis osta džinni, kümme senti suur pits.

"Sind ma ootasingi," ütles üks hääl Winstoni selja tagant.

Winston pööras ümber. See oli ta sõber Syme, kes töötas uurimisosakonnas. Võib-olla "sõber" polnud just kõige õigem sõna. Praegusel ajal polnud sõpru, kõik olid seltsimehed, aga mõne seltsimehega oli meeldivam rääkida kui teistega. Syme oli filoloog, uuskeele asjatundja. Ta kuulus arvukasse uurimisrühma, mis tegeles uuskeele sõnaraamatu üheteistkümnenda trüki ettevalmistamisega. Ta oli kõhetu kuju, lühem kui Winston, tumedate juuste ja suurte pungis silmadega, mis näisid sind uurivat ühteaegu kurvalt ja irooniliselt, kui ta sinuga rääkis.

"Ma tahtsin küsida, ega sul Tiletiteri ei ole," ütles ta.

"Mitte ainsatki!" ütles Winston kähku, nagu tunneks end milleski süüdi olevat. "Ma olen ise ka igalt poolt otsinud. Neid ei ole enam olemas."

Tiletiteri küsiti üksteiselt pidevalt. Tegelikult oli tal kaks uut Tiletitera tagavaraks. Aga juba kuu aega oli neist suur puudus. Alatasa ei jätkunud Partei kauplustes mõnd hädavajalikku asja. Kord see oli nõelelõng, kord nööbid, kord kingapaelad, praegu ei olnud Tiletiteri. Kui neid veel üldse kusagilt hankida sai, siis ainult "vabalt" turult.

"Ma ajan juba kuuendat nädalat ühe ja sama teraga läbi," valetas Winston.

Järjekord nihkus jälle paar sammu edasi. Kui nad peatusid, vaatas ta uuesti Syme'i poole. Mõlemad võtsid leti äärelt hunnikust rasvase metallkandiku.

"Kas sa eile vangide poomist käisid vaatamas?" küsis Syme.

"Ma töötasin," ütles Winston ükskõikselt. "Küll kunagi ringvaates näidatakse."

"See on väga kesine aseaine," ütles Syme.

Tema irooniline pilk libises üle Winstoni näo. "Ma tean sind," näis see pilk ütlevat. "Ma näen sind läbi. Küll ma juba tean, mis sa poomist ei vaadanud." Syme oli intelligendi kombel mürgine ortodoks. Ta võis julma naudinguga rääkida helikopterirünnakutest vaenlase küladele, mõtteroimarite kohtuprotsessidest ning ülestunnistustest ja hukkamistest Armastusministeeriumi keldrites. Temaga vesteldes oli targem teda sellistest teemadest eemale juhtida ja ahvatleda teda, kui võimalik, uuskeele üksikasjadesse, millest ta võis asjatundlikult ja huvitavalt rääkida. Winston pööras oma pea pisut kõrvale, et vältida suurte tumedate silmade puurivat vaadet.

"Ilus poomine oli," ütles Syme mõtlikult. "Ainult ma mõtlen, et jalgade kinnisidumine rikub asja. Mulle meeldib näha, kui need tõmblevad. Ja üle kõige päris lõpus, see suust ripnev sinine keel - täiesti sinine. See on võrratu detail."

"Palun järgmine!" röögatas valge põlle ja kulbiga prole.

Winston ja Syme lükkasid kandikud letivõre alla. Mõlemale visati sinna kähku komplektlõuna: plekk-kauss roosakashalli liharoaga, kamakas leiba, tükk juustu, kruus musta "Võidu" kohvi ja üks sahariinitablett.

"Seal teleekraani all on vaba laud," ütles Syme. "Võtame minnes ühed džinnid."

Džinni anti ilma kõrvata portselankruusides. Nad trügisid läbi rahvasumma ja ladusid kandikud tühjaks plekiga kaetud lauale, mille nurgale oli kellestki jäänud soustiloik, ilgelt vedel löga, mis meenutas okset. Winston võttis džinnikruusi kätte, kogus end veidi ja kummutas õlimaigulise vedeliku kõrist alla. Kui ta oli pisarad silmist ära pühkinud, tundis ta äkki, et tal on kõht tühi. Ta haaras lusika ja hakkas liharooga helpima.

Vesises leemes ujusid roosakad käsnataolised tükid, mis pidid kujutama endast ilmselt liha. Mehed sõid vaikides oma kausi tühjaks. Vasakut kätt Winstoni selja taga käis katkematu jutuvada, kellegi tõtakas prääksuv hääl peaaegu nagu pardil lõikus teravalt üleüldisse lärmi.

"Kuidas sõnaraamat edeneb?" tõstis Winston häält, et end kuuldavaks teha.

"Aeglaselt," ütles Syme. "Praegu ma tegelen omadussõnadega. See on väga põnev."

Ta lõi jalamaid särama, kui jutt läks uuskeelele. Ta lükkas kausi eemale, võttis ühte kleenukesse kätte leivakamaka, teise juustu ja nõjatus üle laua, et ei pruugiks karjuda.

"Üheteistkümnes trükk on põhjapanev," ütles ta. "Me anname keelele lõpliku kuju, selle kuju, mis tal on siis, kui keegi ei räägi enam teisiti. Kui me sellega valmis saame, peavad sinusugused keele täielikult ümber õppima. Sa mõtled kindlasti, et meie põhitegevus on uute sõnade leiutamine. Sugugi mitte! Me hävitame sõnu iga päev sadade viisi, massiliselt. Me teeme keele luudeni puhtaks. Üheteistkümnes trükk ei sisalda ainsatki sõna, mis kaoks käibelt enne aastat 2050."

Ta hammustas ahnelt leiba, neelas paar suutäit, ja jätkas siis mingi pedantse kirega. Tema kõhn tõmmu nägu oli muutunud hingestatuks, pilk oli minetanud iroonilise ilme ja muutunud peaaegu unistavaks.

"See on ilus asi, see sõnade hävitamine. Muidugi, kõige suurem on raiskamine omadussõnade ja tegusõnade osas, aga on ka sadu nimisõnu, millest võib vabaneda. Ja need ei ole mitte ainult sünonüümid; on ka veel antonüümid. Sest kuidas on õigustatud niisuguse sõna olemasolu, mis on vaid mõne teise sõna vastand? Sõna sisaldab oma vastandi iseendas. Võtame näiteks sõna "hea". Kui on olemas niisugune sõna nagu "hea", milleks on siis vaja niisugust sõna nagu "halb"? "Ebahea" kõlbab niisama hästi, - isegi paremini, sest ta on otsene vastand, mida see teine ei ole. Või jälle, kui sa soovid "hea" tugevamat astet, - mis mõte on siis kasutada tervet rida ebamääraseid sõnu nagu "suurepärane", "oivaline" ja kõik need teised. "Lisahea" katab need tähendused; või "kaksislisahea", kui sa soovid veel midagi tugevamat. Muidugi, me juba kasutame neid sõnu, aga uuskeele lõplikus versioonis puuduvad muud sõnad täielikult. Lõpuks katab kogu hea ja halva mõiste ainult kuus sõna - või tegelikult üksainus. Kas sa ei mõista selle asja ilu, Winston? Algselt oli see muidugi SV idee," lisas ta nagu järelmõttena.

Suure Venna mainimisel libises üle Winstoni näo tuima vaimustuse vari. Aga sellegipoolest tabas Syme otsekohe puudujääki entusiasmist.

"Sa ei oska uuskeelt tõsiselt hinnata, Winston," ütles ta peaaegu kurvalt. "Isegi kui sa kirjutad uuskeeles, mõtled sa endiselt vanakeeles. Ma olen lugenud artikleid, mis sa vahel "Timesi" kirjutad. Nad on üsna head, aga nad on tõlked. Oma südames sa oled truuks jäänud vanakeelele kogu tema ebamäärasuse ja kasutu mitmetähenduslikkusega. Sa ei mõista sõnade hävitamise ilu. Kas sa tead, et uuskeel on ainus keel maailmas, mille sõnavara iga aastaga kahaneb?"

Muidugi Winston teadis seda. Ta naeratas, ta lootis, et heakskiitvalt, ega söandanud midagi öelda. Syme hammustas jälle tüki musta leiba, näris seda pisut ja jätkas:

"Kas sa ei mõista, et uuskeele eesmärk on ahendada mõtlemise piire? Lõpuks me muudame mõtteroima sõna otseses mõttes võimatuks, sest puuduvad selle väljendamiseks tarvilikud sõnad. Kõiki mõisted, mida vaja läheb, väljendatakse ainult [ühe] sõnaga, mille tähendus on rangelt piiritletud ja mille kõrvaltähendused on kõik kadunud ja unustatud. Üheteistkümnendas trükis me ei ole enam kuigi kaugel sellest eesmärgist. Aga see protsess jätkub veel kaua pärast seda, kui sina ja mina oleme surnud. Iga aastaga väheneb sõnade hulk ja kitsenevad teadvuse piirid. Muidugi pole ka enam praegu mingit põhjust mõtteroimareid vabandada. See on lihtsalt enesedistsipliini ja reaalsusekontrolli küsimus. Aga lõpuks kaob vajadus sellegi järele. Revolutsioon on täielik, kui keel on täiuslik. Uuskeel on ingsots ja ingsots on uuskeel," lisas ta mingi üleloomuliku rahuldusega. "Kas sul pole kunagi pähe tulnud, Winston, et hiljemalt 2050. aastal ei saaks enam ükski inimene meie praegusest jutuajamisest aru?"

"Välja arvatud - - " alustas Winston kõhklevalt, aga jättis lause lõpetamata.

Tal oli keele peal "välja arvatud proled", aga ta hoidis end tagasi, sest ta ei olnud kindel, et see märkus ei ole mingil moel ketserlik. Aga Syme aimas, mida ta oli tahtnud öelda.

"Proled ei ole inimesed," ütles ta hooletult. "2050. aastaks - võib-olla juba varem - on tegelik vanakeele oskus kadunud. Kogu minevikukirjandus on selleks ajaks hävitatud. Chaucer, Shakespeare, Milton, Byron - neist

kõigist on olemas vaid uuskeelne versioon, mis mitte ainult ei erine originaalist, vaid on selle täielik vastand. Isegi Partei kirjandus muutub. Isegi loosungid muutuvad. Kuidas saakski olla loosungit "Vabadus on orjus", kui vabaduse mõiste on kõrvaldatud? Kogu mõtlemise laad on selleks ajaks hoopis teine. Mõtlemist sellisena, nagu me mõistame seda praegu, siis enam [ei ole]. Õigeusklikkus tähendab mittemõtlemist, mõtlemise tarbetust. Õigeusklikkus on teadvusetus."

Ühel heal päeval, taipas Winston ootamatu selgusega, likvideeritakse Syme. Ta on liiga intelligentne. Ta pilk on liiga selge ja jutt liiga otsekohene. Partei ei armasta selliseid inimesi. Ühel heal päeval ta kaob. See on talle näkku kirjutatud.

Winston oli oma leiva ja juustu ära söönud. Ta keeras end veidi küljetsi, et oma kohvi juua. Temast vasakul istuv kimeda häälega mees vatras veel ikka halastamatult. Noor naine, kes oli arvatavasti mehe sekretär ja istus, selg Winstoni poole, kuulas teda ja näis innukalt nõustuvat kõigega, mis mees ütles. Aeg-ajalt püüdis Winston kinni mõne repliigi, nagu "Minu arvates on teil [täiesti] õigus... Ma olen teiega [täiesti] nõus", öeldud noorusliku ja rumalavõitu naishäälega. Aga meeshääl ei katkenud ka siis hetkekski, kui tüdruk midagi ütles. Winston teadis seda meest ainult nägupidi, ta ei teadnud temast muud, kui et mees töötab mingil tähtsal kohal ilukirjandusosakonnas. Mees oli umbes kolmekümne aastane, jämeda kaela ja laia liikuva suuga. Ta pea oli pisut tahapoole kallutatud, ja kuivõrd ta istus sellise nurga all, et valgus langes ta prilliklaasidele, nägi Winston silmade asemel kaht musta auku. Ja mis oli natuke jube, oli see, et tema suust voolavas ühtlases mulinas oli võimatu üksikuid sõnu eristada. Vaid korra tabas Winston lause "goldsteinluse täielik ja lõplik elimineerimine", mis tõukus suust väga järsult ja näiliselt nagu ühes tükis otsekui tinasse valatud trükirida. Ülejäänu oli lihtsalt müra, prääk-prääk-prääksumine. Ja siiski, kuigi polnud kuulda, mida see mees täpselt ütles, ei jäänud mingit kahtlust selles, mis laadi see monoloog üldiselt oli. Võib-olla süüdistas ta Goldsteini ja nõudis karmimaid meetmeid mõtteroimarite ja saboteerijate suhtes, võib-olla protesteeris ta vihaselt Euraasia armee metsikuste vastu või võib-olla ülistas ta Suurt Venda ja Malabari rinde kangelasi, see oli lõppude lõpuks ükskõik. Oli see, mis oli, sa võisid kindel olla, et iga tema sõna on puhas ortodokslus, puhas ingsots. Kui Winston vaatas seda silmitut nägu kiiresti üles-alla liikuva lõuaga, tekkis tal pentsik tunne, et see ei olegi inimolend, vaid on mingi nukk. Ja ei rääkinud mitte mehe aju, vaid tema kõri. Tekst, mis temast väljus, koosnes küll sõnadest, aga see ei olnud kõne selle tõelises tähenduses, see oli teadvusetult kuuldavale toodud heli nagu pardi prääksumine.

Syme oli korraks vait jäänud ja joonistas lusikavarrega soustiloiku mustreid. Hääl naaberlauast jätkas kiiret prääksumist, ja seda oli üldises käras selgesti kuulda.

"Uuskeeles on üks sõna," ütles Syme. "Ma ei tea, kas sa tead seda: [prääkpruuk], pardi moodi prääksuma. See on üks neid huvitavaid sõnu, millel on kaks vastandlikku tähendust. Seoses oponendiga on see solvang; seoses kellegagi, kellega sa oled ühel meelel, on see heakskiit."

Kahtlemata Syme likvideeritakse, mõtles Winston jälle. Ta mõtles seda veidi kurvalt, kuigi ta teadis hästi, et Syme teda eriti ei salli, isegi põlgab veidi ja on täiesti võimeline teda vähimalgi põhjusel mõtteroimariks tembeldama. Syme'ile oli küljes mingi vaevumärgatav viga. Tal oli midagi puudu: vaikimisoskus, ükskõiksus, mingi päästev nõmedus. Ketseriks ei saanud teda nimetada. Ta uskus ingsotsi põhialustesse, ta austas Suurt Venda, ta rõõmustas võitude üle ja vihkas teisitimõtlejaid, mitte ainult siiralt, vaid ka mingi väsimatu innu ja täieliku informeeritusega, mis Partei lihtliikmetele jäi kättesaamatuks. Ja siiski hõljus tema ümber alatasa midagi kompromiteerivat. Ta ütles asju, mida oleks parem olnud ütlemata jätta, ta oli lugenud liiga palju raamatuid ja ta külastas sageli "Kastani" kohvikut, kunstnike ja muusikute lemmikpaika. Ei olnud ühtegi, isegi mitte kirjutamata seadust, mis oleks keelanud "Kastani" kohvikut külastada, aga see koht oli kuidagi pahaendeline. Sinna olid kogunenud vanad diskrediteeritud parteijuhid, enne kui nad lõplikult välja puhastati. Ja aastaid tagasi olevat seal nähtud isegi Goldsteini ennast. Syme'i saatust polnud raske ette näha. Ja ikkagi oli fakt, et oleks Syme kas või korraks aimanud oma lauanaabri salamõtteid, oleks ta Winstoni kohe Mõttepolitseile välja andnud. Nõnda oleks toiminud ka iga teine, aga Syme'i peale võis eriti kindel olla. Innukusest üksi ei piisanud. Õigeuslikkus oli teadvusetus.

Syme vaatas üles. "Parsons tuleb," ütles ta.

Ja miski tema hääletoonis näis sellele nagu lisavat "see va juhmakas". Ja tõepoolest, masajas, heledapäine, konnanäoga Parsons, Winstoni majanaaber Võidu Majast, rajas endale teed nende laua suunas. Kolmekümne viieselt võdisesid tal kaelal ja vöökohal juba rasvavoldid, aga ta liigutused olid kärmed ja poisikeselikud. Ta oli oma välimuselt nagu suureks kasvanud poiss, sedavõrd, et kuigi ta kandis nõuetekohaseid tunkesid, oli raske uskuda, et tal ei ole jalas lühikesi pükse, seljas halli särki ja kaelas Luurajate punast kaelarätti. Teda oli peaaegu võimatu ette kujutada teisiti kui priske poisslapsena, kellel on lohukesed põlvedel ja särgikäised üles kääritud. Ja tõepoolest, Parsons tõmbas meeleldi lühikesed püksid jalga, kui rahvamatk või mõni muu sportlik ühisüritus seda võimaldas. Ta tervitas reipalt Syme'i ja Winstonit ja istus nende lauda, levitades vänget

higilehka. Tema punetav nägu pärlendas higist. Tema higistamisvõime oli erakordne. Ühiskondlikus Keskuses võis niiske lauatennisereketi järele eksimatult kindlaks teha, millal Parsons oli mängimas käinud. Syme oli ette võtnud mingi pika sõnade tulbaga paberilehe ja uuris seda, tindipliiats näpuvahel.

"Kae, vehib teine isegi lõuna ajal tööd teha," nügis Parsons Winstonit. "Vaat kus agarus, mis? Mida sa seal pusid, vanapoiss? Nojah, ega minusuguse nupp seda ei jaga. Kuule, Smith, sul on osamaks maksmata."

"Mis osamaks?" küsis Winston, kätt automaatselt rahakoti järele sirutades. Veerand palka kulus igasugu vabatahtlike annetuste peale, mis kõik ei seisnud meeleski.

"Vihkamise nädalaks. Sa tead küll - igast majast korjatakse. Mina olen meie maja laekur. Paneme kõik välja, näitame, mis me võime. Tead, kui Võidu Majal ei lehvi kõige rohkem lippe meie tänaval, siis minu süü see küll ei ole. Sa lubasid mulle kaks dollarit."

Winston leidis ja andis Parsonsile kaks määrdunud käkras rahatähte. Harimatu inimese püüdliku käekirjaga tegi Parsons oma märkmikku sellekohase sissekande.

"Õige jah, vanapoiss," ütles ta, "ma kuulsin, et mu marakratt olla sind eile ragulkaga lasknud. Ma andsin talle hea keretäie. Ma ütlesin isegi, et võtan tal ragulka ära, kui ta veel nii teeb."

"Ma mõtlen, et ta oli pisut tujust ära, et ei saanud hukkamisele minna," arvas Winston.

"Nojah, aga poiss paistab üldse hakkaja olema, mis? Nad on mul mõlemad parajad marakratid, aga kui terased! Neid huvitavad ainult Luurajad ja sõda. Tead, millega see plikatirts möödunud laupäeval hakkama sai? Nende rühm matkas mööda Berkhamstedi maanteed. Ta võttis kaks tüdrukut kaasa, lipsas teiste juurest minema ja nad püsisid terve õhtupooliku ühe kahtlase mehe kannul. Jälitasid teda kaks tundi metsas ja andsid Amershami jõudes patrullile üle."

"Mis põhjusel?" küsis Winston jahmunult. Parsons jätkas võidurõõmsalt:

"Minu lapsuke oli kindel, et mees on vaenlase agent, kes on näiteks langevarjuga alla visatud. Ja nüüd me jõuamegi põhilise juurde, vanapoiss. Mis sa arvad, mis plikale tema juures ei meeldinud? Ta nägi ära, et mehel on jalas imelikud kingad, plika polnud selliseid varem kusagil näinud. Nii et mees võis väga vabalt välismaalane olla. Päris nutikas seitsmeaastase tirtsu kohta, ah?"

"Mis sellest mehest sai?" küsis Winston.

"Seda ma muidugi ei tea. Aga ma ei imestaks sugugi, kui - - " Parsons sihtis nimetissõrmega õhku ja imiteeris püssipauku.

"Tubli," ütles Syme hajameelselt, tõstmata paberilt pilku.

"Muidugi, midagi ei tohi jätta juhuse hooleks," nõustus Winston kohusetundlikult.

"Seda minagi räägin - sõda ju käib," ütles Parsons.

Ja nagu kinnituseks kostis nende pea kohalt teleekraanist trompetisignaal. Sedapuhku ei teatatud küll edust rindel, vaid anti Külluseministeeriumi teadaanne.

"Seltsimehed!" hüüdis reibas nooruslik hääl. "Tähelepanu, seltsimehed! Meil on teile suurepäraseid uudiseid. Me oleme võitnud tootmislahingu! Iga liiki tarbekaupade tootmise aruannetest nähtub, et võrreldes mullusega on elatustase tõusnud vähemalt 20 %. Kogu Okeaanias toimusid täna hommikul ohjeldamatud spontaansed meeleavaldused, kus töölised tulid vabrikutest ja asutustest tänavale ja marssisid kolonnides läbi linna loosungitega, mis väljendasid tänu uue, õnneliku elu eest, mis meile Suure Venna targal juhtimisel on osaks saanud. Toome mõned arvulised näitajad. Toiduaineid - - "

Korduvalt kõlas lause "meie uus, õnnelik elu". See oli Külluseministeeriumi viimase aja lemmikväljend. Parsonsi tähelepanu oli see trompetisignaal täielikult ümber lülitanud, ta istus ja kuulas pooleldi ammulisuise pühalikkusega, pooleldi harda tüdimusega. Ta ei suutnud arvusid jälgida, aga ta teadis, et need annavad mingil moel põhjust rahuloluks. Ta võttis välja suure räpase piibu, mis oli poolest saadik täis söestunud tubakat. Sajagrammine nädalanorm võimaldas harva piipu täis toppida. Winston suitsetas "Võidu" sigaretti, hoides seda hoolega horisontaalasendis. Uue normi saab kätte alles homme ja talle oli jäänud veel ainult neli

sigaretti. Ta sulges korraks oma kõrvad ümbritsevale lärmile ja jäi kuulama teksti, mis tuli teleekraanist. Selgus, et demonstrandid tänasid Suurt Venda ka dokolaadinormi tõstmise eest kahekümne grammini nädalas. Ometi teatati alles eile, mõtles ta, [vähendamisest] kahekümne grammini nädalas. Kas on tõesti võimalik, et nad neelasid selle alla, kuigi oli möödas ainult kakskümmend neli tundi? Jah, neelasid. Parsons neelas kergesti, looma juhmusega. Silmitu olend naaberlauas neelas selle alla fanaatiliselt, raevukalt, põledes soovist paljastada, süüdi mõista ja likvideerida kõik need, kes julgeksid väita, et eelmisel nädalal oli norm kolmkümmend grammi. Ja ka Syme neelas selle alla - mingil keerukamal moel, kaksisoima abil. Kas siis temal, Winstonil, on [ainsana] mälu säilinud?

Ekraanil jätkus muinasjutuliste arvude loetelu. Mullustega võrreldes oli nüüd rohkem toitu, rohkem riideid, rohkem maju, rohkem mööblit, rohkem keedupotte, rohkem kütust, rohkem laevu, rohkem helikoptereid, rohkem raamatuid ja rohkem lapsi, - üldse oli kõike rohkem, välja arvatud haigused, kuriteod ja hullumeelsus. Aasta-aastalt ja minut-minutilt rühkis iga inimene ja iga asi vilinal ülesmäge. Nagu enne Syme oli teinud, võttis Winston lusika kätte, tonksis sellega hallis soustis, mis oli laual laiali valgunud, ja katsus mustrit kokku vedada. Ta mõtles kibedusega elu füüsilisele küljele. Kas see oli alati niisugune olnud? Kas toidul oli alati selline maik olnud? Ta vaatas söögisaalis ringi. Madal ruum, puupüsti inimesi täis, seinad lugematutest kokkupuudetest inimkehadega määrdunud; ärataotud metall-lauad ja -toolid, nii lähestikku paigutatud, et istudes puutusid küünarnukid kokku; kõverad lusikad, täkitud kandikud, rohmakad valged kruusid; kõik pinnad rasvased, igas praos mustus; ja viletsa džinni, viletsa kohvi, metallimaigulise liharoa ja määrdunud riiete hapukas lõhn. Su magu ja su nahk protesteeris alatasa millegi vastu ja sul oli tunne, et sind on ilma jäetud millestki, millele sul on õigus. Tõsi küll, tal ei olnud mälestusi millestki hoopis teistsugusest. Niikaugele kui ta vähegi mäletas, polnud siin kunagi olnud küllalt süüa, sul ei olnud kunagi sokke või aluspesu, mis ei oleks olnud auke täis, mööbel oli alati olnud ärataotud ja logisev, toad halvasti köetud, metroovagunid tuubil täis, majad lagunemas, leib must, tee haruldane, kohv vastiku maiguga ja sigarettidest nappus, - midagi ei jätkunud ja kõik oli kallis, välja arvatud sünteetiline džinn. Ja muidugi, mida vanemaks inimene saab, seda raskemaks kõik läheb, aga kas see ei olnud siiski märk, et see [ei ole] asjade loomulik kord, kui sind ajab iiveldama pidev vaesus, räpasus ja ebamugavus, lõputud talved, mustusest kleepivad sokid, liftid, mis iial ei tööta, kare seep, sigaretid, mis pudenevad tükkideks, ja toit, millel on imelik vastik maik? Miks peaks inimene tundma, et see on talumatu, kui tal ei ole mingit kaasasündinud mälestust, et kunagi on kõik teisiti olnud?

Winston vaatas veel kord sööklas ringi. Peaaegu kõik inimesed olid inetud, ja nad oleksid inetud olnud ka siis, kui neil oleks siniste vormitunkede asemel midagi muud seljas olnud. Saali tagumises otsas jõi väikest kasvu putuka moodi mees üksinda kohvi, väikesed silmad kahtlustavalt ringi vilamas. Kerge on uskuma jääda, mõtles Winston, kui sa ringi ei vaata, et see füüsiline tüüp, mille Partei on ideaaliks seadnud - pikad lihaselised noormehed ja rinnakad neiud, heledajuukselised, vitaalsed, päevitunud, muretud - , on olemas ja isegi domineerib. Tegelikult oli enamik Esimese Maandumisraja kodanikke, niipalju kui Winston võis otsustada, lühikest kasvu, tumedate juuste ja näotu välimusega. Imelik, kuidas see putuka moodi tüüp ministeeriumides paljunes: väikesed jässakad mehed, kes juba õige varakult kaldusid tüsedusele, lühikeste jalgadega, kärmete sibavate liigutustega, väga pisikesed silmad lihavas liikumatus näos. See oli tüüp, mis paistis Partei võimu all kõige enam õilmitsevat.

Küllusministeeriumi teadaanne lõppes uue trompetisignaaliga ja asendus plekikõlalise muusikaga. Parsons, keda see arvudega pommitamine oli ebamäärasesse vaimustusse viinud, võttis piibu suust.

"Küllusministeerium on sel aastal tublisti tööd teinud," ütles ta heakskiitva peanoogutusega. "Muide, Smith, vanapoiss, ega sul ei ole mõnd Tiletitera, mida sa võiksid mulle laenata?"

"Mitte ühtegi," ütles Winston. "Ma ajan ise juba kuuendat nädalat ühe ja sama teraga läbi."

"Mis siis ikka, vanapoiss, ma igaks juhuks küsisin."

"Kahju küll," ütles Winston.

Prääksuv hääl kõrvallauast, mis oli ministeeriumi teadaande ajal ajutiselt vaikinud, alustas jälle, niisama valjusti kui enne. Mingil põhjusel tabas Winston äkki end mõtlemast proua Parsonsile, kellel olid juuksed salkus ja tolm näo kortsudes. Ta oma lapsed annavad ta lähema paari aasta jooksul Mõttepolitseis üles. Proua Parsons kaob. Syme kaob. Winston kaob. O'Brien kaob. Aga Parsons ei kao iial. See silmitu olend oma prääksuva häälega ei kao iial. Need väikesed putuka moodi mehed, kes sibavad nii vilkalt ministeeriumide koridorilabürindis, - ka nemad ei kao iial. Ja see tumedate juustega tüdruk, see tüdruk ilukirjandusosakonnast, - temagi ei kao iial. Winstonile tundus, et ta teab instinktiivselt, kes jääb ellu ja kes hukkub; ainult et raske oli öelda, mis see on, mis laseb ellu jääda.

Sel hetkel kiskus järsk võpatus ta mõtisklustest välja. Kõrvallauas istuv tüdruk oli end pooleldi ringi pööranud ja vaatas tema poole. See oli see tumedate juustega tüdruk. Ta vaatas Winstonit küll nagu poolkõõrdi, aga kuidagi väga teraselt. Ja kui nende pilgud kohtusid, pööras ta kohe pea ära.

Winstoni selg tõmbus higiseks. Teda läbis kohutav hirmusööst. See läks küll kohe üle, aga see jättis endast maha mingi näriva rahutuse. Miks see tüdruk teda vahtis? Miks ta teda jälitab? Kahjuks ei suutnud Winston meelde tuletada, kas tüdruk istus juba enne teda kõrvallauas või tuli ta sinna pärast teda. Igatahes eile oli ta kahe vihkamise minuti ajal otsekohe Winstoni selja taha istunud, kuigi selleks polnud näiliselt mingit põhjust. Tõenäoliselt oli tema tegelikuks eesmärgiks kuulda ja kindlaks teha, kas Winston karjub küllalt valjusti.

Winston mõtles jälle, et tüdruk ei pruugi olla Mõttepolitsei agent, aga siis ta on just nimelt isehakanud nuhk, mis on tegelikult kõige ohtlikum. Ta ei teadnud, kui kaua oli tüdruk teda vaadanud, aga võib-olla oli see kestnud viis minutit, ja oli võimalik, et ta polnud sel ajal täielikult kontrollinud oma näojooni. Äärmiselt ohtlik oli lasta oma mõtetel uidata, kui sa olid avalikus kohas või teleekraani läheduses. Kõige pisemgi asi võis sind reeta. Näolihaste närviline tõmblus, hajameelne rusutud pilk, harjumus omaette pomiseda - kõik, mis viitas normist kõrvalekaldumisele, sellele, et sul on midagi varjata. Igal juhul oli sobimatu näoilme juba iseenesest karistatav (ütleme näiteks, et see väljendas uskumatust, kui teatati võitudest rindel). Uuskeeles oli selle tarvis sõna [ilmeroim].

Tüdruk oli talle taas selja pööranud. Võib-olla et ta siiski ei jälitanud teda; võib-olla see oli juhus, et ta oli kaks päeva järjest nii Winstoni lähedusse istunud. Winstoni sigaret kustus ja ta asetas selle hoolikalt lauaservale. Ta suitsetab selle pärast tööd lõpuni, kui tubakas enne välja ei pudene. Väga võimalik, et kõrvallauas istub Mõttepolitsei agent, ja väga võimalik, et ta on kolme päeva pärast Armastusministeeriumi keldris, aga ega sellepärast ei maksa konisid raisata. Syme oli oma pabeririba kokku rullinud ja taskusse pistnud. Parsons võttis uuesti jutuotsa üles.

"Kuule, vanapoiss, kas ma olen sulle rääkinud," ütles ta, pugistades oma piibuvarre taga naerda, "kuidas mu jõnglased ühe turueide seeliku põlema pistsid, sest nad nägid, kuidas vanamutt keeras viinereid Suure Venna pildiga plakatisse? Nad hiilisid talle selja tagant ligi ja panid tikutoosiga tule otsa. Ma arvan, et eidel läks päris palavaks. Igavesed marakratid, ah? Aga terased mis hirmus! Praegu saavad Luurajad isegi parema väljaõppe kui minu ajal. Tead, millega neid viimati varustati? Kuuldetorudega, millega saab läbi lukuaugu kuulata. Eile tõi plika ühe koju, proovis seda meie elutoa ukse taga ja tegi kindlaks, et ta kuuleb sellega kaks korda paremini kui palja kõrvaga. See on muidugi ainult mänguasi. Aga see annab talle hea idee, eks ole?"

Sel hetkel kostis teleekraanist läbilõikav vile. See oli märguanne jälle tööle hakata. Kolm meest kargasid püsti, et trügida koos teistega lifti, ja üldises rüselemises pudenes tubakas Winstoni sigaretist välja.

Winston kirjutas päevikusse:

[See oli kolm aastat tagasi. Oli hämar õhtupoolik kitsas kõrvaltänavas ühe suurema raudteejaama lähedal. See naine seisis seina ääres, ukse kõrval, tänavalaterna all, mis vaevu valgust andis. Tal oli noorepoolne nägu, paksult mingitud. See oli just mink, mis mind tõmbas, valge nägu nagu mask ja erepunased huuled. Partei naisliikmed ei mingi end iial. Tänaval ei olnud kedagi peale tema, ja mitte ühtki teleekraani. Ta ütles: "Kaks dollarit." Ma - -]

Ta ei suutnud enam edasi kirjutada. Ta sulges silmad ja muljus neid sõrmeotstega, püüdes pealetükkivat mälestuspilti eemale tõrjuda. Teda haaras vastupandamatu kiusatus täiest kõrist roppusi karjuda. Või pead vastu seina taguda, laud kummuli keerata ja tindipott aknasse virutada - märatseda, lõhkuda, teha ükskõik mida, et ainult vabaneda mälestusest, mis teda piinas.

Inimese suurim vaenlane on tema enda närvisüsteem, mõtles ta. Iga hetk võivad sisepinged muunduda mingiks nähtavaks sümptoomiks. Talle tuli meelde mees, kes oli talle paar nädalat tagasi tänaval vastu tulnud: täiesti tavaline mees, Partei liige, umbes kolmekümne viie kuni neljakümne aastane, pikk ja kõhn, portfell käes. Neid lahutas mõni meeter, kui mehe vasak näopool korraks nagu tõmbles. Ja see kordus uuesti, kui nad kohakuti jõudsid: see oli ainult kerge tuksatus, võbelus, kiire nagu fotoaparaadikatiku plõks, aga ilmselt juba harjumuslik. Winstonil oli meeles, et ta oli endamisi mõelnud: see vaeseke on omadega läbi. Ja mis kõige jubedam: mees ise ei märganud vist midagi. Unes rääkimine oli aga veelgi ohtlikum. Ja selle vastu ei osanud Winston end kuidagi kaitsta.

Ta ohkas korraks sügavalt ja kirjutas edasi:

[Ma läksin tema järel uksest sisse ja põiki üle hoovi ühte keldrikorruse kööki. Seal oli seina ääres voodi ja lamp laual, mille taht oli alla keeratud. Naine - -]

Winston kiristas hambaid. Ta oleks tahtnud sülitada. Koos selle naisega keldrikorruse köögist meenus talle Katharine, tema naine. Winston oli abielus, vähemalt oli olnud, ja võimalik, et oli praegugi, - niipalju kui ta teadis, ei olnud tema naine surnud. Talle tundus, et ta hingab jälle sisse keldrikorruse köögi sooja läppunud lehka, milles lutikate ja musta pesu hais segunes odava lõhnaõli lõhnaga, mis oli siiski ahvatlev, sest ükski Partei naine ei kasutanud iial lõhnaõli või vähemalt eeldati, et ta ei kasuta. Ainult proled kasutasid lõhnaõli. Winstoni teadvuses seostus lõhnaõli lõhn lahutamatult liiderlikkusega.

See, et ta oli selle naisega kaasa läinud, oli tema ainuke vääratus umbes kahe aasta jooksul. Prostituutidega läbikäimine oli muidugi keelatud, aga see oli üks neid reegleid, mida võis südant rindu võttes aeg-ajalt rikkuda. See oli ohtlik, aga see ei olnud elu või surma küsimus. Kui sind prostituudiga tabati, võis see tähendada viit aastat sunnitöölaagrit, mitte rohkem, kui sa ei olnud mingit muud kuritegu toime pannud. Ja see oli küllalt kerge karistus, eeldusel, et sind ei tabatud just teolt. Vaesemad linnaosad kubisesid naistest, kes olid valmis end müüma. Mõne hinnaks oli vaid pudel džinni, mida proledele polnud ette nähtud. Vaikselt kaldus Partei isegi soosima prostitutsiooni, mis maandas instinkte, mida polnud võimalik täielikult maha suruda. Paljas liiderdamine ei olnud suur patt, niikaua kui see oli varjatud ja rõõmutu ja puudutas ainult põlatud alama klassi naisi. Andestamatu kuritegu oli armuvahekord Partei liikmete vahel. Aga kuigi see oli kuritegusid, milles süüalused end suurte puhastuste ajal tingimata süüdi tunnistasid, oli raske ette kujutada, et tegelikkuses midagi säärast ette tuleb.

Partei eesmärk ei olnud ainult takistada mehi ja naisi loomast usaldusvahekordi, mida ta polnud võimeline kontrollima. Tema tegelik salajane eesmärk oli igasuguse naudingu kõrvaldamine suguaktist. Vaenlaseks ei olnud mitte niivõrd armastus kui erootika, nii abielus kui ka väljaspool seda. Kõik abielud Partei liikmete vahel pidi heaks kiitma selleks otstarbeks loodud komisjon ja - kuigi seda kunagi avalikult ei tunnistatud - luba jäi alati saamata, kui soovi avaldanud paarist jäi mulje, et neid seob füüsiline külgetõmme. Abielu ainuke heakskiidetud eesmärk oli sigitada lapsi Partei teenimiseks. Seksuaalvahekorda tuli võtta kui veidi vastumeelset põgusat protseduuri, umbes nagu klistiiri. Ka seda ei öeldud sõnaselgelt välja, aga kaudsel viisil sisendati seda Partei liikmetele juba lapsest saadik. Tegutsesid isegi organisatsioonid nagu Noorte Antiseksuaalne Liit, mis propageerisid tsölibaati mõlemale sugupoolele. Lapsi tuli sigitada kunstseemenduse teel (uuskeeles nimetati seda [kunstseem]) ja üles kasvatada riigi kasvatusasutustes. Winston teadis, et seda kõike ei mõeldud päris tõsiselt, aga mingil moel sobis see hästi Partei ideoloogilise pealiiniga. Partei püüdis sugutungi tappa, või kui seda ei ole võimalik tappa, siis vähemalt moonutada ja määrida. Winston ei teadnud,

mis see nii on, aga tundus olevat loomulik, et see peab nii olema. Ja vähemalt naiste juures olid Partei pingutused väga edukad.

Winston mõtles taas Katharine'ile. Sinna on juba üheksa, kümme - peaaegu üksteist aastat, kui nad lahku läksid. Oli imelik, kui harva ta naisele mõtles. Vahel ei tulnud tal päevade kaupa meeldegi, et ta üldse abielus on olnud. Nende kooselu oli kestnud napilt viisteist kuud. Abielu lahutada Partei ei lubanud, aga lahus elamist peeti isegi soovitavaks, kui perekonnas polnud lapsi.

Katharine oli pikk, sihvakas, heledate juuste ja suursuguse rühiga tüdruk. Tal oli enesekindel, kotkaprofiiliga nägu, mida oleks võinud nimetada koguni õilsaks, kuni selgus, et selle taga ei ole peaaegu midagi. Juba päris abielu alguses oli Winston jõudnud järeldusele - võib-olla küll ainult sellepärast, et ta tundis oma naist lähemalt kui kedagi teist - , et rumalamat, vulgaarsemat ja tühisemat olevust pole ta iial kohanud. Katharine'i peas ei olnud ühtki mõtet, mis ei oleks olnud loosung, ja ei olnud ühtki nõmedust, absoluutselt mitte midagi, mida ta ei oleks võimeline olnud alla neelama, kui Partei seda talle serveeris, Winston nimetas seda mõttes "elavaks helilindiks". Ja ometi oleks ta võinud naisega koos elada, kui poleks olnud ühte asja - suguelu.

Naine võpatas ja kangestus niipea, kui Winston teda puudutas. Teda kallistada oli niisama hea nagu kallistada suurt puunukku. Ja imelik oli see, et isegi kui Katharine teda vahel embas ja enda vastu surus, oli Winstonil tunne, et naine tõukab teda samal ajal kõigest jõust eemale. See mulje tekkis tänu naise lihaste jäikusele. Katharine lebas suletus silmi, ta ei pannud vastu ega aidanud kaasa, ta lihtsalt [alistus]. See mõjus üpris ahistavalt ja lõpuks lihtsalt ängistavalt. Aga sellest hoolimata oleks Winston kooselu temaga välja kannatanud, kui nad oleksid jõudnud kokkuleppele, et nad elavad tsölibaadis. Imelikul kombel oli aga just Katharine selle vastu. Ta ütles, et nad peavad lapse saama, kui vähegi võimalik. Niisiis jätkus nende läbikäimine regulaarselt üks kord nädalas, kui miski ei takistanud. Kahterine'il oli isegi kombeks seda Winstonile hommikul meelde tuletada nagu mõnd edasilükkamatut tööd, mis peab õhtul kindlasti tehtud saama ja mida ei tohi ära unustada. Ta nimetas seda kahte moodi: "lapse tegemine" ja "meie kohus Partei vastu" (jah, täpselt nii ta ütles). Ja peagi hakkas Winston kindlaksmääratud päeva lähenedes kabuhirmu tundma. Aga last nad õnneks ei saanud ja viimaks soostus Katharine üritamisest loobuma, ja varsti nad läksid lahku.

Winston ohkas endamisi. Ta võttis uuesti sulepea ja kirjutas:

[Naine heitis voodile pikali ja tõmbas otsekohe, ilma mingi sissejuhatusega, kõige rämedamal ja heidutavamal kombel, mida võib ette kujutada, oma seeliku üles. Ma - -]

Winston nägi end seismas tuhmis lambivalguses, sõõrmeis lutikate ja odava lõhnaõli lõhn ja südames nurjumise ja vastikuse tunne, millesse isegi tol hetkel segunesid mälestused Katharine'i valgest, Partei hüpnoosi läbi igavesti tundetuks muudetud ihust. Miks pidi see alati nii olema? Miks ei võinud tal endal naist olla, selle asemel et iga paari aasta takka teha neid vastikuid kõrvalehüppeid? Aga tõeline armuseiklus oli peaaegu mõeldamatu. Partei naised olid kõik ühesugused. Kasinus oli neisse juurdunud niisama sügavalt nagu ustavus Parteile. Hoolikas treening alates varasest lapseeast, spordimängud ja külm vesi, igasugu pahn, mida aeti pähe koolis ja Luurajate salgas ja Noorsooühingus, loengud, paraadid, laulud, loosungid ja marsimuusika oli neis hävitanud loomulikud tunded. Mõistus ütles Winstonile, et peab olema ka erandeid, aga ta süda ei uskunud seda. Nad kõik olid vallutamatud, nagu Partei soovis. Ja isegi rohkem kui armastatud olla, ihkas Winston seda voorusemüüri purustada kas või üksainus kordki elus. Õnnestunud suguakt oli nagu mäss. Kirg oli mõtteroim. Isegi Katharine'i äratamine, kui ta oleks sellega hakkama saanud, oleks olnud nagu võrgutamine, kuigi Katharine oli tema naine.

Aga ta pidi ka loo lõpu kirja panema. Ta jätkas:

[Ma keerasin tule suuremaks. Ja kui ma siis teda tule valgel nägin - -]

Pimedast tulles oli petrooleumilambi kahvatu valgus väga hele. Esimest korda nägi ta nüüd naist nagu kord ja kohus. Ta oli astunud sammu lähemale ja tardunud täis iha ja hirmu. Teda vaevas teadmine riski suurusest, mis siiatulekuga kaasnes. Oli täiesti võimalik, et ta satub siit lahkudes patrulli otsa; võib-olla ootab see juba praegu ukse taga. Kui ta nüüd lahkub, tegemata seda, milleks ta oli tulnud -!

Ta pidi kõik kirja panema, ta pidi pihtima. Lambivalgel nägi ta äkki, et naine on [vana]. Mingikord kattis ta nägu nii paksult, et ähvardas iga hetk praguneda nagu papist mask. Naise juustes oli halle salkusid; kõige õudsem oli aga veidi paotunud suust vastu vaatav pilkane pimedus. Naine oli hambutu.

Winston kirjutas kiiresti edasi:

[Ja kui ma siis teda tule valgel nägin, sain ma aru, et ta on vana, vähemalt viiekümne aastane. Aga ma ei jätnud asja pooleli ja tegin seda kõigest hoolimata.]

Winston muljus jälle sõrmeotstega silmalauge. Ta oli selle nüüd lõpuks kirja pannud, aga see ei toonud mingit kergendust. Teraapia ei andunud tulemusi. Soov täiest kõrist roppusi karjuda oli niisama tugev nagu enne.

J

[Kui üldse veel millelegi loota on,] kirjutas Winston, [siis ainult proledele.]

Kui üldse veel millelegi loota oli, siis [pidi] lootma proledele, sest ainult nende hulgas, selles tohutus allasurutud massis, mis moodustas 85 % Okeaania elanikkonnast, võis tekkida jõud, mis hävitab Partei. Parteid ei saanud seestpoolt purustada. Tema vaenlastel, kui tal üldse oli vaenlasi, polnud mingit võimalust kohtuda või isegi üksteist ära tunda. Ja kui oligi olemas see legendaarne Vennaskond, mis polnud võimatu, siis vaevalt et nemadki said kokku rohkem kui kahe- või kolmekaupa. Mäss väljendus ainult pilgus, hääletoonis, äärmisel juhul mõnes sosinal lausutud sõnas. Aga proledel, kui nad ainult kuidagi oma jõust teadlikuks saaksid, poleks midagi varjata. Neil pruugib ainult üles tõusta ja end raputada, nagu hobune end raputab, et kärbseid minema peletada. Kui nad kätte võtaksid, võiksid nad kas või hommepäev Partei pihuks ja põrmuks teha. Varem või hiljem peab see mõte neile pähe tulema. Aga seni -!

Talle meenus, et kord, kui ta ühel rahvarohkel tänaval kõndis, hakkas äkki eestpoolt, kuskilt kõrvaltänavast kostma kohutavat kisa. See oli sadade häälte, naisehäälte hirmuäratav viha- ja meeleheitekarje, sügav vali "Oh-o-o-oh!", mis talle kuminal vastu veeres nagu kirikukella kaja. Ta süda hüppas rõõmust. Läks lahti! mõtles ta. Mäss! Lõpuks ometi purustavad proled oma ahelad! Kui ta sündmuskohale jõudis, nägi ta turulettide ümber rüselemas kahe-kolmesajast naisest koosnevat rahvasumma, traagiliste nägudega nagu hukule määratud reisijatel uppuval laeval. Aga samas muutus üldine meeleheide paljudeks omavahelisteks kaklusteks. Selgus, et ühelt letilt oli äsja müüdud plekk-kastruleid. Need olid õige armetud ja õhukesed, aga keedunõusid oli üldse harva saada. Nüüd oli kaup äkitselt otsa lõppenud ja õnnelikud kastruliomanikud püüdsid teistelt vopse ja mükse saades oma saagiga minema trügida, ilmajäänud aga lärmasid samal ajal leti ees, süüdistades müüjat valskuses ja selles, et ta on osa kaupa kõrvale pannud. Kriiskamine puhkes uue jõuga. Kaks tursket naist, ühel juuksed saginas valla pääsenud, olid kahmanud ühe ja sama kastruli ja tirisid seda teineteise käest ära. Siis nad tõmbasid korraga ja kastrulil tuli sang ära. Winston vaatas neid vastikusega. Ja siiski, missugune hirmuäratav jõud oli korraks kõlanud selles paarisaja inimese räuskamises! Miks nad ei kisenda kunagi niimoodi mõne tähtsama asja puhul?

Ta kirjutas:

[Kuni nad pole teadlikuks saanud, ei hakka nad mingil juhul mässama, ja kuni nad pole hakanud mässama, ei saa nad teadlikuks.]

See kõlab, leidis ta, peaaegu nagu tsitaat Partei ajaloo õpikust. Partei väitis muidugi, et tema on proled vabastanud. Enne Revolutsiooni olid proled kapitalistide ränga rõhumise all, nad nälgisid ja neid peksti, naised pidid töötama söekaevanduses (paraku töötasid nad seal küll praegugi), lapsed müüdi kuueaastaselt vabrikutesse. Aga samal ajal õpetas Partei, kaksisoima printsiibist lähtudes, et proled on loomuldasa madalamad olevused, keda tuleb hoida kari all nagu loomi, rakendades selleks paari lihtsat reeglit. Tegelikult teati proledest väga vähe. Ei olnudki vaja palju teada. Kuni nad tõrkumata töötasid ja sigisid, polnud nende muul tegevusel tähtsust. Omapead jäetuna nagu Argentiina tasandikele lahtilastud loomakari, olid nad tagasi pöördunud nende jaoks loomuliku, esivanemailt päritud eluviisi juurde. Nad sündisid, kasvasid üles tänavarentslis, läksid kaheteistkümneaastaselt tööle, tegid läbi lühikese õitseaja selle ilu ja sugutungiga, abiellusid kahekümneaastaselt, olid kolmekümneaastaselt juba keskealised ja surid enamasti juba kuuekümneaastaselt. Raske füüsiline töö, mure kodu ja laste pärast, väiklased tülid naabritega, kino, jalgpall, õlu ja eelkõige hasartmängud täitsid kogu nende elu. Neid polnud raske kontrolli all hoida. Mõned Mõttepolitsei agendid liikusid pidevalt nende hulgas, levitades valekuuldusi ja pannes märgile ning tehes kahjutuks neid, kelle kohta arvati, et nad võivad ohtlikuks saada; aga samal ajal ei tehtud katsetki selgitada neile Partei ideoloogiat. Ei olnud soovitav, et proled poliitika vastu tõsisemat huvi tunneksid. Neilt nõuti ainult kõige primitiivsemat patriotismi, mida sai vajaduse korral lõkkele puhuda, et sundida neid leppima pikema tööpäeva ja väiksema toidunormiga. Ja isegi kui nad ilmutasid rahulolematust, mida nad aeg-ajalt tegid, ei viinud see kuhugi, sest kuna neil puudusid üldisemad ideed, suutsid nad keskenduda ainult pisipuudustele. Suuremaid pahesid nad lihtsalt ei osanud näha. Enamikul proledest polnud kodus isegi teleekraani. Ja ka korravalve tegeles nendega minimaalselt. Londonis pandi toime tohutul arvul kuritegusid, seal tegutses terve allilm vargaid, bandiite, prostituute, narkootikumidega hangeldajaid ja igat sorti gangstereid, aga et tegemist oli prolede omavahelise asjaga, ei olnud sellel mingit tähtsust. Kõikides moraaliküsimustes lasti neil järgida esivanemate eeskuju. Partei seksuaalset puritaanlust neile peale ei sunnitud. Armusuhteid ei karistatud, abielulahutus oli lubatud. Küllap oleks olnud lubatud ka usukultus, kui proled oleksid selle vastu vähimatki huvi ilmutanud. Nad olid allpool igasugust kahtlust. Või nagu deklareeris Partei loosung: "Proled ja loomad on vabad!"

Winston kummardus ja kratsis ettevaatlikult oma veenilaiendi haavandit. See oli jälle sügelema hakanud. Talle ei andnud rahu see, et võimatu oli selgust saada, kuidas enne Revolutsiooni tegelikult oli elatud. Ta võttis sahtlist laste ajalooõpiku, mille ta oli proua Parsonsilt saanud, ja kirjutas sealt ühe lõigu päevikusse ümber:

[Vanasti (]seisis õpikus[), enne kuulsusrikast Revolutsiooni, ei olnud London veel see imekaunis linn, missugusena me teda tänapäeval tunneme. London oli sünge, räpane, masendav paik, kus peaaegu kellelgi ei olnud küllalt süüa ja kus sadadel ja tuhandetel vaestel inimestel polnud saapaid jalas ega katust pea kohal. Sinuvanused lapsed pidid kaksteist tundi päevas tööd tegema julmade peremeeste heaks, kes peksid neid piitsaga, kui nad liiga aeglaselt töötasid, ja toitsid neid ainult hallitanud koorukeste ja veega. Aga keset seda kohutavat vaesust ja viletsust olid ka mõned suured ja uhked majad, kus elasid rikkad mehed, kellel oli oma kolmkümmend teenijat, kes neid ümmardasid. Neid rikkaid mehi nimetati kapitalistideks. Nad olid paksud, inetud ja tigeda näoga, nagu see, keda sa võid näha kõrvaloleval pildil. Nad kandsid pikka musta kuube, mida kutsuti saterkuueks, ja imelikku, läikivat, ahjutorukujulist kübarat, mida nimetati torukübaraks. See oli kapitalistide vorm, ja peale nende ei tohtinud seda keegi kanda. Kõik inimesed olid nende orjad. Neile kuulus kogu maa, kõik majad, kõik vabrikud ja kogu raha. Selle, kes neile vastu hakkas, võisid nad vanglasse heita või tööst ilma jätta ja surnuks näljutada. Kui tavaline inimene kapitalistiga rääkis, pidi ta tema ees lömitama ja kummardama, ja võtma mütsi peast ja ütlema talle "sir". Kõigi kapitalistide peameest kutsuti kuningaks ja - -]

Aga ta teadis peast kogu seda loendit. Seal on ära nimetatud piiskoppide peenest lõuendist avarad varrukad, kohtunike hermeliinist rüüd, häbipost, jalapakud, sõtkeveski, üheksasabaliseks kassiks hüütud sõlmiline nuut, linnapea banketid ja paavsti kinganina suudlemise komme. Lisaks [jus primae noctis], millest aga võib-olla lastele mõeldud raamatus juttu ei tehtud. See oli seadus, mille järgi kapitalistil oli õigus magada iga naisega, kes tema vabrikus töötas.

Kust aga teada saada, palju selles kõiges oli valet? [Võib-olla] tõesti elas keskmine inimene nüüd paremini kui enne Revolutsiooni. Ainus argument selle vastu oli tumm protest kontides, instinktiivne tunne, et tingimused, milles sa elad, on talumatud ja et kunagi pidid need olema teistsugused. Winston mõistis äkki, et kõige iseloomulikum kaasajale ei ole mitte julmus ja ebakindlus, vaid hoopis tühisus, räpasus ja tuimus. Elu, kui sa ringi vaatad, ei erinenud mitte ainult valedest, mida teleekraan levitas, vaid ka ideaalist, mida Partei püüdis saavutada. Suured alad sellest olid, ka Partei liikme jaoks, neutraalsed ja mittepoliitilised: toimetulemine närvesööva tööga, võitlus istekoha pärast metroos, aukliku soku nõelumine, sahariinitableti kerjamine või sigaretikoni säästmine. See ideaal aga, mille Partei oli üles seadnud, oli midagi hiigelsuurt, kohutavat ja säravat - terasest ja betoonist maailm koletislike masinate ja hirmuäratavate relvadega - , sõduritest ja fanaatikutest koosneva rahvaga, kes täielikus üksmeeles edasi marsib, kõik mõtlemas ühtesid ja samu mõtteid ja karjumas ühtesid ja samu loosungeid, vahetpidamata töötamas, võitlemas, võidutsemas, vaenlast jälitamas, - kolmsada miljonit inimest kõik ühe ja sama näoga. Reaalsus seevastu oli: räpased lagunevad linnad, kus ringi loivasid katkiste kingadega alatoidetud inimesed, kes elasid XIX sajandi lapitud majades, mis haisesid kapsa ja peldiku järgi. Talle viirastus London kui tohutu suur varemetes linn miljoni prügikastiga, ja sellesse nägemusse sulas pilt proua Parsonsist, kortsulise näo ja salkus juustega naisest, abitult jändamas ummistunud äravoolutoruga.

Ta kummardus ja kratsis jälle oma pahkluud. Päeval ja ööl toppisid teleekraanid sul kõrvad täis statistilisi andmeid, mis pidid tõendama, et kaasajal on inimestel rohkem süüa, rohkem riideid, parem korter, paremad puhkamistingimused, lühem tööaeg, - et nad elavad kauem, on suuremad, tervemad, tugevamad, õnnelikumad, intelligentsemad ja haritumad kui viiskümmend aastat tagasi. Ainsatki sõna sellest ei olnud võimalik ei tõendada ega ümber lükata. Partei väitis näiteks, et tänapäeval on 40 % täiskasvanud proledest kirjaoskajad, enne Revolutsiooni olevat see protsent olnud vaid 15. Partei väitis, et laste suremus on vaid 160 tuhande sündinu kohta, kuna enne Revolutsiooni oli see 300, ja nii edasi. See oli nagu lihtvõrrand kahe tundmatuga. Oli täiesti mõeldav, et iga sõna ajalooõpikuis, ka need, mis kahtlust ei äratanud, oli puhas väljamõeldis. Võib-olla polnud kunagi olemas olnud niisugust seadust nagu [jus primae noctis], sellist elukat nagu kapitalist või sellist peakatet nagu torukübar.

Kõik mattus uttu. Minevik oli kustutatud, kustutamine oli unustatud, vale oli muutunud tõeks. Vaid üks kord elus oli ta käes hoidnud - [pärast] sündmust: see oli oluline - konkreetset, vaieldamatut tõendit võltsimise kohta. Ta oli seda hoidnud oma näppude vahel vähemasti kolmkümmend sekundit. See võis olla 1973. aastal, - igatahes umbes samal ajal, kui ta Kahterine'ist lahku läks. Otseselt asjasse puutuv daatum oli aga seitse või kaheksa aastat varasem.

See lugu sai alguse kuuekümnendate aastate keskel, suurte puhastuste ajal, kui pühiti lõplikult minema Revolutsiooni tõelised juhid. 1970. aastaks ei olnud neist järel enam ühtegi peale Suure Venna. Kõik ülejäänud olid juba paljastatud kui reeturid ja kontrrevolutsionäärid. Goldstein oli põgenenud ja varjas end

teadmata kus, mõni oli lihtsalt kadunud, enamik aga oli hukatud pärast suurejoonelisi avalikke kohtuprotsesse, kus kohtualused end kõigis kuritegudes süüdi tunnistasid. Viimaste ellujäänute hulgas olid mehed, kelle nimi oli Jones, Aaronson ja Rutherford. See võis olla 1965. aastal, kui nad arreteeriti. Nagu sageli juhtus, kadusid nad jäljetult aastaks või paariks, nii et keegi ei teadnud, kas nad on elus või surnud, ja siis toodi nad äkki välja, et nad end, nagu tavaks oli, süüdi tunnistaksid. Nad võtsid omaks sidemed vaenlase salaluurega (ka tollal oli vaenlaseks Euraasia), riigi raha röövimise, Partei ustavate poegade mõrvamise ja salasepitsused Suure Venna juhtiva osa vastu, mis olid alanud juba kaua aega enne Revolutsiooni, ja sadu tuhandeid inimelusid nõudnud sabotaažiaktid. Pärast seda, kui nad olid end kõiges selles süüdi tunnistanud, anti neile armu, nad võeti Parteisse tagasi ja määrati ametikohale, mis tegelikult oli sinekuur, aga mis kõlas tähtsalt. Kõik kolm avaldasid "Timesis" pikki armetuid kirjutisi, kus nad analüüsisid oma reeturlikkuse põhjusi ja tõotasid oma eksimused heaks teha.

Mõni aeg pärast seda, kui nad vabaks lasti, nägi Winston neid kõiki kolme "Kastani" kohvikus. Ta mäletas seda kõhedakstegevat lummust, mida ta silmanurgast nende poole piiludes oli tundnud. Nad olid temast palju vanemad, jäänukid minevikust, peaaegu viimased suurkujud, kes olid säilinud Partei kangelaslikest algaegadest. Praegugi veel püsis nende kohal kahvatult põrandaaluse võitluse ja kodusõja kuulsuse oreool. Kuigi faktid ja kuupäevad olid siis juba ähmaseks muutunud, tundus talle aeg-ajalt, et ta on nende kolme nime kuulnud varem kui Suure Venna oma. Aga nüüd nad olid lindpriid, vaenlased, roojased, lähema paari aasta jooksul absoluutselt kindlalt hävingule määratud. Mitte ükski, kes oli juba kord Mõttepolitsei küüsi sattunud, polnud iial pääsenud. Nad olid laibad, kes ootavad hauda tagasi saatmist.

Nende ümber lähemate laudade taga ei istunud kedagi. Niisuguste meeste läheduses ei olnud tark end isegi näidata. Nad istusid vaikides oma nelgiga vürtsitatud džinniklaaside taga, mis oli selle kohviku spetsialiteet. Neist kolmest oli Rutherford see, kelle välimus Winstonile kõige sügavama mulje jättis. Rutherford oli kunagi olnud kuulus karikaturist, kelle brutaalsed pildid olid aidanud kujundada avalikku arvamust enne Revolutsiooni ja Revolutsiooni ajal. Isegi praegu ilmusid vahel harva tema pildid "Timesis". Aga need olid lihtsalt ta varasema laadi imelikult väheveenvad ja elutud jäljendused. Ikka ja jälle soojendasid need üles minevikuteemasid: agulikorterid, nälginud lapsed, tänavalahingud ja torukübaraga kapitalistid - isegi barrikaadidel ei raatsinud kapitalistid oma torukübarast loobuda, - lõputu, lootusetu katse minevikku tagasi pääseda. Rutherford oli täielik monstrum, halliseguse võidunud juukselakaga, paksude neegrikulmudega nägu kottis ja armiline. Ta võis omal ajal väga tugev olla; nüüd aga oli tema suur kere losakil, kiivas, tursunud ja igas suunas ümber kukkumas. Ta ähvardas silma nähes laguneda nagu pudenev kaljuküngas.

Oli vaikne pärastlõunatund. Winston ei mäletanud enam, kuidas ta niisugusel ajal kohvikusse oli sattunud. Kohvik oli peaaegu tühi. Teleekraanist nirises plekist muusikat. Kolm meest istusid oma nurgas peaaegu liikumatult, sõnagi vahetamata. Kelner tõi, ilma et nad oleksid tellinud, uued džinniklaasid. Nende kõrval oli malelaud, nupud üles seatud, aga partii oli veel alustamata. Ja siis, võib-olla umbes pooleks minutiks, juhtus teleekraaniga midagi. Meloodia, mis sealt tuli, muutus, ja muutus ka muusika laad. Sinna ilmus mingi - aga seda oli raske kirjeldada - , mingi iseäralik murduv, plärisev, mõnitav toon, mida Winston nimetas mõttes kollaseks. Teleekraanist kostis hääl:

["Kastani laia krooni all

müün sind ja sina mind:

seal nüüd lamad, paljas rind,

kastani laia krooni all."]

Kolm meest ei liigatanudki. Aga kui Winston taas Rutherfordi kurnatud näole pilgu heitis, märkas ta, et Rutherfordi silmis olid pisarad. Ja alles nüüd märkas ta mingi sisemise judinaga ja samal ajal teadmata [millest] see judin tuleb - , et nii Aaronsonil kui Rutherfordil on ninaluu murdunud.

Mõne aja pärast arreteeriti kõik kolm uuesti. Ja selgus, et nad olid kohe vabastamise hetkest peale alustanud värskeid salasepitsusi. Oma teisel kohtuprotsessil tunnistasid nad end uuesti süüdi kõigis oma vanades kuritegudes ja lisaks veel paljudes uutes. Nad hukati ja nende saatus jäädvustati Partei ajaloo raamatutes hoiatuseks järeltulevatele põlvedele. Umbes viie aasta pärast, 1973. aastal, oli Winston lahti keeramas dokumentide rulli, mis oli just torupostist tema töölauale kukkunud, kui talle jäi pihku paberitükk, mis oli ilmselt kogemata muude paberite hulka sattunud ja sinna ununenud. Otsekohe, kui ta oli selle ära silunud, nägi ta selle tähtsust. See oli pool lehekülge umbes kümne aasta vanusest "Timesist" - lehekülje ülemine pool, nii et sel oli ka kuupäev, - ja sinna oli trükitud ka mingi Partei ülesandega New Yorki saabunud delegatsiooni foto. Ja selle rühma keskel hakkasid silma Jones, Aaronson ja Rutherford. Eksitust ei saanud olla; igal juhul olid nende nimed pildi all ära toodud.

Konks oli selles, et mõlemal kohtuprotsessil olid kõik kolm tunnistanud, et nad olid sel päeval viibinud Euraasia territooriumil. Nad olid õhku tõusnud salajaselt lennuväljalt Kanadas ja lennanud kuhugi Siberisse, et kohtuda seal Euraasia kindralstaabi esindajatega, kellele nad olid reetnud tähtsaid sõjalisi saladusi. Kuupäev oli Winstonile selgesti meelde jäänud selle tõttu, et see oli juhtumisi olnud jaanipäev; aga kogu see lugu pidi olema jäädvustatud veel lugematutes muudes kohtades. Järeldus sai olla vaid üks: tunnistused olid valed.

Muidugi see polnud ju iseenesest teab kui suur avastus. Juba tollal ei olnud Winston võimalikuks pidanud, et puhastuste ajal likvideeritud inimesed on tõesti toime pannud need kuritööd, milles neid süüdistati. Aga nüüd oli tal käes kindel tõend; see oli fragment hävitatud minevikust, nagu fossiilne luu, mis tuleb nähtavale vales kohas ja kummutab terve geoloogiateooria. Sellest oleks piisanud, et Parteid pihuks ja põrmuks teha, kui seda oleks saanud mingil kombel maailmale avaldada ja selle tähenduse selgeks teha.

Winston jätkas katkestamata oma tööd. Niipea kui ta oli näinud, mis foto see on ja mida see tähendab, oli ta selle paberilehega kinni katnud. Õnneks oli see lahtikeeramise ajal olnud teleekraani poolt vaadates tagurpidi.

Ta võttis kirjutusploki põlvele ja lükkas tooli lauast eemale, et jääda teleekraanist nii kaugele kui vähegi võimalik. Ei olnud raske oma näoilmet ükskõikne hoida, ja isegi oma hingamist sai teatava pingutusega talitseda: aga oma südame kloppimist ei saanud talitseda, ja teleekraan oli küllalt tundlik et seda registreerida. Ta laskis enda arvates umbes kümme minutit mööda minna, värisedes hirmust, et mõni õnnetu juhus, näiteks äkiline tuulehoog, mis pühib laua paberitest puhtaks, võiks teda ära anda. Ja siis viskas ta selle foto, ilma seda enam avamata, koos muu paberipahnaga mäluauku. Hetk hiljem oli see juba arvatavasti tuhaks põlenud.

See oli juhtunud kümme või üksteist aastat tagasi. Täna ta oleks selle foto ehk alles jätnud. Imelik, et fakt, et ta oli seda kord käes hoidnud, tundus talle veel praegugi oluline olevat, kus nii sellest fotost kui ka sellel jäädvustatud sündmusest oli jäänud vaid mälestus. Kas vähendas see Partei võimu minevikusündmuste üle, et tõend, mida enam ei olnud, [oli kunagi siiski] olemas olnud?

Aga tänapäeval poleks see foto enam mingi tõend olnud, oletades, et seda olekski saanud mingil kombel tuhast üles tõusma panna. Juba siis, kui ta selle leidis, ei sõdinud Okeaania enam Euraasiaga, ja need kolm meest pidid olema oma kodumaa reetnud Ida-Aasia agentidele. Ja pärast seda oli olnud veel uusi süüdistusi - kaks, kolm, ta ei mäletanud enam täpselt, mitu korda. Tõenäoliselt kirjutati ülestunnistusi pidevalt ümber, nii et lõpuks polnud algsetel faktidel ja daatumitel enam vähimatki tähtsust. Minevikku mitte ainult ei muudetud, vaid seda muudeti pidevalt. Ja see oligi, mis teda vaevas nagu luupainaja, et ta ei olnud iial selgelt aru saanud, [miks] see kohutav pettus ette on võetud. Mineviku võltsimise vahetu kasu oli silmanähtav, aga kaugemad motiivid jäid talle müstiliseks. Ta võttis sulepea ja kirjutas:

[Ma saan aru, KUIDAS, aga ma ei saa aru, MIKS.]

Ta jäi mõtlema, nagu ta seda korduvalt varemgi oli teinud, et kas ta ei ole mitte vaimuhaige. Võib-olla vaimuhaige on lihtsalt see, kes on üksinda vähemuses. Omal ajal oli hullumeelsuse märk see, kui inimene uskus, et Maa tiirleb ümber Päikese, tänapäeval see, kui inimene usub, et minevikku ei saa muuta. Võib-olla on tema [ainus], kes niiviisi mõtleb, ja kui ta on ainus, siis ta on vaimuhaige. Aga mõte, et ta on vaimuhaige, teda eriti ei vaevanud: kohutavam oli võimalus, et ta eksib.

Ta võttis laste ajalooõpiku ja vaatas Suure Venna portreed, mis moodustas selle palgelehe. Hüpnootilised silmad puurisid oma pilgu tema silmadesse. Oli, nagu oleks mingi tohutu jõud sind rõhunud, - miski, mis tungis su pealuusse, tampis su aju, hävitas su eneseusalduse, sundis sind peaaegu et oma meeli umbusaldama. Lõpuks kuulutab Partei, et kaks pluss kaks on viis, ja sa jääd seda uskuma. Oli paratamatu, et nad sellega varem või hiljem välja tulevad: seda nõudis nende positsiooni loogika. Otse seda välja ütlemata eitas nende filosoofia nii meelelist kogemust kui ka välise reaalsuse olemasolu üldse. Terve mõistus oli ketserluste ketserlus. Ja hirmus ei olnud mitte see, et nad võisid sind teisiti mõtlemise pärast tappa, vaid et neil võis õigus olla. Sest kust me üldse võtame, et kaks pluss kaks on neli? Või et gravitatsiooniseadus kehtib? Või et minevikku ei saa muuta? Kui minevik ja väline maailm eksisteerivad ainult teadvuses ja kui teadvus on kontrollitav, mis sellest siis järeldub?

Aga ei! Tema meelekindlus kogus end äkki kuidagi omal jõul. Ja ilma et see oleks olnud mingist kindlast assotsiatsioonist tingitud, tõusis tema vaimusilma ette O'Brieni nägu. Ta teadis kindlamini kui enne, et O'Brien on temaga ühes leeris. Ta kirjutas oma päevikust O'Brieni jaoks - O'Brieni[le]: see oli nagu lõpmatu kiri, mida keegi kunagi ei loe, aga mis on adresseeritud ühele kindlale inimesele ja omandab selle tõttu erilise värvingu.

Partei keelab sul uskuda oma silmi ja kõrvu. See on nende lõplik, kõige olulisem nõue. Tal võttis südame alt külmaks, kui ta mõtles sellele muserdavale jõule, mis seisis tema vastas, kergusele, millega iga Partei

intellektuaal vaidluses temaga peale jääks, peentele argumentidele, millest ta ei ole võimeline arugi saama, rääkimata neile vastu vaidlemisest. Ja ikkagi on temal õigus! Nemad eksivad ja temal on õigus. Silmanähtavaid, lihtsakoelisi ja paikapidavaid asju tuleb kaitsta. Endastmõistetavad tõed peavad paika, neist tuleb kinni hoida! Käegakatsutav maailm on olemas, selle seadused ei muutu. Kivid on kõvad, vesi on märg, lahtised esemed langevad Maa keskpunkti poole. Tundega, nagu räägiks ta O'Brieniga ja nagu püüaks ta ühtlasi tähtsat aktsioomi sõnastada, kirjutas ta:

[Vabadus on vabadus öelda, et kaks pluss kaks on neli. Kui see on võimalik, tuleb kõik muu iseenesest.]

Kusagilt kangialustest uhkas Winstonile vastu röstitud kohviubade, tõelise oakohvi, mitte "Võidu" kohvi lõhna. Winston seisatas tahtmatult. Ta oleks nagu hetkeks oma pooleldi unistatud lapsepõlvemaale sattunud. Siis paugatas uks ja lõhn kadus järsku ja ootamatult nagu katkenud heli.

Ta oli mitu kilomeetrit tänaval maha kõndinud ja tema veenilaiendi haavand tuikas. Juba teist korda viimase kolme nädala jooksul puudus ta õhtul Ühiskondlikust Keskusest: see oli ettevaatamatu tegu, sest kindlasti peeti keskuses käimise kohta arvet. Põhimõtteliselt polnud Partei liikmel vaba aega ja ta polnud kunagi üksi, välja arvatud voodis. Peeti endastmõistetavaks, et kui ta parajasti ei tööta, ei söö või ei maga, võtab ta osa mingist kollektiivsest meelelahutusest; kõik, mis viitas üksinduse eelistamisele, isegi üksinda jalutama minemine, oli alati veidi ohtlik. Uuskeeles oli selle kohta sõna: [omaelu], mis tähistas individualismi ja ekstsentrilisust. Aga täna õhtul, kui ta ministeeriumist välja tuli, oli mahe aprillikuine õhk ta ära võlunud. Taevas oli soojemalt sinine, kui ta seda sel aastal oli näinud, ja äkki oli tema meelest see pikk kärarikas õhtu Keskuses, tüütud, kurnavad mängud, loengud ja džinniga õlitatud krigisev seltsimehelikkus talumatu. Ta astus pikemalt mõtlemata bussipeatusest edasi ja sukeldus Londoni tänavarägasse, algul lõuna, siis ida ja põhja suunas, ekseldes sihitult võõrastel tänavatel, tundmata muret, mis suunas ta parajasti läheb.

"Kui üldse veel millelegi loota on," oli Winston päevikusse kirjutanud, "siis ainult proledele." See müstiline tõde ja ilmselt absurdi sisaldav väide tuli tal ikka ja jälle meelde. Ta oli kusagil hämaras porikarva agulis, mis jäi kunagisest Saint Parcrase vaksalist kirdesse. Ta astus mööda munakivisillutist, mida ääristasid kahekordsed majad, mille ärataotud uksed avanesid otse kõnniteele ja tuletasid millegipärast meelde rotiauke. Siin-seal oli kivide vahel sopaseid loikusid. Ustest sisse ja välja ja kitsastel kõnniteedel kahel pool tänavat liikus hämmastavalt palju rahvast: täies õitseeas neiukesi, huuled paksult värvitud, noormehed sabas, ja pardikõnnakuga tüsedaid naisi, kellest võis näha, missugused on need neiukesed kümne aasta pärast, ja kõveraid jalgu järel lohistavaid kookus ätte, ja lompides pladistavaid paljasjalgseid närudes lapsi, kes emade kärkimise peale laiali jooksid. Umbes veerand kõigist akendest sel tänaval oli katki ja laudadega kinni löödud. Suurem osa inimesi ei pööranud Winstonile mingit tähelepanu; mõned silmitsesid teda valvsa tähelepanuga. Ühe maja uksel vestlesid kaks kogukat naist, telliskivipunased käsivarred põlle peal risti. Lähemale jõudes püüdis Winston kinni mõned lausekatked.

""Jaa," ma ütlesin tall, "see on kõik väga kena," ma ütlesin. "Aga oleks sa minu asemel olnud, sa oleks samamoodi teind. Mis viga rääkida," ma ütlesin, "sa pole minu nahas olnd.""

"Oijaa," venitas teine, "nõnna jah, nõnna see on."

Kimedad hääled vakatasid äkki. Naised piidlesid Winstonit vaenulikus vaikuses, kuni ta möödus. Tegelikult see polnudki vaenulikkus, vaid lihtsalt ettevaatlikkus, hetkeline kangestus, nagu mõnd tundmatut looma nähes. Partei sinised tunked polnud niisugusel tänaval nagu see siin nähtavasti just tavaline vaatepilt. Tõepoolest, ei olnud tark end niisugustes kohtades näidata, kui sul ei ole selleks erilist põhjust. Iga vastutulev patrull võis sind kinni pidada: "Kas ma tohin teie dokumente näha, seltsimees? Mida te siin teete? Mis ajal te töölt lahkusite? Kas see on teie tavaline kodutee?" ja nii edasi ja nii edasi. Mitte et oleks olnud keelatud tavalisest erinevat teed mööda koju minna, aga sellest piisas, et tõmmata endale tähelepanu, kui Mõttepolitsei sellest kuulda sai.

Järsku algas tänaval suur sagimine. Igast küljest kostis hoiatushüüdeid. Inimesed sööstsid majadesse varjule nagu jänesed. Otse Winstoni nina all hüppas tänavale üks noor naine, kahmas sülle pisikese lapse, kes mängis lombis, keeras ta põlle sisse ja hüppas tagasi majja, kõik ühe hooga. Samal hetkel tormas Winstoni poole musta kortsunud ülikonnaga mees, kes oli ilmunud kõrvaltänavast, ja näitas erutatult taevasse.

"Tossukas!" karjust ta. "Ettevaatust, deff! Visake kõhuli! Ruttu, pikali!"

Tossukateks nimetasid proled miskipärast rakettmürske. Winston viskus otsekohe pikali. Niisuguste hoiatusega ei eksinud proled peaaegu kunagi. Neil paistis olevat mingi eriline vaist, mis ütles neile mitu sekundit ette, kui rakett oli tulemas, kuigi raketid lendasid arvatavasti helist kiiremini. Winston varjas pea kätega. Kõrvulukustav kärgatus näis kõnnitee üles kergitavat, ja midagi kerget sadas talle kaela. Kui ta püsti tõusis, leidis ta, et teda katavad lähima akna klaasi killud.

Ta sammus edasi. Mürsk oli purustanud kahesaja meetri kaugusel terve majade rühma. Taevas rippus must suitsusammas ja selle all oli krohvitolmu pilv, milles moodustus juba rahvasumm ümber varemate. Tema ees kõnniteel oli väike krohvihunnik, ja keset seda hakkas silma mingi erepunane laik. Kui ta lähemale jõudis,

nägi ta, et see oli randmest ärarebitud inimesekäsi. Peale verise köndi oli see käsi nii valgeks tõmbunud, nagu oleks ta kipsmudel.

Ta lõi selle jalaga rentslisse ja pööras siis, et vältida rahvahulka, paremat kätt ühte kõrvaltänavasse. Kolme-nelja minutiga jõudis ta purustuste piirkonnast välja, ja siin jätkus räpane sagiv tänavaelu, nagu poleks midagi juhtunud. Kell oli umbes kaheksa ja prolede joogikohad ("kõrtsud", nagu nad neid nimetasid) olid rahvast paksult täis. Nende tahmunud liigend-ustest, mis käisid lakkamatult lahti-kinni, paiskus tänavale uriini, saepuru ja hapu õlle lehka. Ühes nurgas, mille moodustas etteulatuv majafassaad, seisis troppis kolm meest, keskmisel käes kokkumurtud ajaleht, mida teised kaks üle tema õla tähelepanelikult uurisid. Isegi enne, kui Winston jõudis küllalt lähedale, et näha nende näoilmet, märkas ta suurt süvenemist kogu nende kehahoiakus. Ilmselt olid need mingid tähtsad uudised, mida nad lugesid. Kui Winstonil jäi nendeni veel ainult paar sammu, lagunes see tropp äkki ja kahe mehe vahel puhkes äge sõnavahetus. Korraks tundus isegi, et kohe läheb löömaks.

"Kas sa, kurat, kuulad, mis ma sulle ütlen! Juba neliteist kuud pole ükski seitsmega lõppev pilet võitnud."

"On ikka küll!"

"No ega ei ole! Ma olen kodu kaks aastat kõik viimaseni paberi peale üles kirjutanud. Ma ütlen sulle, mitte ükski seitsmega lõppev pilet - -"

"On, seitse on võitnud! Mul on see number peaaegu peas. See lõppes neljasaja seitsmega. Veebruaris, veebruari teisel nädalal!"

"Mine põrgu oma veebruariga. Mul on kodu kõik kirjas. Ja mitte ükski seitsmega - -"

"Kuulge, jätke järele!" ütles kolmas.

Nad rääkisid loteriivõitudest. Mõnekümne meetri järel vaatas Winston tagasi. Nad vaidlesid ikka veel ägedalt ja kirglikult. Loterii oma iganädalaste päratute võitudega oli ainus avaliku elu sündmus, millele proled tõsisemat tähelepanu pöörasid. Tõenäoliselt oli loterii miljonitele proledele peamine, kui mitte ainus eesmärk elus püsida. See oli nende rõõm, nende narrus, nende tuimasti, nende vaimne stimulaator. Niipea kui asi puutus loteriisse, ilmnes peaaegu kirjaoskamatute inimeste juures hämmastav kalkuleerimisvõime ja fenomenaalne mälu. Suur hulk inimesi elatuski ainuüksi süsteemide, ennustuste ja amulettide müügist. Winston polnud loteriiasjandusega vähimalgi määral seotud (seda korraldas Küllusministeerium), aga ta teadis (nagu teadsid muidugi kõik Partei liikmed), et võidusummad on suures osas imaginaarsed. Välja maksti ainult väikesed võidud, suurte võitude võitjad olid väljamõeldud isikud. Seda ei olnud raske korraldada, sest Okeaania eri osade vahel puudus tegelikult igasugune side.

Aga kui üldse veel millelegi loota on, siis ainult proledele. Sellest tuli kinni hoida. Niimoodi sõnades kõlas see mõistlikult, aga tänaval mööduvaid inimolevusi vaadates jäi sellest järele ainult usk. Tänav, kuhu Winston oli pööranud, viis mäest alla. Tal oli tunne, et ta on varemgi siinkandis käinud ja et peatänav on siinsamas lähedal. Kusagilt eestpoolt kostis häältekõminat. Tänav tegi järsu pöörde ja lõppes trepiga, mis viis alla kõrvaltänavale, kus putkades müüdi närtsinud välimusega juurvilja. Nüüd tundis Winston selle koha ära: see kõrvaltänav viis välja peatänavale, ja järgmisel tänavanurgal, vaevalt viie minuti tee kaugusel, oli see vanakraamikauplus, kust ta oli ostnud selle tühja kaustiku, mis nüüd oli tema päevik. Ja sealtsamast lähedalt väikesest kirjutustarvete poest oli ta ostnud sulepea ja tindipoti.

Trepiotsal ta peatus. Teisel pool tänavat oli väike räpane kõrts, mille aknad paistsid olevat nagu jääs, aga tegelikult kattis neid lihtsalt paks tolmukord. Üks väga vana mees, kookus, aga elav, valged vurrud õieli nagu vähil, tõukas liigend-ukse lahti ja astus kõrtsi. Winstonile tuli seda nähes äkki mõte, et see vanamees, kes oli vähemalt kaheksakümne aastane, pidi Revolutsiooni ajal juba keskealine olema. Tema ja teised vähesed temavanused olid viimaseks olemasolevaks ühenduslüliks kadunud kapitalismimaailmaga. Ka Parteisse endasse ei olnud kuigi palju jäetud neid, kelle vaated olid juba enne Revolutsiooni välja kujunenud. Vanem põlvkond oli viiekümnendatel ja kuuekümnendatel aastatel suurte puhastuste käigus peaaegu täielikult hävitatud, ja need vähesed, kes olid ellu jäänud, olid nii ära hirmutatud, et nad olid vaimselt kapituleerunud. Kui üldse oli veel kedagi, kes võis sajandi alguse elutingimuste kohta tõepärast seletust anda, siis ainult mõni prole. Winstonile meenus äkki see katkend, mille ta oli ajalooõpikust oma päevikusse ümber kirjutanud, ja tal tärkas pöörane idee: ta läheb kõrtsi, teeb vanamehega tutvust ja küsib temalt üht-teist. Ta ütleb talle: "Rääkige mulle oma elust, kui te olite poisike. Kuidas siis oli? Kas parem või halvem kui praegu?"

Ja et poleks enam mahti kartma lüüa, tormas ta trepist alla ja astus üle kitsa tänava. Muidugi oli see hullumeelsus. Polnud küll otseselt mingit seadust, mis oleks keelanud proledega rääkida ja nende kõrtse

külastada, aga selline teguviis oli ikkagi liiga ebatavaline, et märkamata jääda. Kui patrull ilmub, võib ta teeselda nõrkusehoogu, aga vaevalt et teda uskuma jäädakse. Ta lükkas ukse lahti ja talle lõi vastu hapu õlle võigas vänge lehk. Kui ta sisse astus, jäi häältesumin poole vaiksemaks. Ta tundis seljaga, kuidas kõik mõõtsid pilguga tema siniseid tunkesid. Noolepildumismäng, mis käis ruumi tagaosas, katkes pooleks minutiks. Vanamees, kelle järel ta oli siia tulnud, seisis leti ees ja oli sõnavahetuses baarimehega, suure, tüseda, kongus ninaga noormehega, kellel olid tohutu jämedad käsivarred. Summ mehi seisis, kann käes, kõrval ja vaatas seda stseeni pealt.

"Kas ma'i küsind viisakalt, mis?" põrutas vanamees ja lõi ägedalt selja sirgu. "Sa ütled, et terves selles kuradima kõrtsis ei ole pindist kruusi?"

"Mis pagana asi see pint veel on?" küsis baarimees, üksnes sõrmeotstega letile toetudes.

"No kae nalja! Ise kõrtsmik, ja ei tea, mis asi on pint! Pint on pool kvarti ja neli kvarti on üks gallon. Viimaks hakka sulle veel aabitsat õpetama."

"Pole eales kuulnud," vastas baarimees lühidalt. "Meil on siin liiter või pool liitrit. Kannud on su ees leti peal."

"Ma tahaks ühe pindi saada," käis vanamees peale. "Sa võiks mulle pindi lasta küll. Kui ma noor olin, põld neid kuradima liitreid."

"Kui sa noor olid, olime meie alles puu otsas," ütles baarimees, vilksamisi teiste kundede poole vaadates.

Kostis naerupahvak ja Winstoni tulekust tekkinud kohmetus näis hajuvat. Vanamehe nägu valge habemetüüka all oli õhetama löönud. Ta pööras ringi, midagi omaette pobisedes, ja põrkas Winstoniga kokku. Winston võttis tal õrnalt käe alt kinni.

"Kas tohib teile välja teha?"

"See oleks sinust viks küll," vastas vanamees ja lõi jälle selja sirgu. Paistis, et ta polnud Winstoni siniseid tunkesid märganud.

"Pint!" hüüdis ta baarimehele sõjakalt. "Pint va kraasi!"

Baarimees laskis kaks korda pool liitrit tumepruuni õlut paksudesse kannudesse, mis ta oli letialuses ämbris ära loputanud. Õlu oli ainus jook, mida prolede kõrtsis võis saada. Džinni polnud proledele ette nähtud, kuigi tegelikult nad said seda küllalt hõlpsasti kätte. Noolepildumismäng jätkus täie hooga ja meestesumm leti ees hakkas rääkima loteriipiletitest. Winstoni kohalviibimine oli selleks korraks unustatud. Akna all oli männipuust laud, kus ta sai vanamehega rääkida, ilma hirmuta, et neid pealt kuuldakse. Asi oli äärmiselt ohtlik, aga vähemalt ei olnud siin ruumis teleekraani, nagu ta oli kohe sisse astudes olnud kindlaks teinud.

"Ta oleks võinud mulle ikka pindi lasta," nurised vanamees oma kannu ette võttes. "Pool liitrit on vähe. Seda jääb väheks. Aga liiter on palju. See käib põie peale. Hinnast rääkimata."

"Te olete sellest ajast peale, kui te noor mees olite, vist suuri muutusi näinud," alustas Winston ettevaatlikult.

Vanamehe kahvatusinised silmad liikusid märklaualt baariletile ja baariletilt peldikuuksele, nagu oleks see kõrtsituba, kus need muutused on toimunud.

"Õlu oli parem," ütles ta viimaks. "Ja odavam! Kui ma noor olin, maksis lahja õlu - me kutsusime seda kraasiks - neli penni pint! Enne sõda muidugi."

"Enne missugust sõda?" küsis Winston.

"No enne neid kõiki sõdu," ütles mees ebamääraselt. Ta tõstis oma kannu ja nõksatas jälle sirgu. "Ma soovin sulle tervist ja jõudu!"

Vanamehe terav aadamaõun liikus üllatavalt kiiresti üles-alla ja õlu oligi kadunu. Winston läks leti juurde ja tuli tagasi kahe pooleliitrise kannuga. Vanamees näis olevat unustanud oma eelarvamuse terve liitri õlle ärajoomise suhtes.

"Te olete minust tublisti vanem," ütles Winston, "te pidite olema täiskasvanud mees juba enne, kui mina sündisin. Teil on kindlasti meeles, kuidas vanasti, enne Revolutsiooni elati. Minu põlvkond ei tea õieti midagi sellest ajast. Me võime selle kohta ainult raamatuid lugeda, ja see, mis raamatutes kirjutatakse, ei pruugi tõsi olla. Ma tahaksin teada teie arvamust selle kohta. Ajalooraamatud ütlevad, et enne Revolutsiooni oli elu hoopis teine kui praegu. Valitses kohutav rõhumine, ebaõiglus ja vaesus - hullem, kui me suudame ette kujutada. Siin, Londonis, elas suur osa inimesi poolnäljas sünnist surmani. Pooltel neist polnud midagi jalgagi panna. Töötati kaksteist tundi päevas, kooliskäimine lõppes üheksa-aastaselt, magati kümnekesi ühes toas. Ja samal ajal oli olemas käputäis inimesi, neid oli ainult mõni tuhat - kapitalistid, nagu neid kutsuti - , kes olid rikkad ja kelle käes oli võim. Neile kuulus kõik, mis üldse olemas oli. Nad elasid suurtes uhketes majades, kus neil oli kolmkümmend teenijat, nad sõitsid autode ja neljahobusetõldadega, nad jõid dampanjat, nad kandsid torukübarat - -"

Vanamees elavnes äkki.

"Torukübarat!" ütles ta. "Naljakas, et sa neist räägid. Alles eile tuli mul sama mõte. Mispärast, ei tea. Ma mõtlesin, et põle teisi juba aastaid näind. Ära kadund teised. Viimati ma kandsin sihukest asjapuud vennanaise matustele, ja see oli, ütleme, noh, ega ma täpselt ei mäleta, aga oma viiskümmend aastat tagasi. See oli muidugi seks puhuks üüritud."

"Torukübar pole muidugi see kõige tähtsam," ütles Winston kannatlikult. "Peaasi on see, et need kapitalistid - nemad ja advokaadid ja preestrid ja nii edasi, kes nende arvel elasid, - valitsesid kogu maailma. Kõik oli olemas selleks, et neile kasu tuua. Teie aga - tavalised inimesed, töölised - olite nende orjad. Nad võisid teiega teha, mida heaks arvasid. Nad võisid teid nagu loomakarja laevaga Kanadasse vedada. Nad võisid teie tütardega magada, kui nad soovisid. Nad võisid lasta teid peksta niisuguse asjaga, mille nimi oli üheksasabaline kass. Neist mööda minnes pidite mütsi kergitama. Igal kapitalistil oli alati sabas terve hulk lakeisid, kes - -"

Vanamees elavnes jälle.

"Lakeid!" hüüatas ta, "veel üks sõna, mida ma nii kaua põle kuuld. Lakeid! See tuletab tõesti vanu aegu meelde. Ma mäletan, et ma käisin - no on posu aastaid on sellest möödas küll - pühapäeva õhtupoolikuti Hyde Parkis, kus need voltsid kõnesid pidasid. Päästearmee, rooma katoliiklased, juudid, indud - igasugu rahvast. Ja seal oli üks volts - nime ma muidugi ei mäleta, - aga küll tal oli kuraasi. Ta materdas neid, nii et aitas. "Lakeid!" hüüdis ta. "Kodanluse lakeid! Võimumeeste tallalakkujad!" Parasiidid oli ka üks tema sõna. Ja ta nimetas neid üäänideks. Ta mõtles muidugi tööerakonda."

Winston tundis, et nad räägivad teineteisest mööda.

"Ma pidasin silmas midagi muud," ütles ta. "Kuidas te tunnete, kas teil on praegu rohkem vabadust kui siis? Kas praegu koheldakse teid inimlikumalt? Vanasti võisid rikkad inimesed, need kõige vägevamad - -"

"Lordide Koda," pistis vanamees mõtlikult vahel.

"Olgu nii, Lordide Koda. Ma tahan teada, kas need inimesed võisid teid alandada ainult selle pärast, et nemad olid rikkad ja teie vaesed. On see tõsi, et te pidite neid kohates mütsi peast võtma ja neile "sir" ütlema?"

Vanamees paistis sügavalt järele mõtlevat. Enne vastamist jõi ta ära umbes veerandi oma õllest.

"Jah," ütles ta. "Neile meeldis, kui inimesed neile kübarat kergitasid. See näitas nagu lugupidamist. Mina ise põlnd sellega päri, aga teind olen seda küll ja küll. Tuli teha, kussa pääsed."

"Ja kas see oli tavaline - ma räägin ainult seda, mida ma ajalooraamatutest olen lugenud, - kas see oli tavaline, et rikkad ja nende teenrid tõukasid teid kõnniteelt rentslisse?"

"Üks neist tõukas mind korra küll," ütles vanamees. "Ma mäletan selgesti, nagu oleks see eila olnd. See oli üks sõudevõistluste õhtu - neil oli sõudevõistluste puhul alati kõva pidu, - ja ma jooksin ühe noore voltsiga Shaftesbury puiesteel kokku. Oli päris ärra teine - valge särk, torukübar, must saterkuub. Tuias mööda kõnniteed, ja mina kogemata kõmdi otsa. Tema põrutab: "Oled sa pime või?" Mina vasta: "Kas arvad, et sa oled selle kõnnitee ära ostnud?" Tema ütleb: "Ma keeran sul raisal kaela kahekorra, kui sa veel oma suud pruugid." Mina ütlen: "Sa oled täis kui tinavile. Ma viin su soolaputkasse." Ja usu või ära usu, ta aaras mul rinnust kinni ja oleks äärepealt bussi alla tõugand. No aga ma olin tollal noor ja ma oleks talle veel teind, ainult et - -"

Winston tundis end täiesti abituna. Vanamehe mälu oli nagu suur prügimägi. Teda võis päev otsa küsitleda, midagi olulist teada saamata. Parteiajaloo raamatud võisid rääkida tõtt, omal kombel; võib-olla rääkisid isegi puhast tõtt. Ta tegi viimase katse.

"Võib-olla ma ei väljendanud end päris selgest," ütles ta. "Ma mõtlen nimelt seda, et te olete väga vana mees, pool teie elust möödus enne Revolutsiooni. Juba 1925. aasta paiku te olite täisealine. Kas te võite öelda, selle alusel, mida te mäletate, kas elu oli 1925. aastal parem või halvem kui praegu? Kui teil oleks valida, kas te eelistaksite elada siis või praegu?"

Vanamees silmitses keskendunult noolemärklauda. Ta jõi oma õlle ära, aeglasemalt kui enne. Kui ta rääkima hakkas, õhkus temast sallivust ja filosoofilist rahu, nagu oleks õlu teda mahendanud.

"Ma tean, mis sa minult ootad," ütles ta. "Sa arvad, et ma oleks parema meelega noor. Enamjagu inimesi tahaks olla noor, kui neilt küsida. Kui sa oled noor, on sul jõudu ja tervist. Minu vanuses põle sul enam midagi. Jalad teevad vaeva ja põiega on asi hull. Kuus või seitse korda öö jooksul ajab see mind voodist üles. Aga teiselt poolt on vanadusel ka suuri eeliseid. Põle neid muresid, mis noorest piast. Ei ole mingit pistmist naistega, ja see juba on midagi. Ma põle naisega oma kolmkümmend aastat olnd, usu või ära usu. Põle tahtmist tuldki, vot mis."

Winston nõjatas selja vastu aknalauda. Polnud mingit mõtet juttu jätkata. Ta tahtis juba uue õlle järele minna, kui vanamees äkki püsti kargas ja kähku haisva käimla poole liipas. Üleliigne pool liitrit oli oma töö teinud. Winston jäi veel mõneks ajaks oma tühja kannu vahtima, ja ta ei märganudki, kuidas jalad ta tänavale kandsid. Hiljemalt kahekümne aasta pärast, mõtles ta, jääb igaveseks vastamata suur ja lihtne küsimus: "Kas enne Revolutsiooni elati paremini kui praegu?" Tegelikult juba praegu jäi see vastamata, kuna vähesed ellujäänud vanast maailmast ei olnud võimelised võrdlema ühte ajastut teisega. Nad mäletasid miljonit kasutut pisiasja - tüli töökaaslasega, kadunud jalgrattapumba otsimist, ammusurnud õe näoilmet, tolmukeeriseid tuulisel hommikul seitsmekümne aasta eest, aga kõik oluline jäi väljapoole nende vaatevälja. Nad olid nagu sipelgad, kes näevad väikesi asju, aga mitte suuri. Ja kui puudus mälu ja kirjalikud allikad olid võltsitud - kui see nii oli, siis tuli soostuda Partei väitega, et ta on rahva elujärge parandanud, sest ei olnud olemas ega saanud enam kunagi olla mingit mõõdupuud, millega seda kontrollida.

Siinkohal katkes äkki Winstoni mõttelõng. Ta seisatas ja tõstis pilgu. Ta oli kitsukesel kõrvaltänaval, kus elumajade vahele olid surutud hämarad poeuberikud. Otse Winstoni pea kohal rippus kolm tuhmunud metallkuuli, mis kunagi ammu võisid olla isegi üle kullatud. Paistis, et ta tunneb seda kohta. Muidugi! Ta seisis vanakraamipoe ees, kust ta oli ostnud oma päeviku.

Teda läbis hirmuvõpatus. Kaustiku ostmine oli küllalt järelemõtlematu tegu olnud ja ta oli endale tõotanud, et ta ei tule enam iial siia kanti. Ja ometi, niipea kui ta oli lasknud oma mõtted vabalt uitama, olid jalad ta omatahtsi jälle siia toonud. Kuigi just täpselt seda laadi enesetapjalike impulsside vastu oli ta lootnud päeviku avamise abil end kaitsta. Samas märkas ta, et kuigi kell on juba üheksa, on kauplus ikka veel lahti. Tundes, et poes ärataks ta vähem tähelepanu kui tänaval tolknedes, astus ta uksest sisse. Kui küsitakse, võib ta lihtsalt vastata, et ta tuli Tiletiteri ostma.

Omanik oli just süüdanud laes rippuva petrooleumilambi, mis andis vänget, kuid sõbralikku lõhna. See oli umbes kuuekümneaastane kleenuke ja kühmus mees pika heasoovliku nina ja leebete silmadega, mida moonutasid paksu klaasiga prillid. Ta juuksed olid peaaegu valged, aga ta kulmud olid puhmas ja ikka veel mustad. Prillid, sujuvad käbedad liigutused ja see, et ta kandis vana musta velvetjakki, jättis temast kuidagi intelligentse mulje, nagu oleks ta mõni literaat või muusik. Ta hääl oli mahe, küll veidi tuhm, ja ta hääldus polnud sugugi nii labane nagu proledel enamasti.

"Ma tundsin teid juba tänaval ära," ütles ta kohe. "Te olete see härra, kes ostis selle noore daami mälestusalbumi. See oli imekena paber, imekena. Seda kutsuti vanasti kreempaberiks. Nii head paberit pole juba - oh, ma ütlen julgesti - viiskümmend aastat tehtud." Ta heitis Winstonile üle prilliklaaside küsiva pilgu. "Kas ma saan teie heaks midagi teha? Või tahate niisama ringi vaadata?"

"Ma juhtusin mööda minema," kohmas Winston, "ja astusin korraks sisse. Mul ei ole mingeid erilisi soove."

"Tore on," ütles antikvaar, "sest ma ei usu, et ma suudaksin neid rahuldada." Ta tegi oma pehmete kätega vabandava liigutuse. "Näete isegi - pood on peaaegu tühi. Omavahel öeldes on vanakraamiga kauplemisel varsti lõpp. Pole enam nõudmist ja pole ka kaupa. Mööbel, portselan, klaas - kõik on tasapisi otsa saanud. Ja metallesemed on muidugi enamasti ümber sulatatud. Ma pole aastaid ühtki vasest küünlajalga näinud."

Tegelikult oli pisike poeruum maast laeni koli täis, aga selle kõige hulgas polnud peaaegu midagi väärtuslikku. Põrandapind oli väga kokku surutud, sest ümberringi toetus vastu seina lugematul hulgal tolmuseid pildiraame. Akendel oli kandikuid mutrite ja poltidega, kulunud peitleid, murdunud teraga sulenugasid, tuhmunud kelli, mis polnud seda nägugi, nagu võiksid nad kunagi käima hakata, ja muud tühja-tähja. Ainult ühel väikesel laual toanurgas oli nipsasjade hunnik - lakitud nuusktubakatoosid, ahhaatprossid ja muu säärane kraam - , mis jättis mulje, et sealt võib ehk leida midagi huvitavat. Kui Winston laua poole tüüris, hakkas talle silma üks ümar, sileda pinnaga ese, mis kumas lambivalguses soojalt, ja ta võttis selle kätte.

See oli raske klaasikamakas, pealt kumer, alt lame, peaaegu poolkera kujuline. Klaasi värvuses ning struktuuris oli mingit iseäralikku, nagu vihmavee pehmust. Ja selle poolkera sees, suurendatud kumerast pinnast, oli imelik punane keerdus moodustis, mis tuletas meelde roosi või meriroosi.

"Mis see on?" küsis Winston võlutult.

"See on korall," ütles antikvaar. "See on pärit arvatavasti India ookeanist. Vanasti oli kombeks neid niiviisi klaasi sisse panna. See on vähemasti oma sada aastat vana. Välimuse järgi ehk rohkemgi."

"Ilus asi," ütles Winston.

"Ilus asi jah," kinnitas antikvaar heakskiitvalt. "Aga sellist ilu mõistavad tänapäeval vähesed." Ta köhatas. "Kui te seda juhtumisi ehk osta soovite, siis hind oleks neli dollarit. Ma mäletan, et omal ajal oleks niisuguse asja pealt võinud oma kaheksa naela teenida, ja kaheksa naela oli - noh, ma ei oska täpselt öelda, aga see oli kena summa. Aga kes hoolib tänapäeval veel antiikesemeist - isegi neist vähestest, mis on säilinud?"

Winston maksis viivitamatult neli dollarit ja libistas ihaldatud eseme taskusse. Teda ei veedelnud selle juures mitte niivõrd ilu kui aura, mis tuli nagu sellest, et see ese kuulus ajastusse, mis käesolevast täiesti erines. Pehme, vihmjas klaas ei sarnanenud ühegi klaasisordiga, mida Winston oma elus oli näinud. Ja see ese oli kahekordselt külgetõmbav selle tõttu, et ta oli kasutu, kuigi Winston aimas, et see võis olla omal ajal mõeldud kirjapressiks. Ta oli taskus väga raske, aga õnneks ta ei ajanud taskut pungi. Partei liikme jaoks oli niisugune ese omandamiseks veidravõitu, isegi kompromiteeriv. Kõik vana ja seega ka ilus oli alati kuidagi kahtlane. Antikvaar oli muutunud märgatavalt rõõmsamaks, pärast seda, kui ta oli neli dollarit saanud. Winston taipas, et ta oleks leppinud ka kolme või kahe dollariga.

"Üleval on veel üks tuba, kuhu te ehk soovite pilku heita," ütles antikvaar. "Ega seal küll suurt midagi pole. Ainult mõned üksikud asjad. Me peame lambi kaasa võtma, kui me üles läheme."

Ta süütas veel ühe lambi ja näitas, selg kühmus, teed järsust ja kulunud trepist üles, läbi kitsa koridori tuppa, mis ei asunud tänavapoolses küljes, vaid kust avanes vaade munakividega sillutatud hoovile ja korstnate metsale. Winston märkas, et mööbel on paigutatud nii, nagu elataks toas veel praegugi. Põrandal oli vaibatükk, seinal paar pilti ja kamina ees sügav võidunud tugitool. Kaminasimsil tiksus vanamoeline, kaheteistkümnetunnise jaotusega kell. Akna all, võttes enda alla veerandi kogu toast, oli tohutu suur voodi, kus oli veel madratski.

"Kuni naise surmani me elasime siin," seletas antikvaar pooleldi vabandava tooniga. "Ma müün seda mööblit vähehaaval maha. See on ilus mahagonipuust voodi, või vähemast oleks seda, kui saaks sealt lutikad välja. Aga ma usun, et ta on teie meelest liiga massiivne."

Ta hoidis lampi kõrgel pea kohal, et valgustada kogu ruumi, ja soojas ähmases valguses oli see tuba kummaliselt ahvatlev. Korraks käis Winstonil peast läbi mõte, et arvatavasti oleks üsna lihtne üürida see tuba endale mõne dollari eest nädalas, kui ta ainult julgeks riskida. See oli pöörane, võimatu idee, millest tuli jalamaid loobuda; aga see tuba oli äratanud temas mingit nostalgiat, mingeid esivanematelt päritud mälestusi. Talle tundus, et ta teab täpselt, mis tunne on sellises toas istuda, küdeva kamina ees tugitoolis, jalad vastu võret ja kann restil podisemas; täiesti üksi, täiesti kaitstud, ilma et keegi sind näeks, ilma et ükski hääl, ükski heli sinuni jõuaks, välja arvatud teekannu kahin ja kella sõbralik tiksumine.

"Siin ei ole teleekraani!" pomises ta tahtmatult.

"Ah," ütles antikvaar, "mul ei olegi seda olnud. Väga kallis. Ja ma pole tast ka millegipärast puudust tundnud. Vaat seal nurgas on üks päris kena klapplaud. Muidugi tuleks talle kõigepealt uued hinged panna, et saaks klappe kasutada."

Teises nurgas oli väike raamatukapp, ja Winston liikuski juba sinnapoole. See sisaldas ainult pahna. Raamatute väljanuhkimine ja hävitamine oli prolede kvartalites toimunud sama põhjalikkusega nagu igal pool mujalgi. Oli üsna ebatõenäoline, et Okeaanias leidus veel enne 1960. aastat trükitud raamatuid. Lamp ikka veel käes, seisis antikvaar nüüd roosipuust raamiga pildi ees, mis rippus teisel pool kaminat voodi vastasseinal.

"Nojah, kui te ehk vanade gravüüride vastu huvi tunnete -" alustas ta leebel häälel.

Winston astus lähemale, et seda pilti vaadata. See oli terasegravüür, mis kujutas mingit nelinurksete akende ja väikese torniga ovaalset hoonet. Seda hoonet ümbritses raudaed ja selle taga kõrgus mingi kuju. Winston vaatas mõne hetke seda gravüüri. See hoone oli nagu tuttav, aga kuju ta küll ei mäletanud.

"Raam on seina küljes kinni," ütles antikvaar, "aga küll ma ta lahti kruvin, kui soovi on."

"Ma tean, mis hoone see on," ütles Winston viimaks. "See on nüüd varemeis. See on seal tänaval, kus on Justiitspalee."

"See on õige. Kohtukoja taga. See sai pommiga pihta, - jah, mis aastal see oligi. See oli kunagi kirik. Taanlaste Püha Clementi kirik. Ta naeratas vabandavalt, nagu teades, et ta ütleb midagi naeruväärset, ja lisas: "Säh sidruni seemet, lööb kella St. Clement."

"Mida see tähendab?" küsis Winston.

"Ah. "Säh sidruni seemet, lööb kella St. Clement." See oli meil üks salm, kui ma olin veel väike. Ma ei mäleta, kuidas see edasi läks, aga lõppes see nii: "Siin voodi pehme, kus uni on hea. Siin kirves terav, mis raiub su pea." See oli üks ringmäng. Teised hoidsid käsi üleval, sina pidid alt läbi käima, ja kui nad jõudsid sinnamaani, et "Siin kirves terav, mis raiub su pea", lasksid nad käed alla ja püüdsid sind kinni. See mäng käis puha kirikute nimede järgi. Kõik Londoni kirikud olid seal sees, kõik tähtsamad muidugi."

Winston püüdis mõistatada, mis sajandisse see kirik kuulus. Londoni hoonete vanust oli üldse väga raske kindlaks määrata. Kõik suuremad ja imposantsemad hooned, kui nad olid vähegi uuema väljanägemisega, väideti automaatselt olevat ehitatud pärast Revolutsiooni, kuna kõik vanamoelised hooned pidi kuuluma ebamäärasesse ajajärku nimega Keskaeg. Kapitalismi perioodil polnud iseenesestki mõista midagi väärtuslikku loodud. Arhitektuuri abil oli niisama võimatu ajalugu tundma õppida nagu õpikute abil. Ausambad, pealiskirjas, mälestuskivid, tänavanimed - kõik, mis väis minevikule valgust heita, - oli järjekindlalt ära muudetud või välja vahetatud.

"Ma ei teadnudki, et see oli kirik," ütles Winston.

"Tegelikult on neid veel palju alles," ütles antikvaar. "aga nüüd kasutatakse neid teistel eesmärkidel. No kuidas see salm nüüd oligi? Ahah, meelde tuli!

["Säh sidruni seemet, lööb kella St. Clement,

Mul maitseb apelsin, lööb kella St. Martin - -"]

Nojah, niipalju tuli meelde."

"Kus see St. Martini kirik oli?" küsis Winston.

"St. Martini kirik? See on praegugi alles. See on Võidu väljakul maaligalerii kõrval. See kolmnurkse portikuse, suurte sammaste ja laia trepiga ehitis."

Seda hoonet teadis Winston hästi. Praegu oli seal muuseum, kus korraldati mitmesuguseid propagandistliku suunaga näitusi: eksponeeriti rakettmürskude ja ujuvkindluste vähendatud koopiaid ja arvukaid vahakujude gruppe, mis pidid näitama vaenlase sõdurite metsikusi.

"Seda kirikut nimetati millegipärast Põldude-St. Martini kirikuks," lisas antikvaar, "kuigi minu mäletamist mööda polnud seal kandis küll ühtegi põldu."

Winston ei ostnud seda gravüüri. See oleks olnud veelgi kohatum omand kui klaasist kirjapress, pealegi poleks seda saanud raamist välja võtmata koju viia. Aga ta viivitas veel mõne minuti, vesteldes antikvaariga,

kelle nimi, nagu selgus, polnud mitte Weeks, nagu poesildi kirja järgi oleks võinud arvata, vaid Charrington. Mr. Charrington oli, nagu paistis, kuuekümne kolme aastane leskmees ja ta oli pidanud seda poodi üle kolmekümne aasta. Kogu selle aja oli ta hoogu võtnud, et see nimesilt akna kohal ära vahetada, aga polnud ikka niikaugele jõudnud. Kogu selle aja, mis nad vestlesid, kumises Winstonil peas see poolik salm. Säh sidruni seemet, lööb kella St. Clement. Mul maitseb apelsin, lööb kella St. Martin! See oli kummaline, aga neid ridu korrates tekkis tunne, nagu kuuleksid sa kellakuma, kadunud Londoni kellade kuma, Londoni, mis oli siiski veel kuskil olemas, maskeeritud ja unustatud. See helin nagu kostis temani kord ühest, kord teisest lummuslikust kirikutornist. Kuigi niikaugele kui ta mäletas, polnud ta kordagi oma elus kirikukelli kuulnud.

Ta jättis mr. Charringtoniga hüvasti ja läks trepist alla, et antikvaar ei näeks, kuidas ta enne väljumist kontrollib, kas õhk on puhas. Ta oli juba otsustanud, et pärast sobivat ajavahemikku - ütleme kuu aja pärast - ta riskib ehk uuesti siia kanti tulla. Vahest polnudki see ohtlikum kui puudumine ühelt õhtult Keskuses. Teadmata, kas antikvaari võib usaldada, oli muidugi suurim totrus pärast päeviku ostmist jälle siia poodi tulla. Aga sellegipoolest -!

Ja, mõtles ta, ta tuleb tagasi. Ta ostab veel mõne tarbetu iluasja. Ta ostab selle gravüüri St. Clementi kirikuga, võtab selle raamist välja ja viib hõlma all koju. Ja ta kougib terve selle salmi mr. Charringtoni mälust välja. Isegi hullumeelne poepealse toa üürimise mõte vilksatas tal uuesti peast läbi. Umbes viieks sekundiks tegi vaimustus ta ettevaatamatuks, ja ta astus uksest välja tänavale, ilma et ta oleks enne aknast välja vaadanud. Ta koguni ümises improviseeritud viisil:

["Säh sidruni seemet, lööb kella St. Clement.

Mul maitseb apelsin, lööb kella - -"]

Ja korraga ta tundis, et ta jääb seisma ja veri tarretub soontes. Umbes kümne meetri kaugusel lähenes mööda tänavat sinistes tunkedes inimkuju. See oli see tüdruk ilukirjandusosakonnast, tumedate juustega tüdruk. Kuigi hämardus juba, polnud mingit raskust teda ära tunda. Tüdruk vaatas Winstonile otsa ja kõndis siis kähku edasi, nagu poleks teda märganudki.

Mõne hetke seisis Winston nagu paigale naelutatud. Siis pööras ta paremale ja eemaldus raskel sammul, märkamata, et ta läheb vales suunas. Igal juhul oli üks asi nüüd selge. Polnud enam mingit kahtlust, et see tüdruk nuhib tema järele. Ta pidi olema kogu aeg Winstonil sabas kõndinud, sest polnud usutav, et ta oli lihtsalt juhuslikult jalutanud samal õhtul mööda samu pimedaid agulitänavaid, kilomeetrite kaugusel Partei liikmete elamurajoonidest. Nii suur kokkusattumus ei tulnud kõne alla. Ja polnudki tähtis, kas tüdruk on tõesti Mõttepolitsei agent või lihtsalt kohusetundest tegutsev amatöörnuhk. Piisas sellest, et ta teda jälitas. Küllap ta nägi teda ka kõrtsi astumas.

Käimine nõudis suurt pingutust. Klaasikamakas taskus peksis igal sammul vastu jalgu ja ta mõtles juba korraks, et viskab selle minema. Kõigele lisaks lõi tal valu kõhtu. Mõne minuti tundus talle, et ta sureb, kui ta kohe käimlat ei leia. Aga avalikke käimlaid agulirajoonides ei olnud. Siis andis kõhukramp järele, aga tuim valu jäi.

Tänav lõppes tupikuga. Winston peatus, seisis mõne hetke nõutult, pööras siis ringi ja hakkas mööda tänavat tagasi tulema. Kui ta ringi pööras, meenus talle, et ta oli tüdrukut kohanud kõigest kolme minuti eest ja et joostes võiks talle ilmselt veel järele jõuda. Ta võiks teda mõne vaiksema kohani jälitada ja siis tal pea munakiviga puruks lüüa. See raske klaasikamakas Winstoni taskus oleks selleks tööks raske küllalt. Aga sealsamas loobus ta oma ideest, sest isegi mõte füüsilisele pingutusele oli talle talumatu. Ta ei suudaks joosta, ei suudaks hoopi anda. Pealegi oli tüdruk noor ja tugev ja ilmselt kaitses end. Ta mõtles ka korraks, et võiks minna Ühiskondlikku Keskusse ja tagada endale õhtu lõpuni sinna jäädes osaline alibi. Aga ka see oli võimatu. Teda oli haaranud tappev väsimus. Ta ei tahtnud muud kui ruttu koju jõuda ja vaikselt maha istuda.

Kui ta koju jõudis, oli kell juba kakskümmend kaks läbi. Elekter lülitati peakilbist välja kell kakskümmend kolm kolmkümmend. Ta läks kööki ja jõi ära peaaegu terve tassitäie "Võidu" džinni. Siis läks ta niddi, istus laua taha ja võttis sahtlist päeviku välja. Aga ta ei avanud seda kohe. Teleekraanist üürgas plekine naisehääl mingit patriootilist laulu. Winston põrnitses päeviku marmoreeritud kaant, püüdes naisehäält tulemuseta teadvusest välja tõrjuda.

Öösel, alati tuldi öösel sulle järele. Õigem oli end ise tappa, enne kui nad sind kätte saavad. Ja kahtlemata tegidki mõned nii. Paljudel juhtudel tähendas inimese kadumine tegelikult enesetappu. Aga olukorras, kus tulirelvi või tugevatoimelist mürki oli täiesti võimatu kätte saada, nõudis enesetapp meeletut vaprust. Hämmeldunult mõtles ta sellele, et valu ja hirm on bioloogiliselt kasutud, mõtles inimkeha reetlikkusele, mis

tardub alati inertsusse just täpselt sel hetkel, mis nõuab erilist pingutust. Ta oleks võinud ju selle tumedajuukselise tüdruku vagaseks teha, kui ta oleks vaid küllalt kiiresti tegutsenud, aga just tohutu hirmutunde tõttu oli ta kaotanud võime tegutseda. Ta sai aru, et inimene ei võitle kriisihetkedel mitte välisvaenlasega, vaid alati omaenda kehaga. Näiteks praegugi ei lasknud nüri kõhuvalu, džinnist hoolimata, tal mõtet lõpuni mõelda. Ja ta mõistis, et nii on see kõigis näiliselt kangelaslikes või traagilistes olukordades. Lahinguväljal, piinakambris või uppuval laeval unustatakse alati tõed, mille pärast võideldi, sest inimese keha muutub tema jaoks tähtsamaks kui terve ülejäänud universum, ja isegi kui sa ei ole parajasti hirmust halvatud ega karju valu käes, on iga eluhetk võitlus nälja, külma või magamatusega, võitlus kõhu- või hambavaluga.

Winston avas päeviku. Oli tähtis midagi kirja panna. Naine teleekraanil oli alustanud uut laulu. Tema hääl tungis teravate klaasikildudena ajju. Winston püüdis mõelda O'Brienile, kelle jaoks või kellele ta seda päevikut kirjutas, aga mõte kaldus hoopis sellele, mis juhtub pärast seda, kui Mõttepolitsei ta kinni võtab. Sellest poleks midagi, kui nad su kohe ära tapaksid. See, et sind tapetakse, oli ju ette teada. Aga enne surma (sellest ei räägitud, kuigi kõik teadsid seda) olid veel ülekuulamised, mis tuli läbi teha; põrandal roomamine ja armupalved, murtud luud ja sisselöödud hambad ja verised juuksekahlud. Milleks sa pidid seda taluma, kui lõpp oli nagunii alati sama? Miks ei saanud ühte päeva või nädalat oma elust välja lõigata? Mitte kellelgi ei õnnestunud tabamist vältida, mitte keegi ei pidanud ülekuulamistel vastu. Kui sa juba mõtteroima olid langenud, siis oli kindel, et mingil kuupäeval sa oled surnud. Milleks siis see hirm, kui sellest nagunii midagi ei muutu, mis tulevikus toimub?

Ta proovis, natuke edukamalt kui enne, O'Brieni nägu oma vaimusilma ette manada. "Me kohtume niisuguses kohas, kus ei ole pimedust," oli O'Brien talle öelnud. Ta teadis, mida see tähendab, või arvas, et ta teab. See paik, kus ei ole pimedust, oli kujuteldav tulevik, mida inimene iial ei näe, aga millest ta võib eelteadmise kaudu müstilisel viisil osa saada. Aga ekraanist kostev kõrvulukustav hääl segas tal seda mõttekäiku järgimast. Ta pani sigareti sugu. Pool tubakat pudenes kohe keele peale - kibe tolmpeen puru, mida oli raske välja sülitada. Tema vaimusilma ette tõusis Suure Venna nägu, asendades O'Brieni nägu. Nii nagu mõned päevad tagasi, võttis ta taskust mündi ja vaatas seda. Sealt vaatas talle vastu raske, rahulik, julgustav nägu; aga mis sorti naeratus oli peidetud nende tumedate vuntside taha? Nagu matusekella tinane kuma jõudsid temani sõnad:

SÕDA ON RAHU

VABADUS ON ORJUS

TEADMATUS ON JÕUD

TEINE OSA

1

Oli keskhommik ja Winston astus oma boksist välja, et minna tualettruumi.

Heledalt valgustatud pika koridori teisest otsast lähenes talle üks üksik kogu. See oli see tumedate juustega tüdruk. Sellest õhtust, kui Winston temaga vanakraamikaupluse juures kokku põrkas, oli möödunud neli päeva. Kui tüdruk lähemale jõudis, nägi Winston, et tema parem käsi on sidemega kaelas, aga see ei torganud eemalt silma, sest side oli tunkedega ühte värvi. Ilmselt oli ta vigastanud oma kätt, ajades ringi suurt kaleidoskoopi, millega "visandati" uute romaanide süTeesid. Seda juhtus ilukirjandusosakonnas sageli.

Kui nende vahet oli veel umbes neli meetrit, komistas tüdruk ja kukkus täies pikkuses näoli. Ta tõi kuuldavale heleda valukarjatuse. Küllap ta oli vigastatud käele kukkunud. Winston seisatas. Tüdruk tõusis põlvili. Ta nägu oli tõmbunud piimjalt kollakaks ja ta huuled olid selle taustal punasemad kui enne. Tüdruku pilk kinnitus Winstonisse ja selles oli rohkem hirmu kui valu.

Winstoni südames liigatas imelik tunne. Tema ees oli vaenlane, kes tahtis teda tappa, ja tema ees oli ka inimolend, kellel oli valus ja kes oli võib-olla murdnud käeluu. Instinktiivselt oli ta lähemale astunud, et tüdrukut aidata. Sel hetkel, kui ta nägi, kuidas tüdruk oma sidemes käe peale kukkus, oleks ta nagu omaenda kehas valuvahku tundnud.

"Saite haiget?" küsis ta.

"Pole midagi. Käsi. Kohe läheb üle."

Tüdruku hääl värises, nagu oleks tal süda kurgus. Ta oli tõesti väga kahvatu.

"Ega midagi tõsisemat ei ole?"

"Ei, ei. Kõik on korras. Ma sain ainult veidi haiget."

Tüdruk ulatas oma terve käe ja Winston aitas tal tõusta. Tüdruku nägu oli juba jumekam ja ta nägi parem välja.

"Pole midagi," kordas ta lühidalt. "Ma lõin ainult oma randme ära. Tänan, seltsimees!"

Ja nende sõnadega jätkas ta oma poolelijäänud teed, kärmelt, nagu poleks tõesti midagi juhtunud. Kogu see vahejuhtum oli kestnud vaevalt pool minutit. Harjumus oma näoilmet valitseda, nii et see ei peegeldaks tundeid, oli muutunud juba instinktiks, pealegi seisid nad otse teleekraani ees, kui see asi juhtus. Ja ometi oli Winstonil raske varjata oma hetkelist üllatust, sest selle paari-kolme sekundi jooksul, kui ta tüdrukut üles aitas, oli tüdruk poetanud talle midagi pihku. Polnud kahtlust et ta tegi seda ettekavatsetult. See oli midagi väikest ja lapikut. Tualettruumi uksest sisse astudes pistis Winston selle taskusse ja kompas seda sõrmeotstega. See oli väike kokkumurtud paberilipakas.

Pissuaari ees seistes õnnestus tal see vaikselt lahti sõrmitseda. Ilmselt oli sinna kirja pandud mingi sõnum. Korraks haaras teda kiusatus klosetti minna ja see läbi lugeda. Aga see oleks olnud äärmine rumalus, nagu ta hästi teadis. Ei olnud paika, kus sa oleksid võinud kindlam olla, et teleekraan on pidevalt sisse lülitatud.

Ta läks tagasi oma boksi, võttis istet, viskas selle paberitüki hooletult teiste paberite hulka laual, pani prillid ette ja tõmbas kõnekirjuri lähemale. "Viis minutit," ütles ta endale. "Vähemalt viis minutit!" Süda tagus rinnus hirmuäratavalt valjusti. Õnneks oli töö, mis tal käsil oli, täiesti rutiinne, pikkade numbritulpade parandamine, mis ei nõudnud erilist tähelepanu.

Olenemata sellest, mis sinna paberile oli kirjutatud, pidi sel olema mingi poliitiline tähendus. Esialgu ta nägi vaid kahte võimalust. Esimene, tõenäolisem, oli see, et tüdruk on Mõttepolitsei agent, nagu ta oli kartnud. Winston ei mõistnud küll, miks pidi Mõttepolitsei oma sõnumi kättetoimetamiseks niisuguse mooduse valima, aga võib-olla neil oli oma põhjus. See, mis sinna paberile oli kirjutatud, võis olla ähvardus, väljakutse, käsk sooritada enesetapp või mingi lõks. Aga oli veel üks teine, pöörasem võimalus, nimelt, et see sõnum ei tulegi üldse Mõttepolitseilt, vaid hoopis mingilt põrandaaluselt organisatsioonilt. Võib-olla on Vennaskond siiski

olema! Võib-olla kuulub tüdruk sinna! See mõte oli kahtlemata absurdne, aga see oli karanud talle pähe kohe, kui ta tundis seda paberitükki oma peos. Alles mõne minuti pärast tuli tal mõttesse see teine, märksa tõenäolisem seletus. Ja isegi praegu, kuigi ta mõistus ütles, et see teade tähendab tõenäoliselt surma, keeldus ta seda uskumast, ja põhjendamata lootus püsis, ja ta süda tagus, ja ta suutis suurivaevu hoida oma häält värisemast, kui ta pomises arvusid kõnekirjurisse.

Ta korjas töödeldud paberid kokku ja torkas toruposti avasse. Oli möödunud kaheksa minutit. Ta kohendas prille ninal, ohkas ja tõmbas enda ette järgmise paberipataka, mille peal oli see paberilipakas. Ta pööras selle ümber. Sinna oli kirjutatud suure konarliku käekirjaga:

[Ma armastan teid.]

Mõneks sekundiks oli ta nii jahmunud, et te ei taibanud kompromiteerivat paberit kohe mäluaukugi visata. Kui ta seda lõpuks tegi, ei suutnud ta hoiduda sellele veel kord pilku heitmast, kuigi ta teadis väga hästi, kui ohtlik on liiga suurt huvi ilmutada, - lihtsalt et veenduda, et seal olid tõesti need sõnad.

Ülejäänud aja sel ennelõunal oli tal väga raske töötada. Enam kui tüütud tööülesanded, millele ta pidi oma tähelepanu koondama, ahistas teda vajadus oma rahutust teleekraani ees varjata. Tal oli tunne, nagu põleks ta sisimas tuli. Lõunasöök palavas, pungil täis ja kärarikkas sööklas oli piin. Ta oli lootnud lõunatunnil hetkeks üksi jääda, aga nagu kiuste potsatas see idioot Parsons tema kõrvale, tema higihais mattis isegi liharoa metalse lõhna, ja kukkus vatrama ettevalmistustest vihkamise nädalaks. Eriti vaimustas teda kahe meetri laiune Suure Venna pea, mille tema tütre Luurajate salk oli selleks puhuks papjeemadeest teinud. Kõige ärritavam oli, et Winston ei kuulnud selles lärmis Parsonsi juttu ja pidi alatasa paluma tal mingeid tobedaid lauseid korrata. Vaid korraks õnnestus tal heita pilk tüdrukule, kes istus paari kaaslasega saali teises otsas. Tüdruk ei paistnud teda märkavat, ja rohkem Winston sinnapoole ei vaadanud.

Pärastlõuna möödus kergemini. Kohe pärast lõunavaheaega sai ta raske ja keerulise ülesande, mis võttis mitu tundi aega ja nõudis kõige muu kõrvalejätmist. Ühele põlu alla langenud prominentsele sisepartei liikmele varjuheitmiseks tuli võltsida kahe viimase aasta toodangunäitajaid. Selle peale oli Winston meister, ja paariks järgmiseks tunniks õnnestus tal tüdruk oma mälust kustutada. Siis ilmus tüdruku nägu taas ta vaimusilma ette ja teda haaras vastupandamatu soov üksi olla. Kuni ta ei saanud üksi jääda, oli võimatu tekkinud olukorra üle põhjalikult järele mõelda. Tänase õhtu pidi ta veetma Ühiskondlikus Keskuses. Winston kugistas sööklas alla veel ühe maitsetu eine, kiirustas Keskusse, võttis osa "diskussioonirühma" pühalik-tobedast istungist, mängis kaks partiid lauatennist, jõi mitu klaasi džinni ja istus pool tundi loengul "Ingsots ja male". Ta piinles igavuse käes, aga täna ta surus maha soovi minema hiilida. Nähes sõnu "Ma armastan teid", oli temas ärganud iha ellu jääda ja väiksemgi risk oli nüüd tema meelest rumal. Alles kella kahekümne kolme paiku jõudis ta koju ja puges teki alla. Pimeduses, kus sa oled kaitstud isegi teleekraani eest, kui sa ainult vait püsid, sai ta segamatult mõelda.

Tal tuli lahendada üks füüsiline probleem: kuidas tüdrukuga ühendusse astuda ja temaga kokku saada. Ta ei vaaginud enam võimalust, et tüdruk on talle mingit lõksu üles seadmas. Ta teadis, et see ei ole nii: ta oli näinud tema teesklematut erutust, kui ta kirja üle andis. Ilmselt oli tüdruk oma teost kohkunud, ja see oli täiesti loomulik. Winstonil ei tulnud mõttessegi tüdruku lähenemiskatset tõrjuda. Kõigest viis päeva tagasi oli ta tõsiselt tahtnud tüdruku pea munakiviga lõhki lüüa, aga sel ei olnud mingit tähtsust. Praegu ta kujutles tüdruku noort alasti keha, nagu ta seda unes oli näinud. Ta oli arvanud, et tüdruk on loll nagu kõik teisedki - pea täis valet ja vihkamist, sisimas külm nagu jää. Värin läbistas teda mõtte juures, et ta võib tema kaotada ja et see noor valge keha võib tal käest libiseda! Ja kõige rohkem kartis ta seda, et tüdruk muudab lihtsalt meelt, kui ta temaga küllalt kiiresti ühendusse ei astu. Aga füüsilised raskused kohtumisel olid tohutud. See oli niisama hea nagu teha käik malepartiis, kus sa oled juba mati saanud. Kuhu sa ka pöörasid, igal pool oli vastas teleekraan. Kõikvõimalikud kontakti loomise moodused olid talle pähe tulnud juba esimese viie minuti jooksul pärast kirja lugemist, aga nüüd, kus tal oli aega mõelda, võttis ta need uuesti ükshaaval läbi, nagu laoks tööriistu lauale ritta.

Ilmselt seda laadi kohtumine, mis toimus hommikul, ei saanud korduda. Kui tüdruk oleks töötanud arhiiviosakonnas, oleks asi suhteliselt lihtsam olnud, aga Winstonil oli ainult väga ähmane ettekujutus sellest, kuhu kanti hoones ilukirjandusosakond jääb, ja tal ei olnud mingit ettekäänet sinna minekuks. Kui ta oleks teadnud, kus tüdruk elab ja mis ajal ta töölt lahkub, siis ta oleks võinud püüda temaga koduteel kokku saada, aga see ei olnud sugugi ohutu, sest see oleks tähendanud ministeeriumi läheduses passimist, mis oleks kindlasti silma torganud. Mis puutub posti teel kirja saatmisse, siis see ei tulnud kõne allagi. Ei olnud mingi saladus, et kõik kirjad loetakse läbi. Tegelikult oli vähe neid inimesi, kes üldse kirju kirjutasid. Kui oli vaja midagi teatada, osteti valmistrükitud lausetega postkaart ja tõmmati ülearused laused maha. Pealegi ei teadnud ta ju tüdruku nimegi, aadressist rääkimata. Lõpuks ta jõudis otsusele, et kõige kindlam koht on söökla. Kui ta tabaks tüdruku istumas üksinda lauas kusagil ruumi keskel, mitte liiga lähedal teleekraanile, kui

ümberringi oleks paras kõnekõmin ja kui need tingimused kestaksid, ütleme, kolmkümmend sekundit, siis õnnestuks neil ehk mõni sõna vahetada.

Esimene nädal pärast seda möödus nagu painajalik uni. Järgmisel päeval ilmus tüdruk sööklasse alles siis, kui Winston oli juba lahkumas, vile oli juba käinud. Arvatavasti oli ta hilisemasse vahetusse üle viidud. Möödudes ei heitnud nad teineteisele pilkugi. Teisel päeval tuli tüdruk sööklasse tavalisel ajal, aga istus koos kolme teise tüdrukuga otse teleekraani alla. Siis ei ilmunud ta kolmel päeval üldse nähtavale. See oli kohutav. Winstoni hing ja keha muutus kõige suhtes talumatult tundlikuks ja nagu läbipaistvaks, nii et iga liigutus, iga heli, iga puudutus, iga sõna, mida ta pidi ütlema või kuulma, tekitas väljakannatamatut piina. Ta ei saanud tüdrukust rahu isegi unes. Päevikut ta neil päevil ei puutunud. Kergendust tõi ainult töö, mis võimaldas tal end aeg-ajalt kümne minuti kaupa unustada. Tal ei olnud aimugi, mis tüdrukuga võis juhtuda. Ja küsida polnud kelleltki. Võib-olla oli tüdruk likvideeritud või enesetapu sooritanud või Okeaania teise otsa ümber asustatud; kõige halvem ja kõige tõenäolisem aga, et ta oli lihtsalt meelt muutnud ja otsustanud teda vältida.

Neljandal päeval ilmus tüdruk taas sööklasse. Käsi polnud tal enam kaelas ja tal oli plaastririba ümber randme. Winstonit valdas teda nähes nii suur kergendustunne, et ta ei suutnud vastu panna ja jäi mitmeks sekundiks teda üksisilmi vahtima. Järgmisel päeval oli Winston oma eesmärgile juba väga lähedal. Kui ta sööklasse astus, oli tüdruk istet võtnud lauas, mis jäi keset saali, ja oli täiesti üksi. Oli varajane aeg ja söökla ei olnud väga täis. Järjekord nihkus edasi, kuni Winston oli juba peaaegu letini jõudnud, ja jäi siis paariks minutiks seisma, sest eespool kaebas keegi, et ta ei saanud oma sahariinitabletti. Aga tüdruk oli ikka veel üksi, kui Winston võttis oma kandiku ja hakkas tema laua poole loovima. Ta liikus nagu juhuslikult tema suunas, otsides pilguga vaba kohta mõnes naaberlauas. Tüdrukuni jäi veel ehk kolm meetrit. Veel kaks sekundit. Siis hõikas üks hääl selja tagant: "Smith!" Winston ei teinud kuulmagi. "Smith!" kordas hääl juba valjemini. Ei olnud parata. Ta pööras ringi. Blond kohtlase näoga Wilsheri-nimeline noormees, keda ta vaevalt tundis, kutsus teda oma lauda. Ohtlik oleks olnud keelduda. Pärast seda, kui teda oli ära tuntud, ei saanud ta minna ja istuda üksiku tüdruku lauda. See oleks olnud liiga silmatorkav. Sõbralikult naeratades istus ta maha. Kohtlane blond nägu säras talle vastu. Winston kujutles, kuidas ta kirkaga keset seda sihverplaati virutaks. Mõne minuti pärast olid tüdruku lauas kõik kohad võetud.

Aga tüdruk pidi nägema, et ta tema suunas liikus, ja võib-olla ta võtab märku. Järgmisel päeval püüdis Winston varakult kohal olla. Nagu oligi arvata, istus tüdruk keset saali umbes samas kohas ja jälle üksinda. Järjekorras seisis otse Winstoni ees üks väike, kärmete liigutusega, putuka moodi mees, lameda näo ja pisikeste umbusklike silmadega. Kui Winston oma kandikuga leti juurest tulema sai, nägi ta, et see mehejupats tüürib otse tüdruku laua poole. Winstoni lootused kahanesid jälle. Ka ühes kaugemas lauas oli üks vaba koht, aga miski selle väikese mehe olekus viitas sellele, et talle on tema mugavus küllalt tähtis, et valida kõige tühjem laud. Külmaks tõmbuva südamega järgnes Winston talle. Asjal oli mõte vaid siis, kuid tüdruk on päris üksi. Samal hetkel kostis kohutav klirin. Mehike oli põrandal neljakäpakil, kandik oli käest lennanud, ümberringi supi- ja kohviojad. Ta ajas end jalule põrnitsedes vihaselt Winstonit, ilmselt ta arvas, et Winston on talle jala taha pannud. Aga hea küll. Viie sekundi pärast istus Winston, südame kloppides, tüdruku lauas.

Ta ei vaadanud tüdruku poolegi. Ta tõstis oma kandiku tühjaks ja hakkas kähku sööma. Kõige tähtsam oli kohe rääkima hakata, enne kui keegi tuleb, aga nüüd oli kohutav hirm tema üle võimust võtnud. Sellest oli möödunud terve nädal, kui tüdruk tema poole pöördus. Ta võis olla ümber mõelnud, kindlasti oli ta ümber mõelnud! Oli võimatu, et niisugune lugu lõpeb õnnelikult; niisugust asja tegelikus elus ei juhtu. Ja ta ei olekski vist rääkima hakanud, kui ta poleks märganud Ampleforthi, karvaste kõrvadega luuletajat, kes oma kandikuga laudade vahel lonkis, otsides kohta, kuhu istuda. Ampleforth oli omal kombel Winstonisse kiindunud ja istub kindlasti tema lauda, kui ta teda näeb. Jäi umbes minut aega tegutseda. Winston ja tüdruk jätkasid söömist. Roog, mida nad sõid, oli vedel türgi ubade hautis, tegelikult supp. Winston hakkas pominal rääkima. Kumbki ei vaadanud üles; nad helpisid usinasti lusikaga vesist rooga ja vahetasid lusikatäite vahel vaikse ilmetu häälega väheseid vajalikke lauseid.

"Mis kell te töölt lahkute?"

"Kaheksateist kolmkümmend."

"Võidu väljakul ausamba juures."

"Seal on teleekraanid."

"Kui seal on palju rahvast, siis see ei loe."

"Mingi märguanne ka?"

"Ei. Ärge lähenege mulle enne, kui mu ümber on palju rahvast. Ja ärge vaadake minu poole. Olge lihtsalt kusagil lähedal."

"Mis kell?"

"Kell üheksateist."

"Hea küll."

Ampleforth ei märganud Winstonit ja istus teise lauda. Nad ei rääkinud enam, ja niivõrd kui see on võimalik, kui kaks inimest istub vastamisi sama laua taga, ei vaadanud teineteise poolegi. Tüdruk lõpetas kiiresti söömise ja lahkus. Winston aga jäi sigaretti suitsetama.

Winston jõudis Võidu väljakule enne määratud aega. Ta kõndis ümber tohutu samba jalami, mille otsas Suure Venna kuju vahtis üksisilmi lõuna poole, - taevasse, kus ta oli kord lahingus Esimese Maandumisraja pärast võitnud Euraasia lennuväge (või ida-Aasia lennuväge, nagu alles mõne aasta eest räägiti). Selle vastas üle väljaku oli üks pronksist ratsamees, mis arvati kujutavat Oliver Cromwelli. Kui kell oli viis minutit üle täistunni, polnud tüdrukut ikka veel näha. Winstonit haaras jälle kohutav hirm. Ta ei tule, ta on ümber mõelnud! Ta jalutas aeglaselt väljaku põhjapoolsele küljele ja koges mingit verevaest rõõmu, tundes ära St. Martini kiriku, mille kellad olid hüüdnud, kui tal olid veel kellad: "Mul maitseb apelsin." Ja siis ta nägi tüdrukut ausamba jalamil seismas ja lugemas või teesklemas, et ta loeb spiraalselt ümber samba jooksvat loosungit. Talle oli ohtlik läheneda, kuni sinna ei kogune rohkem inimesi. Ümberringi olid teleekraanid frontoonidel. Aga samal hetkel hakkas kusagilt vasakult kostma hüüdeid ja raskete veokite müra. Inimesed tormasid üle väljaku. Ja tüdruk lipsas kärmelt ümber lõvide samba jalamil ja liitus rahvasummaga. Winston järgnes talle. Jooksu pealt kuuldud lausekatkendeist taipas ta, et konvoeeritakse Euraasia sõjavange.

Väljaku lõunakülg oli juba tihedalt rahvast täis. Winston, kes tavaliselt püüdis igasugusest rüsinast kõrvale hoida, trügis, tõukles ja tegi endale teed otse rahvasumma keskele. Varsti oli tüdruk tal juba käeulatuses, aga teele jäid ette üks tohutu suur prole ja peaaegu niisama tohutu suur naine, oletatavasti tema teinepool, kes moodustasid nagu läbitungimatu lihamüüri. Winston trügis, külg ees, lähemale ja püüdis oma õlga meeleheitliku tõukega hiiglaste vahele kiiluda. Hetkeks tundus talle, et kogu ta sisikond litsutakse lihaseliste puusade vahel puruks, aga siis ta murdis siiski läbi, higi otsaees. Ta oli tüdruku juures. Nad seisid, õlg õla kõrval, ja vaatasid pingsalt ettepoole.

Mööda tänavat liikus aeglaselt pikk veoautode voor, igal autol veokasti nurkades püsti neli puise näoga valvurit, automaat käes. Autokastis kükitasid tihedalt üksteise vastu surutult rohekas narmendavas mundris kollased mehed. Nende kurvad mongoliidsed näod vaatasid üle autokasti ääre täiesti ükskõikselt. Kui auto juhuslikult rappus, kuuldus metallikõlinat: kõik vangid kandsid jalaraudu. Koorem koorma järel möödusid kurvad näod. Winston teadis, et nad mööduvad, aga ta nägi neid ainult ajuti. Tüdruku õlg ja käsi kuni küünarnukini olid tema vastu surutud. Tüdruku põsk oli nõnda lähedal, et ta peaaegu tundis selle soojust. Tüdruk võttis algatuse otsekohe enda peale, nagu ta oli seda teinud sööklas. Ta hakkas rääkima sellesama ilmetu häälega, ta huuled liikusid vaevu ja sosin mattus täielikult ümbritsevasse kärasse ja mootorite mürasse.

"Kas te kuulete mind?"

"Jah."

"Kas te pääsete pühapäeva pärastlõunal linnast välja?"

"Jah."

"Siis kuulake hoolega. Te peate selle meelde jätma. Lähete Paddingtoni jaama - -"

Peaaegu sõjaväelise täpsusega, mis Winstonit hämmastas, kirjeldas tüdruk marsruuti, mida Winston pidi järgima. Pool tundi rongiga; jaama juurest keerata vasakule; kaks kilomeetrit mööda rohtukasvanud metsarada; teerada põõsaste vahel; sammalt täis kasvanud murdunud puu. Tüdrukul oleks nagu kaart vaimusilma ees olnud. "Jääb teile meelde?" sosistas ta lõpuks.

"Jah."

"Vasakule, siis paremale, siis jälle vasakule. Ja väraval ei ole ülemist põikpuud."

"Jah. Mis kell?"

"Viieteistkümne paiku. Võib-olla ma jään hiljaks. Ma tulen teist teed. Olete kindel, et kõik jäi meelde?"

"Jah."

"Siis minge võimalikult kiiresti eemale."

Seda ta poleks pruukinud öelda. Aga sel hetkel oli võimatu rahvasummast välja pääseda. Veoautod möödusid ikka veel ja inimesed vahtisid ikka veel ammuli sui. Algul oli siit-sealt kostunud ka sisistamist ja pahameelehüüdeid, aga ainult Partei liikmete suust, ja varsti olid need lakanud. Valitsev tunne oli lihtsalt uudishimu. Välismaalased, olgu nad Euraasiast või Ida-Aasiast, olid nagu mingid imeloomad. Neid võis näha sõna otseses mõttes ainult vangikolonnis, ja isegi vangikolonnis sai neile ainult korraks pilku heita. Ja keegi ei teadnud, mis neist edasi sai, välja arvatud see, et mõned neist poodi üles kui sõjaroimarid: ülejäänud lihtsalt kadusid, arvatavasti sunnitöölaagritesse. Ümmargused mongoliidsed näod olid nüüd asendunud europiidsemat tüüpi, räpaste, habetunud ja kurnatud nägudega. Üle habemetüükas põsesarnade vaatasid silmad Winstonile silma, ajuti imelikult pinevil, ja kustusid siis taas. Kolonn hakkas lõppema. Viimase veoauto kastis nägi Winston üht elatanud meest, nägu üksainus hall juuksesasi, kes seisis sirgelt, käed ristamisi rinnal, nagu oleks ta sellega harjunud, et need on tal kinni seotud. Winstonil ja tüdrukul oli ülim aeg lahku minna. Aga viimasel hetkel, kui rahvasumm neid veel tihedalt ümbritses, leidis tüdruku käsi Winstoni käe ja surus seda põgusalt.

See ei kestnud kümmet sekunditki, ja ometi tundus see olevat pikk aeg, mis nende käed olid kokku põimunud. Winstonil oli aega tundma õppida kõiki selle käe üksikasju. Ta tajus pikku sõrmi, vormikaid küüsi, tööst mõhnalist peopesa ja randme pehmust. Ainult selle tunde alusel oleks ta tundnud selle käe ka silma järgi ära. Samal hetkel taipas ta, et ta ei tea, mis värvi on tüdruku silmad. Võib-olla pruunid, aga mõnikord on tumedate juustega inimestel ka sinised silmad. Pead pöörata ja tüdruku poole vaadata oleks olnud mõeldamatu lollus. Käed kokku klammerdunud, nähtamatult inimkehade pressi all, vahtisid nagu liikumatult enda ette ja tüdruku silmade asemel vaatasid elatanud vangi silmad juuksepahmakast kurblikult Winstonile otsa.

Winston sammus mööda valgusest ja varjust kirendavat metsarada, astudes kullalaikudesse, seal kus puud harvenesid. Pahemat kätt oli metsaalune siniliiliatega üle külvatud. Õhk oleks nagu suudelnud nahka. Oli teine mai. Kusagilt kaugemalt, metsasügavusest kostis meigaste kudrutamist.

Ta oli natuke vara kohale jõudnud. Sõit oli läinud sekeldusteta, ja tüdruk oli ilmselt nii kogenud, et Winston kartis vähem, kui ta muidu oleks kartnud. Ta oli kindel, et tüdruk on leidnud ohutu kohtumispaiga. Üldiselt ei saanud eeldada, et maal võib end julgemini tunda kui Londonis. Teleekraane siin muidugi ei olnud, küll aga tuli karta peidetud mikrofone, millega sai su häält salvestada ja identifitseerida; pealegi oli raske maakohas üksinda ringi käia, nii et see tähelepanu ei ärata. Kuni saja kilomeetri piires liikumiseks polnud passi märget vaja, aga mõnikord luusisid raudteejaamades patrullid, kes kontrollisid kõigi ettejuhtunud Partei liikmete dokumente ja esitasid tülikaid küsimusi. Õnneks polnud sedapuhku ühtki patrulli näha ja raudteejaamast tulles oli Winston vahetevahel ettevaatlikult selja taha piiludes kindlaks teinud, et teda ei jälitata. Rong oli prolesid täis, kes olid suvise ilma tõttu pühapäevases meeleolus. Puupinkidega vaguni kupee, kus ta istus, oli pilgeni täis ühtainust tohutu suurt perekonda, alates hambutust vanavanaemast ja lõpetades kuuvanuse imikuga, kes kõik sõitsid pärastlõunaks maale sugulaste juurde, ja nagu nad Winstonile avameelselt seletasid, kavatsesid ühtlasi mustalt turult võid hankida.

Metsarada laienes ja minuti pärast jõudis Winston teerajani, millest tüdruk oli rääkinud, see oli lihtsalt karjatee, mis kadus põõsaste vahele. Kella tal ei olnud, aga kell ei saanud veel viisteist olla. Siniliiliad katsid maapinda nii tihedalt, et tuli tahes-tahtmata neile peale astuda. Ta põlvitas maha ja asus neid noppima, osalt selleks, et aega viita, aga temas liigatas ka ähmane mõte, et kena oleks, kui tal oleks tüdrukule kimp lilli kinkida, kui nad kohtuvad. Ta sai kokku suure kimbu ja nuusutas parajasti liiliate nõrka imalat lõhna, kui üks krõps tema selja taga, oksa praksatus jala all, pani teda sisimas võpatama. Ta jätkas lillede noppimist. See oli parim, mis ta võis teha. See võis olla tüdruk, aga võis ka olla, et teda ikkagi oli jälitatud. Ringivaatamine näitab süütunnet. Ta noppis veel ühe õie ja veel ühe. Kellegi käsi laskus kergelt ta õlale.

Ta vaatas üles. See oli tüdruk. Tüdruk raputas pead, nagu märku andes, et Winston oleks vagusi, lükkas siis põõsad laiali ja juhtis ta kiiresti kitsast rada mööda metsa. Ilmselt oli ta siin ennegi käinud, sest ta vältis kogenult soiseid kohti. Winston järgnes talle, lillekimp ikka käes. Tema esimene tunne oli kergendus, aga kui ta vaatas tugevat saledat keha, mis liikus tema ees, helepunase vööga, mis oli küllalt pingul, et esile tõsta puusade kumerust, laskus tema enda alaväärsuse tunne raskelt ta peale. Isegi praegu tundus küllalt tõenäoline, et kui tüdruk pöörab ümber ja vaatab teda lähemalt, taganeb ta. Õhu mahedus ja lehtede rohelus heidutasid teda. Juba kui ta jaamast tulema hakkas, oli maikuu päike pannud teda tundma, et ta on räpane ja kahvatu, tubane loom, kel on nahapoorides Londoni nõgine tolm. Ta taipas äkki, et tüdruk ei ole teda ehk siiani üldse näinud väljas päevavalgel. Nad jõudsid langenud puuni, millest tüdruk oli rääkinud. Tüdruk hüppas üle tüve ja lükkas laiali põõsad, kus ei olnud pealtnäha mingit läbipääsu. Kui Winston järgnes talle, nägi ta, et nad on väikesel lagendikul, väikesel rohtunud künkal, mida varjas igast küljest madal võsa. Tüdruk jäi seisma ja pööras ringi.

"Olemegi kohal," ütles ta.

Winston seisis temast mõne sammu kaugusel. Ta ei söandanud lähemale astuda.

"Ma ei tahtnud teel rääkida," jätkas tüdruk, "äkki on kusagil mikker peidus. Ma ei usu, et on, aga võib olla. Alati on võimalus, et mõni siga tunneb su hääle ära. Siin pole midagi karta."

Winstonil polnud ikka veel julgust talle läheneda. "Siin pole midagi karta?" kordas ta juhmilt.

"Jah, vaata neid puid." Need olid noored saared, mida oli kunagi tagasi lõigatud ja mis olid uuesti välja ajanud terve võsude metsa, millest ükski ei olnud käsivarrest jämedam. "Siin pole kuhugi mikrit peita. Muide, ma olen siin varem käinud."

Nad ainult vestlesid. Winston oli püüdnud nüüd pisut lähemale nihkuda. Tüdruk seisis tema ees väga sirgelt, näol naeratus, mis oli kergelt irooniline, nagu imestaks ta, miks mees on nii aeglase toimega. Siniliiliad olid maha pudenenud. Nagu oleksid nad omal tahtel kukkunud. Winston võttis tüdruku käe.

"Usud sa," ütles ta, "et ma ei teadnud siiamaani, mis värvi su silmad on." Nad olid pruunid, märkas ta, helepruunid, tumedate ripsmete varjus. "Kas sa nüüd, kus sa näed, milline ma tegelikult olen, tahad üldse veel minu poole vaadata?"

"Aga muidugi."

"Ma olen kolmekümne üheksa aastane. Mul on naine, kellest ma ei saa lahti. Mul on veenilaiendid. Mul on viis valehammast."

"Ma ei hooli sellest."

Järgmisel hetkel, raske öelda, kelle algatusel, oli tüdruk tema käte vahel. Algul ei olnud Winstonil muud tunnet kui puhas uskumatus. See nooruslik keha oli surutud vastu tema keha, salk tumedaid juukseid oli vastu tema nägu, ja jah! tüdruk pööras tõesti oma näo üles ja tema suudles laia punast suud. Tüdruk põimis käed talle kaela ümber ja nimetas teda armsaks, kalliks, kullakeseks. Winston lükkas tüdruku pikali, tüdruk ei pannud üldse vastu, Winston oleks võinud temaga teha mida tahes. Aga tõsi oli see, et ta ei tundnud mingit füüsilist erutust, ta tajus vaid kokkupuudet. Kõik, mis ta tundis, oli uskumatus ja uhkus. Ta oli õnnelik, et see on toimumas, aga tal ei olnud füüsilist iha. See tuli liiga kiiresti, tüdruku noorus ja ilu kohutasid teda, ta oli pidanud liiga kaua elama ilma naiseta - ta ei teadnud isegi, milles on põhjus. Tüdruk tõusis istuli ja võttis oma juustelt siniliilia. Ta istus Winstoni vastu ja pani talle käe ümber piha.

"Pole midagi, kallis. Meil pole kiiret. Terve pärastlõuna on meie päralt. Kas see pole kena pelgupaik? Ma leidsin selle, kui ma ühe rahvamatka ajal ära eksisin. Kui keegi tuleb, on seda saja meetri pealt kuulda."

"Mis su nimi on?" küsis Winston.

"Julia. Sinu nime ma tean. See on Winston, Winston Smith."

"Kust sa teada said?"

"Ma usun, et ma olen selles asjas osavam kui sina, kallis. Räägi, mis sa minust mõtlesid, enne kui sa kirja said."

Winston ei tundnud mingit kiusatust tüdrukule valetada. See oli isegi omamoodi armuavaldus, alustada kõige hullema äraräkimisest.

"Ma vihkasin isegi su varju," ütles ta. "Ma oleksin sind ära vägistanud ja siis ära tapnud. Kaks nädalat tagasi ma oleksin sul äärepealt pea munakiviga lõhki löönud. Kai sa teada tahad, ma kujutasin ette, et sa oled Mõttepolitseiga seotud."

Tüdruk naeris rõõmsalt, ilmselt võttis ta seda komplimendina oma maskeerumisosavusele.

"Mõttepolitseiga? Kas sa tõesti mõtlesid seda?"

"Noh, võib-olla mitte just täpselt seda. Aga kogu sinu olekust - lihtsalt et sa oled noor ja tugev ja terve, saad aru - ma mõtlesin, et võib-olla - -"

"Sa mõtlesid, et ma olen eeskujulik Partei liige. Puhas sõnas ja tegudes. Lipud, rongkäigud, loosungid, mängud, rahvamatkad - kogu see kraam. Ja sa mõtlesid, et ma annan sind esimesel võimalusel üles kui mõtteroimari ja lasen sind hukata?"

"Jah, umbes sinna kanti. Aga paljud tüdrukud ongi ju sellised, sa tead küll."

"Selles on süüdi see neetud soolikas," ütles tüdruk, kiskus ära Noorte Antiseksuaalse Liidu helepunase vöö ja viskas selle puuoksale. Siis, nagu oleks vöökoha puudutamine talle midagi meelde tuletanud, pistis ta käe tunkede taskusse ja tõmbas sealt välja väikese dokolaaditahvli. Ta murdis selle pooleks ja ulatas teise poole Winstonile. Ja veel enne, kui Winston selle vastu võttis, tundis ta lõhnast, et see ei ole tavaline dokolaad. See oli tume ja läikiv ja oli pakitud hõbepaberisse. Tavaline dokolaad oli midagi tuhmpruuni ja rabedat, mis lõhnas, niipalju kui seda üldse kirjeldada sai, nagu põleva pühkmehunniku suits. Aga mõnikord harva oli ka Winston söönud sellist dokolaadi, nagu tüdruk talle praegu ulatas. Juba esimene sõõm selle lõhna äratas Winstonis mingi mälestuse, mida ta ei osanud millegagi seostada, aga mis oli jõuline ja häiriv.

"Kust sa selle said?" küsis ta.

"Mustalt turult," ütles tüdruk ükskõikselt. "Ma olen üldse hakkaja tüdruk. Ma olen mängudes tugev. Ma olin Luurajate salgajuht. Ma töötan iga nädal vabatahtlikult kolm õhtut Noorte Antiseksuaalse Liidu heaks. Ma olen

tundide kaupa nende lollakaid plakateid kleepinud, üle kogu Londoni. Rongkäigus on üks loosungi ots alati minu käes. Ma olen alati rõõmsameelne ega hoia ühestki asjast kõrvale. Minu lipukiri on: karju alati massidega kaasa! See on ainus tee olla väljaspool ohtu."

Esimene dokolaaditükk oli Winstoni keelel ära sulanud. Maik oli meeldiv. Kuid teadvuse piirimail keerles ikka veel see mälestus, midagi selgesti tajutavat, aga kindlama kujuta, nagu miski, mida sa näed silmanurgast. Ta püüdis seda eemale tõrjuda, aimates, et tegemist on mälestusega mingist teost, mida ta oleks tahtnud parema meelega olematuks teha.

"Sa oled nii noor," ütles ta. "Sa oled oma kümme või viisteist aastat minust noorem. Mida võid sina minusuguses mehes huviäratavat näha?"

"Su näos on midagi. Ma mõtlesin, et võiks proovida. Ma aiman eksimatult, kui inimene ei kuulu sinna. Ma sain kohe aru, kui ma sind nägin, et sa oled [nende] vastu."

[Nemad], nagu selgus, tähendas Parteid, eelkõige siseparteid, millest Julia rääkis varjamatu mõnitava vihaga, mis tegi Winstoni kõhedaks, kuigi ta teadis, et nad on siin väljaspool ohtu, kui üldse oli võimalik kuskil väljaspool ohtu olla. Üks asi, mis teda tüdruku juures hämmastas, oli tema labane kõnepruuk. Partei liikmetel ei sobinud vanduda ja Winston ise vandus väga harva, vähemalt mitte valjusti. Julial aga näis olevat võimatu mainida Parteid, ja eriti siseparteid, kasutamata seda sorti sõnu, mida võib näha kõrvalistel tänavatel majaseintele kritseldatuna. Winstonit see ei häirinud. See oli lihtsalt üks märk tüdruku mässust Partei ja selle meetodite vastu, ja see tundus olevat kuidagi loomulik ja terve, nagu hobuse norsatus, kes haistab kopitanud heina. Nad olid lagendikult lahkunud ja jalutasid jälle puude kirendavas varjus, käsi ümber teise piha, kus rada oli vähegi laiem, nii et sai kahekesi kõrvuti käia. Winston märkas, kui pehme on tüdruku piht nüüd, kus tal pole vööd. Nad rääkisid ainult sosinal. Julia oli öelnud, et väljaspool lagendikku on parem vagusi olla. Siis nad jõudsid metsatuka servale. Tüdruk peatas teda.

"Ära lagedale mine. Seal võib keegi valvata. Siin muude all pole midagi karta."

Nad seisid sarapuupõõsaste varjus. Läbi lehestiku immitsevad päikesekiired soojendasid nende palet. Winstoni pilk libises üle taamal laiuva aasa ja teda tabas imelik, aeglane äratundmisvapustus. See koht oli talle tuttav. Vana paljakssöödud karjamaa, lookleva teeraja ja mutimullahunnikutega. Sakilises hekis piki aasa teist serva kiikusid jalakate oksad vaevumärgatavalt kerge tuule käes ja nende lehestik voogas õrnalt nagu tihe naisejuus. Kindlasti peaks siinsamas lähedal, aga väljaspool vaatevälja, voolama oja varjuliste võrendikega, kus ujuvad teivid?

"Ega siin kuskil lähedal oja ei ole?" sosistas ta.

"On küll. Järgmise aasa serval. Ja seal on kalu, hästi suuri. Läbi selge vee on näha, kuidas nad kaldapajude all võrendikes saba liigutades konutavad."

"See on Kuldne Maa - peaaegu," pomises Winston.

"Kuldne Maa?"

"Ah, ei midagi. Ma olen seda kohta unes näinud."

"Vaata!" sosistas Julia.

Üks rästas oli laskunud puuoksale, umbes viie meetri kaugusel, peaaegu nende silmade kõrgusel. Võib-olla ta ei näinud neid. Ta oli päikese käes, nemad varjus. Ta sirutas tiibu, pani need taas hoolikalt kokku, langetas korraks pea, nagu avaldaks päikesele austust, ja vallandas siis vägeva lauluvoo. Pärastlõunases vaikuses oli hääle valjus jahmatav. Winston ja Julia kuulasid lummatult, teineteise vastu liibudes. Helid voogasid minut minuti järel hämmastavate variatsioonidega, ilma ainsagi korduseta, nagu tahaks lind näidata kogu oma meisterlikkust. Vahel katkestas ta laulu mõneks sekundiks, kohendas tiibu, paisutas siis oma täpilist rinda ja jätkas taas. Winston jälgis seda peaaegu aupaklikult. Kellele või milleks lind laulis? Teda polnud jälgimas ühtegi seltsilist, ühtegi võistlejat. Mis sundis teda üksildasel metsaserval istuma ja kuhugi tühjusse laulma? Äkki on siin kuskil siiski mõni peidetud mikrofon, juurdles Winston endamisi. Nemad Juliaga olid rääkinud sosinal, vaevalt see lindile jäi, kuid rästas jääb kindlasti. Võib-olla kuulab juhtme teises otsas, kõrv kikkis, väike putuka moodi mees, kuulab [seda]. Aga vähehaaval uhtus see helide voog Winstoni peast kõik mõtted. See oli nagu midagi selget ja läbipaistvat, mis segunes läbi lehtede imbuva päikesevalgusega ja ujutas ta üle. Ta lakkas mõtlemast ja ainult tundis veel. Tüdruku piht tema käe vangus oli pehme ja soe. Ta tõmbas

tüdruku oma rinnale; tüdruku keha näis sulavat tema kehasse. See oli tema käte all järeleandlik ja pehme nagu vesi. Nende huuled liibusid kokku: see oli hoopis midagi muud kui nende esimesed kohmakad suudlused. Kui nad näo jälle eemale tõmbasid, ohkasid mõlemad sügavalt. Lind ehmus ja lendas tiibade rabinal minema.

Winston pani oma huuled vastu tüdruku kõrva. "[Nüüd]," sosistas ta.

"Mitte siin," sosistas tüdruk vastu. "Lähme tagasi peidukohta. Nii on kindlam."

Kiiresti, oksaraagude praginal ruttasid nad tagasi lagendikule. Kui nad olid jälle seespool puuvõsude sõõri, pööras tüdruk end näoga tema poole. Nad mõlemad hingasid raskelt, aga tüdruku suunurkadesse oli taas ilmunud naeratus. Ta vaatas korraks Winstonile otsa, pani siis käe tõmblukule. Ja jah! - see oli peaaegu nagu Winstoni unenäos. Peaaegu niisama kiiresti, nagu ta oli ette kujutanud, oli tüdruk riided seljast tõmmanud, ja kui ta need maha viskas, oli see seesama suurejooneline liigutus, mis näis kogu kehtiva ilmakorra hävitavat. Tüdruku valge keha helendas päikesekiirtes. Aga sel hetkel ei vaadanud Winston tema keha; ta pilk kinnistus tüdruku tedretähnilisse näkku, kus väreles jultunud naeratus. Ta põlvitas tüdruku ette maha ja võttis ta käed pihku.

"Oled sa seda varem teinud?"

"Muidugi. Sadu kordi - või hea küll, igatahes palju kordi."

"Partei liikmetega?"

"Jah, alati Partei liikmetega."

"Sisepartei liikmetega?"

"Ei, nende sigadega mitte. Aga kui paljud neist [tahaksid] küll, kui ainult saaksid. Nad ei ole nii pühad, nagu nad välja näitavad."

Winstoni süda hüppas rõõmust. Tüdruk oli teinud seda palju kordi: ta oleks soovinud, et sadu või tuhandeid kordi. Kõik, mis vihjas rikutusele, täitis teda meeletu lootusega. Kes teab, võib-olla on Partei pealispinna all määndunud ja tema tarmukuse ning enesesalgamise kultus lihtsalt pettus, mis varjab nurjatust. Oi, millise rõõmuga ta oleks kogu selle kupatuse pidalitõppe ja süüfilisse nakatanud! Määndugu, kõdunegu, hävigu! Ta tõmbas tüdruku maha, nii et nad jäid põlvitama, nägu vastamisi.

"Kuula. Mida rohkem mehi sul olnud on, seda enam ma sind armastan. Saad aru?"

"Jah, suurepäraselt."

"Ma vihkan süütust, ma vihkan headust! Ma ei talu mingeid voorusi. Ma tahan, et kõik oleksid üdini rikutud."

"Väga hea, siis ma sobin sulle, kallis. Mina olen üdini rikutud."

"Sulle meeldib seda teha? Ma ei mõtle ainult minuga: ma mõtlen asja ennast?"

"Ma jumaldan seda."

See oli ülim, mida Winston oli lootnud kuulda. Ühe inimese armastamisest ei piisa: animaalne instinkt, lihtne diferentseerimata iha - see on ülim jõud, mis purustab Partei. Ta surus tüdruku maha rohule, laiali pudenenud siniliiliatele. Sedapuhku polnud mingeid raskusi. Peagi vaibus nende rinna tormine tõus ja langus taas rahulikuks hingamiseks ja meeldivalt jõuetuna vajusid nad teineteise kõrvale. Päike oli nagu veel soojemalt paistma hakanud. Nad olid mõlemad unised. Winston küünistas kõrvaleheidetud tunkesid võtma ja tõmbas need pooliti tüdruku peale. Nad jäid peaaegu silmapilk magama ja magasid umbes pool tundi.

Winston ärkas esimesena. Ta tõusis istuli ja vaatas rahulikult magava tüdruku tedretähnilist nägu, mis toetus tema käele. Suu välja arvatud, ei saanud seda ilusaks nimetada. Silmade ümber paistis paar kortsugi, kui lähemalt vaadata. Lühikesed tumedad juuksed olid erakordselt tihedad ja pehmed. Winston taipas, et ta ei tea ikka veel tüdruku perekonnanime ega seda, kus ta elab.

See peaaegu abituna uinuv noor tugev keha äratas Winstonis kaastunnet ja soovi seda kaitsta. Aga see meeletu hellus, mida ta oli tundnud sarapuu all, kui rästas laulis, ei tulnud enam päriselt tagasi. Ta tõmbas tunked kõrvale ja vaatles tüdruku siledat valget ihu. Vanasti, mõtles ta, vaatas mees tüdruku keha, nägi, et see on ihaldusväärne, ja sellega oli lool lõpp. Aga praegu polnud enam ei puhast armastust ega puhast himu. Polnud ühtki puhast tunnet, sest kõik oli tembitud hirmu ja vihkamisega. Nendegi embus oli olnud võitlus ja rahuldus võit. See oli hoop Partei pihta. See oli poliitiline akt.

"Me võime üks kord veel siia tulla," ütles Julia. "Üldiselt on ohutu ühte peidukohta kaks korda kasutada. Aga muidugi mitte varem kui kuu või kahe pärast."

Niipea kui ta ärkas, muutus kohe ta olek. Ta oli jälle vilgas ja asjalik, ta pani riided selga, sidus helepunase vöö vööle ja asus üksikasjaliselt tagasiteed välja töötama. Tundus olevat loomulik see tema hooleks jätta. Tal oli ilmselt praktilist taipu, mis Winstonil puudus, ja paistis, et tal on ka põhjalikke teadmisi Londoni ümbruse kohta, mis ta oli kogunud lugematutel rahvamatkadel. Marsruut, mille ta Winstonile andis, erines täielikult sellest, mida mööda Winston siia oli tulnud, ja viis hoopis teise raudteejaama. "Ära mine kunagi tagasi sama teed, mida mööda sa tulid," ütles ta, nagu mingit tähtsat põhimõtet kuulutades. Tema lahkub esimesena ja Winstonil tuleb pool tundi oodata, enne kui talle järgneda.

Ta nimetas ühe koha, kus nad võiksid pärast tööd kokku saada, järgmine nädal. See oli üks tänav ühes vaesemas linnaosas, kus oli rahvarohke ja kärarikas turg. Ta kõnnib seal müügilaudade vahel, tehes näo, nagu otsiks kingapaelu või nõelelõnga. Kui ta leiab, et õhk on puhas, nuuskab ta nina, kui Winston tema kohale jõuab: vastasel korral möödugu temast nagu võõrast. Hea õnne korral saab rahvasummas veerand tundi ohutult vestelda ja uue kohtumise määrata.

"Ja nüüd ma pean minema," ütles ta niipea, kui Winston oli juhtnöörid ära kuulanud. "Üheksateist kolmkümmend ma pean linnas tagasi olema. Ma pean minema paariks tunniks Noorte Antiseksuaalsesse Liitu, lendlehti laiali jagama või midagi niisugust. Kas pole õudne? Klopi mind, palun, puhtaks. Ega mul juustes oksaraagusid pole? Ei ole? Nägemiseni siis, kallis, nägemiseni!"

Ta viskus Winstoni käte vahele, suudles teda peaaegu vägivaldselt, ja hetke pärast rajas endale teed läbi võsa ning kadus hääletult metsa. Ja ikka veel ei teadnud Winston tema perekonnanime või tema aadressi. Aga muidugi, sel polnud ka erilist tähtsust, sest oli täiesti mõeldamatu, et nad kohtuksid kunagi kuskil siseruumis või vahetaksid kirjalikke teateid.

Juhtus nii, et sellele lagendikule metsas ei tulnud nad enam iial tagasi. Maikuu jooksul õnnestus neil veel ainult ühel korral armatseda. Ja seda ühes teises peidukohas, mida Julia teadis, ühe varemetes kiriku kellatornis, peaaegu väljasurnud maanurgas, kuhu kolmekümne aasta eest oli kukkunud aatomipomm. See oli hea peidupaik, kui sa lõpuks kohal olid, aga sinna pääsemine oli väga ohtlik. Muidu nad võisid kohtuda ainult tänaval, igal õhtul eri paigas ja kunagi mitte üle poole tunni korraga. Tänaval oli aga võimalik siiski mingil moel vestelda. Kõnniteel sagivas inimsummas triivides, mitte päris kõrvuti ja kordagi teineteise poole vaatamata, pidasid nad kummalist katkendlikku kahekõnet, mis plinkis nagu majakas, vakatas niipea, kui nähtavale ilmus Partei vormiriietus või kui sattuti teleekraani lähedusse, sõlmus siis mõne minuti pärast uuesti poole lause pealt, jäi järsult pooleli, kui nad läksid kokkulepitud kohas lahku, ja jätkus peaaegu sissejuhatuseta järgmisel päeval. Julia paistis sellise vestlemisviisiga üsna harjunud olevat, ta nimetas seda "järelmaksuga vestluseks". Ta oli ka üllatavalt osav ilma huuli liigutamata rääkima. Aga kuu aja jooksul peaaegu igal õhtul kohtudes sattusid nad ainult üks kord suudlema. Nad astusid vaikides mööda üht kõrvaltänavat. (Julia ei rääkinud iial, kui nad ei olnud peatänaval), kui äkki kostis kõrvulukustav plahvatus, maapind vappus, ümberringi läks pimedaks ja Winston leidis end maas lebamas, põrutatud ja kohkunud. Rakettmürsk oli nähtavasti väga lähedal lõhkenud. Äkki jõudis tema teadvusse, et mõne sentimeetri kaugusel tema näost on Julia nägu, surnukahvatu, lubivalge. Isegi ta huuled olid valged. Ta on surnud! Winston tõmbas ta enda vastu ja taipas siis, et ta suudleb elusat sooja nägu. Aga tema huultele kleepus midagi pulberjat. Nende mõlema nägu oli paksult krohvipuruga kaetud.

Oli õhtuid, kus nad jõudsid kohtumispaika ja pidid siis teineteisest mööduma, silmagi pilgutamata, sest nurga tagant tuli parajasti välja patrull või pea kohal hõljus helikopter. Ja isegi kui hädaohtusid oleks vähem olnud, oli raske kohtumiseks aega leida. Winstoni töönädal oli kuuskümmend tundi pikk, Julial isegi veel pikem, ja vabad päevad olenesid töö rohkusest ja ei langenud sageli kokku. Eriti Julial oli harva terve õhtu vaba. Ta veetis tohutult palju aega loengutel ja demonstratsioonidel, levitas Noorte Antiseksuaalse Liidu kirjandust, tegi vihkamise nädalaks loosungeid, kogus kokkuhoiukampaania ajal annetusi ja nii edasi. Tema meelest tasus see ära; see oli kamuflaaj. Täites väiksemaid reegleid, võis rikkuda tähtsamaid. Ta õhutas ka Winstonit

veel üht õhtut ohvriks tooma ja panema end kirja õhtusteks sõjamoona valmistamise töödeks, mida vabatahtlikult tegid kõik agarad Partei liikmed. Niisiis veetis Winston nüüd ühel õhtul nädalas neli halvavalt tüütut tundi kehva laevalgusega tõmbetuulises töökojas, kus haamrite kõlksumine segunes mornilt teleekraani üürgamisega, ja kruvis kokku mingeid metallitükke, mis võisid olla pommisütikute osad.

Kui nad kellatornis kohtusid, täitsid nad oma fragmentaarsesse vestlusesse jäänud lünki. Oli lõõskav õhtupoolik. Õhk väikeses nelinurkses ruumis kirikukellade kohal oli kuum ning liikumatu ja haises vängelt tuvisõnniku järele. Nad istusid mitu tundi oksaraagudega kaetud tolmusel põrandal ja aeg-ajalt tõusis üks neist püsti, et heita pilk läbi laskeava ja teha kindlaks, et kedagi ei ole tulemas.

Julia oli kahekümne kuue aastane. Ta elas üheselamus koos kolmekümne teise tüdrukuga ("Kogu aeg naiste haisus! Kuidas ma vihkan naisi!" torkas ta vahele) ja ta töötas, nagu Winston oli oletanud, ilukirjandusosakonnas romaanikirjutamise masinate peal. Talle meeldis tema töö, mis seisnes peamiselt võimsate, aga kapriissete elektrimootorite käitamises ja hooldamises. Ta ei olnud "tarkpea", pigem meeldis talle midagi kätega teha ja ta tundis end masinate seas kodus. Ta võis kirjeldada kogu romaani valmimisprotsessi, alates plaanikomitee üldistest juhistest kuni redigeerimisbrigaadi lõpliku viimistluseni. Aga töö lõpp-produkt teda ei huvitanud. "Ma ei armasta lugeda," ütles ta. Raamatud on samasugused kaubaartiklid, mida tuleb toota, nagu näiteks moos ja kingapaelad.

Tal ei olnud mälestusi varasemast ajast kui kuuekümnendate aastate algus ja ainus isik, keda ta oli tundnud, kes oli talla palju rääkinud Revolutsiooni-eelsetest aegadest, oli vanaisa, kes oli ära kadunud siis, kui tema oli kaheksa aastane. Koolis oli teda valitud hokivõistkonna kapteniks ja ta oli kahel aastal järjest võitnud võimlemisauhinna. Ta oli olnud Luurajate salgajuht ja Noorsooühingu osakonnasekretär, enne Noorte Antiseksuaalsesse Liitu astumist. Ta oli alati heas kirjas olnud. Teda oli valitud isegi (ja see oli kindel märk heast reputatsioonist) tööle pornosekki, ilukirjandusosakonna allsektorisse, mis produtseeris kõige närusemat pornograafiat prolede hulgas levitamiseks. Inimesed, kes seal töötasid, kutsusid seda sõnnikulaudaks, ütles ta. Sinna oli ta jäänud umbes aastaks, aidates toota pitseeritud pakendis raamatuid, pealkirjaga nagu "Ägedad lood" või "Üks öö tütarlastegümnaasiumis", mis olid mõeldud selleks, et proletariaadi noorukeile jääks neid vargsi ostes mulje, et nad on saanud osta midagi põrandaalust.

"Kuidas need raamatud siis on ka?" tundis Winston huvi.

"Ah, õudne pahn. Nad on nii igavad, ausõna. Neil on seal kõigest kuus erinevat süjeed, mida nad aeg-ajalt natuke kohendavad. Mina olin muidugi ainult kaleidoskoobi peal. Ma pole kunagi redigeerimisbrigaadis olnud. Ma ei ole küllalt kirjanduslik tüüp, mu kallis, isegi mitte selle jaoks."

Oma hämmastuseks kuulis Winston, et kõik pornoseki töötajad, välja arvatud osakonnajuhatajad, on tüdrukud. Valitses teoreetiline seisukoht, et mehed, kelle sugutung ei allu sel määral kontrollile nagu naistel, on suuremas ohus, et see sopp, millega nad tegelevad, neid rikub.

"Ka abielunaisi ei taheta sinna võtta," lisas Julia. "Aga tüdrukud arvatakse nii puhtakesed olevat. No siin on igatahes üks, kes ei ole."

Tal oli esimene romaan olnud kuueteistkümneaastaselt, ühe kuuekümneaastase Partei liikmega, kes sooritas hiljem enesetapu, et vältida arreteerimist. "Ja hästi tegi," ütles Julia, "muidu oleksid nad temalt ülekuulamisel minu nime välja pressinud." Pärast seda oli tal olnud palju teisi. Elu, nii nagu tema seda käsitas, oli väga lihtne. Sina tahad elust rõõmu tunda; "nemad", s.t. Partei, tahavad seda takistada; sina rikud reegleid, nii kuidas vähegi saad. Tema meelest paistis olevat ühtemoodi loomulik nii see, et "nemad" tahavad röövida sinu rõõmusid, kui see, et sina tahad jääda püüdmatuks. Ta vihkas Parteid ja ütles seda välja kõige tooremata sõnadega, aga sellega tema kriitika piirduski. Partei doktriin läks talle korda ainult niipalju, kuivõrd see puutus otseselt tema eraellu. Winston märkas, et ta ei kasuta uuskeele sõnu, välja arvatud need, mis olid juba igapäevaseks muutunud. Ta ei olnud iial kuulnud Vennaskonnast ja keeldus uskumast selle olemasolu. Igasugune organiseeritud vastuhakk Parteile oli tema meelest läbikukkumisele määratud ja rumal. Palju targem oli vaikselt reegleid rikkuda ja ellu jääda. Winston arutas endamisi, kui palju võib olla noorema põlvkonna hulgas niisuguseid nagu Julia, - inimesi, kes olid üles kasvanud Revolutsiooni maailmas, kes ei teadnud midagi muud, võttes Parteid igavesena nagu taevast oma pea kohal, mässamata tema võimu vastu ja püüdes teda lihtsalt ninapidi vedada nagu jänes jahikoera.

Nad ei arutanud abiellumise võimalust. See oli nii ebareaalne, et sellele ei tasunud mõeldagi. Ükski kujuteldav komitee ei oleks iial niisuguseks abieluks luba andnud, isegi kui Winston oleks kuidagi Katharine'ist, oma naisest, vabaks saanud. See oli lootusetu unistus.

"Mis inimene su naine oli?" küsis Julia.

"Ta oli... tead sa uuskeele sõna [heaoimlik]? See on niisugune, kes on loomu poolest õigeusklik, võimetu valesti mõtlema."

"Ei, seda sõna ma ei tea, aga seda sorti inimesi ma tean küll, väga hästi."

Winston hakkas talle jutustama oma abielu lugu, aga kummalisel kombel näis, et Julia teab juba kõike olulisemat sellest. Ta kirjeldas Winstonile, peaaegu nagu oleks ta seda näinud või tundnud, kuidas Katharine'i keha kangestus, niipea kui Winston teda puudutas, ja kuidas ta Winstonit nagu kõigest jõust eemale näis tõukavat, kuigi ta käed olid samal ajal tihedasti ümber tema klammerdunud. Winston ei tundnud vähimatki raskust Juliaga niisugustest asjadest rääkida: Katharine oli igal juhul juba ammu lakanud olemast piinav mälestus ja tema peale oli lihtsalt ebameeldiv mõelda.

"Ma oleksin ehk kõik välja kannatanud, kui ei oleks olnud ühte asja," ütles ta. Ja ta rääkis Juliale sellest väikesest frigiidsest tseremooniast, mille Katharine talle iga nädal ühel kindlal päeval peale sundis. "Ta vihkas seda, aga miski ei suutnud panna teda sellest loobuma. Ta nimetas seda, - aga sa ei arva seda iial ära."

"Meie kohuseks Partei vastu," ütles Julia pikemalt mõtlemata.

"Kuidas sa seda tead?"

"Mina olen ka koolis käinud, kullake. Sugueluõpetus kord kuus alates kuueteistkümnendast eluaastast. Samuti Noorsooühingus. Seda tambitakse sulle aastate kaupa sisse. Ja ma julgen öelda, et paljudel juhtudel see mõjub. Aga muidugi iial ei või teada, inimesed on nii silmakirjalikud."

Ja ta hakkas seda teemat arendama. Julial taandus alati kõik tema seksuaalsusele. Ja niipea kui ta selleni jõudis, ilmutas ta suurt läbinägelikkust. Erinevalt Winstonist mõistis ta Partei seksuaalse puritaanluse sisimat mõtet. Asi ei olnud mitte ainult selles, et sugutung loob omaette maailma, mis on väljaspool Partei kontrolli ja mis tuleb järelikult hävitada, kui võimalik. Palju olulisem oli see, et suguline rahuldamatus tekitab hüsteeriat, mis on väga teretulnud, sest seda saab muundada sõjapalavikuks ja juhikultuseks. Julia arutles nõnda:

"Armastades kulutab inimene energiat ja tunneb ennast pärast seda õnnelikuna ega hooli enam millestki. Nemad ei kannata seda välja, et sa niimoodi ennast tunned. Nad tahavad, et sa oleksid kogu aeg pinge all. Kõik see edasi-tagasi marssimine ja hurraa karjumine ja lippude lehvitamine on lihtsalt raisatud potents. Kui inimene on sisimas õnnelik, mis läheb talle siis korda Suur Vend või kolmaastakuplaan või kaks vihkamise minutit või kõik see muu ilge jama?"

See on õige, mõtles Winston. Kasinuse ja poliitilise õigeusklikkuse vahel on otsene side. Sest kuidas veel hoida hirm, vihkamine ja nõdrameelne kergeusklikkus, mida Partei oma liikmetelt nõuab, vajalikul kõrgusel, kui mitte mõnd võimsat instinkti kinni korkides ja seda tõukejõuna kasutades? Sugutung oli Parteile ohtlik, ja Partei oli selle oma teenistusse rakendanud. Ja sama trikk oli läbi tehtud ka vanemlike instinktidega. Perekonda tegelikult likvideerida ei saanud, ja niisiis kutsuti vanemaid üles hoolitsema oma laste eest peaaegu vanamoelisel kombel. Lapsi aga keerati süstemaatiliselt vanemate vastu ja õpetati neid isa-ema järel nuhkima ja nende libastumistest ette kandma. Perekond oli muutunud tegelikult Mõttepolitsei allasutuseks. See oli kaval leiutis, mille abil sai kõiki inimesi hoida ööd kui päevad informaatorite valve all, kes neid kõige paremini tundsid.

Ta mõte kaldus äkki taas Katharine'ile. Katharine oleks teda kahtlemata Mõttepolitseisse üles andnud, kui ta ei oleks juhtumisi olnud liiga rumal, et tema vaadete ketserlust taibata. Aga see, mille tõttu Katharine talle tegelikult praegu meelde oli tulnud, oli pärastlõunane lämmatav kuumus, mis oli toonud talle higipisarad laubale. Ta hakkas Juliale rääkima, mis oli juhtunud või õigemini mis oli jäänud juhtumata ühel teisel leitsakulisel suvepärastlõunal, üksteist aastat tagasi.

See juhtus kolm või neli kuud pärast abiellumist. Nad olid Kenti ümbruses mingil rahvamatkal ja eksisid ära. Nad olid teistest ainult paar minutit maha jäänud, aga pöörasid vale kätt ja sattusid äkki ühe vana kriidimurru servale. Püstloodis sein laskus kümne-kahekümne meetri sügavusse ja all olid suured kivimürakad. Läheduses polnud kedagi, kellelt teed küsida. Ja niipea kui Katharine taipas, et nad on ära eksinud, muutus ta väga rahutuks. Kas või hetkekski käratsevast matkakambast eraldumine tekitas temas süütunnet. Ta tahtis mööda tuldud teed tagasi rutata, et teise suunda keerata. Aga just siis märkas Winston all sügaval paari kaljupraost väljaulatuvat metsvitsapuhmast. Ühes puhmas oli kahte värvi õisi, fuksiin- ja telliskivipunaseid, mis võrsusid ilmselt samast juurest. Winston polnud varem midagi säärast näinud ja ta kutsus Katharine'it vaatama:

"Vaata, Katharine! Näed neid õisi? Seda nutti seal all sügaval. Näed, et õied on kahte värvi!"

Katharine oli juba minema hakanud, aga tuli korraks üsna ärritunult tagasi. Ta kummardus isegi üle kaljuserva, et näha, mida Winston talle näitab. Winston seisis tema taga ja pani talle käe ümber piha, et teda toetada. Ja äkki ta tajus, kui üksi nad on. Läheduses polnud hingelistki, ükski leht ei liikunud, isegi linnud ei laulnud. Oht, et kuskile on peidetud mõni mikrofon, oli niisuguses paigas nagu see siin väga väike, ja isegi kui seal oleks olnud mõni mikrofon, oleks see kinni püüdnud ainult hääli. Oli kuum ramb pärastlõunatund. Päike lõõskas nende kohal, Winstoni nägu leemendas higist. Ja pähe kargas mõte, et...

"Miks sa teda alla ei tõuganud?" küsis Julia. "Mina küll oleksin seda teinud."

"Jah, kallis, sina muidugi. Ja mina ka, kui ma oleksin olnud see, kes ma praegu olen. Võib-olla, kuigi ma ei ole selles kindel."

"Kas sa kahetsed, et sa seda ei teinud?"

"Jah. Üldiselt ma kahetsen küll, et ma seda ei teinud."

Nad istusid kõrvuti tolmusel põrandal. Ta tõmbas Julia enda vastu. Julia pea puhkas Winstoni õlal ja tema juuste meeldiv lõhn mattis enda alla tuvisõnniku leha. Ta on väga noor, mõtles Winston, ja loodab veel midagi elult, ta ei saa aru, et vastumeelse inimese kuristikku tõukamine ei lahenda midagi.

"Tegelikult poleks see midagi muutnud," ütles ta.

"Miks sa siis kahetsed, et sa seda ei teinud?"

"Lihtsalt sellepärast, et ma eelistan tegu tegevusetusele. Selles mängus, mida me mängime, ei ole võimalik võita. Mõni kaotus ei ole lihtsalt nii ränk kui teised, see on kõik."

Ta tundis, et Julia kehitab rahulolematult õlgu. Tüdruk vaidles talle vastu alati, kui ta midagi niisugust ütles: ta ei soostunud pidama seda loodusseaduseks, et indiviid saab alati lüüa. Mingil moel taipas ta küll, et ta on hukkumisele määratud, et varem või hiljem saab Mõttepolitsei ta kätte ja tapab ta, aga samas uskus ta ikkagi, et kuidagi on võimalik üles ehitada salajast maailma, kus võib oma tahtmist mööda elada. Läks vaja ainult õnne, osavust ja jultumust. Ta ei saanud aru, et niisugust asja nagu õnn ei ole olemas, et võit nihkub kuskile kaugesse tulevikku, kui nemad on juba ammu surnud, et sellest hetkest peale, kui sa Parteile sõja kuulutad, on parem mõelda endast kui laibast.

"Me oleme surnud," ütles Winston.

"Me ei ole veel surnud," vastas Julia lihtsalt.

"Füüsiliselt mitte. Kuus kuud, aasta, võib-olla viis aastat. Mina kardan surma. Sina oled noor, nii et arvatavasti kardad sina seda veel rohkem kui mina. Muidugi me püüame seda edasi lükata, nii palju kui saame. Aga see ei loe. Niikaua kui inimolend jääb inimolendiks, on surm ja elu üks ja seesama."

"Ah, jama! Kellega sa parema meelega magaksid, minuga või luukerega? Kas sa ei rõõmusta, et sa oled elus? Kas sa niisugust asja ei tunne: see olen mina, see on mu käsi, see on mu jalg, ma olen olemas, ma olen lihast ja verest, ma elan! Kas [see] sulle ei meeldi?"

Ta pööras end ja surus oma rinna vastu Winstonit. Winston tundis tema rindu, küpseid, aga prinke, läbi tunkede. Julia keha oleks nagu osa oma noorusest ja elujõust Winstonisse valanud.

"Jah, meeldib küll," ütles ta.

"Ära räägi siis enam surmast. Ja kuula nüüd, kallis, me peame järgmise kohtumise asjus kokku leppima. Me võime nüüd jälle sinna metsalagendikule minna. Me oleme küllalt pika vahe pidanud. Aga sul tuleb seekord sinna teist teed mööda minna. Mul on kõik valmis mõeldud. Sa sõidad rongiga - vaata, ma joonistan sulle."

Ja omal asjalikul moel kaapis ta kokku väikese tolmunelinurga ja asus tuvipesast pudenenud oksaraoga põrandale kaarti joonistama.

Winston vaatas, mr. Charringtoni poe pealses toauberikus ringi. Tohutu suur, kulunud tekkide ja püürita padjaga voodi akna all oli üles tehtud. Kaminasimsil tiksus vanamoeline, kaheteistkümnetunnise jaotusega kell. Nurgas, klapplaual, helkis tuhmilt eelmise külaskäigu ajal ostetud klaasist kirjapress.

Kaminarestil olid mr. Charringtonilt saadud mõlkis plekkpriimus, kastrul ja kaks tassi. Winston süütas priimuse ja pani vee tulele. Tal oli kaasas pakk "Võidu" kohvi ja mõned sahariinitabletid. Kellaosutid näitasid seitse kakskümmend, tegelikult oli kell üheksateist kakskümmend. Julia pidi tulema üheksateist kolmkümmend.

Hullus, hullus, kordas süda lakkamatult: teadlik, mõttetu, hukutav hullus. Kõigist kuritegudest, millega Partei liige võis hakkama saada, oli seda laadi ülesastumist kõige raskem varjata. Õieti oli see idee talle pähe tulnud kujutlusena klaasist kirjapressi vastuhelgist klapplaua peegelsiledal pinnal. Nagu ta oligi arvanud, polnud mr. Charringtonil midagi toa väljaüürimise vastu. Ilmselt rõõmustas ta nende väheste dollarite üle, mida see sisse tõi. Ta ei olnud ka dokeeritud ega lubanud endale familiaarsusi, kui selgus, et Winston vajab seda tuba armuasjus. Selle asemel vaatas ta kuhugi kõrvale ja ajas nii üldist juttu, nii delikaatses toonis, nagu tahaks jätta muljet, et ta on peaaegu nähtamatuks muutunud. Omaette olemise võimalus, ütles ta, on väärtuslik asi. Inimesed vajavad kohta, kus segamatult olla. Ja kui keegi kõrvaline juhuslikult teab, et kaks inimest on sellise koha leidnud, peab ta oma teadmise endale hoidma. Ta lisas, ise seejuures peaaegu olematuks muutudes, et majal on kaks sissepääsu, teine neist hoovi poolt, kust pääseb kõrvaltänavale.

Akna all laulis keegi. Winston piilus õue, olles kindel, et musliinkardin varjab teda. Juunipäike oli veel kõrgel ja päikesepaistelises hoovis tatsas üks hiiglasekasvu naine, tugev nagu normandia sammas, punaste lihaseliste kätega, kotiriidest põll vööl, pesupali ja noori vahet, riputades kuivama nelinurkseid, valgeid riidetükke, milles Winston tundis ära lapsemähkmed. Kui tal parajasti pesupulki suus ei olnud, laulis ta tugeva kontraaldiga:

["Oli petlik see õnneootus,

mis möödus kui suveöö.

Kuid see pilk ja see hetk ja see ulm, mis jäi,

see on röövind mu südame!"]

See meloodia kummitas juba mitut nädalat terves Londonis. Muusikaosakonna allasutused tootsid prolede tarbeks lugematul hulgal seda sorti laulukesi. Niisuguste laulude sõnad valmisid ilma inimese osavõtuta, erilise masina - versifikaatori abil. Aga naine laulis nii kõlavalt, et muutis selle jaburuse peaaegu meeldivaks. Winston kuulis naist laulmas ja tema samme hoovikividel, ja laste kilkeid tänaval, ja kuskilt kaugelt kostvat tasast liiklusmüra, ja siiski oli toas imelikult vaikne, tänu sellele, et seal ei olnud teleekraani.

Hullus, hullus, hullus! mõtles ta jälle. Ei olnud mõeldav, et nad võiksid kasutada seda tuba üle paari nädala, ilma et neid tabataks. Aga nad kumbki ei olnud suutnud vastu panna ahvatlusele omada pelgupaika, mis kuuluks päriselt neile, nelja seina vahel ja siinsamas lähedal. Pärast kellatornis käimist polnud neil mõnda aega võimalik olnud kokku saada. Vihkamise nädala eel oli tööaega tunduvalt pikendatud. Sinna jäi küll veel terve kuu, aga ulatuslikud ja keerukad ettevalmistused andsid lisatööd. Lõpuks õnnestus neil siiski mõlemal korraga õhtupoolik vabaks saada. Nad olid otsustanud veel kord metsalagendikule minna. Eelmisel õhtul kohtusid nad korraks tänaval. Tavakohaselt hoidus Winston Julia poole vaatamast, kui nad rahvahulgas teineteise poole triivisid, aga põguski pilk silmanurgast laskis märgata, et Julia on tavalisest kahvatum.

"Ei tule välja," sosistas ta, niipea kui oli kuuldekaugusse jõudnud. "Ma mõtlen homset."

"Mida?"

"Homme õhtul ma ei saa."

"Miks?"

"Oh, tavaline põhjus. Seekord algas see varem."

Korraks sai Winston maruvihaseks. Selle kuu vältel, mis ta Juliat tundis, oli tema tunne tüdruku vastu oma laadilt muutunud. Algul oli selles vähe tõelist meelelisust. Nende esimene ühe oli lihtsalt tahteakt. Aga teisest korrast peale muutus kõik. Julia juuste lõhn, tema huulte maik, tema naha nõtkus oli nagu imbunud Winstonisse või õhku tema ümber. Julia oli muutunud talle füüsiliseks vajaduseks, millekski, mida ta ihaldas ja millele tal oli oma meelest õigus. Kui Julia ütles, et ta ei saa tulla, tundis ta end petetuna. Aga just sel hetkel surus rahvahulk nad ligistikku ja nende käed puutusid kokku. Julia pigistas kiiresti Winstoni sõrmeotsi ja selles põgusas puudutuses võis aimata igatsust armastuse, ja mitte üksi füüsilise läheduse järele. Winston taipas, et kui elada naisega, siis on säärased pettumused aeg-ajalt paratamatud; ja teda haaras äkki nii suur hellus tüdruku vastu, nagu ta varem polnud tundnud. Ta soovis, et nad oleksid juba kümme aastat abielus. Ta soovis, et nad võiksid tänaval käia, nagu nad praegu käisid, aga avalikult ja hirmu tundmata, rääkides igapäevastest asjadest ja ostes üht-teist majapidamise jaoks. Ja üle kõige soovis ta, et neil oleks üks koht, kus nad võiksid armatseda. Aga mõte mr. Charringtonilt tuba üürida ei tulnud talle mitte sel hetkel, vaid alles kunagi järgmisel päeval. Kui ta sellest Juliale rääkis, jäi tüdruk sellega ootamatult kiiresti nõusse. Mõlemad teadsid, et see on hullumeelsus. See oli niisama hea, nagu nad oleksid meelega sammukese hauale lähemale astunud. Kui Winston oodates voodiservale istus, meenusid talle jälle Armastusministeeriumi keldrid. Oli imelik, kuidas see ettemääratud õudus teadvuses sisse-välja lülitus. Seal see ootas, kinnitatud tulevikku, eelnedes surmale niisama kindlalt, nagu 99 eelneb 100-le. Vältida seda ei saanud, aga heal juhul sai seda ehk edasi lükata; ja selle asemel tehti alatasa teadlikke valikuid, mis kiirendasid lõpu lähenemist.

Sel hetkel hakkas trepilt kostma kiireid samme. Julia tormas tuppa. Tal oli käes jämedast pruunist riidest tööriistakott, samasugune, nagu tal vahel ministeeriumis käes oli. Winston astus Juliale vastu, et teda emmata, aga tüdruk vabastas end kohe, osalt sellepärast, et tal oli kott ikka veel käes.

"Üks hetk," ütles ta. "Las ma näitan, mis ma kaasa tõin! Kas sa tõid seda jälki "Võidu" kohvi? Seda ma arvasin. Sa võid selle minema visata, meil pole seda vaja. Vaata siia!"

Ta laskus põlvili, tõmbas koti lahti ja viskas sealt välja mõned mutrivõtmed ja kruvikeeraja, mis olid kõige peal. Allpool oli mitu nägusat paberpakki. Esimeses pakis, mille ta Winstonile ulatas, tundus olevat midagi imelikku ja ometi ähmaselt tuttavat. Selles oli midagi rasket ja liivataolist, mis vajus sõrmede all lohku.

"Kas see ei ole suhkur?" küsis Winston.

"Tõeline suhkur. Mitte sahariin, vaid suhkur. Ja siin on päts leiba, tõelist leiba, mitte seda meie turvast, ja väike purk moosi. Ja siin on üks piimakonserv. Ja näe! - selle üle ma olen tõeliselt uhke. Ma pidin selle koguni lapi sisse mähkima, sest -"

Aga tal polnud vaja seletada, miks ta oli selle lapi sisse mähkinud. Juba täitis tuba lõhn, kange vürtsine lõhn, mis oli nagu tervitus Winstoni kaugest lapsepõlvest, mida võis aga juhuslikult kohata veel praegugi, pahvakuna mõnest kangialusest, enne kui uks kinni tõmmati, või nagu meeltepettena rahvarohkel tänaval, hetkeks ninna löömas ja jälle kadumas.

"Kohv," sosistas Winston, "tõeline kohv!"

"See on sisepartei kohv. Siin on seda terve kilo," ütles Julia.

"Kuidas sul õnnestus neid asju hankida?"

"See on puha sisepartei kraam. Neil sigadel pole millestki puudus, mitte millestki. Aga kelnerid ja ettekandjad ja teenijad muidugi näppavad üht-teist, ja - näe, ma sain väikese paki teed ka!"

Winston oli Julia kõrvale maha kükitanud. Ta rebis paki nurga lahti.

"See on tõeline tee. Mitte murakalehed."

"Viimasel ajal liigub teed üsna palju. Nad on vist India ära võtnud või midagi niisugust," kohmas Julia. "Aga nüüd, kallis, ma tahan, et sa keeraksid mulle kolmeks minutiks selja. Mine istu teisele poole voodit. Ära ainult väga akna ligi mine. Ja ära ringi pööra, enne kui ma ütlen."

Winston vahtis hajameelselt läbi musliinkardinate välja. Punaste käsivartega naine marssis endiselt pesupali ja nööri vahet. Ta võttis kaks pesupulka suust ja hakkas sügava tundega laulma:

["On öeldud: ununeb halb,

on öeldud, et leppida võid,

kuid su naeratus külm ja pisar julm

mul raskeid haavu lõid!"]

See totter laul paistis tal algusest lõpuni peas olevat. Tema hääl, väga kõlav ja kuidagi õnnelikult melanhoolne, kandus läbi maheda suveõhtu. Jäi mulje, et ta võiks südamerahuga, kui see juuniõhtu oleks lõputu ja pesupali ammendamatu, jääda sinna tuhandeks aastaks pesu nöörile riputama ja totraid laule laulma. Winston taipas oma imestuseks, et ta pole iial kuulnud ühtegi Partei liiget üksi ja sundimatult laulmas. See oleks olnud isegi nagu veidi ketserlik, ohtlikult ekstsentriline nagu iseendaga rääkimine. Võib-olla pidid inimesed olema nälgimise piirile viidud, et neil oleks millestki laulda.

"Nüüd võid ringi pöörata," ütles Julia.

Winston pööras ringi ja ei tundnud Juliat esimesel pilgul äragi. Tegelikult oli ta lootnud teda alasti näha. Aga Julia ei olnud alasti. Muutus, mis oli toimunud, oli hoopis hämmastavam. Ta oli oma näo ära värvinud.

Ta oli ilmselt mõnest tööliskvartali poest läbi lipsanud ja ostnud endale komplekti kosmeetikavahendeid. Ta huuled olid tumepunased, põsed ruujitatud, nina puuderdatud, ja silmade all oli midagi, mis pani need sätendama. See kõik polnud teab kui kunstipärane, aga Winstoni nõuded sel alal ei olnud suured. Ta ei olnud kunagi varem näinud või ette kujutanud naist, Partei liiget, mingitud näoga. Muutus, mis Julia välimuses oli toimunud, oli jahmatav. Need mõned vähesed värvilaigud õiges kohas olid muutnud ta palju ilusamaks ja mis peaasi - naiselikumaks. Ta lühikesed juuksed ja poisilikud tunked ainult suurendasid efekti. Kui Winston Juliat embas, tungis tema sõõrmetesse kunstlik kannikeselõhn. Winstonile meenus keldrikorruse köögi hämarus ja tolle naise hambutu suu. See oli seesama lõhnaõli, mida see naine oli kasutanud, aga praegusel hetkel polnud sel tähtsust.

"Lõhnaõli ka!" ütles ta.

"Jah, kallis, lõhnaõli ka. Ja tead, mis ma järgmiseks ette võtan! Ma hangin kuskilt tõelise kleidi ja panen nende vastikute tunkede asemel selga. Ma panen jalga siidsukad ja kõrge kontsaga kingad! Siin selles toas olen ma naine, mitte tühipaljas Partei liige!"

Nad viskasid riided seljast ja heitsid laia mahagonipuust voodisse. See oli esimene kord, kus Winston end Julia juuresolekul lahti võttis. Siiani ta oli liialt häbenenud oma kahvatut ja kõhetut keha, veenilaienditega sääremarju ja inetut plekki pahkluu kohal. Linu ei olnud, aga vaip, millel nad lamasid, oli kulunud ning sile ja voodi suurus ning vetruvus jahmatas neid mõlemat. "See on kindlasti lutikaid täis, aga mis sellest," ütles Julia. Nüüdsel ajal ei olnud suuri kaheinimesevoodeid enam kusagil, välja arvatud prolede elamises. Winston oli poisikesepõlves vahel ühes sellises maganud, Julia mitte kunagi, niipalju kui ta mäletas.

Peagi nad jäid natukeseks magama. Kui Winston ärkas, lähenesid kellaosutid juba üheksale. Ta ei liigutanud end, sest Julia magas, pea tema käsivarrel. Suurem osa mingist oli Winstoni näole ja vaibale jäänud, aga isegi väike põsele laialihõõrutud ruujilaik näis Juliat kenamaks muutvat. Loojuva päikese koldne kiir langes risti üle voodijalutsi ja valgustas kaminat, kus vesi kees pahinal kastrulis. All hoovil oli naine lõpetanud laulmise, aga tänavalt kostis summutatult laste hõikeid. Ta mõtles hajameelselt, et kas kauges minevikus oli tõesti tavaline asi lamada sel kombel voodis, jahedal suveõhtul, mees ja naine, ihualasti, armastades, kui pähe tuleb, rääkides, kui pähe tuleb, tundmata mingit sundust üles tõusta, lihtsalt lamades ja kuulates väljast kostvaid rahulikke hääli. Kindlasti pole iial olnud niisugust aega, kus see oleks loomulik olnud?

Julia ärkas üles, hõõrus silmi ja tõusis küünarnukkidele, et priimust vaadata.

"Pool vett on ära keenud," ütles ta. "Ma tõusen kohe üles ja teen kohvi. Meil on veel tunnike aega. Mis kell nad teil valguse välja lülitavad?"

"Kell kakskümmend kolm kolmkümmend."

"Meil ühiselamus kakskümmend kolm. Aga enne seda peab sisse pääsema, sest - Kätt! Kao, sa räpane elajas!"

Ta keeras end välkkiirelt voodis ringi, haaras põrandalt kinga ja virutas selle järsku poisiliku liigutusega nurka, just niisamuti, nagu ta oli tookord kahe vihkamise minuti ajal sõnaraamatuga Goldsteini visanud.

"Mis seal oli?" küsis Winston üllatunult.

"Rott. Ma nägin, kui ta oma vastiku koonu paneeli vahelt välja ajas. Seal all on auk. Aga ma ehmatasin teda igatahes korralikult."

"Rotid?" pomises Winston. "Siin toas?"

"Neid on kõik kohad täis," ütles Julia ükskõikselt ja heitis jälle pikali. "Meil ühiselamus käivad nad köögis. Mõned Londoni linnaosad lausa kubisevad neist. Tead, et nad ründavad isegi lapsi? Jajah. Mõnes kohas ei julge emad imikuid hetkekski omapead jätta. Need suured pruunid on kõige hullemad. Ja mis kõige jälgim, alati nad -"

"[Jäta, palun]!" karjatas Winston, silmi kõvasti kinni pigistades.

"Kallis! Sa oled täitsa kahvatu! Mis viga on? On nad sulle nii vastikud?"

"Ma ei tea midagi õudsemat, kui on rott."

Julia surus end vastu teda ja põimis oma käed ümber tema, nagu püüdes tema hirmu oma keha soojusega vaigistada. Winston ei teinud kohe silmi lahti. Mõneks hetkeks tundus talle, nagu painaks teda jälle see õudne unenägu, mis oli tema elu jooksul aeg-ajalt ikka jälle kordunud. See oli alati üks ja seesama. Tema ees oli pimeduse sein ja teisel pool seda oli midagi nii talumatut, nii kohutavat, et sellele oli võimatu otsa vaadata. Aga oma sisimas tundis ta selles unenäos alati, et ta petab ennast, sest tegelikult ta teab, mis on selle pimeduse seina taga. Surmliku pingutusega, nagu kisuks ta välja tükki omaenda ajust, tiris ta seda päevavalgele. Kuid ta ärkas alati üles, ilma et oleks teada saanud, mis see on; aga kuidagi oli see seotud sellega, mida Julia oli tahtnud öelda, kui ta teda katkestas.

"Palun vabandust," ütles ta, "kõik on korras. Ma lihtsalt ei kannata rotte, muud midagi."

"Ära muretse, kallis, ma ei lase neid jälke loomi siia. Ma topin enne äraminekut selle augu kaltsu täis. Järgmine kord, kui me siia tuleme, ma võtan kipsi kaasa ja panen selle korralikult kinni."

Must masendushetk oli juba pooleldi ununenud. Tundes natuke piinlikkust, jäi Winston voodi jalutsisse istuma. Julia tõusis, tõmbas tunked selga ja hakkas kohvi keetma. Lõhn, mis kastrulist tõusis oli nii kange ja erutav, et nad panid igaks juhuks akna kinni, et keegi seda väljas ei tunneks ja uudishimulikuks ei muutuks. Aga parem isegi kui kohvi maik oli see siidine toim, mille kohvile andis suhkur, - miski, mis Winstonil oli sahariiniaastate jooksul peaaegu ununenud. Üks käsi taskus, teises moosiga leivaviil, uitas Julia mööda tuba: vaatas ükskõikselt raamaturiiulit, arutas, kuidas oleks kõige parem klapplauda parandada, potsatas kulunud tugitooli, et proovida, kas see on ka mugav, ja uuris heatahtliku imestusega absurdset kaheteistkümnetunnist kella. Ta tõi klaasist kirjapressi voodisse, et seda paremas valguses näha. Winston võttis selle enda kätte, olles ikka veel võlutud klaasi pehmest, vihmjast toonist.

"Mis asi see sinu meelest on?" küsis Julia.

"Minu meelest pole see midagi, see tähendab, minu meelest pole seda kunagi millekski kasutatud. Ja just see mulle meeldib. See on tükike ajalugu, mis on juhuslikult jäänud muutmata. See on sõnum saja aasta tagant, kui keegi oskaks seda lugeda."

"Ja see pilt seal," osutas Julia peaga gravüürile vastasseinal, "kas see on ka sada aastat vana?"

"Rohkem. Ma julgen arvata, et kakssada. Aga muidugi ei tea. Tänapäeval on võimatu millegi vanust kindlaks teha."

Julia vaatas seda pilti lähemalt. "Siit see elajas oma pea välja pistis," ütles ta, toksides jalaga paneeli pildi all. "Mis koht see on? Ma olen seda kuskil varem näinud."

"See on kirik, õigemini oli. Taanlaste Püha Clementi kirik." Winstonile meenus mr. Charringtonilt kuuldud värss ja ta lisas peaaegu nostalgiliselt: ""Säh sidruni seemet, lööb kella St. Clement!""

Tema imestuseks jätkas Julia:

["Mul maitseb apelsin, lööb kella St. Martin.

Too siia see preili, lööb kella Old Bailey - -"]

"Ma ei mäleta, kuidas edasi läks, aga lõppes igatahes nii: "Siin voodi pehme, kus uni hea. Siin kirves terav, mis raiub su pea!""

See oli nagu parooli kaks poolt. Aga pärast "Old Bailey't" pidi veel üks rida olema. Võib-olla saab selle mr. Charringtoni mälust välja koukida, kui ta on vastavas tujus.

"Kes sulle seda õpetas?" küsis Winston.

"Vanaisa. Ta luges mulle tihti seda salmi, kui ma olin väike. Ta likvideeriti, kui ma olin kaheksa aastane, - igal juhul ta kadus. Huvitav, mis see sidrun on," lisas ta seosetult. "Apelsini olen ma näinud, see on paksu koorega ümmargune kollane puuvili."

"Mina mäletan sidruneid," ütles Winston. "Viiekümnendatel aastatel oli sidruneid üsna sageli saada. Nad olid nii hapud, et isegi nende lõhn hakkas hammastesse."

"Ma võin kihla vedada, et seal pildi taga on lutikad," ütles Julia. "Ma võtan ta üks kord alla ja puhastan korralikult ära. Aga nüüd on vist aeg minema hakata. Ma pean selle värvi maha pesema. Oh häda! Ma pühin pärast sinu näo ka huulepulgast puhtaks."

Winston ei tõusnud kohe üles. Toas oli juba hämar. Ta keeras end valguse poole ja jäi üksisilmi kirjapressi vahtima. Kõige huvitavam ei olnud mitte see korallitükk, vaid selle klaasi sisemus ise. See oli nii sügav, ja ometi oli see peaaegu läbipaistev nagu õhk. Klaasi välispind oleks olnud nagu taevavõlv, mis ümbritseb tillukest maailma ja atmosfääri selle ümber. Winstonile tundus, et ta pääseb sellesse maailma sisse ja et ta tegelikult ongi juba seal sees, koos mahagonipuust voodi ja klapplaua, ja kella ja terasegravüüri ja kirjapressi endaga. Kirjapress oli tuba, milles ta oli, ja korall oli Julia ja tema elu, kinnistatud nagu mingisse igavikku kristalli südames.

Syme oli kadunud. Ühel hommikul ta tööle ei ilmunud. Mõned mõtlematud inimesed kommenteerisid tema puudumist. Järgmisel päeval ei maininud teda enam keegi. Kolmandal päeval läks Winston arhiiviosakonna vestibüüli, et heita pilk teadetetahvlile. Seal rippus muu hulgas malekomisjoni liikmete trükitud nimekiri, kuhu Syme oli kuulnud. See oli pealtnäha samasugune nagu enne: kedagi ei olnud maha tõmmatud, aga see oli ühe nime võrra lühem. Ja sellest piisas. Syme oli lakanud olemast: teda polnud kunagi olemas olnud.

Ilmad oli tapvalt palavad. Ministeeriumi labürindis püsis akendeta, konditsioneeritud õhuga ruumides normaalne temperatuur, aga väljas kõrvetas kõnnitee sillutis jalataldu ja metroo haises tipptunnil kohutavalt. Ettevalmistused vihkamise nädalaks olid täies hoos ja kõikide ministeeriumide personal tegi ületunde. Rongkäigud, miitingud, sõjaväeparaadid, loengud, vahakujude väljapanekud, filmid, teleekraaniprogrammid - kõike tuli organiseerida; tuli ehitada tribüüne, püstitada kujusid, sõnastada loosungeid, kirjutada laule, levitada kuulujutte ja võltsida fotosid. Julia sektor ilukirjandusosakonnas katkestas romaanide tootmise ja paiskas välja jõledate pamflettide sarju. Lisaks tavalisele tööle tegeles Winston iga päev hulk aega "Timesi" vanade aastakäikudega, muutes ja ilustades sõnumeid, mida kõnedes taheti tsiteerida. •ösiti, kui tänavail hulkusid lärmakad prolede jõugud, oli õhkkond linnas imelikult palavikuline. Rakettmürske langes sagedamini kui kunagi enne ja aeg-ajalt kuuldus kaugemalt kohutavaid plahvatusi, mida ei osatud seletada ja mis tekitasid õudseid kuulujutte.

Uus, vihkamise nädala temaatiline laul "Vihkamise laul" oli juba valmis ja mürtsus lakkamata teleekraanidest. Muusikaks ei saanud seda õieti nimetada, selle metsik haukuv rütm meenutas pigem trummi tagumist. Oli kohutav, kui sajad kõrid seda marsitaktis üürgasid. Proled oli selle omaks võtnud ja see võistles kesköistel tänavatel ikka veel populaarse "Õnneootusega". Ka Parsonsite lapsed mängisid seda oma kammipillil ööd kui päevad, väljakannatamatult. Winstoni õhtud olid sisustatud tihedamalt kui kunagi enne. Parsonsi poolt organiseeritud vabatahtlike salgad valmistasid vihkamise nädalaks tänavat ette, õmblesid loosungeid, maalisid plakateid, püstitasid lipuvardaid ja vedasid üle tänava ohtlikult rippuvaid traate transparentide kinnitamiseks. Parsons hooples, et Võidu Maja üksi paneb välja nelisada meetrit lipuriiet. Ta oli oma sõiduvees ja õnnelik nagu lõoke. Pealegi andis kuumus ja füüsiline töö talle ettekäände kanda õhtuti lühikesi pükse ja lahtist särki. Teda jätkus korraga kõikjale - lükkama, tõmbama, saagima, vasaraga kopsima, efektseid lahendusi leidma ja kaaslasi rõõmsate hõisetega tööle õhutama, ja loomulikult voolas seejuures igast tema ihupoorist lõputult kibedasti lõhnavat higi.

Korraga levis üle kogu Londoni üks uus plakat. Sel ei olnud teksti ja see kujutas lihtsalt ebaloomulikult suurt, kolme-nelja meetri pikkust, ilmetu mongolinäoga Euraasia sõdurit, astumas oma tohutu suurte saabastega sulle vastu, automaat õieli puusal. Ja ükskõik mis nurga all sa seda plakatit ka vaatasid, paistis perspektiivis suurendatud automaadisuu olevat suunatud just sinu poole. See plakat oli kleebitud kõikjale, kus oli vähegi ruumi, ja seda oli isegi rohkem kui Suure Venna portreesid. Tavaliselt sõja suhtes ükskõiksed proled piitsutati üles aeg-ajalt korduvasse patriotismituhinasse. Ja nagu selleks, et üldise meeleoluga harmoneerida, tapsid rakettmürsud rohkem inimesi kui tavaliselt. Üks mürsk kukkus puupüsti täis kinosaali Stepney's, mattes mitusada inimest rusude alla. Kõik ümbruskonna elanikud võtsid osa pikast venivast matuserongkäigust, mis kestis mitu tundi ja kujunes tegelikult protestimiitinguks. Üks teine mürsk kukkus tühermaale, mida kasutati mänguväljakuna, ja rebis tükkideks mitu tosinat last. Järgnesid uued vihased meeleavaldused, põletati Goldsteini kujusid, seintelt rebiti maha sadu Euraasia sõduriga plakateid ja heideti tulle, ja segaduses rüüstati ka hulk poode; siis läks lahti kuulujutt, et rakettmürske juhivad raadio teel spioonid, ja ühel vanapaaril, keda kahtlustati välismaa päritolus, pandi maja põlema ja vanakesed lämbusid leekides.

Mr. Charringtoni poe pealses toas lamasid Julia ja Winston, kui nad vähegi siia pääsesid, kõrvuti paljal voodil lahtise akna all, alasti, et oleks jahedam. Rott polnud ennast enam näidanud, aga lutikad paljunesid kuuma käes metsikult. Kuid nemad ei hoolinud sellest. Puhas või räpane, see tuba oli paradiis. Kohale jõudes puistasid nad kohe igale poole mustalt turult ostetud pipart, kiskusid riided seljast ja armatsesid kehade liimendades, suigatasid siis korraks ja avastasid ärgates, et lutikate mass on vasturünnakule asunud.

Neli, viis, kuus - seitse korda said nad juunikuu jooksul siin kokku. Winston oli loobunud harjumusest päev läbi džinni juua. Ta ei tundnud selle järele enam mingit vajadust. Ta oli kosunud, tema veenilaiendi haavand oli paranenud, sellest oli järel vaid pruun laik nahal pahkluu kohal ja ka tema hommikused köhahood olid lõppenud. Igapäevane elu lakkas olemast talumatu, enam ei tundnud ta kiusatust teleekraani poole lõustu teha või täiel häälel vanduda. Nüüd, kus neil oli oma kindel peidupaik, peaaegu kodu, ei olnud raske leppida sellegagi, et nad said vaid harva ja mõneks tunniks kokku. Peaasi, et see tuba vanakraamikaupluse kohal olemas oli. Teada, et see seal puutumatuna olemas on, oli peaaegu niisama hea, nagu ise seal olla. See tuba oli omaette maailm, mineviku reservaat, kus väljasurnud loomad võisid ringi jalutada. Ka mr. Charrington,

mõtles Winston, on niisugune väljasurnud loom. Tavaliselt ajas Winston enne ülesminekut mr. Charringtoniga paar sõna juttu. Vana mees paistis harva või üldse mitte väljas käivat, ja ka kliente ei paistnud tal eriti olevat. Ta elas viirastuslikku elu, liikudes pisikese pimeda poe ja veel pisema tagumise köögi vahet, kus ta keetis endale süüa ja kus peale muude asjade oli ka üks tohutu suure toruga uskumatult iidne grammofon. Ta paistis rõõmustavat võimaluse üle juttu ajada. Liikudes selle väärtusetu kraami keskel, jättis ta oma pika nina ja paksude prilliklaaside ja längus õlgadega velvetpintsaku all kuidagi sellise mulje, et ta on pigem vanavarakoguja kui kaupmees. Mingi vagusa vaimustusega võis ta sõrmitseda seda või teist nipsasja - portselanist pudelikorki, katkise nuusktubakatoosi maalitud kaant või kassikullast medaljoni ammusurnud lapsukese juuksekahluga, küsimata iial, kas Winston neid osta tahab, ja lastes tal neid lihtsalt imetleda. Temaga vestlemine oli nagu kulunud mängutoosi tilina kuulamine. Kusagilt mälusopist oli ta veel mõned salmikesed välja kraaminud. Üks rääkis kahekümne neljast musträstast, teine kõvera sarvega lehmast, kolmas vaese kukk Robini surmast. "Ma mõtlesin, et see võiks teid huvitada," ütles ta kõvera naeratuse saatel järjekordset värssi ette kandes. Aga iial ei suutnud ta meenutada rohkem kui paari rida.

Winston ja Julia teadsid - mingil kombel ei läinud see hetkekski meelest - , et see, mis praegu toimub, ei saa kaua kesta. Oli aegu, kus ees ootav surm tundus olevat niisama kombatav nagu voodi, millel nad lamasid, ja nad klammerdusid teineteisesse meeleheitliku kirglikkusega nagu hukkamõistetud hinged, kes ahmivad viimaseid naudinguraasukesi; viis minutit enne surmatundi. Aga oli ka aegu, kus neid valdas turvalisuse ja kestvuse illusioon. Nad mõlemad tundsid, et kuni nad selles toas on, ei saa nendega midagi halba juhtuda. Siia pääseda oli raske ja ohtlik, aga tuba ise oli pühapaik. See oli midagi niisugust, nagu Winston oli kogenud, kui ta kirjapressi südamesse vaatas, tundes, et on võimalik sellesse klaasmaailma sisse pääseda ja et kord juba sees olles saab aja seisma panna. Sageli andusid nad unistustele sellest, kuidas nad pääsevad. Nende õnn kestab igavesti ja nad jätkavad oma salajast vahekorda elupäevade lõpuni. Või sureb Katharine ära ja neil õnnestub mingi osava manöövriga abielluda. Või nad sooritavad üheskoos enesetapu. Või nad kaovad jäljetult, muundavad end tundmatuseni, õpivad prolede moodi rääkima, saavad vabrikusse tööle ja elavad oma elu ära mõnel vaiksel kõrvaltänaval. Aga see oli kõik mõeldamatu, nagu nad mõlemad teadsid. Tegelikult ei olnud mingit pääsu. Ainsat plaani, mis oli teostatav, enesetapuplaani ei olnud neil mingit kavatsust täide viia. Hoida kramplikult kinni igast päevast, igast nädalast, venitada olevikku, millel ei ole tulevikku, näis olevat võitmatu instinkt, nii nagu inimese kopsud tõmbavad sisse viimsegi sõõmu õhku, niikaua kui seda veel on.

Mõnikord rääkisid nad ka aktiivsest mässust Partei vastu, ilma et neil oleks olnud aimu, millest peale hakata. Isegi kui see legendaarne Vennaskond tõesti olemas oli, polnud lihtne sellega kontakti leida. Winston rääkis Juliale ka kummalisest lähedusest, mis oli või paistis olevat tema ja O'Brieni vahel, ja aeg-ajalt tekkivast kiusatusest lihtsalt O'Brienile ligi astuda, teatada, et ta on Partei vaenlane, ja paluda tema abi. Imelikul kombel ei paistnud see mõte Julia meelest sugugi võimatu olevat. Ta oli harjunud inimeste üle näo järgi otsustama, ja tema meelest oli loomulik, et Winston peab O'Brienist usaldatavaks vaid üheainsa põgusa pilgu põhjal. Pealegi ta oli kindel, et kõik või peaaegu kõik inimesed vihkavad salaja Parteid ja rikuksid reegleid, kui nad teaksid, et see pole ohtlik. Aga ta keeldus uskumast, et on olemas või et saab üldse olemas olla laiaulatuslikku, organiseeritud opositsiooni. Jutud Goldsteinist ja tema põrandaalusest armeest, ütles ta, on lihtsalt jama, mille Partei on oma huvides välja mõelnud ja mida tuleb uskuda. Lugematutel Partei koosolekutel ja spontaansetele meeleavaldustel oli ka tema täiest kõrist karjudes nõudnud karistust inimestele, kelle nimegi ta polnud iial kuulnud ja kelle kuritegudesse ta põrmugi ei uskunud. Kui toimusid avalikud kohtuprotsessid, võttis ta sisse oma koha Noorsooühingu esindajate hulgas, kes hommikust õhtuni kohtumaja ümber seisid ja karjusid: "Surm reeturitele!" Ja kahe vihkamise minuti ajal ületas ta alati kõiki teisi, karjudes solvanguid Goldsteini aadressil. Kuigi ta kujutas väga ähmaselt ette, kes see Goldstein on ja missuguseid vaateid ta propageerib. Ta oli üles kasvanud pärast Revolutsiooni ja oli liiga noor, et mäletada viiekümnendate ja kuuekümnendate aastate ideoloogilist võitlust. Niisugune asi nagu iseseisev poliitiline liikumine ei mahtunud tema kujutlusse, ja igal juhul pidas ta Parteid võitmatuks. See jääb alati eksisteerima ja jääb alati samaks. Selle vastu võib ainult mässata, salajase sõnakuulmatusega või äärmisel juhul üksiku vägivallateoga nagu kellegi tapmine või millegi õhkulaskmine.

Mõnes mõttes oli Julia Winstonist palju terasem ja Partei propagandale palju vähem vastuvõtlik. Kord, kui Winston mainis mingis seoses sõda Euraasiaga, pani Julia teda jahmatama, öeldes nagu muuseas, et tema arvates polegi mingit sõda käimas. Rakettmürsud, mis iga päev Londonile langesid, on võib-olla Okeaania valitsuse enda lastud, "et rahvast hirmu all hoida". Selline mõte polnud Winstonile iial pähe tulnud. Ja Julia äratas temas ka kadedust, öeldes, et ta hoiab end kahe vihkamise minuti ajal vaevu vaos, et mitte naerma puhkeda. Aga Partei õpetusi pani ta küsimärgi alla ainult siis, kui need mingil moel tema enda elu puudutasid. Tihti oli ta valmis ametlikku mütoloogiat omaks võtma, lihtsalt selle tõttu, et erinevus tõe ja vale vahel ei olnud talle tähtis. Ta uskus näiteks, nagu koolis oli õpetatud, et lennuki on leiutanud Partei. (Winstoni kooliajal, nagu ta mäletas, viiekümnendate aastate lõpul, väideti seda vaid helikopteri kohta; tosin aastat hiljem, kui Julia koolis käis, väideti seda juba lennuki kohta; veel põlvkond edasi, ja seda väidetakse aurumasina kohta.) Ja kui Winston seletas talle, et lennukid olid olemas juba enne tema sündimist ja kaua aega enne Revolutsiooni, jättis see fakt teda täiesti ükskõikseks. Ja üldse, mis tähtsust sel on, kes on lennuki

leiutanud? Veelgi enam rabas Winstonit mõne juhusliku märkuse põhjal tehtud tähelepanek, et Julia ei mäleta, et neli aastat tagasi oli Okeaania olnud sõjas Ida-Aasiaga ja rahujalal Euraasiaga. Tõsi küll, Julia pidas kogu seda sõda pettuseks, aga ilmselt ta ei olnud märganudki, et vaenlase nimi on muutunud. "Ma arvasin, et me oleme kogu aeg Euraasiaga sõdinud," kohmas ta. See ehmatas Winstonit natuke. Lennuk oli leiutatud kaua aega enne Julia sündimist, aga sõjas ümberlülitumine oli toimunud ainult neli aastat tagasi, ja siis oli Julia juba täiskasvanu. Nad vaidlesid selle üle ligi veerand tundi. Ja lõpuks õnnestus Winstonil sundida Juliat oma mälu pingutama, kuni talle ähmaselt meenus, et üksvahe oli tõesti olnud vaenlane Ida-Aasia, ja mitte Euraasia. Aga see tulemus jättis ta ikkagi ükskõikseks. "Ja keda see huvitab?" ütles ta kärsitult. "Üks neetud sõda teise järel, ja nagunii on teada, et uudised on alati valed."

Vahel rääkis Winston talle arhiiviosakonnast ja jultunud võltsingutest, mida ta seal korda saadab. Niisugused asjad ei paistnud Juliat kohutavat. Ta ei tundnud kuristikku oma jalge all avanevat mõtte juures, et valedest saavad tõed. Winston rääkis talle Jonesist, Aaronsonist ja Rutherfordist ja ajaleheväljalõikest, mida ta hetkeks käes oli hoidnud. Aga see ei avaldanud Juliale mingit muljet. Ja esialgu jäi kogu selle loo mõte talle üsna hämaraks.

"Kas need olid su sõbrad?" küsis ta.

"Ei, ma ei tundnud ühtegi. Nad olid sisepartei liikmed ja pealegi minust palju vanemad. Nad kuulusid rohkem Revolutsiooni-eelsesse aega. Ma teadsin neid ainult nägupidi."

"Mille pärast sa siis muretsed? Inimesi tapetakse ju iga jumala päev, eks ole?"

Winston püüdis talle seletada. "See oli erandlik juhtum. Asi polnud mitte selles, et keegi tapeti ära. Saad sa aru, et minevik on eilsest päevast alates tegelikult hävitatud? Kui ta säilibki kuskil, siis mõne tahke esemena, mille juurde ei kuulu ühtegi sõna, nagu see klaasikamakas sea. Me ei tea sõna otseses mõttes midagi Revolutsiooni ja sellele eelnenud aja kohta. Kõik allikad on hävitatud või võltsitud, kõik raamatud on ümber kirjutatud, kõik pildid on üle maalitud, kõik ausambad ja tänavad ja hooned on ümber nimetatud, kõik kuupäevad on ära muudetud. Ja see protsess jätkub päevast päeva ja minutist minutisse. Ajalugu on peatunud. Pole olemas midagi peale tohutu mineviku, kui Parteil on alati õigus. Muidugi, ma [tean], et ajalugu on võltsitud, aga mul on võimatu seda tõendada, isegi kui ma olen selle võltsimise ise toime pannud. Kui tegu on tehtud, ei jää sellest mingeid jälgi. Ainus jälg on minu mälus, ja ma pole sugugi kindel, et mõni teine inimolend jagab minu mälestusi. Aga sel ainsal korral kogu oma elu jooksul oli mul käes konkreetne tõend [pärast] sündmust - aastaid pärast seda."

"Ja mis kasu sellest oli?"

"Kasu polnud midagi, sest ma viskasin ta mõne minuti pärast minema. Aga kui seesama asi oleks täna juhtunud, siis ma oleksin ta alles hoidnud."

"Mina mitte!" ütles Julia. "Ma võin riskida küll, aga ainult niisuguse asja pärast, mis on midagi väärt, mitte mõne vana ajalehetüki pärast. Ja mis sa temaga oleksid teinud, kui sa oleksidki ta alles hoidnud?"

"Võib-olla poleks teinud suurt midagi. Aga see oli asitõend. See oleks võinud külvata siia-sinna kahtlusi, eeldades, et ma oleksin julgenud seda kellelegi näidata. Ma ei kujuta ette, et me suudaksime oma eluajal midagi muuta. Aga võib ette kujutada väikesi vastupanukoldeid, mis kerkivad siin-seal esile, väikesi rühmitusi, mis ühinevad omavahel ja kasvavad järk-järgult, ja jätavad endast ehk maha ka mingeid jälgi, nii et järgmine põlvkond saab jätkata sealt, kus meil pooleli jäi.

"Ma pole järgmisest põlvkonnast huvitatud, kallis. Ma olen huvitatud [meist]."

"Sina oled mässaja ainult allpool vööd," ütles Winston talle.

Julia meelest oli see hiilgav teravmeelsus ja ta põimis käed vaimustunult ümber Winstoni.

Julial polnud vähimatki tahtmist Partei doktriini arutada. Iga kord, kui Winston hakkas rääkima ingsotsi põhialustest, kaksisoimast, mineviku muutuvusest või objektiivse reaalsuse eitamisest ja hakkas kasutama uuskeele sõnu, muutus Julia tusaseks ja hajameelseks ja ütles, et teda pole kunagi niisugused asjad huvitanud. On ju teada, et see kõik on jama, milleks siis selle pärast oma pead vaevata? Ta teab, millal hurraa karjuda ja millal vilistada, ja see on kõik, mida vaja läheb. Alati, kui Winston üritas niisugustel teemadel juttu alustada, kippus Julia piinlikul kombel magama jääma. Ta oli seda sorti inimene, kes võis igal pool ja igas asendis magama jääda. Temaga rääkides sai Winston aru, kui kerge on näida õigeusklikuna, ise

õigeusklikkusest midagi taipamata. Teatavas mõttes pääses Partei maailmavaade kõige paremini mõjule just niisuguste inimeste juures, kes ei olnud võimelised sellest aru saama. Selliseid inimesi võis uskuma panna kõige häbematumaid reaalsuse vägistamisi, sest nad ei taibanud iial päriselt, kui jälestamisväärne see on, mida neilt nõutakse, ja nad ei olnud küllalt huvitatud ühiskondlikest sündmustest, et märgata, mis toimub. Ja kuna nad millestki aru ei saanud, jäid nad vaimselt terveks. Nad lihtsalt neelasid kõik alla, ja see, mis nad alla neelasid, ei teinud neile kahju, sest see ei jätnud neisse mingeid jälgi, nagu viljatera käib linnu kõhust seedimata läbi.

Lõpuks see juhtus. Oodatud sõnum saabus. Winstonile tundus, et ta on eluaeg seda oodanud.

Ta kõndis mööda ministeeriumi pikka koridori ja oli jõudmas kohani, kus Julia oli talle paberitüki pihku pistnud, kui ta märkas, et keegi temast kogukam kõnnib otse tema taga. See keegi köhatas kergelt, kavatsedes ilmselt temaga rääkima hakata. Winston seisatas järsult ja pööras ümber. See oli O'Brien.

Lõpuks olid nad siis silm silma vastu, ja Winstoni esimene aje oli ära joosta. Ta süda tagus metsikult. Ta ei olnud võimeline rääkima. O'Brien aga astus peatumata edasi, puudutas korraks sõbralikult Winstoni käsivart, nii et nad kõndisid nüüd kõrvuti. Ta hakkas rääkima omapärase rõhutatud viisakusega, mis eristas teda enamikust sisepartei liikmeist.

"Ma olengi teiega vestelda tahtnud," ütles ta. "Ma lugesin mõne aja eest "Timesist" üht teie uuskeeleartiklit. Te tunnete vist uuskeele vastu lausa teaduslikku huvi?"

Winston oli enesevalitsuse osaliselt tagasi saanud. "Kas just teaduslikku," ütles ta. "Ma olen lihtsalt asjaarmastaja. See pole minu eriala. Ma ei ole otseselt keele loomisega kunagi tegelnud."

"Aga te kirjutate väga elegantselt," ütles O'Brien. "Ja see pole ainult minu arvamus. Ma vestlesin hiljuti ühe teie sõbraga, kes on tõesti asjatundja. Ta nimi ei tule mulle praegu meelde."

Winstoni süda võpatas jälle valusasti. See ei saanud olla midagi muud kui vihje Syme'ile. Aga Syme ei olnud ainult surnud, ta oli kõrvaldatud, ta oli [ebaisik]. Vähimgi vihje temale võis olla eluohtlik. O'Brieni märkust tuli ilmselt võtta kui signaali, kui märgusõna. Selle väikese mõtteroimaga tegi O'Brien neid kahekesi kaassüüdlasteks. Nad olid aeglaselt mööda koridori edasi kõndinud, nüüd aga peatus O'Brien. Ta kohendas prille ninal, imeliku, relvitustava sõbralikkusega, mida tal alati õnnestus sellesse liigutusse panna. Siis ta jätkas:

"Tegelikult ma tahtsin öelda, et ma märkasin, et te olete oma artiklis kasutanud kaht sõna, mis on käibelt kadunud. Tõsi küll, alles üsna hiljuti. Kas te uuskeele sõnaraamatu kümnendat trükki olete näinud?"

"Ei ole," ütles Winston, "ma ei teadnudki, et see on ilmunud. Meil arhiiviosakonnas kasutatakse üheksandat trükki."

"Selle kümnenda trükiga läheb arvatavasti veel mõni kuu aega. Aga mõned proovieksemplarid on juba väljas. Üks on minu käes. Võib-olla teile pakub huvi seda sirvida?"

"Isegi väga," ütles Winston, taibates kohe, kuhu asi tüürib.

"Mõned uuendused on väga teravmeelsed. Verbide arvu vähendamine näiteks - ma arvan, et see osa peaks teile meeldima. Las ma mõtlen, võib-olla ma saadan teile käskjalaga selle raamatu? Kuigi ma kardan, et see läheb mul meelest ära. Või tulete ise sellele järele, kunagi, kui teile sobib? Oodake, ma annan teile oma aadressi."

Nad seisid teleekraani kohal. O'Brien kobas hajameelselt taskuid ja võttis välja väikese nahkkaantega märkmiku ja kuldsulepea. Otse teleekraani ees, niisuguses asendis, et kanali teises otsas oli iga täht selgelt näha, kui neid seal keegi jälgis, kirjutas ta märkmikku aadressi, rebis lehe välja ja ulatas selle Winstonile.

"Ma olen tavaliselt õhtuti kodus," ütles ta. "Aga kui mind ei ole, annab mu teenija teile selle kätte."

Ja ta läks minema, jättes Winstoni hoidma paberitükki, mida seekord polnud tarvis peita. Sellegipoolest jättis Winston hoolega meelde, mis sinna oli kirjutatud, ja viskas selle mõne tunni pärast koos muude paberitega mäluauku.

Nad olid rääkinud kõige rohkem paar minutit. Sel episoodil sai olla vaid üks tähendus: see oli mõeldud selleks, et Winstonile anda O'Brieni aadressi. Teisiti ei olnud see võimalik, sest seda, kus inimene elab, võis teada saada ainult inimese enda käest. Mingeid aadressraamatuid polnud olemas. "Kui te soovite mind näha, siis see on koht, kust mind võib leida," oli O'Brien tahtnud sellega öelda. Võib-olla on sõnaraamatusse peidetud

ka mingi sõnum. Igatahes üks asi oli kindel. Põrandaalune, millest ta oli unistanud, oli olemas ja tema oli jõudnud selle välisservani.

Ta teadis, et varem või hiljem ta võtab O'Brieni kutse vastu. Võib-olla pärast pikka viivitust, - ta ei olnud kindel. See, mis oli juhtumas, oli lihtsalt aastaid tagasi alanud protsessi lõpp-produkt. Esimene samm oli olnud salajane, tahtmatu mõte, teine samm oli olnud päeviku alustamine. Ta oli liikunud mõtetelt sõnadele ja nüüd oli ta liikumas sõnadelt tegudele. Ja viimane samm on miski, mis toimub Armastusministeeriumis. Ta oli sellega leppinud. Lõpp sisaldus alguses. Aga see oli hirmutav, või täpsemalt, see oli nagu surma eelmaik, nagu oleksid sa natuke vähem elu. Juba O'Brieniga rääkides, kui O'Brieni sõnade tähendus temani oli jõudnud, oli külmavärin üle ta ihu käinud. Tal oli tunne, nagu laskuks ta hauarõskusse, ja seda tunnet süvendas veel see, et ta oli alati teadnud, et temasuguseid ootab haud.

Winston ärkas, silmad pisarais. Julia keeras end uniselt vastu teda ja pomises midagi umbes nagu "Mis viga on?".

"Ma nägin unes, et - -" Lauset lõpetamata jäi Winston vait. See oli liiga keeruline, et seda sõnadesse panna. Unenägu ise ja sellega seotud mälestus, mis oli tõusnud ta mälus pinnale mõni hetk pärast ärkamist.

Ta lamas suletud silmi, ikka veel unenäomeeleolu mõju all. See oli olnud pikk ja selge unenägu, milles otsekui kogu ta elu laotus tema ette nagu maastik suvisel õhtul pärast vihma. See kõik toimus klaasist kirjapressi sisemuses, aga klaasi pind oli taevavõlviks ja seespool seda ujus kõik selges mahedas valguses, kus võis näha lõpmata kaugele. Selle unenäo põhimotiiviks - ja tõepoolest, teatavas mõttes tema sisuks - oli Winstoni ema liigutus, mida oli kolmkümmend aastat hiljem korranud see juudi naine, keda ta oli näinud nädalaringvaates, kes oli püüdnud oma last kuulide eest kaitsta, kuni helikopterid nad mõlemad tükkideks lasksid.

"Tead," ütles Winston, "ma uskusin siiamaani, et mina tapsin oma ema."

"Miks sa ta tapsid?" küsis Julia läbi une.

"Ma ei tapnud teda. Mitte füüsiliselt."

Winston oli näinud unes oma viimast kohtumist emaga, ja ärgates oli talle mõne hetke jooksul meenunud hulk väikesi sündmusi, mis olid sellele eelnenud ja järgnenud. See oli mälestus, mille ta oli hulk aastaid meelega mälust kustutanud. Aastaarvus ta ei olnud kindel, aga ilmselt pidi ta tollal olema vähemalt kümne või kaheteistkümne aastane.

Isa oli kadunud natuke aega enne seda; kui palju just, seda ei suutnud ta meenutada. Paremini mäletas ta tolle aja rahutuid, lärmakaid olusid: perioodiliselt korduvat paanikat õhurünnakute ajal ja varjuotsimist metroojaamades, kiviprahihunnikuid igal pool, arusaamatuid üleskutseid tänavanurkadel, ühevärvilistes särkides noorukite salku, tohutuid järjekordi leivapoodide ukse taga ja kaugelt kostvaid automaadivalanguid, - eeskätt aga seda, et iial ei saanud kõhtu täis. Ta mäletas pikki õhtupoolikuid, mis ta oli veetnud koos teiste poistega pühkmehunnikutes ja prügikastides sorides ja sealt kapsaleherootsusid, kartulikoori ja mõnikord koguni kuivanud leivakoorukesi koukides, millelt tuli hoolega kõntsa maha kraapida; samuti veoautosid passides, mis kindlaid marsruute pidi loomasööta vedasid ja kust aeg-ajalt, kui auto auklikul teel rappus, õlikoogitükikesi pudenes.

Kui isa kadus, ei olnud ema juures märgata erilist kohkumist või ahastust, aga temas toimus mingi järsk muutus. Paistis, nagu oleks eluvaim temast lahkunud. Isegi Winstonile oli selge, et ta ootab midagi, millest ta teab, et see kindlasti juhtub. Ta tegi kõik, mis tarvis, - keetis süüa, pesi pesu, lappis riideid, tegi voodi üles, küüris põrandat ja pühkis kaminasimsilt tolmu, - alati väga aeglaselt ja imelikul kombel ühegi ülearuse liigutuseta, nagu liigendnukk, mis liigub omal tahtel. Tema suur nägus keha näis loomulikult tagasi langevat vaikusse. Ta võis vahel tundide kaupa peaaegu liikumatult voodi serval istuda, valvates Winstoni pisikest õde, pisikest põdurat kahe-kolmeaastast last, kelle nägu oli kõhnusest ahvilik. Vahetevahel võttis ema Winstoni sülle ja surus teda tükk aega enda vastu, ilma et oleks midagi öelnud. Oma noorusele ja egoismile vaatamata mõistis Winston, et see kõik on kuidagi seotud sellega, millest ei räägitud, aga mis pidi paratamatult juhtuma.

Ta mäletas tuba, kus nad elasid, hämarat umbset ruumi, millest poole võttis enda alla valge päevatekiga voodi. Seal oli gaasipliit, toiduained olid riiulil ja ukse taga trepikojas oli pruun savivalamu, ühine mitme korteri peale. Winston mäletas ema raidkujulikku kogu gaasipliidi kohale kummardumas ja kastrulis midagi segamas. Ja eeskätt mäletas ta oma pidevat näljatunnet ja vastikuid nääklusi söögilauas. Ta noris ja noris ema kallal, miks ei ole rohkem süüa, ta karjus tema peale ja raevutses (ta mäletas isegi oma hääletooni, - häälemurre algas tal varakult ja aeg-ajalt ta jõmises bassihäälega), või ta katsus teha haledat häält, et saada rohkem, kui oli tema osa. Ja ema oligi valmis talle andma rohkem, kui oli tema osa. Ta pidas täiesti loomulikuks, et tema, "poisslaps", peab saama kõige suurema portsjoni; aga ükskõik kui palju ta ka andis, Winston nõudis ikka rohkem. Igal söögiajal palus ema teda härdalt, et ta ei oleks nii egoistlik ja mõtleks ka oma väikese õe peale, kes on haige ja vajab samuti toitu, aga sellest polnud kasu. Winston hakkas metsikult karjuma, kui ema talle enam juurde ei andnud, püüdis kastrulit ja lusikat ema käest ära kiskuda, kahmas palasid õe taldrikult. Ta teadis, et teised kaks tema pärast nälgivad, aga ta ei saanud endast võitu; ta tundis koguni, et tal on õigus seda teha. Kisendav näljatunne tema sisikonnas nagu õigustas teda. Söögikordade vahel, kui ema polnud valvamas, näppas ta alatasa riiulilt niigi nappe toiduvarusid.

Ühel päeval jagati välja dokolaadinorm. Seda ei olnud nädalate või kuude kaupa jagatud. Ta mäletas täiesti selgesti seda väikest dokolaaditahvlit. See oli kaheuntsine tahvel (toona räägiti veel untsidest), neile kolme peale. Loomulikult oleks tulnud see kolmeks võrdseks osaks jagada. Järsku, nagu oleks ta kuulanud kedagi teist, kuulis ta end valju jõmiseva häälega tervet tahvlit enesele nõudmas. Ema manitses teda, et ta ei oleks nii ahne. Järgnes pikk inetu tüli ja norimine, mis tiirutas ja tiirutas ühe koha peal karjumise, vingumise, pisarate, vastuväidete ja kauplemisega. Tema väike õde klammerdus kahe käega ema külge, täpselt nagu tilluke ahvipärdik, ja vaatas teda üle ema õla suurte kurbade silmadega. Lõpuks murdis ema kolm neljandikku dokolaadist Winstonile ja andis ülejäänud neljandiku tema õele. Väike tüdruk haaras selle pihku ja uuris seda igast kandist, taipamata, mis see on. Winston vaatas teda natuke aega. Siis krabas ta äkki õe käest dokolaaditüki ja oli ainsa hüppega uksest väljas.

"Winston! Winston!" hüüdis ema talle järele. "Tule tagasi! Anna õele dokolaad tagasi!"

Ta peatus, aga ei läinud tagasi. Ema ahastav pilk oli nagu naelutatud ta näkku. Isegi praegu mõtles ta sellele, millest Winston ei teadnud, mis see on, aga mis oli kohe juhtumas. Õde, taibates, et temalt on midagi röövitud, hakkas hädiselt nutma. Ema kallistas hellalt last ja surus ta näo oma rinnale. Miski selles liigutuses ütles Winstonile, et tema õde on suremas. Ta pööras ümber ja jooksis trepist alla, kleepuv dokolaaditükk pihku surutud.

Ta ei näinud oma ema enam iial. Kui ta oli dokolaadi alla kugistanud, hakkas tal enda pärast natuke häbi ja ta hulkus mitu tundi tänaval, kuni nälg ta lõpuks koju ajas. Kui ta koju jõudis, oli ema kadunud. See oli sel ajal juba tavaline asi. Midagi ei olnud puudu, välja arvatud ema ja õde. Riideid polnud nad kaasa võtnud, isegi ema palitut mitte. Winston ei teadnud tänase päevani kindlalt, kas ta ema on surnud. Oli täiesti võimalik, et ta saadeti lihtsalt sunnitöölaagrisse. Mis puutub õesse, siis paigutati ta ehk - nagu Winstongi - mõnda kodusõja järel tekkinud kodutute laste kolooniasse (neid kutsuti ümberkasvatamiskeskusteks); või viidi ta koos emaga sunnitöölaagrisse või jäeti lihtsalt kuhugi surema.

Unenägu oli Winstoni mälus ikka veel elav, eriti see embav kaitsev käeliigutus, mis sisaldas nagu kogu selle unenäo mõtet. Talle meenus üks teine, umbes kaks kuud tagasi nähtud unenägu. Täpselt nii, nagu ema oli istunud luitunud valge vaibaga voodil, laps kaela ümbert kinni hoidmas, istus ta uppunud laevas, sügaval tema all, ja vajus üha sügavamale, aga vaatas ikka tema poole läbi tumeneva vee.

Winston rääkis Juliale ema kadumise loo. Silmi avamata keeras Julia teise külje ja võttis mugavama asendi.

"Ma usun, et sa olid üks väike vastik siga," pomises ta. "Kõik lapsed on sead!"

"Jah. Aga asja tuum on tegelikult - -"

Hingamise järel oli selge, et Julia hakkab uuesti magama jääma. Winston oleks tahtnud talle veel emast rääkida. Ta ei arvanud, et selle järgi, mis ta emast mäletas, et ema oleks olnud naisena kuidagi erandlik, veel vähem intelligentne; ja ometi oli talle omane teatav õilsus, teatav puhtus, lihtsalt sellepärast, et tal olid oma tõekspidamised, mida ta järgis. Tal olid oma tunded, ja neid ei saanud väljastpoolt mõjutada. Talle ei tulnud pähegi, et tegu, millel pole silmanähtavaid tulemusi, on selle tõttu mõttetu. Kui sa kedagi armastad, siis sa armastad teda, ja kui sul ei ole muud anda, siis sa annad talle oma armastuse. Kui viimane dokolaadikild oli läinud, surus ema lapse rinnale. Sellest ei olnud kasu, see ei muutnud midagi, see ei andnud dokolaadi tagasi, see ei päästnud ei last ega teda ennast surmast; aga tema meelest oli loomulik nii teha. Ka see põgenev naine paadis varjas väikest poissi käsivarrega, kuigi sellest polnud kuulide kaitseks rohkem kasu kui paberilehest. Kohutav oli see, et Partei veenis inimesi, et nende ajed ja nende tunded ei loe midagi, samal ajal röövides neilt igasuguse võimu materiaalse maailma üle. Kui sa olid juba kord Partei haardes, siis polnud enam oluline, mida sa tunned või ei tunne, mida sa teed või jätad tegemata. Nii või teisiti sa kaod ja sinust ja su tegudest ei kuulda enam iial. Sa oled lihtsalt ajaloo voolust välja tõstetud. Ja ometi alles paar inimpõlve tagasi ei oleks sellele erilist tähtsust omistatud, sest tollal ei püütud ajalugu muuta. Inimesi juhtis isiklik ustavus, milles nad ei kahelnud. Olulised oli inimestevahelised suhted, ja täiesti tühisel Testil, kallistusel, pisaral või surijale öeldud sõnal võis olla omaette väärtus. Proled, taipas ta korraga, on niisuguseks jäänudki. Nad ei ole ustavad mitte mõnele parteile, riigile või ideaalile, nad on ustavad üksteisele. Esimest korda elus ei põlanud ta prolesid ega pidanud neid lihtsalt inertseks jõuks, mis ühel päeval ärkab ja kujundab maailma ümber. Proled olid jäänud inimeseks. Nad polnud sisemiselt kalestunud. Nad olid säilitanud oma primitiivsed emotsioonid, mida Winstonil endal tuli teadliku pingutusega uuesti õppida. Ja seda mõeldes meenus talle näiliselt seosetult seik, kuidas ta mõne nädala eest oli näinud kõnniteel käelaba ja oli löönud selle jalaga nagu kapsarootsu rentslisse.

"Proled on inimesed," ütles ta valjusti. "Meie ei ole seda."

"Kuidas nii?" küsis Julia, kes oli uuesti üles ärganud.

Winston jäi korraks mõttesse. "On sulle pähe tulnud," küsis ta, "et meil oleks kõige õigem siit minema kõndida, enne kui on hilja, ja teineteist enam mitte kunagi näha?"

"Jah, kallis, see on mulle pähe tulnud mitu korda. Aga ma ei tee seda, mitte mingil juhul."

"Siiani on meil vedanud," ütles Winston, "aga see ei saa kaua kesta. Sa oled noor. Sa oled pealtnäha normaalne ja süütu. Kui sa minusugusest eemale hoiad, võid sa veel viiskümmend aastat elada."

"Ei. Ma olen kõik läbi mõelnud. Ma teen seda, mida sinagi. Ja ära ole nii masendunud. Küll ma oskan ellu jääda."

"Me saame koos olla veel kuus kuud - võib-olla aasta - seda ei tea keegi. Ja lõpuks tuleb meil ikkagi lahku minna. Kas sa saad aru, kui kohutavalt üksi me siis oleme? Kui nad meid ükskord kätte saavad, ei suuda me midagi, absoluutselt mitte midagi teineteise heaks teha. Kui ma üles tunnistan, lasevad nad su maha; ja kui ma keeldun tunnistamast, lasevad nad su ikkagi maha. Ükskõik, mis ma teen või ütlen või jätan ütlemata, sinu elu ei saa ma sellega minutitki pikendada. Ja kumbki meist isegi ei tea, kas teine on elus või surnud. Me oleme täiesti jõuetud. Tähtis on ainult, et me teineteist ei reedaks, kuigi ka sellest ei muutu tegelikult midagi."

"Kui sa mõtled ülestunnistamist," ütles Julia, "siis sellest me ei pääse, see on kindel. Kõik tunnistavad alati üles. Sinna ei saa midagi parata. Nad piinavad ju."

"Ma ei mõtle ülestunnistamist. Ülestunnistamine pole reetmine. See, mis sa ütled või teed, ei loe, loevad ainult tunded. Reetmine oleks see, kui nad suudaksid mind sundida loobuma sind armastamast."

Julia mõtles järele. "Seda nad ei suuda," ütles ta lõpuks. "See on ainus, mida nad ei suuda. Nad võivad panna sind ütlema ükskõik mida - [ükskõik mida] - , aga nad ei saa panna sind seda uskuma. Sinu sisse nad ei pääse."

"Jah," ütles Winston veidi lootusrikkamalt, "jah, see on õige küll. Sinu sisse nad ei pääse. Kui sa [tunned], et inimeseks jäämine on midagi väärt, isegi kui sel ei ole mingit tulemust, siis sa jääd peale."

Ta mõtles teleekraanile ja selle igiärksale kõrvale. Nad võivad ööd kui päevad su järel nuhkida, aga kui sa ei kaota pead, siis sa võid neid üle kavaldada. Vaatamata kogu oma tarkusele pole nad avastanud saladust, kuidas teise inimese mõtteid lugeda. Võib-olla siis on midagi teisiti, kui sa neil juba peos oled. Keegi ei tea täpselt, mis Armastusministeeriumi seinte vahel toimub, aga seda on võimalik oletada: piinamine, meelemürgid, tundlikud aparaadid iga närvisüsteemi-reaktsiooni registreerimiseks, järk-järguline kurnamine magamatuse, üksinduse ja pidevate ülekuulamistega. Igatahes fakte pole seal võimalik maha salata. Neile saadakse jälile ülekuulamise abil, neid pressitakse välja piinamise abil. Aga kui piinatav eelistab ellujäämisele inimeseks jäämist, mis siis saab? Sinu tundeid nad ei saa muuta: mis sellesse puutub, siis neid ei saa muuta ka sina ise mitte, isegi kui sa tahaksid. Nad võivad viimaste pisiasjadeni päevavalgele tuua kõik, mis sa oled teinud või öelnud või mõelnud; aga sinu sisim tuum, milles toimuvad protsessid jäävad saladusse ka sinu enda eest, jääb puutumata.

See samm on tehtud, see samm on siis lõpuks tehtud!

Tuba, kus nad seisid, oli pikliku kujuga ja mahedalt valgustatud. Teleekraan oli vaikse suminani maha keeratud; luksuslik tumesinine vaip jättis mulje, nagu astuksid sa sametil. Toa teises otsas istus O'Brien kirjutuslaua taga, rohelise kupliga lambi valguses, mõlemat kätt paberivirnad. Ta ei vaevunud isegi pead tõstma, kui teener Winstoni ja Julia sisse juhatas.

Winstoni süda peksis nii ägedalt, et ta kahtles, kas ta saab üldse sõna suust. See samm on tehtud, see samm on siis lõpuks tehtud, oli kõik, mida ta suutis mõelda. Siiatulemine oli hulljulge tegu ja kahekesi tulemine lausa lollus, kuigi nad, tõsi küll, olid tulnud eri teed mööda ja olid kohtunud alles O'Brieni ukse ees. Aga üksnes juba niisugusesse kohta sisse astumine tekitas närvipinget. Väga harva oli kellelgi juhust näha sisepartei liikmete eluruume või sattuda sellesse linnajakkugi, kus nad elasid. Kogu see korterite bloki atmosfääri, interjööri rikkus ja avarus, hea toidu ja hea tubaka harjumatud lõhnad, vaiksed ja uskumatult kiired liftid, mis libisesid üles ja alla, valge kuuega teenrid, kes sagisid edasi-tagasi - see kõik oli heidutav. Ja kuigi Winstonil oli siiatulekuks hea ettekääne, ahistas teda igal sammul hirm, et nurga tagant ilmub äkki mõni musta univormiga valvur, nõuab talt dokumente ja ajab minema. Aga O'Brieni teener laskis nad siiski ühegi vastuväiteta sisse. See oli väike mustade juustega mees valges jakis, rombja, täiesti ilmetu näoga, mis võis kuuluda hiinlasele. Koridoris, kuhu ta neid juhtis, oli põrandal pehme vaip, seintel kreemikas tapeet ja valge tahveldis, kõik erakordselt puhas. Ja ka see oli heidutav. Winston ei mäletanud, et ta oleks iial näinud koridori, mille seinad poleks olnud määrdunud kokkupuudetest inimkehadega.

O'Brienil oli üks pabeririba näpu vahel ja ta paistis seda süvenenult uurivat. Tema lihav nägu, kummargil laua kohal, nii et oli näha tema ninajoon, nägi välja ühtaegu hirmuäratav ja intelligentne. Umbes paarkümmend sekundit istus ta täiesti liikumatult. Siis ta tõmbas kõnekirjuri endale lähemale ja paristas maha teate ministeeriumide hübriid Targoonis:

"Paragrahvid üks koma viis koma seitse täisselt vastuvõetavad punkt ettepanek paragrahv kuus kaksislisanaeruväärne mõtteroimani jätta punkt ebajätk konstruktsioonselt ennesaada lisatäis eelarve tehnika üldkulud punkt teate lõpp."

Ta tõusis kiirustamata püsti ja astus käratult mööda pehmet vaipa nende poole. Koos uuskeelesõnadega näis tema ümbert mõnevõrra hajuvat ka ametlik õhkkond, aga ta näoilme oli valjem kui tavaliselt, nagu paneks ta pahaks, et teda segati. Hirmuga, mida Winston tundis, segunes äkki annus lihtlabast kimbatust. Talle tundus, et on täiesti võimalik, et ta oli teinud lihtsalt rumala vea. Millest ta oli järeldanud, et O'Brien on poliitiline põrandaalune? Ainult ühest silmavälgatusest ja ühest ebamäärasest märkusest, ja peale selle ainult oma salajastest kujutlustest, mis põhinesid unenäol. Ta ei saanud ka enam tagasi langeda ettekäände juurde, et ta oli tulnud sõnaraamatut laenama, sest sel juhul oleks olnud võimatu seletada Julia kaasatulekut. Kui O'Brien möödus teleekraanist, meenus talle nähtavasti midagi. Ta peatus, pööras end ja vajutas lülitile seinal. Kostis terav naksatus. Hääl jäi vait.

Julia piiksatas vaikselt, ta tõi kuuldavale imestushüüde. Ja Winston oli paanikast hoolimata nii hämmeldunud, et ta ei suutnud pidada keelt hammaste taga.

"Te saate selle välja lülitada!" hüüatas ta.

"Jah," ütles O'Brien, "me saame selle välja lülitada. See on meie privileeg."

Ta oli nüüd otse Winstoni ja Julia vastas. Tema massiivne kogu kõrgus nende kohal ja tema näoilme oli ikka läbitungimatu. Ta näis ootavat pisut tõredalt, et Winston hakkaks rääkima, aga millest? Isegi praegu oli täiesti mõeldav, et ta on lihtsalt hõivatud mees, kes tahab ärritunult teada, miks teda tülitama on tuldud. Keegi ei lausunud sõnagi. Pärast teleekraani väljalülitamist oli tuba haudvaikne. Sekundid möödusid lõputus reas. Winstonil oli üha raskem O'Brienile silma vaadata. Siis äkki vilksas üle morni näo vaevumärgatav naeruvärelus ja O'Brien kohendas oma iseloomuliku liigutusega prille ninal.

"Kas ütlen mina või ütlete teie?" küsis ta.

"Ma ise ütlen," ütles Winston kiiresti. "Kas see on tõepoolest välja lülitatud?"

"Jah, me oleme omavahel."

"Me tulime selleks, et - -"

Ta peatus, tajudes esmakordselt oma motiivide ebamäärasust. Kuna ta ei teadnud täpselt, missugust abi ta O'Brienilt loodab, polnud tal kerge seletada, miks ta siia oli tulnud. Ta jätkas, mõistes, et see, mis ta ütleb, kõlab ühtlasi totralt ja pretensioonikalt:

"Me usume, et on olemas mingi põrandaalune, mingi Partei-vastane salajane organisatsioon, ja et teie kuulute sellesse. Me tahame sellega ühineda ja selle heaks töötada. Me oleme Partei vaenlased. Me ei usu ingsotsi põhialustesse. Me oleme mõtteroimarid. Me oleme ka abielurikkujad. Ma räägin teile seda kõike sellepärast, et me tahame end teie meelevalda anda. Me oleme valmis ka muudeks kuritegudeks kui vaja."

Ta jäi vait ja heitis pilgu üle õla, sest tal oli tunne, nagu oleks uks avanenud. Ja tõepoolest, väike kollasenäoline teener oli koputamata sisse astunud. Winston nägi, et tal on käes kandik karahvini ja klaasidega.

"Martin on üks meie hulgast," ütles O'Brien ükskõikselt. "Martin, tooge kandik siia. Pange see ümmargusele lauale. Kas toole jätkub? Siis võime maha istuda ja mugavalt vestelda. Võtke endale ka tool, Martin. See on asjalik jutt. Te võite kümneks minutiks lakata olemast teener."

Väike mees võttis istet, üpris sundimatult, aga siiski teenri kombel, toapoisi kombel, kes naudib privileegi. Winston jälgis teda silmanurgast. Talle tundus, et selle mehe kogu elu seisneb teatava rolli mängimises ja et ta ei julge hetkekski oma osast välja langeda. O'Brien võttis karahvini ja kallas klaasid tumepunast vedelikku täis. Winstonile meenus ähmaselt miski, mida ta oli näinud õige ammu kuskil seinal või plangul - tohutu elektripirnidest pudel, mis nookus üles-alla ja valas oma sisu klaasi. Ülalt vaadates oli see vedelik klaasis peaaegu must, karahvinis sädeles ta rubiinselt. Lõhn oli hapukasmagus. Ta nägi, kuidas Julia võttis klaasi ja nuusutas seda varjamatu uudishimuga.

"Selle nimi on vein," ütles O'Brien kerge muigega. "Kindlasti te olete sellest raamatutes lugenud. Karta on, et välispartei liikmetele ei jätku seda kuigi palju." Ta nägu tõmbus jälle tõsiseks ja ta tõstis klaasi: "Ma arvan, et kõigepealt oleks kohane juua meie juhi Emmanuel Goldsteini terviseks."

Winston võttis innukalt klaasi kätte. Vein oli midagi, millest ta oli lugenud ja unistanud. Just nagu kirjapress või mr. Charringtoni poolununenud värsidki, kuulus see kadunud romantilisse minevikku - "vanasse heasse aega", nagu ta seda oma mõttes salamisi nimetas. Millegipärast oli ta alati arvanud, et vein on väga magus nagu murakamoos ja teeb kohe purju. Tegelikult valmistas see vedelik talle pettumuse. Tõsi oli, et pärast aastatepikkust džinnijoomist ta vaevalt tundis selle maiku. Ta pani tühja klaasi lauale.

"Nii et selline isik nagu Goldstein on olemas?" küsis ta.

"Jah, selline isik on olemas, ja ta on elus. Aga kus, seda ma ei tea."

"Ja põrandaalune organisatsioon? Kas see on ka olemas? Kas see pole lihtsalt Mõttepolitsei väljamõeldis?"

"Ei, see on olemas. Me nimetame seda Vennaskonnaks. Te ei saa selle kohta iial midagi muud teada, kui et ta on olemas ja et te kuulute sinna. Ma tulen selle juurde veel tagasi." Ta vaatas oma käekella. "Isegi sisepartei liikmetel pole mõistlik teleekraani kauemaks kui pooleks tunniks välja lülitada. Te ei oleks tohtinud koos siia tulla ja te lahkute siit eraldi. Teie, seltsimees," pöördus ta Julia poole, "lähete esimesena. Meie käsutuses on umbes kakskümmend minutit. Te saate aru, et kõigepealt ma pean esitama teile mõned küsimused. Üldiselt, mida te olete valmis tegema?"

"Kõike, milleks me oleme suutelised," ütles Winston.

O'Brien oli end toolil natuke pööranud, nii et ta oli näoga Winstoni poole. Ta ei teinud Juliast peaaegu väljagi, ilmselt eeldades, et Winston räägib mõlema eest. Hetkeks vajusid tal laud silmadele. Ta hakkas oma küsimusi esitama madala ilmetu häälega, nagu oleks see lihtsalt rutiin, omamoodi katekismus, kus vastused on talle juba ette teada.

"Kas te olete valmis oma elu ohverdama?"

"Jah."

"Kas te olete valmis mõrva sooritama?"

"Jah."

"Ja sabotaaTiakte sooritama, mis võivad põhjustada sadade süütute inimeste surma?"

"Jah."

"Ja reetma oma maad välisriikidele?"

"Jah."

"Kas te olete valmis valetama, võltsima, välja pressima, laste teadvust laostama, narkootikume levitama, protsitutsiooni soodustama, suguhaigusi külvama - tegema kõike, mis võib Partei demoraliseerumist ja nõrgenemist põhjustada?"

"Jah."

"Kui näiteks meie huvides tuleks lapsele väävelhapet näkku visata, kas te olete valmis seda tegema?"

"Jah."

"Kas te olete valmis muutma oma isiksust ja elama ülejäänud elu kelnerina või laadijana?"

"Jah."

"Kas te olete valmis end ära tapma, kui me seda nõuame?"

"Jah."

"Kas te olete valmis teineteisest lahku minema ja mitte kunagi enam kohtuma?"

"Ei!" pahvatas Julia.

Winstonile näis, et möödus hulk aega, enne kui ta vastas. Hetkeks paistis ta olevat isegi kõnevõime kaotanud. Ta maigutas hääletult, püüdes kord ühe, kord teise sõna algushäälikuid vormida, ikka ja jälle. Kuni viimase hetkeni ei teadnud Winston ka ise, mida ta ütleb. "Ei," ütles ta viimaks.

"Te tegite hästi, et te seda mulle ütlesite," lausus O'Brien. "Me peame kõike teadma."

Ta pöördus Julia poole ja tema hääl elavnes pisut:

"Kas te saate aru, et isegi siis, kui ta ellu jääb, võib see olla hoopis teine isik? Me oleme võib-olla sunnitud andma talle uue isiksuse. Tema nägu, liigutused, käte kuju, juuste värv, isegi tema hääl võivad muutuda. Ja ka teie ise teete võib-olla samasuguse muutuse läbi. Meie kirurgid võivad inimest tundmatuseni muuta. Mõnikord on seda vaja. Vahel me isegi amputeerime mõne jäseme."

Winston ei suutnud hoiduda Martini mongolinäole veel üht kõõrdpilku heitmast. Mingeid arme polnud seal näha. Julia oli pisut kahvatunud, nii et tema tedertähed tulid nähtavale, aga ta vaatas julgelt O'Brienile otsa. Ta pomises midagi, mis oli nagu nõusolek.

"Hüva. See on siis otsustatud."

Laual oli hõbedane sigaretitoos. Üpris hajameelse näoga lükkas O'Brien seda nende poole, võttis ka ise ühe sigareti, tõusis siis püsti ja hakkas toas edasi-tagasi jalutama, nagu ei saaks ta istudes hästi mõelda. Need olid väga head sigaretid: väga tihedalt ja hästi topitud ja harjumatult siidises paberis. O'Brien vaatas jälle oma käekella.

"Te võiksite nüüd oma kohale tagasi minna, Martin," ütles ta. "Ma lülitan teleekraani veerand tunni pärast sisse. Aga vaadake hästi nendele seltsimeestele näkku, enne kui te lähete. Teie veel kohtate neid. Mina võib¬ olla mitte."

Väikese mehe tumedad silmad libisesid üle tema näo, täpselt samuti nagu enne välisukse juures. Tema ilmes polnud kübetki sõbralikkust. Ta jättis nende välimuse meelde, aga ta ei tundnud nende vastu mingit huvi, vähemasti ei paistnud tundvat. Winstonil käis peast läbi mõte, et see sünteetiline nägu ei ole võib-olla üldse võimeline ilmet muutma. Martin läks sõnagi lausumata ja hüvasti jätmata minema, sulgedes vaikselt ukse enda järel. O'Brien jätkas edasi-tagasi kõndimist, üks käsi mustade tunkede taskus, teises käes sigaret.

"Te saate aru," ütles ta, "et teil tuleb võidelda pimeduses. Te jääte alati pimedusse. Te saate käske ja täidate neid, teadmata, miks. Kunagi hiljem ma saadan teile ühe raamatu, kust te õpite tundma selle ühiskonna tõelist olemust, kus me elame, ja strateegiat, mille alusel me selle hävitame. Kui te olete selle raamatu läbi lugenud, siis te olete Vennaskonna täieõiguslikud liikmed. Aga kõike seda, mis jääb meie üldiste eesmärkide ja jooksvate ülesannete vahele, ei saa te iial teada. Ma ütlen teile, et Vennaskond on olemas, aga ma ei saa teile öelda, kas sel on sada või kümme miljonit liiget. Ja teie isiklike kogemuste põhjal ei ole teil iial võimalik öelda, kas sel on tosingi liiget. Teil saab olema kolm või neli sidemeest, kes vahetuvad aeg-ajalt, kui mõni kaob ja teine tuleb asemele. Kuna esimene kontakt oli teil minuga, siis säilitame selle. Kui te saate käske, siis need tulevad minult. Kui meil on vaja teiega ühendusse astuda, siis toimub see Martini kaudu. Kui teid lõpuks kinni võetakse, siis te tunnistate kõik üles. Sinna ei ole midagi parata. Aga peale omaenda tegude on teil väga vähe üles tunnistada. Te ei saa reeta kedagi peale käputäie tähtsusetute inimeste. Tõenäoliselt ei saa te reeta isegi mind. Selleks ajaks ma olen kas surnud või tundmatuseni muutunud."

Ta jätkas edasi-tagasi kõndimist mööda pehmet vaipa. Kogukale kerele vaatamata olid ta liigutused märkimisväärselt nõtked. See ilmnes isegi selles, kuidas ta käe taskusse pani või sigaretti hoidis. Rohkem isegi kui jõudu hoovas temast enesekindlust ja irooniaga segatud mõistvust. Kui tõsine ta ka paistis olevat, temas ei olnud vähimalgi määral kinnisideelisust, mis kuulub fanaatiku juurde. Kui ta rääkis mõrvadest, enesetapust, suguhaigustest, amputeeritud jäsemetest ja moonutatud nägudest, tegi ta seda kergelt pilkaval toonil. "Sinna ei ole midagi parata," näis ta hääletoon ütlevat, "meil tuleb seda teha, kohkumatult. Aga me ei tee seda enam siis, kui elu on jälle elamisväärne." Winston tundis, et ta imetleb, lausa jumaldab O'Brienit. Hetkeks ta unustas sootuks Goldsteini ähmase kuju. Kui sa vaatasid O'Brieni tugevaid õlgu ja tema rohmakat nägu, nii inetut ja samas nii intelligentset, oli võimatu uskuda, et seda meest saab murda. Ei olnud sõjakavalust, mida ta ei oleks läbi näinud, ei olnud ohtu, mida ta ei oleks ette aimanud. Paistis, et ta on ka Juliale sügava mulje jätnud. Julia oli lasknud oma sigareti kustuda ja kuulas pingsalt. O'Brien jätkas.

"Te olete kindlasti kuulnud igasuguseid jutte Vennaskonna kohta. Kahtlemata on teil asjast oma pilt kujunenud. Küllap te olete kujutlenud põrandaalust vandeseltslaste maailma, kes kohtuvad salaja keldrites, kriibivad seintele läkitusi ja tunnevad üksteist ära paroolide või leppemärkide abil. Midagi niisugust pole olemas. Vennaskonna liikmetel pole mingit võimalust üksteist ära tunda ja ükski liige ei tea rohkem kui paari teise kohta, kes see tegelikult on. Ka Goldstein ise, kui ta peaks Mõttepolitsei kätte sattuma, et saaks neile anda liikmete täielikku nimekirja või mingeid andmeid, mis laseks neil koostada täielikku nimekirja. Sellist nimekirja ei ole olemas. Vennaskonda ei saa hävitada, sest ta ei ole organisatsioon tavalises mõttes. Seda ei hoia koos midagi muud peale idee, mis on hävimatu. Teil ei ole loota mitte kui midagi, mis teid toetaks, peale selle idee. Teil ei ole ühtegi seltsimeest ega ühtegi julgustajat. Ja kui teid lõpuks kinni võetakse, ei saa te mingit abi. Me ei aita iial oma liikmeid. Äärmisel juhul, kui on vaja tingimata kedagi vaikima panna, võime me vangikongi sokutada Tiletitera. Te peate õppima elama oma töö tulemusi nägemata ja millelegi lootmata. Te tegutsete mõnda aega, teid võetakse kinni, te tunnistate kõik üles, ja siis te surete. See on ainus tulemus, mida te näete. On täiesti võimatu, et meie eluajal toimuks mõni märgatav muutus. Me oleme surnud. Meie täieliku elu on tulevikus. Me võtame sellest osa kui peotäis põrmu ja kimbuke konte. Aga kui kaugel see tulevik võib olla, seda ei tea keegi. Sinna võib minna tuhandeid aastaid. Praegu ei ole võimalik teha muud kui laiendada vähehaaval terve mõistuse mõjuala. Me ei saa tegutseda ühiselt. Me saame ainult levitada oma tarkust inimeselt inimesele, põlvkonnalt põlvkonnale. Mõttepolitseiga vastamisi seistes ei ole teist teed."

Ta peatus ja vaatas kolmandat korda käekella.

"Teil on nüüd aeg lahkuda, seltsimees," ütles ta Juliale. "Oodake, karahvin on veel pooleldi täis."

Ta valas kõigile veini ja võttis oma klaasi kätte.

"Mille terviseks me nüüd joome?" küsis ta taas vaevumärgatava irooniaga. "Mõttepolitsei peataoleku terviseks? Suure Venna surma terviseks? Inimkonna terviseks? Tuleviku terviseks?"

"Mineviku terviseks," ütles Winston.

"Jah, minevik on tähtsam," nõustus O'Brien tõsiselt.

Nad tühjendasid oma klaasi ja hetk hiljem tõusis Julia püsti, et ära minna. O'Brien võttis kapi pealt väikese karbi ja andis neiule lameda valge tableti, mille käskis keele peale panna. Tähtis on, ütles ta, et veini lõhna ei oleks tunda. Liftiteenrid on väga tähelepanelikud. Aga niipea kui uks oli Julia järel sulgunud, paistis ta olevat tema olemasolu unustanud. Ta tegi paar sammu mööda tuba ja peatus siis:

"Vaja oleks mõningaid üksikasju täpsustada," ütles ta. "Ma eeldan, et teil on mingisugune kohtumispaik juba olemas?"

Winston rääkis talle toast mr. Charringtoni poe peal.

"Esialgu käib küll. Edaspidi me otsime teile midagi paremat. Tähtis on kuhtumispaiku pidevalt muuta. Vahepeal ma saadan aga teile ühe eksemplari [sellest raamatust]," isegi O'Brien, märkas Winston, paistis seda sõna rõhutavat, nagu oleks see kursiivis, "Goldsteini raamatust, te teate küll, nii ruttu kui võimalik. Selle hankimine võib paar päeva aega võtta. Neid ei ole palju järel, nagu te isegi võite ette kujutada. Mõttepolitsei ajab neid taga ja hävitab neid peaaegu niisama kiiresti, nagu me jõuame neid paljundada. Aga see ei loe. See raamat ei hävi. Isegi kui viimane eksemplar kaoks, võiksime selle peaaegu sõna-sõnalt taastada. Kas te käite tööl portfelliga?" küsis ta.

"Tavaliselt jah."

"Kuidas see välja näeb?"

"Must, väga kulunud. Kahe sangaga."

"Must, kahe sangaga, väga kulunud - hüva. Lähemas tulevikus - kuupäeva ma ei oska praegu öelda - leiate te oma hommikuste tööülesannete hulgast trükiveaga teate ja palute seda korrata. Järgmisel päeval te lähete tööle ilma portfellita. Päeva jooksul te kohtate tänaval meest, kes puudutab teid käisest ja ütleb: "Te pillasite vist oma portfelli maha." Ja selles portfellis, mille te temalt saate, on Goldsteini raamatu eksemplar. Te tagastate selle neljateistkümne päeva pärast."

Nad vaikisid natuke aega.

"Meil on mõni minut aega, enne kui te peate minema hakkama," ütles O'Brien. "Me kohtume jälle - kui me kohtume - -"

Winston vaatas talle otsa. "Niisuguses kohas, kus ei ole pimedust?" ütles ta kõheldes.

O'Brien noogutas, ilmutamata vähimatki üllatust. "Jah, niisuguses kohas, kus ei ole pimedust," ütles ta, nagu oleks vihjest aru saanud. "Aga vahepeal, võib-olla te tahate enne lahkumist veel midagi ütelda? Midagi teatada? Midagi küsida?"

Winston jäi mõtlema. Tal ei tulnud pähe midagi, mida ta oleks tahtnud küsida, - veel vähem oli tal himu jutuajamist lõpetada mõne õõnsalt paatosliku fraasiga. Ja otseselt millegi O'Brieni ja Vennaskonnaga seotu asemel tõusis tal äkki vaimusilma ette koondpilt pimedast magamistoast, kus ta ema oli veetnud oma viimased päevad, ja mr. Charringtoni poe pealsest väikesest toast, ja klaas-kirjapressist, ja roosipuust raamis terasgravüürist. Peaaegu huupi küsis ta:

"Olete te kunagi juhtunud kuulma üht vanaaegset laulu, mis algab nii: "Säh sidruni seemet, lööb kella St.

Clement"?"

O'Brien noogutas taas. Tõsiselt ja väärikalt luges ta selle salmi otsast lõpuni ette:

["Säh sidruni seemet, lööb kella St. Clement.

Mul maitseb apelsin, lööb kella St. Martin.

Too siia see preili, lööb kella Old Bailey.

Kus prääniik ja piits, lööb kella Shoreditch."]

"Te teate viimast rida!" ütles Winston.

"Jah, ma tean viimast rida. Aga nüüd, ma kardan, on teil aeg minna. Aga oodake. Igaks juhuks ma annan ka teile ühe tableti."

Kui Winston püsiti tõusis, sirutas O'Brien talle käe. Winstoni sõrmed ragisesid tema tugevas pigistuses. Ukselt vaatas Winston tagasi, aga O'Brien paistis juba olevat ametis tema mälust kustutamisega. Ta ootas, käsi teleekraani lülitil. Tema taga võis Winston näha kirjutuslauda rohelise kupliga lambi ja kõnekirjuri ja traatkorvidega, mis olid kuhjaga pabereid täis. Vahejuhtum oli lõppenud. Minuti pärast, käis Winstonil mõte läbi pea, jätkab O'Brien oma katkestatud ja tähtsat tööd Partei hüvanguks.

Winston oli väsimusest sültjas. Sültjas oli just õige sõna. Tema keha tundus olevat vedel nagu sült ja täiesti läbipaistev. Tal oli tunne, et kui ta hoiaks kätt vastu valgust, näeks ta sellest läbi. Meeletu töömäratsus oli temast viimased elumahlad välja imenud, jättes järele vaid hapra närvikava, luud ja naha. Kõik aistingud näisid võimenduvat. Tunked rõhusid õlgu, kõnnitee pani jalad kirvendama, käte rusikasse surumine oli pingutus, mis võttis liigesed naksuma.

Ta oli viie päeva jooksul töötanud üle üheksakümne tunni. Nagu kõik teisedki Tõeministeeriumis. Nüüd oli see möödas ja tal polnud sõna otseses mõttes midagi teha, mitte mingit Partei tööd kuni homme hommikuni. Ta võis veeta kuus tundi peidukohas ja ülejäänud üheksa tundi oma voodis. Pärastlõunases mahedas päikesepaistes jalutas ta aeglaselt mööda räpast tänavat mr. Charringtoni poe poole, pidades vargsi silmas patrulle, aga alateadlikult oli ta veendunud, et täna õhtul ei tarvitse jälitamist karta. Raske portfell, mis tal käe otsas oli, müksas igal sammul ta põlve, nii et närviline värin jooksis jalgu mööda üles ja alla. Portfellis oli [see raamat], mille ta oli saanud juba kuue päeva eest, aga polnud veel jõudnud sinna ainsatki pilku heita.

Vihkamise nädala kuuendal päeval - pärast demonstratsioone, kõnesid, karjumist, laulmist, loosungeid, plakateid, filme, vahakujusid, trummipõrinat ja trompetite üürgamist, marssivate kolonnide trampimist, tankiroomikute kriginat, reaktiivlennukite möirgamist ja püssipauke - kuuendal päeval, kui üldine orgasm hakkas juba haripunkti jõudma ja vaen Euraasia vastu oli kohunud sellise hulluseni, et kui rahvamass oleks kätte saanud need kaks tuhat Euraasia sõjavangi, kes kampaania viimasel päeval pidi pidulikult üles poodama, oleks ta need tükkideks rebinud, just sel hetkel teatati äkki, et Okeaania ei sõdigi enam Euraasiaga. Okeaania sõdib Ida-Aasiaga. okeaania on alati sõdinud Ida-Aasiaga. Euraasia on liitlane.

Loomulikult ei möönnud keegi, et on toimunud mingi muutus. Sai lihtsalt teatavaks, äärmiselt kiiresti ja igal pool üheaegselt, et vaenlane on Ida-Aasia, ja mitte Euraasia. Winston võttis sel hetkel osa demonstratsioonist ühel Londoni keskväljakul. Oli öö ja valged näod ning punased loosungid helendasid tontlikult projektorite valgel. Väljakul tungles mitu tuhat inimest, nende hulgas umbes tuhat Luuraja vormis koolilast. Erepunase drapeeringuga platvormil küttis üks sisepartei oraator, väike kõhn mees ebaproportsionaalselt pikkade käte ja laia kiila kolbaga, mida piirasid hõredad juuksekahlud, rahvast üles. Ta pisike Rumpelstiltskini-taoline kogu väänles vihkamisest ja ühe käega mikrofoni külge klammerdudes vehkis ta teise käe kämblaga, mis oli luise käsivarre otsas ebaloomulikult suur, ähvardavalt pea kohal. Tema hääl, mille võimendus muutis metalseks, kõmistas lõputut loetelu julmustest, veresaunadest, küüditamistest, rüüstamistest, vägistamistest, vangide piinamisest, tsiviilelanike pommitamisest, valelikust propagandast, sõnamurdlikest kallaletungidest ja murtud lepingutest. Teda kuulates oli peaaegu võimatu mitte uskuma jääda ja vihast hulluda. Iga natukese aja tagant kees rahva raev üle ja kõneleja hääl mattus elajalikku möirgamisse, mis vallandus tuhandetest kõridest. Kõige metsikumalt röökisid koolilapsed. See kõne võis olla kestnud umbes kakskümmend minutit, kui tribüünile ruttas üks käskjalg ja pistis oraatorile pihku mingi paberi. Oraator keeras selle lahti ja luges läbi, ilma et oleks oma kõnet katkestanud. Midagi ei muutunud tema hääletoonis, maneeris ega kõne sisus, ainult et äkki oli vaenlase nimi teine. Aga ilma seletamatagi läbis rahvahulka äratundmiskahin. Okeaania on sõjas Ida-Aasiaga! Ja järgmisel hetkel tekkis kohutav ärevus. Loosungid ja plakatid, mis väljakut dekoreerisid, olid kõik valed! Peaaegu pooltel neist olid valed näod. See oli sabotaaj! See oli Goldsteini agentide töö! Pöörases vihahoos kisti seintelt maha plakatid ja rebiti tükkideks ja trambiti jalge alla loosungid. Luurajad ilmutasid tähelepanuväärset aktiivsust, ronides üle katuseharjade ja tirides maha korstnate külge riputatud vimpleid. Aga paari-kolme minutiga oli kõik möödas. Oraator, ikka veel klammerdudes mikrofoni külge, õlad ettepoole längus, vaba käsi õhus vehkimas, oli kogu aeg oma kõnet jätkanud. Ja minuti pärast kostis rahvasummast taas metsikuid raevuhüüdeid. Vihkamine jätkus täpselt nii nagu enne, ainult et selle märklaud oli muutunud.

Tagasi vaadates avaldas Winstonile sügavat muljet see, kuidas kõneleja oli ilma pausita, otse keset lauset ühelt liinilt teisele lülitunud, nii et isegi lauseehitus ei kannatanud. Aga sel hetkel oli tema tähelepanu köitnud miski muu. Selle segaduse ajal, kui plakateid maha rebiti, koputas üks mees, kelle nägu ta ei näinud, talle õlale ja ütles: "Vabandust, te pillasite vist oma portfelli maha." Winston võttis portfelli hajameelselt, sõnagi lausumata vastu, teades, et võimalus selle sisuga tutvuda avaneb alles mõne päeva pärast. Demonstratsiooni lõppedes läks ta kohe Tõeministeeriumi, kuigi kell oli peaaegu kakskümmend kolm. Ja seda tegi kogu ministeeriumi personal. Nii et teleekraani kaudu edasiantavat korraldust tööle ilmuda poleks vajagi olnud.

Okeaania sõdib Ida-Aasiaga: Okeaania on alati Ida-Aasiaga sõdinud. Suur osa viimase viie aasta poliitilisest kirjandusest oli nüüd korrapealt kasutamiskõlbmatu. Igasugused teadaanded ja protokollid, ajalehed, raamatud, pamfletid, filmid, lindistused, fotod - kõik tuli välgukiirusel ümber teha. Kuigi mingeid näpunäiteid polnud antud, oli teada, et osakonna juhtkond tahab, et nädala pärast ei jääks enam kuhugi ühtki viidet sõjale Euraasiaga või liidule Ida-Aasiaga. See töö oli tohutu, seda enam, et protseduure, mis sellega kaasas

käisid, ei tohtinud õige nimega nimetada. Arhiiviosakonnas töötasid kõik kaheksateist tundi ööpäevas, kahe kolmetunnise unepausiga. Keldrist toodi üles madratsid ja laotati koridoridesse laiali; sööklapersonal vedas käruga kohale toidu, mis koosnes võileibadest ja "Võidu" kohvist. Unepauside ajaks püüdis Winston alati laua pabereist puhtaks teha, aga kui ta kolme tunni pärast unest kleepuvate silmadega ja valutavate liikmetega oma boksi tagasi komberdas, leidis ta alati, et uus lade paberirulle on lauale valgunud nagu lumelaviin, mattes pooleldi enda alla kõnekirjuri ja pudenedes põrandale, nii et esimene asi oli alati laduda rullid enam¬ vähem korralikku virna, et oleks ruumi tööle hakata. Kõige hullem, et see töö ei olnud sugugi puht mehaaniline. Sageli piisas lihtsalt ühe nime teisega asendamisest, aga kõik üksikasjalisemad teadaanded sündmustest nõudsid hoolt ja kujutlusvõimet. Ja sõjategevuse ülekandmisel ühest maailmajaost teise läks tarvis ka põhjalikke geograafia-alaseid teadmisi.

Kolmandal päeval hakkasid Winstoni silmad väljakannatamatult valutama ja ta pidi iga viie minuti tagant prille pühkima. See oli nagu rähklemine mingi üle jõu käiva füüsilise töö kallal, millest sul oleks õigus olnud loobuda, aga millega saa püüdsid siiski, end neurootiliselt tagant piitsutades, toime tulla. Niipalju kui tal oli mahti meelde tuletada, polnud tal tegelikult sellest sooja ega külma, et iga sõna, mis ta kõnekirjurisse pomises, ja iga tindipliiatsiga kirjutatud rida oli sihilik vale. Nagu kõik teisedki osakonna töötajad, muretses ta ainult selle pärast, et võltsing oleks laitmatu. Kuuenda päeva hommikul rauges see rullide voog. Tervelt poole tunni jooksul ei tulnud torust midagi; siis potsatas lauale viimane rull, ja oligi kõik. Pinge andis kõikjal järele umbes samal ajal. Osakonda läbis sügav ja, võib öelda, salajane kergendusohe. Suur töö, mida poole sõnagagi ei tohtinud mainida, oli lõpule viidud. Nüüd ei saanud ükski inimene enam dokumentaalselt tõendada, et Okeaania oli eales Euraasiaga sõdinud. Kel kaksteist null-null teatati ootamatult, et kõik ministeeriumi töötajad on kuni järgmise hommikuni vabad. Winston võttis portfelli [selle raamatuga], mida ta töö ajal oli jalgade vahel hoidnud ja magades oma kehaga varjanud, läks koju, ajas habet ja oleks vannis peaaegu magama jäänud, ehkki vesi oli vaevalt leige.

Iharalt surisevate liikmetega ronis ta mööda treppi mr. Charringtoni poe pealsesse tuppa. Ta oli väsinud, aga mitte enam unine. Ta avas akna, süütas väikese räpase priimuse ja pani kohvivee tulele. Julia pidi varsti tulema, seniks oli tal [see raamat]. Ta istus võidunud tugitooli ja avas portfellirihmad.

Raske must köide, asjaarmastajalikult köidetud, autori nime ja tiitlita. Ka trükk paistis olevat ebaühtlane. Lehed olid nurkadest kulunud ja tulid kergesti lahti, nagu oleks see raamat paljudest kätest läbi käinud. Tiitellehel oli pealkiri:

[[Emmanuel Goldstein]

OLIGARHILISE KOLLEKTIVISMI

TEOORIA JA PRAKTIKA]

Winston hakkas lugema:

[[I peatükk

Teadmatus on jõud]

Kogu kirjapandud ajaloo vältel, ja tõenäoliselt juba neoliitikumi lõpust peale, on maailmas elanud kolme liiki inimesi: ülemkiht, keskkiht ja alamkiht. Neil omakorda on olnud mitmeid alajaotusi, neid on õige mitut moodi nimetatud ja nende arvuline suhe - nagu ka üksteisesse suhtumine - on aegade jooksul muutunud, aga ühiskonna põhistruktuur on jäänud ikka samaks. Isegi pärast tohutuid murranguid ja näiliselt pöördumatuid muutusi on sama mall end alati uuesti maksma pannud, nii nagu güroskoop saavutab alati uuesti tasakaalu, kui kaugele teda sellest ka välja ei viida.

Nende rühmade eesmärgid on täiesti lepitamatud. ...]

Winston katkestas lugemises, peamiselt selleks, et hinnata tõsiasja, et ta [loeb], mugavalt ja turvaliselt. Ta on üksi: siin ei olnud teleekraani ega kõrva lukuaugus, siin ei olnud vaja selja taha piiluda või lehte käega varjata. Mahe suveõhk paitas ta põske. Kuskilt kaugelt kostis laste ebamääraseid hõikeid: toas ei olnud muid hääli kui kella tiksumine. Ta seadis end mugavamalt tugitooli ja pani jalad kaminavõrele. See oli õdus, see oli igavik. Ja siis, nagu inimene vahel teeb raamatuga, millest ta teab, et ta loeb selle veel rida-realt ja sõna¬ sõnalt läbi, avas ta raamatu juhuslikust kohast ja sattus kolmandale peatükile. Ta luges:

[[III peatükk

Sõda on rahu]

Maailma jagunemine kolmeks üliriigiks oli sündmus, mida võis ette näha ja mida nähtigi ette juba enne XX sajandi keskpaika. Kui Venemaa oli alla neelanud Euroopa ja Ühendriigid Briti Impeeriumi, olid Euraasia ja Okeaania - kaks kolmest suurvõimust - juba tegelikult olemas. Kolmas, Ida-Aasia, tekkis omaette üksusena alles pärast kaks aastakümmet kestnud segaseid sõdu. Piirid nende kolme üliriigi vahel on mõnes kohas meelevaldsed ja teises kohas muutuvad nad vastavalt sõjaõnnele; üldiselt aga järgivad nad loomulikke looduslikke piire. Euraasia hõlmab Euroopat ja Aasia mandri põhjaosa Portugalist Beringi väinani. Okeaania hõlmab mõlemat Ameerikat, Atlandi ookeani saari, kaasa arvatud Briti saared, Austraalaasiat ja Aafrika lõunaosa. Ida-Aasia, eelmistest väiksem ja ebakindlama läänepiiriga, hõlmab Hiinat ja maid temast lõuna pool, Jaapani saari ja suurt, kuid pidevalt käest kätte käivat ala, mis koosneb Mandjuuriast, Mongooliast ja Tiibetist.

Ühes või teises kombinatsioonis sõdivad need kolm üliriiki pidevalt omavahel ja on niimoodi sõdinud viimased kakskümmend viis aastat. Tõsi küll, sõda ei ole enam see meeleheitlik hävitav võitlus, mis ta oli XX sajandi esimestel aastakümnetel. See on piiratud eesmärkidega sõjapidamine vastaste vahel, kes ei ole võimelised üksteist hävitama, kellel ei ole mingit materiaalset põhjust võidelda ja keda ei lahuta mingid tõelised ideoloogilised erinevused. Sellest aga ei järeldu, et sõjapidamisviis või valitsev suhtumine sellesse oleks muutunud rüütellikumaks või vähem veriseks. Vastupidi, sõjahüsteeria on kõikides riikides pidev ja üldine ja vägistamisi, röövimisi, lastetapmist, tervete rahvaste orjastamist ja vangide kallal toimepandavat kättemaksu, mis küünib elusalt keetmise ja matmiseni, peetakse täiesti normaalseks, ja kui sellega saavad hakkama omad, ja mitte vaenlased, siis koguni kiiduväärseks. Aga füüsilises mõttes võtab sõjast osa väga vähe inimesi, enamjaolt kõrgelt kvalifitseeritud spetsialistid, ja kaotused on suhteliselt väikesed. Lahingud, niipalju kui neid on, toimuvad ebakindlatel piirialadel, mille umbkaudset asupaika tavaline inimene võib vaid aimata, või siis mereteede strateegiliselt tähtsates punktides, mida kaitsevad ujuvkindlused. Tsivilisatsioonikeskustes ei tähenda sõda muud kui pidevat tarbekaupade puudumist ja juhuslikku rakettmürsu plahvatust, mis võib põhjustada väheseid ohvreid. Sõda on tegelikult muutnud oma iseloomu. Või täpsemalt, põhjused, miks sõda peetakse, on muutnud oma järjekorda ja tähtsust. Motiivid, mis esinesid vähesel määral juba XX sajandi alguse suurte sõdade puhul, on nüüd saanud peamiseks ja neid tunnistatakse ja kultiveeritakse teadlikult.

Et mõista käimasoleva sõja iseloomu - sest vaatamata ümbergrupeerimistele, mis toimuvad iga paari aasta tagant, on see ikka üks ja seesama sõda - , tuleb kõigepealt aru saada, et sellel sõjal ei saa olla lahendust. Ühtegi kolmest üliriigist ei saa lõplikult võita, ka mitte ülejäänud kahe ühisel jõul. Nad on selleks liiga võrdsed ja nende looduslikud kaitsevõimalused on liiga hirmuäratavad. Euraasiat kaitsevad tema mõõtmatud avarused, Okeaaniat Atlandi ja Vaikse ookeani veelagendikud, Ida-Aasiat tema elanike sigivus ja töökus. Teiseks ei ole enam majanduslikus mõttes millegi nimel võidelda. Suletud majanduse rajamisega, kus tootmine ja tarbimine on tasakaalu viidud, on kõrvaldatud varasemate sõdade peapõhjus - võitlus turgude pärast. Samuti ei ole võitlus tooraine pärast tänapäeval enam elu ja surma küsimus. Igal juhul on kõige kolme üliriigi pindala nii suur, et nad saavad peaaegu kõik vajaliku oma territooriumilt. Kui sõjal on veel üldse otsest majanduslikku otstarvet, siis on see tööjõu hankimine. Kolme üliriigi piiride vahele, alaliselt mitte ühelegi neist kuuluvana, jääb korrapäratu ristkülik, mille nurkadeks on Tanger, Brazzaville, Darwin ja Hongkong, kus elab umbes viiendik maailma rahvastikust. Selle tihedalt asustatud territooriumi ja põhjapooluse jääalade omandamise nimel sõdivadki kolm suurvõimu pidevalt. Tegelikult ei suuda ükski neist kolmest iial tervet vaidlusalust maa-ala oma kontrolli alla saada. See käbi osade kaupa pidevalt käest kätte, ja võimalus reetliku äkkrünnakuga seda või teist maatükki endale haarata toobki kaasa pideva liitlaste vahetamise.

Kõigis vaidlusalustes piirkondades leidub väärtuslikke mineraale ja mõni neist annab tähtsaid taimseid produkte nagu näiteks kautduk, mille asendajat tuleb külmemas kliimas suhteliselt kuluka meetodiga sünteesida. Aga peale kõige muu leidub neis piirkondades põhjatuid odava tööjõu varusid. Selle võimu käsutuses, mis kontrollib Ekvatoriaal-Aafrikat või Lähis-Ida maid või Lõuna-Indiat või Indoneesia saarestikku, on peaaegu tasuta sadu miljoneid töökaid kulisid. Selle ala asukad, kes on enam-vähem avaliku orja seisusesse surutud, käivad pidevalt ühe vallutaja käest teise kätte ja neid kasutatakse nagu sütt või naftat, et toota rohkem relvi, et vallutada rohkem maa-alasid, et saada rohkem tööjõudu, et toota rohkem relvi, et vallutada rohkem maa-alasid, ja nii edasi, kuni lõpmatuseni. Tuleb märkida, et lahingud ei ulatu tegelikult kunagi väljapoole neid vaidlusaluseid alasid. Euraasia piirid liiguvad edasi-tagasi Kongo madaliku ja Vahemere põhjaranniku vahel; India ookeani saared vallutab kord Okeaania, kord Euraasia; Mongoolias pole Euraasia ja Ida-Aasia vaheline piir kunagi püsiv; poolusel pretendeerivad kõik kolm võimu tohututele maa-aladele, mis tegelikult on asustamata ja läbi uurimata. Aga jõudude tasakaal jääb jämedates joontes püsima ja need maa¬alad, mis moodustavad iga üliriigi südamiku, jäävad alati puutumata. Lisaks kõigele ei ole ekvatoriaalse vööndi ikestatud rahvaste tööd maailmamajandusele tegelikult tarvis. Nad ei tee maailma rikkamaks, sest

kõike seda, mida nad toodavad, kasutatakse sõja tarbeks, ja sõjapidamise eesmärk on alati saavutada paremat positsiooni, et jätkata sõjapidamist. Oma tööga võimaldavad orjastatud massid kiirendada pideva sõjapidamise tempot. Aga kui neid ei oleks olemas, ei erineks maailma ühiskondlik struktuur ja protsess, tänu millele ta säilib, oluliselt olemasolevast.

Kaasaegse sõjapidamise peamine eesmärk (mida sisepartei juhtivad ajud vastavalt [kaksisoima] põhimõtetele ühtaegu tunnistavad ja ei tunnista) on ära tarvitada masinate abil saadud toodang, nii et sellega ei kaasneks elatustaseme üldist tõusu. Industriaalühiskonnas on probleem, mida teha tarbekaupade ülejäägiga, varjatult olemas olnud juba XIX sajandi lõpust peale. Tänapäeval, kus inimestel ei ole enamasti küllalt süüagi, ei ole see probleem ilmselt enam pakiline, ja see ei pruugigi enam selleks saada, isegi kui kunstlikud hävitusmehhanismid enam ei tööta. Tänapäeva maailm on alasti, nälgiv ja rusudes paik, võrreldes selle maailmaga, mis oli olemas enne 1914. aastat, ja veel enam on ta seda, võrreldes selle imaginaarse tulevikuga, mida selle aja inimesed ette kujutasid. Kahekümnenda sajandi algul kuulus nägemus tulevikuühiskonnast kui uskumatult jõukast, jõudeajast rikkast, distsiplineeritud ja teovõimelisest, säravast antiseptilisest maailmast, mis koosneb klaasist, terasest ja lumivalgest betoonist, peaaegu iga haritud inimese teadvusse. Teadus ja tehnoloogia arenesid tohutu kiirusega ja tundus olevat loomulik oletada, et nad arenevad üha edasi. Aga see arenemine peatus, osalt vaesumise tõttu, mille põhjustas pikk sari sõdu ja revolutsioone, ja osalt sellepärast, et teaduse ja tehnika arenemine sõltub empiiriliselt mõtteviisist, mis ei saanud rangelt reglementeeritud ühiskonnas säilida. Tervikuna on tänapäeva maailm primitiivsem kui viiekümne aasta eest. Mõned mahajäänud alad on edasi arenenud ja on leiutatud mitmesuguseid seadmeid, mis küll alati on kuidagi seotud sõjapidamise või poliitilise nuhkimisega, aga katsetamine ja leiutamine on enamalt jaolt lakanud ja viiekümnendate aastate aatomisõja kahjustusi pole siiamaani suudetud täielikult likvideerida. Aga sellest hoolimata on masinasse kätketud oht endiselt päevakorral. Niipea kui masin ajaloo näitelavale ilmus, oli kõigile mõtlevaile inimestele selge, et sellega kaob meeletu töörügamise vajadus ja järelikult suurelt osalt ka ebavõrdsus inimeste vahel. Oleks masinat sihikindlalt sel otstarbel rakendatud, oleks maailm võinud paari inimpõlve jooksul vabaneda näljast, üle jõu käivast tööst, mustusest, harimatusest ja haigustest. Ja tegelikult, ilma et masinat olekski just sel eesmärgil kasutatud, tõstis ta peaaegu automaatselt - tootes jõukust, mida ei olnud alati võimalik jaotamata jätta, - viiekümne aasta jooksul XIX sajandi lõpust ja XX sajandi alguses väga suuresti keskmise inimese elutaset.

Aga oli ka selge, et kõikjal ilmnev jõukuse kasv ähvardab hierarhilist ühiskonda hävinguga, - tõepoolest, teatavas mõttes oli see tema häving. Maailmas, kus kõigil oli lühike tööpäev ja küllalt süüa, korter vannitoa ning külmkapiga ja auto või koguni lennuk, oleks kõige silmanähtavam ja võib-olla kõige olulisem ebavõrdsuse vorm peagi kadunud. Kui jõukus oleks muutunud üldiseks, poleks ta pakkunud enam eristamisvõimalusi. Kahtlemata oleks võinud ette kujutada ka ühiskonda, kus [rikkus] isikliku omandi ja luksuse mõttes on võrdselt jaotatud, [võim] aga on jäänud väikese priviligeeritud kasti kätte. Aga tegelikus elus ei oleks selline ühiskond kaua püsinud. Sest kui kõik oleksid ühtviisi jõudeaega ja kindlustatust nautinud, siis oleks inimeste põhimass, keda vaesus on siiani juhmistanud, saanud kirjaoskajaks ja oleks oma peaga mõtlema hakanud; ja kui see oleks juhtunud, siis oleksid inimesed varem või hiljem taibanud, et priviligeeritud vähemusel pole mingit funktsiooni, ja oleksid selle minema pühkinud. Lõppkokkuvõttes võis hierarhiline ühiskond püsida ainult vaesuse ja harimatuse pinnal. Tagasipöördumine agraarsesse minevikku, millest mõned kahekümnenda sajandi alguse mõtlejad unistasid, ei olnud praktiliselt teostatav. See oleks olnud vastuolus mehhaniseerimistendentsiga, mis oli muutunud otsekui instinktiivseks, ja pealegi oleks tööstuslikult mahajäänud maa muutunud sõjaliselt abituks ja oleks otseselt või kaudselt oma arenenumate rivaalide mõju alla sattunud.

Rahuldavat lahendust ei andnud ka masside vaesuses hoidmine kaubatootmise piiramise kaudu. Nii toimiti laialt kapitalismi lõpp-faasis ajavahemikus 1920-1940. Paljude maade majandusel lasti stagneeruda, põllud jäid sööti, kapitalimahutusi ei lisatud, suured elanikkonna laamad jäid tööta ja neil hoiti kuidagimoodi hinge sees riikliku abirahaga. Aga sellega kaasnes ka sõjaline nõrkus, ja kuna viletsus, mille see kaasa tõi, oli silmanähtavalt tarbetu, tekkis paratamatult opositsioon. Probleem oli selles, kuidas hoida tööstuse rattaid pöörlemas, nii et maailma tegelik jõukus ei kasvaks. Kaupu tuli toota, aga neid ei tohtinud jaotada. Tegelikult oli ainus viis, kuidas seda saavutada, pidev sõjapidamine.

Sõda on oma olemuselt hävitamine, ja mitte tingimata inimelude, vaid inimtöö produktide hävitamine. Sõda on viis, kuidas tükkideks lasta, stratosfääri pillutada või merre uputada tarbeaineid, mis võiksid muidu masse liiga mugavaks ja lõppkokkuvõttes liiga arukaks muuta. Isegi kui sõjapidamisvahendeid otseselt ei hävitata, on nende tootmine ikkagi sobiv tööjõu kasutamise viis, mis ei anna midagi, mida saab tarbida. Näiteks kätkeb ujuvkindlus endas mitmesaja kaubalaeva ehitamiseks vajalikku tööhulka. Lõpuks kantakse see maha kui vananenu, ilma et ta oleks kunagi kellelegi materiaalset kasu toonud, ja tehakse tohutu tööga valmis uus ujuvkindlus. Põhimõtteliselt on sõjakulud alati planeeritud nii, et need sööksid ära ülejäägi, mis tekib pärast elanikkonna nappide vajaduste rahuldamist. Tegelikult alahinnatakse elanikkonna vajadusi pidevalt ja tagajärjeks on poolte tarbekaupade krooniline puudujääk; aga seda peetakse isegi kasulikuks. See on sihikindel poliitika: hoida isegi priviligeeritud kihte viletsuse piiril, sest üldine puudus suurendab väikeste

privileegide tähtsust ja rõhutab sellega erinevust kihtide vahel. Kahekümnenda sajandi alguse standardi järgi on ka sisepartei liikme elu askeetlik ja vaevaline. Aga see vähene luksus, mida ta naudib - avar ja hästi sisustatud korter, paremast materjalist rõivad, kvaliteetsem söök, jook ja tubakas, kaks-kolm teenijat, isiklik auto või helikopter, - seab ta kõrgemale välispartei liikmest, ja välispartei liikmetel on sama laadi eelised allasurutud massi ees, keda nimetatakse "proledeks". Sotsiaalne õhkkond on nagu sissepiiratud linnas, kus rikkuse ja vaesuse vaheliseks piiriks on käntsakas hobuseliha. Ja samal ajal teeb teadmine, et käimas on sõda ja et pea kohal ripub oht, võimu üleandmise väikese kliki kätte otsekui loomulikuks, vältimatuks ellujäämise eeltingimuseks.

Sõda teeb niisis vajalikku hävitustööd, ja teeb seda pealegi psühholoogiliselt vastuvõetavas vormis. Põhimõtteliselt oleks ju küllalt lihtne raisata tööjõu ülejääki maailmas templeid ja püramiide ehitades, auke kaevates ja neid uuesti täites või ka hulgaliselt kaupu tootes ja seejärel neid põletades. Aga see kindlustaks ainult hierarhilise ühiskonna majanduslikku, ja mitte emotsionaalset alust. Küsimus ei ole eelkõige rahvamasside hoiakus, kelle suhtumine pole oluline, kuni nad on tööga hõivatud, vaid Partei enda hoiakus. Ka kõige väljapaistmatum Partei liige peab olema mingil kitsal alal asjatundlik, töökas ja isegi intelligentne, aga samas peab ta olema kergeusklik ja pime fanaatik, kelle tundeelus valitsevad hirm, vihkamine, lipitsemine ja meeletu võidujoovastus. Teiste sõnadega, tal peab olema sõjaolukorrale vastav meelelaad. Pole tähtis, kas sõda parasjagu käib, ja kuna lõplik võit on võimatu, ei ole ka tähtis, kas sõda on edukas või mitte. On vaja ainult, et valitseks sõjaolukord. Teadvuse lõhestumine, mida Partei oma liikmetelt nõuab ja mis on sõja tingimustes kergemini saavutatav, on tänapäeval juba üldine, aga mida kõrgemale keegi hierarhiaredelil on tõusnud, seda märgatavam see on. Just siseparteis on sõjahüsteeria ja vaenlase vihkamine kõige tugevam. Juhtimisaparaadi töötajana teab sisepartei liige sageli paratamatult, et see või teine rindeteade ei vasta tõele, ja ta ehk koguni taipab, et kogu see sõjajutt on võlts ja et sõda tegelikult ei peetagi või et seda tehakse hoopis teistel eesmärkidel, kui on avalikult deklareeritud; aga niisuguseid teadmisi on kerge neutraliseerida [kaksisoima] abil. Seetõttu ei löö ükski sisepartei liige hetkekski kõikuma oma müstilises usus, et sõda on reaalsus ja et see lõpeb võidukalt, nii et Okeaaniast saab maailmavalitseja.

Kõik sisepartei liikmed usuvad sellesse tulevasse võitu nagu usudogmasse. Võit saavutatakse kas tänu sellele, et hõivatakse järk-järgult ikka rohkem ja rohkem territooriume ja kujundatakse sel kombel rõhuv jõuülekaal, või tänu sellele, et avastatakse mingi uus ja vastupandamatu relv. Uurimistöö uute relvade saamiseks jätkub pidevalt, ja see on üks väheseid säilinud tegevusalasid, kus leiutamis- ja teoretiseerimisvõimelist tüüpi mõistus võib end veel välja elada. Teadus vanas mõttes on tänapäeva Okeaanias välja surnud. Uuskeeles puudub üldse vastav sõna. Empiiriline mõttelaad, millel põhinevad kõik mineviku teaduslikud saavutused, on vastuolus ingsotsi põhialustega. Ja isegi tehnoloogia arenemine toimub vaid siis, kui selle saavutusi saab mingil moel kasutada inimvabaduste piiramiseks. Kõigil kasulikel tegevusaladel seisab maailm paigal või taandareneb. Põldu haritakse hobuatradega, samal ajal kui raamatuid kirjutatakse masinaga. Ainult eluliselt tähtsates valdkondades, s.t. sõja ja poliitilise nuhkimise alal, soositakse või vähemalt talutakse veel empiirilist mõttelaadi. Parteil on kaks eesmärki: vallutada kogu maailm ja likvideerida igaveseks igasugune iseseisva mõtlemise võimalus. Selle tõttu peab Partei leidma lahenduse kahele suurele probleemile. Esiteks, kuidas vastu inimese enda tahtmist teada saada, mida ta mõtleb, ja teiseks, kuidas tappa mõne sekundiga sadu miljoneid inimesi, ilma neid ette hoiatamata. Need probleemid ongi teadusliku uurimise aineks, niipalju kui seda veel on säilinud. Tänapäeva teadlane on kas segu psühholoogist ja inkvisiitorist, kes on põhjalikult süvenenud inimese näoilme, liigutuste ja hääletooni tähendusvarjundite uurimisse ja katsetab uimastite, dokiteraapia, hüpnoosi ja füüsilise piinamise mõju tõe väljapressimisel; või ta on keemik, füüsik või bioloog, kes tegeleb vaid nende oma eriala harudega, mis sobivad elu võtmiseks. Rahuministeeriumi ruumikates laboratooriumides ja Brasiilia metsadesse, Austraalia kõrbetesse või Antarktika asustamata saartele peidetud katsejaamades on uurimisrühmad väsimatult töös. Osa neist tegeleb lihtsalt tulevaste sõdade logistika planeerimisega; mõned töötavad välja ikka võimsamaid rakettmürske, ikka tugevamaid laenguid ja ikka vastupidavamat soomuskatet; mõned leiutavad aina uusi ja tapvamaid gaase või lahustuvaid mürke, mida saaks toota niisugustes kogustes, et nendega oleks võimalik hävitada elu tervetel mandritel, või pisikuid, mis oleksid immuunsed kõikvõimalike antikehade suhtes; mõned püüavad konstrueerida sõidukit, mis liiguks maa all, nagu allveelaev liigub vee all, või lennukit, mis oleks oma baasist sõltumatu nagu purjelaev; mõned uurivad veel kaugemaid võimalusi nagu päikesekiirte koondamine tuhandete kilomeetrite kaugusel kosmoses paiknevate läätsede abil või maasisese soojuse kasutamine kunstlike maavärinate ja tõusulainete tekitamiseks.

Aga ühtegi neist projektidest ei suudeta iial kuskil ligikaudugi realiseerida ja ükski kolmest üliriigist ei saavuta iial otsustavat ülekaalu. Palju tähtsam on, et kõigil kolmel suurvõimul on aatomipommi näol olemas relv, mis on palju võimsam kui kõik see, milleni nende praegused uurimised võiksid jõuda. Ehkki Partei kirjutab selle leiutise, vastavalt oma tavale, enda arvele, ilmusid esimesed aatomipommid juba tuhande üheksasaja neljakümnendatel aastatel ja võeti ulatuslikult kasutusele umbes kümme aastat hiljem. Sel ajal visati sadu pomme tööstuskeskustele, peamiselt Venemaa Euroopa-osas, Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Selle tagajärjel veendusid kõigi maade valitsevad klassid, et järgmised aatomirünnakud tähendaksid organiseeritud ühiskonna ja järelikult ka nende enda võimu lõppu. Selle järel, ilma et oleks sõlmitud mingit lepingut või isegi

vihjatud selle vajadusele, ei visatud enam ühtegi pommi. Kõik kolm suurvõimu lihtsalt jätkavad pommide tootmist ja varumist otsustavaks puhuks, mis nende arvates peab varem või hiljem saabuma. Aga samal ajal pole sõjakunst kolme- või neljakümne aasta jooksul edasi arenenud. Tõsi, varasemast enam kasutatakse helikoptereid, pommilennukite asemel on tulnud rakettmürsud ja õrnade kergeristlejate asemele praktiliselt uppumatud ujuvkindlused; aga muus osas ei ole toimunud peaaegu mingit arenemist. Tankid, allveelaevad, torpeedod, automaadid, isegi vintpüssid ja käsigranaadid kuuluvad endiselt relvastusse. Ja vaatamata ajakirjanduse ja teleekraani kaudu levitatavatele teadetele lõpututest tapatalgutest, ei ole varasemate sõdade meeleheitlikud lahingud, kus mõne nädala jooksul tapeti sadu tuhandeid või isegi miljoneid inimesi, enam kordunud.

Ükski kolmest üliriigist ei ürita iial niisugust manöövrit, millega kaasneks tõsise lüüasaamise oht. Kui mõni ulatuslikum operatsioon ette võetaksegi, on see tavaliselt üllatusrünnak oma liitlase vastu. Kõik kolm suurvõimu järgivad või püüavad jätta muljet, et nad järgivad üht ja sama strateegiat. Plaan on sõjategevuse, läbirääkimiste ja osavasti ajastatud lepingurikkumiste kombineerimise teel luua sõjaväebaaside rõngas, mis täielikult ümbritseks seda või teist võistlevat riiki, ja sõlmida siis selle võistlejaga sõprusleping ja jääda temaga aastateks rahujalale, et uinutada tema valvsust. Selle aja jooksul on siis võimalik paigutada kõigisse strateegilistesse punktidesse tuumalaenguga rakette, mis lõpuks korraga välja lastakse, nii hävitavate tagajärgedega, et vastulööki ei järgne. Ja siis on aeg sõlmida sõprusleping teise maailmasuurvõimuga, et valmistuda uueks rünnakuks. Vaevalt tasub lisada, et see skeem jääb vaid teostamatuks unistuseks. Vähe sellest, mingit sõjategevust ei toimu üldse mujal kui vaidlusalustel aladel ekvaatori ja pooluste ümber; keegi ei ürita tungida vastase territooriumile. Ja see seletabki tõika, et kohati on üliriikide piirid tinglikud. Euraasia näiteks võiks kerge vaevaga vallutada Briti saared, mis on geograafiliselt Euroopa osa, või teisest küljest Okeaanial oleks lihtne nihutada oma piire Reini või koguni Vislani. Aga see rikuks kultuurilise terviklikkuse printsiipi, mida ei ole küll iial sõnastatud, aga mida kõik pooled järgivad. Kui Okeaania vallutaks alad, mis kunagi olid tuntud kui Prantsusmaa ja Saksamaa, tuleks nende alade elanikud kas hävitada, mis on füüsiliselt väga raske ülesanne, või siis assimileerida umbes sajamiljoniline elanikkond, kes on tehnika arengu seisukohalt ligikaudu Okeaania tasemel. Probleem on kõigi kolme üliriigi jaoks sama. Nende struktuur nõuab, et neil ei oleks mingit kontakti välismaalastega, välja arvatud piiratud ulatuses sõjavangide ja värviliste orjadega. Isegi antud hetke ametlikku liitlasse suhtutakse ülima umbusuga. Kui sõjavangid välja arvata, siis ei puutu Okeaania reakodanik iial kokku ühegi Euraasia või Ida-Aasia elanikuga ja võõrkeelte valdamine on talle keelatud. Kui tal lastakse välismaalastega suhelda, võiks ta arvestada, et nad on temasarnased olendid ja et suurem osa sellest, mis talle nende kohta on räägitud, on vale. Nõnda laguneks suletud maailm, milles ta elab, ja võiks haihtuda hirm, vihkamine ja eneseuhkus, millele tema moraal tugineb. Seepärast on kõik pooled aru saanud, et Pärsia, Egiptus, Jaava ja Tseilon võivad küll lugematuid kordi käest kätte käia, aga parem on, kui tähtsamates piirkondades ületavad riigipiiri ainult mürsud.

Selle kõige taga on asjaolu, millest pole iial valjusti räägitud, aga mida on vaikides mõistetud ja vastavalt ka käitutud, ja nimelt, et elutingimused kolmes üliriigis on suurel määral samad. Okeaanias nimetatakse valitsevat filosoofiat ingsotsiks, Euraasias neoboldevismiks ja Ida-Aasias on sel hiinakeelne nimetus, mida tavaliselt tõlgitakse surmakultuseks, täpsem vaste oleks aga ehk enesehävitus. Okeaania elanik ei tohi midagi teada kahe teise filosoofia seisukohtadest, aga teda on õpetatud neid vihkama kui barbaarset vägivalda moraali ja terve mõistuse vastu. Tegelikult ei saa neid filosoofiaid kuigivõrd eristada ja neile toetuvaid sotsiaalseid süsteeme ei saa üldse eristada. Neis kõigis valitseb seesama püramidaalne struktuur, seesama pooljumalast juhi kultus, seesama majandus, mis eksisteerib lakkamatu sõjapidamise tõttu ja jaoks. Sellest järeldub, et kolm üliriiki ei saa üksteist vallutada, ja kui saakski, poleks neil sellest mingit kasu. Vastupidi, nii kaua, kui nad on vaenujalal, hoiavad nad üksteist püsti nagu kolm õlekubu. Ja nagu see tavaline on, annavad ja ühtlasi ei anna kõigi kolme suurvõimu valitsevad rühmad endale aru sellest, mida nad teevad. Nende elu on pühendatud maailma vallutamisele, aga samas teavad nad, et sõda peab kestma igavesti ega tohi lõppeda võiduga. Ja asjaolu, et vallutusohtu tegelikult ei ole, teebki võimalikuks reaalsuse eitamise, mis on ingsotsi ja temaga võistlevate mõttesüsteemide erijoon. Siinkohal tuleb korrata seda, mis on juba varem öeldud, et pidevaks muutudes on sõda põhjalikult muutnud oma iseloomu.

Endistel aegadel oli sõda juba oma mõiste poolest midagi, mis varem või hiljem lõpeb, tavaliselt vaieldamatu võidu või lüüasaamisega. Minevikus oli sõda ka üks peamisi vahendeid, millega inimühiskondi hoiti kokkupuutes materiaalse reaalsusega. Kõigil aegadel on kõik valitsejad püüdnud oma alamatele sisendada väärettekujutust maailmast, aga nad ei ole võinud endale lubada õhutada illusioone, mis võiksid nõrgendada sõjalist võimsust. Nii kaua, kui lüüasaamine tähendas iseseisvuse kaotamist või mõnda muud üldiselt soovimatuks peetud tagajärge, tuli end selle vastu tõsiselt kaitsta. Materiaalseid fakte ei saanud ignoreerida. Filosoofias, religioonis, poliitikas või eetikas võis kaks pluss kaks olla viis, aga püssi või lennuki konstrueerimisel pidi see kindlasti olema neli. Võitlusvõimetud rahvad alistati varem või hiljem ja võimuvõitlus ei sallinud illusioone. Pealegi pidi selleks, et olla võitlusvõimeline, võimalik olema minevikust õppida, mis eeldas paikapidavat ettekujutust sellest, mis minevikus oli toimunud. Ajalehed ja ajalooõpikud on sündmusi muidugi alati kujutanud ilustatult ja eelarvamuslikult, aga sellised võltsinguid, nagu neid tänapäeval

harrastatakse, ei olnud varem võimalikud. Sõda oli kindel terve mõistuse valvur. Kuna sõdu võis nii võita kui ka kaotada, polnud ükski valitsev klass täielikult vastutusest vaba.

Aga kui sõda muutub sõna tõsises mõttes lõputuks, ei ole ta enam ohtlik. Kui sõda on lõputu, siis ei ole olemas niisugust asja nagu sõjavajadus. Tehnika arenemine võib lakata ja ka kõige käegakatsutavamaid fakte võib eitada või arvestamata jätta. Nagu me nägime, jätkatakse uurimistöid, mida võiks nimetada teaduslikuks, veel üksnes sõjalistel eesmärkidel, aga need on oma olemuselt unistuslikud ja sellel, et nad ei anna tulemusi, pole mingit tähtsust. Tõhusust, isegi sõjaasjanduses, ei ole enam tarvis. Okeaanias töötab tõhusalt veel ainult Mõttepolitsei. Kuna kõik kolm üliriiki on võitmatud, on igaüks neist tegelikult omaette maailma, kus võib rahulikult harrastada igasugust mõttemoonutust. Reaalsus avaldab survet ainult igapäevaelu tarviduste kaudu: on tarvis süüa ja juua, kuskil elada ja midagi selga panna, hoiduda mürki võtmast ja ülakorruse aknast välja astumast, ja nii edasi. Elu ja surma ja füüsilise naudingu ja füüsilise valu vahel on veel vahe, aga see on ka kõik. Lõigatud ära välismaailmast ja minevikust, on Okeaania elanik nagu inimene tähtedevahelises ruumis, kes ei tea öelda, kus on "ülal" ja kus on "all". Niisuguse riigi valitsejate võim on absoluutsem, kui oli vaaraodel või Rooma keisritel. Nad peavad hoolt kandma selle eest, et liiga palju alamaid surnuks ei nälgiks, ja peavad jälgima, et sõjatehnika tase oleks niisama madal nagu nende võistlejatel; aga kui see miinimum on täidetud, võivad nad reaalsust väänata, nagu neile pähe tuleb.

Selle tõttu on sõda, kui me mõõdame varasemate sõdade mõõdupuuga, puhas pettus. See on nagu kaklus teatavate mäletsejate loomade vahel, kelle sarved kasvavad sellise nurga all, et nad on võimetud teineteisele kurja tegema. Aga kuigi ta on irreaalne, ei ole ta mõttetu. Ta neelab tarbekaupade ülejäägi ja aitab säilitada erilist vaimset õhkkonda, mida hierarhiline ühiskond vajab. Sõda, nagu me näeme, kuulub nüüd ainult sisepoliitikasse. Minevikus võitlesid kõigi maade valitsevad rühmad, kuigi nad ehk tunnistasid oma ühiseid huvisid ja piirasid selle tõttu sõja hävitavust, siiski üksteisega ja võitja röövis võidetu alati paljaks. Meie päevil ei võitle nad üldse enam üksteisega. Iga valitsev rühm peab sõda omaenda alamate vastu ja sõja eesmärgiks ei ole mingi territooriumi vallutamine või kaitsmine, vaid ühiskonna struktuuri puutumatuna hoidmine. Juba sõna "sõda" ise on selle tõttu eksitav. Võib-olla oleks õigem öelda, et muudutes lõputuks on sõda lakanud tegelikult olemast. See eriline pinge, mis alates neoliitikumist kuni kahekümnenda sajandi neljakümnendate aastateni sõjaga kaasnes, on tänaseks asendunud hoopis millegi muuga. Teeks peaaegu sama välja, kui kolm üliriiki, selle asemel et üksteisega sõdida, lepiksid kokku, et nad elavad püsivas rahus, igaüks puutumatuna omaenda piirides. Sest ka sel juhul oleks igaüks neist suletud süsteem, igaveseks vaba välise ohu kainestavast mõjust. Rahu, mis on tõesti pidev, annaks sama tulemuse mis pidev sõda. Selles seisnebki loosungi [Sõda on rahu] sisim tähendus, kuigi enamik Partei liikmeid mõistab seda palju pealiskaudsemalt.]

Winston katkestas korraks lugemise. Kusagil kaugel plahvatas üks rakettmürsk. Õnnis tunne olla üksi keelatud raamatuga, toas, kus ei ole teleekraani, ei haihtunud. Üksindus ja turvalisus olid füüsiliselt tajutavad, segunedes mingil kombel tema keha roidumuse, tooli pehmuse ja aknast tuleva õrna tuuleõhu puudutusega, mis mängles tema põsel. See raamat paelus teda või täpsemalt öeldes see andis talle kindlust. Teatavas mõttes ei öelnud see talle midagi uut, aga osalt just see kütkestaski teda. See raamat ütles, mida ta isegi oleks öelnud, kui ta oleks suutnud oma hajuvil mõtteid korrastada. See oli tema enda mõistusega sarnase, aga tohutult võimsama, süstemaatilisema ja julgema mõistuse saadus. Parimad raamatud, leidis ta, on need, mis räägivad sulle sellest, mida sa juba tead. Ta oli just pöördunud tagasi esimese peatüki juurde, kui ta kuulis trepilt Julia samme ja tõusis toolist, et talle vastu minna. Julia viskas pruuni tööriistakoti maha ja tormas tema käte vahele. Nad ei olnud teineteist juba nädal aega näinud.

"Ma sain [selle raamatu]," ütles Winston, kui nad olid teineteise embusest vabanenud.

"Ah, sa said selle? Tore," vastas Julia erilise huvita ja põlvitas peaaegu kohe priimuse kõrvale, et kohvi keeta.

Nad ei pöördunud selle teema juurde tagasi enne, kui olid pool tundi voodis veetnud. Õhtu oli küllalt jahe, nii et nad pidid teki peale võtma. Alt õuest kostis tuttavat lauluhäält ja lohisevaid samme kivisillutisel. Tugev punetavate kätega naine, keda Winston oli näinud juba oma esimesel külaskäigul, oli peaaegu et õue koostisosa. Paistis, et päevas ei ole hetkegi, millal ta ei marsiks edasi-tagasi pesupali ja nööri vahet, vaheldumisi pesupulki suus hoides ja siis jälle lõbusalt laulu kõõritades. Julia oli pööranud end külili ja paistis olevat kohe magama jäämas. Winston õngitses põrandalt raamatu ja seadis end voodipäitsisse istuma.

"Me peame seda lugema," ütles ta. "Sina ka. Kõik Vennaskonna liikmed peavad seda lugema."

"Loe sina," ütles Julia kinnisilmi. "Loe kõvasti. Nii on kõige parem. Siis sa saad mulle seletada, kui vaja."

Kellaosutid olid kuue peal, kell oli niisiis kaheksateist. Neil oli aega kolm või neli tundi. Winston pani raamatu põlvedele ja hakkas lugema.

[[I peatükk

Teadmatus on jõud]

Kogu kirjapandud ajaloo vältel, ja tõenäoliselt juba neoliitikumi lõpust peale, on maailmas elanud kolme liiki inimesi: ülemkiht, keskkiht ja alamkiht. Neil omakorda on olnud mitmeid alajaotusi, neid on õige mitut moodi nimetatud ja nende arvuline suhe - nagu ka üksteisesse suhtumine - on aegade jooksul muutunud, aga ühiskonna põhistruktuur on jäänud ikka samaks. Isegi pärast tohutuid murranguid ja näiliselt pöördumatuid muutusi on sama mall end alati uuesti maksma pannud, nii nagu güroskoop saavutab alati uuesti tasakaalu, kui kaugele teda sellest ka välja ei viida.]

"Julia, oled sa ärkvel?" küsis Winston.

"Jah, kallis, ma kuulan. Loe edasi. See on oivaline."

Winston jätkas lugemist:

[Nende kolme rühma eesmärgid on täiesti lepitamatud. Ülemkihi eesmärk on säilitada oma positsioon. Keskkihi eesmärk on ülemkihiga koht vahetada. Alamikihi eesmärk - kui tal üldse on eesmärki, sest alamkihile on püsivalt iseloomulik, et ta on tööorjusest nii muserdatud, et ta tajub ainult katkendilikult seda, mis on väljaspool tema igapäevast elu, - on kaotada kõik erinevused ja luua ühiskond, kus kõik inimesed on võrdsed. Seepärast toimub ajaloos ikka ja jälle võitlus, mis on oma põhijoontes sama. Ülemkiht võib pikka aega näiliselt kindlalt võimul püsida, aga varem või hiljem jõuab alati kätte hetk, kus ta kaotab kas usu iseendasse või oma tõhusalt valitsemise võime või need mõlemad. Ja siis võtab talt võimu üle keskkiht, kes võidab oma poole ka alamkihi, tehes näo, et ta võitleb vabaduse ja õigluse eest. Niipea aga, kui eesmärk on saavutatud, surub keskkiht alamikihi tagasi endisse orjaseisundisse ja temast endast saab uus ülemkiht. Ja varsti eraldub ühest või teisest rühmast või neist mõlemast uus keskkiht ja võitlus algab otsast peale. Neist kolmest rühmast ei saavuta ainult alamkiht iial isegi mitte ajutist edu oma eesmärkide taotlemisel. Oleks liialdus väita, et ajaloo jooksul pole materiaalses mõttes mingit progressi toimunud. Isegi praegusel allakäiguperioodil elab keskmine inimene paremini kui mõni sajand tagasi. Aga mitte mingi heaolu kasv, mitte mingi kommete peenenemine, ükski reform või revolutsioon ei ole inimestevahelist võrdsust millimeetri võrragi lähemale toonud. Alamkihi seisukohalt pole ükski muutus ajaloos tähendanud iial midagi muud kui tema valitseja nime muutust.

Üheksateistkümnenda sajandi lõpuks oli selle malli kordumine selgeks saanud paljudele uurijatele. Sellal tekkisid mõtlejate koolkonnad, mis käsitlesid ajalugu kui tsüklilist protsessi ja püüdsid näidata, et ebavõrdsus on inimelu muutumatu seadus. Sellel doktriinil oli muidugi alati olnud pooldajaid, aga viisis, kuidas seda nüüd esitati, ilmnes märkimisväärne muutus. Minevikus oli hierarhilise ühiskonnavormi vajadus olnud spetsiifiliselt ülemkihi doktriin. Seda jutlustasid kuningad ja aristokraadid ja vaimulikud ja juristid ja muud seda laadi tegelased, kes nende arvel parasiteerisid, ja seda pehmendati üldiselt lubatustega hüvitusele kujuteldavas hauataguses maailmas. Keskkiht kasutas, kuni ta võimu pärast võitles, niisuguseid märksõnu nagu "vabadus", "õiglus" ja "vendlus". Nüüd aga hakkasid inimeste vendluse mõistet ründama inimesed, kes ei olnud veel juhtpositsioonil, vaid alles lootsid peagi sinna jõuda. Minevikus oli keskkiht teinud revolutsioone võrdsuse lipu all ja oli maksma pannud värske türannia niipea, kui vana oli kukutatud. Uued keskkihirühmad kuulutasid oma türanniat tegelikult juba ette. Sotsialism, teooria, mis tekkis üheksateistkümnenda sajandi algul ja oli viimane lüli ideede ahelas, mis ulatub tagasi vanaaja orjamässudeni, oli veel sügavalt nakatatud möödunud aegade utopismist. Aga kõigis sotsialismivariantides, mis tekkisid pärast 1900. aastat, oli ikka avalikumalt loobutud seisukohast, et eesmärgiks on vabaduse ja võrdsuse kehtestamine. Uued liikumised, mis tekkisid sajandi keskel, ingsots Okeaanias, neoboldevism Euraasias ja surmakultus, nagu seda üldiselt nimetatakse, Ida-Aasias, seadsid juba teadlikult oma eesmärgiks vabaduse[puuduse] ja [eba]võrdsuse põlistamise. Need uued liikumised olid muidugi välja kasvanud vanadest ja püüdsid säilitada nende nime ja tegid silmakirjalikke kummardusi nende ideoloogiale. Aga kõigi nende eesmärk oli peatada progress ja külmutada ajalugu valitud hetkel. Tuntud pendeldus pidi veel kord toimuma, ja siis pidi sel olema lõpp. Nagu tavaliselt, pidi keskkiht ülemkihi kõrvale tõrjuma ja ise tema asemele asuma; aga seekord pidi ülemkiht, tänu teadlikule strateegiale, olema võimeline alatiseks oma kohale jääma.

Need uued doktriinid kujunesid välja osalt ka tänu ajalooteadmiste kogunemisele ja ajalootaju süvenemisele, mida enne üheksateistkümnendat sajandit veel õieti olemaski polnud. Ajaloo tsükliline liikumine oli nüüd mõistetav või vähemalt näis seda olevat; ja kui see oli mõistetav, siis oli see ka muudetav. Aga peamine, põhimõtteline põhjus oli see, et juba kahekümnenda sajandi alguses oli inimeste võrdsus saanud tehniliselt

võimalikuks. Tõsi küll, inimesed ei olnud võrdsed oma sünnipäraste eelduste poolest ja tegevusalad olid eristunud sel kombel, et see soosis ühtesid teiste arvel; aga polnud enam mingit vajadust klassivahede järele või suurte varanduslike erinevuste järele. Varasematel aegadel olid klassivahed paratamatud ja koguni soovitavad. Ebavõrdsus oli tsivilisatsiooni hind. Masinatootmise arenemisega aga muutus olukord. Kuigi inimesed pidid ikka veel tegema erinevaid töid, ei pidanud nad enam elama erineval sotsiaalsel ja majanduslikul tasemel. Sellepärast ei olnud inimeste võrdsus võimule pürgivate uute rühmade vaatekohalt enam mingi ideaal, mille poole püüda, vaid oht, mida tuli vältida. Primitiivsematel aegadel, kui õiglane ja rahulik ühiskond ei olnud veel võimalik, oli väga lihtne sellesse uskuda. Unistus maapealsest paradiisist, kus inimesed elavad vennalikult koos, ilma seaduste ja ilma kurnava tööta, oli inimeste ettekujutust kütkes hoidnud tuhandeid aastaid. Ja sel nägemusel oli teatav mõju olnud ka neile rühmadele, kes tegelikult järjekordsest ajaloomuutusest kasu said. Prantsuse, Inglise ja Ameerika revolutsiooni pärijad olid osalt veel uskunud oma tiraadidesse, mis kuulutasid inimõigusi, sõnavabadust, võrdsust seaduse ees ja nii edasi, ja olid isegi lasknud neist mõnevõrra oma käitumist mõjutada. Aga kahekümnenda sajandi neljandal aastakümnel olid juba kõik poliitilise mõtte põhivoolud autoritaarsed. Maise paradiisi ideele tõmmati kriips peale just siis, kui see muutus realiseeritavaks. Kõik uued poliitikateooriad, ükskõik kuidas nad end ka nimetasid, viisid tagasi hierarhiale ja korrale. Ja selles üldises mentaliteedi kalgistumises, mis algas umbes 1930. aastal, tulid taas kasutusele tavad ja kombed, mis olid juba ammu kõrvale jäetud, mõnel juhul sadu aastaid tagasi, - vangistamine ilma kohtuta, sõjavangide orjana kasutamine, avalikud hukkamised, piinamised ülestunnistuste saamiseks, pantvangide võtmine ja tervete rahvaste küüditamine, - ja vähe sellest, et need muutusid üldiseks, nendega leppisid ja neid koguni õigustasid inimesed, kes pidasid end valgustatuks ja edumeelseks.

Ingsots ja temaga võitlevad poliitilised teooriad kujunesid lõplikult välja alles pärast aastakümneid väldanud kodusõdade, revolutsioonide ja kontrrevolutsioonide lainet kogu maailmas. Aga mitmesugused, üldiselt totalitaarseks nimetatud süsteemid, mis olid esile kerkinud sajandi alguses, olid lasknud neid juba ette aimata, ja kaosest esilekerkiva maailma piirjooned olid juba ammu ilmsed. Ja niisama ilmne olid see, mis sorti inimesed hakkavad seda maailma juhtima. Uue aristokraatia moodustasid põhiliselt bürokraadid, teadlased, insenerid, ametiühingutegelased, avaliku arvamuse eksperdid, sotsioloogid, õpetajad, ajakirjanikud ja elukutselised poliitikud. Neid inimesi, kes pärinesid kindlapalgalisest keskklassist ja töölisklassi ülakihist, oli kujundanud ja liitnud monopolistliku tööstuse ja tsentraliseeritud hariduse kõle maailm. Kui neid võrrelda endiste aegade vastava ühiskonnakihiga, siis ei olnud nad nii ahned ja luksushimulised, janunesid aga rohkem puhast võimu ja olid eelkõige teadlikumad sellest, mida nad teevad, ja tahtekindlamad opositsiooni purustamises. See viimane erinevus oli kõige olulisem. Tänapäevastega võrreldes olid kõik mineviku türanniad loiud ja saamatud. Valitsevad rühmad olid ikka mingil määral liberaalsetest ideedest nakatatud, kaldusid jätma igale poole lahtisi otsi ja arvesse võtma ainult otseseid tegusid, tundmata huvi selle vastu, mida nende alamad mõtlevad. Isegi keskaegne katoliku kirik oli kaasaja mõõdupuu järgi tolerantne. Osalt oli põhjus kindlasti selles, et minevikus polnud ühelgi valitsusel võimalik oma kodanikke pideva järelvalve all hoida. Trükikunsti leiutamine tegi avaliku arvamuse manipuleerimise muidugi lihtsamaks ja film ja raadio arendasid seda protsessi edasi. Televisiooni areng ja tehnilised uuendused, mis võimaldasid kasutada ühte ja sama seadet nii saatja kui vastuvõtjana, tegid aga eraelule lõpu. Iga kodanikku või vähemasti iga kodanikku, kes oli küllalt tähtis, et teda silmas pidada, sai nüüd kakskümmend neli tundi ööpäevas politsei pilgu all ja ametliku propaganda kuuldavuses hoida, kusjuures kõik teised kommunikatsioonikanalid olid suletud. Esimest korda oli nüüd riigil võimalus alamatele peale suruda täielikku kuulekust, ja vähe sellest, ka täielikku arvamuste ühtsust.

Pärast viiekümnendate ja kuuekümnendate aastate revolutsioonilist perioodi toimus ühiskonnas nagu tavaliselt ümberrühmitumine ülem-, kesk- ja alamkihiks. Aga uus ülemkihirühm ei tegutsenud, erinevalt kõigist oma eelkäijaist, instinktile tuginedes, vaid teadis täpselt, mida tuleb oma asendi kindlustamiseks teha. Juba ammu oli aru saadud, et oligarhia ainus kindel alus on kollektivism. Jõukust ja privileege on kõige kergem kaitsta, kui neid omatakse ühiselt. Niinimetatud "eraomanduse likvideerimine", mis toimus sajandi keskel, tähendas tegelikult omandi kontsentreerimist märksa väiksema arvu inimeste kätte kui varem, - selle erinevusega, et uuteks omanikeks oli rühm, ja mitte suur hulk eri isikuid. Individuaalselt ei oma Partei liige midagi peale tähtsusetute isiklike asjade. Kollektiivselt omab Partei aga kõike Okeaanias, sest ta juhib kõike ja kasutab tooteid oma äranägemist mööda. Revolutsioonile järgnenud aastatel oli tal võimalik tõusta sellesse valitsevasse asendisse peaaegu vastupanuta, sest kogu seda protsessi esitati kui kollektiviseerimisakti. Oli alati endastmõistetavaks peetud, et kui kapitalistide varandus on eksproprieeritud, peab järgnema sotsialism, ja kapitalistide varandus oli kaheldamatult eksproprieeritud. Vabrikud, kaevandused, maa, majad ja transpordivahendid - kõik oli neilt ära võetud, ja kuna need ei kujutanud endast enam eraomandit, pidi järelikult tegemist olema ühiskondliku omandiga. Ingsots, mis oli välja kasvanud varasemast sotsialistlikust liikumisest ja oli omaks võtnud ka selle fraseoloogia, täitis tegelikult sotsialistliku programmi põhipunkti; tulemusega, mis oli ennakult ette nähtud ja ette kavatsetud, et majanduslik ebavõrdsus muutus sellega püsivaks.

Aga hierarhilise ühiskonna põlistamise probleemid ulatuvad palju sügavamale. Valitsev rühm võib võimu kaotada vaid neljal põhjusel. Ta kas langeb välisvaenlase käe läbi, või ta valitseb nii saamatult, et see õhutab

masse mässama, või ta laseb tekkida tugeval ja rahulolematul keskkihirühmal, või ta kaotab eneseusalduse ja valitsemistahte. Need tegurid ei mõju üksikult ja tavaliselt on kõik need neli mingil määral esindatud. Valitsev klass, kes suudab end kõigi nende vastu kaitsta, püsib igavesti võimul. Lõppkokkuvõttes on määrav valitseva klassi enda sisemine hoiak.

Alates selle sajandi keskpaigast oli esimene oht tegelikult kadunud. Kõik kolm suurvõimu, kes on maailma omavahel ära jaganud, on tegelikult vallutamatud ja võivad saada vallutatavaks vaid aeglaste demograafiliste muutuste kaudu, mida valitsus, kellel on laialdane võim, võib kergesti ära hoida. Ka teine oht on ainult teoreetiline. Massid ei hakka kunagi mässama omal algatusel ja nad ei hakka kunagi mässama ainult sellepärast, et nad on rõhutud. Tõepoolest, kui neil ei ole võrdlusvõimalusi, nad isegi ei tea, et nad on rõhutud. Mineviku sagedased majanduskriisid olid täiesti tarbetud ja neil ei lasta enam korduda, küll aga võib esineda ja esinebki teisi ja niisama suuri vapustusi, ilma et neil oleks poliitilisi tagajärgi, sest puuduvad igasugused võimalused väljendada oma rahulolematust. Mis puutub üleproduktsiooniprobleemi, mis ähvardas meie ühiskonda sellest peale, kui hakkas arenema masintootmine, siis see on lahendatud tänu alalisele sõjapidamisele (vt. III ptk.), mis on kasulik ka ühiskonna moraali vajalikul kõrgusel hoidmiseks. Niisiis on meie praeguste valitsejate seisukohalt tõeliseks ohuks ainult uue, võimekate, alarakendatud ja võimuahnete inimeste rühma tekkimine ja liberalismi ning skeptitsismi levik nende enda ridades. Probleem, kui nii võib öelda, on kasvatuslik. Probleem on selles, et pidevalt vormida nii juhtiva rühma kui ka sellele otseselt alluva, suurema, täidesaatva rühma teadvust. Masside teadvust tuleb mõjutada ainult negatiivselt.

Eeltoodu põhjal võib ette kujutada - kui seda juba ei tunta - Okeaania ühiskonna üldstruktuuri. Püramiidi tipus on Suur Vend. Suur Vend on eksimatu ja kõikvõimas. Tema juhtimisest ja innustusest tulenevad kõik edusammud, kõik saavutused, kõik võidud, kõik leiutised, kõik teadmised, kogu tarkus, kogu õnn ja kõik, mis on väärtuslik. Keegi ei ole Suurt Venda iial näinud. Ta on nägu plangul, hääl teleekraanis. Võib olla üsna kindel, et ta ei sure iial, ja juba praegu puudub selgus selles, millal ta on sündinud. Suur Vend on väliskuju, milles Partei tahab end maailmale näidata. Tema funktsioon on koondada ühte punkti armastust, hirmu ja aukartust, - tundeid, mida on kergem seostada üksikisiku kui organisatsiooniga. Suurest Vennast allpool on sisepartei, mille liikmeskond on piiratud kuue miljoniga ehk vähem kui kahe protsendiga Okeaania elanikkonnast. Siseparteist allpool on välispartei, ja kui seisparteid võib pidada riigi ajuks, siis välisparteid võib võrrelda tema kätega. Sellest allpool on tumm mass, keda me tavaliselt nimetame "proledeks" ja keda on ligi 85 protsenti elanikkonnast. Meie eespoolse jaotuse järgi on proled alamkiht, sest ekvatoriaalmaade orirahvad, kes käivad pidevalt ühe vallutaja käest teise vallutaja kätte, ei ole struktuuri alaline või vältimatu osa.

Põhimõtteliselt ei ole neisse kolme rühma kuulumine pärilik. Teoorias ei sünni sisepartei liikme laps siseparteisse. Vastu võetakse emba-kumba parteiharru eksamiga, mis sooritatakse kuueteistkümneaastaselt. Samuti ei esine mingit rassilist diskrimineerimist või provintsidevahelist ebavõrdsust. Partei ladvikust võib leida nii juute, neegreid kui ka Lõuna-Ameerika puhastverd indiaanlasi ja iga piirkonna valitsusaparaat koosneb kohalikest ametnikest. Pole ühtki Okeaania osa, kus elanikud tunneksid, et nad on koloniaalrahvas, keda valitsetakse kaugest pealinnast. Okeaanial ei ole pealinna ja tema nominaalne riigipea on isik, kelle asukohta ei tea keegi. Välja arvatud see, et inglise keel on tema peamine [lingua franca] ja uuskeel on tema ametlik keel, ei ole ta mingil moel tsentraliseeritud. Tema valitsejaid ei hoia koos mitte veresidemed, vaid ustavus ühisele õpetusele. Tõsi küll, meie ühiskond on kihistunud, ja väga jäigalt kihistunud, kusjuures aluseks näib esimesel pilgul olevat pärilikkus. Eri rühmade vahel on palju vähem edasi-tagasi liikumist kui kapitalismi või isegi industrialiseerimiseelsel ajastul. Partei kahe haru vahel ju toimub teatav vahetus, aga ainult sedavõrd, kui see tagab, et siseparteist praagitakse nõrgemad välja ja välispartei auahnemad liikmed tehakse kahjutuks, lastes neil tõusta. Proletaarlastel ei lasta tegelikult parteisse astuda. Kõige andekamad neist, kellest võiks kujuneda rahulolematuse tuumik, paneb Mõttepolitsei lihtsalt märgile ja kõrvaldab. Aga see asjade seis ei ole tingimata püsiv ega ole sel ka põhimõttelist tähtsust. Partei ei ole klass vanas mõttes. Ta ei püüa võimu kui niisugust oma lastele pärandada, ja kui ei ole muud moodust hoida võimekamaid mehi tipus, on ta täiesti valmis värbama hoopis uut põlvkonda proletariaadi ridadest. Kriitilistel aastatel aitas tõsiasi, et Partei ei ole pärilik institutsioon, suurel määral opositsiooni neutraliseerida. Vana tüüpi sotsialist, keda oli õpetatud võitlema nn. klassiprivileegide vastu, oli veendunud, et see, mis pole pärilik, ei saa olla püsiv. Ta ei taibanud, et oligarhia jätkuvus ei pea olema füüsiline, ega jäänud mõtisklema selle üle, et päriliku aristokraatia võim on alati olnud lühiajaline, samal ajal kui adoptiivsed organisatsioonid nagu katoliku kirik on kestnud vahel sadu ja tuhandeid aastaid. Oligarhilise valitsemisvormi olemus ei ole mitte pärandatavus, vaid teatava surnult elavale pealepandud maailmavaate ja eluviisi püsivus. Valitsev rühm jääb valitsevaks rühmaks seni, kuni ta võib ise endale järglasi määrata. Parteid ei huvita mitte oma vere põlistamine, vaid iseenda põlistamine. Pole tähtis, [kes] võimu enda käes hoiab, eeldusel, et hierarhiline struktuur püsib muutumatuna.

Kõik tõekspidamised, kombed, maitsed, tunded ja hoiakud, mis meie aega iseloomustavad, on tegelikult määratud ülal hoidma Partei salapärasust ja takistama tajumast kaasaegse ühiskonna tõelist olemust. Füüsiline vastuhakk või kõige väiksemgi samm vastuhaku suunas ei ole praegu enam võimalik. Proletaarlastelt pole midagi karta. Omaette jäetuna jätkavad nad põlvest põlve ja sajandist sajandisse

töötamist, sigimist ja suremist, mitte ainult ühegi ajeta vastu hakata, vaid ka suutmata taibata, et maailma võib olla ka teistsugune, kui ta on. Ohtlikuks võiksid nad muutuda vaid juhul, kui tööstusliku tehnika areng nõuaks neile suurema hariduse andmist; kuna aga sõjaline ja majanduslik konkurents ei ole enam tähtis, on üldine haridustase hoopis lagunemas. On täiesti ükskõik, missugused on masside arvamused või kas neil neid üldse on. Neile võib lubada mõttevabadust, sest nad on mõtlemisvõimetud. Seevastu Partei liikme puhul ei sallita vähimatki eriarvamust kõige tähtsusetumaski küsimuses.

Partei liige elab sünnist surmani Mõttepolitsei silma all. Isegi kui ta on üksi, ei saa ta iial kindel olla, et ta on üksi. Teda võib iga hetk ette hoiatamata kontrollida, magab ta või on ärkvel, töötab või puhkab, on vannis või voodis, ja kontrollida nii, et ta ei teagi, et teda kontrollitakse. Ükski tema liigutus ei ole tähtsusetu. Tema sõprused, tema meelelahutused, tema käitumine naise ja lastega, tema näoilme, kui ta on üksi, sõnad, mida ta unes pomiseb, isegi tema iseloomulikud liigutused, - midagi ei jäeta kahe silma vahele. Rääkimata tõelistest libastumistest, pannakse kindlalt märgile kõik veidrused, olgu kui tahes väikesed, kõik muutused harjumustes, igasugune närviline maneerlikkus, mis võib olla siseheitluse sümptoom. Tal ei ole üheski suunas valikuvabadust. Teisest küljest ei piira tema tegusid ükski seadus või selgelt sõnastatud käitumiskoodeks. Okeaanias ei ole seadusi. Mõtted ja teod, mis, kui nad on märgile pandud, tähendavad kindlat surma, ei ole vormiliselt keelatud, ja lõputud puhastused, arreteerimised, piinamised, vangistamised ja hukkumised pole mõeldud mitte tõeliselt toimepandud kuritegude karistamiseks, vaid nende inimeste kõrvaldamiseks, kes võiksid ehk kunagi tulevikus mingi kuriteo toime panna. Partei liikmelt ei nõuta mitte ainult õigeid arvamusi, vaid ka õiget vaistu. Paljusid uskumusi ja hoiakuid, mida temalt nõutakse, ei ole kunagi selgelt määratletud ja neid ei saagi määratleda, paljastamata ingsotsi loomuomaseid vastuolusid. Kui ta on õigeusklik (uuskeeles [heaoimur]), teab ta igas olukorras, järele mõtlemata, mida on õige uskuda või soovitav tunda. Igal juhul on juba lapsepõlves läbitehtud põhjalik vaimne treening, mille võtmesõnadeks on uuskeelsed mõisted [roimstopp, mustvalge] ja [kaksisoim], võtnud talt tahte ja võime asjade üle sügavamalt järele mõelda.

Partei liikmel ei tohi olla isiklikke tundeid ega meeleolulangusi. Temalt oodatakse, et ta oleks pidevas välisvaenlaste ja riigireeturite vihkamises, võidujoovastuses ja enesealanduses Partei vägevuse ja tarkuse ees. Tema armetust ja viletsast elust tingitud rahulolematus juhitakse sihikindlalt kõrvale ja hajutatakse niisuguste võtetega nagu kaks vihkamise minutit, ja mõtlemine, mis võiks viia skeptilise või mässulise hoiakuni, on juba ette tapetud. Selle distsipliini kõige esimest ja kõige lihtsamat astet, mida saab õpetada isegi väikestele lastele, nimetatakse uuskeeles [roimstopp]. [Roimstopp] tähendab võimet otsekui vaistlikult peatuda iga ohtliku mõiste künnisel. See sisaldab ka oskust jätta tähele panemata analoogiaid, lasta kõrvust mööda loogikavigu ja mõista valesti kõige lihtsamaid argumente, kui need on ingsotsile vaenulikud, ja tunda igavust või vastumeelsust, niipea kui mõni mõttekäik võiks viia ketserlikku suunda. [Roimstopp] on lühidalt öeldes kaitsev lollus. Aga ainuüksi lollusest ei piisa. Vastupidi, tõeline õigeusklikkus eeldab niisama täiuslikku kontrolli oma vaimsete protsesside üle, nagu on akrobaadil oma keha üle. Okeaania ühiskond püsib lõppkokkuvõttes usul, et Suur Vend on kõikvõimas ja et Partei on eksimatu. Aga kuna Suur Vend ei ole tegelikult kõikvõimas ja Partei ei ole eksimatu, siis nõuab see väsimatult ja lakkamatut paindlikkust faktide tõlgendamisel. Võtmesõnaks on siinkohal [mustvalge]. Nagu uuskeele sõnadel enamasti, on ka sellel sõnal kaks vastandlikku tähendust. Oponendi kohta tarvitatuna tähendab see häbitut kommet musta valgeks kuulutada, ignoreerides ilmselgeid fakte. Parteilase kohta tarvitatuna tähendab see lojaalset valmisolekut musta valgeks tunnistada, kui parteidistsipliin seda nõuab. Aga see tähendab ka võimet [uskuda], et must on valge, ja enamgi veel, [teada], et must on valge, ning unustada, et kunagi on vastupidist usutud. See nõuab pidevat mineviku ümbertegemist, mida võimaldab mõtlemissüsteem, mis hõlmab tegelikult kõik ülejäänud ja mida tuntakse uuskeeles [kaksisoima] nime all.

Mineviku ümbertegemist on vaja kahel põhjusel, millest üks on vähem tähtis ja nii-öelda ärahoidev. Vähem tähtis põhjus on see, et osalt on Partei liige nagu proletaarlanegi oma elutingimustega rahul selle tõttu, et tal ei ole võrdlusvõimalust. Teda tuleb ära lõigata minevikust, nagu teda tuleb ära lõigata ka välisriikidest, sest ta peab uskuma, et ta elab paremini kui tema esivanemad ja et materiaalse heaolu keskmine tase aina tõuseb. Aga märksa olulisem põhjus minevikku kohandada on vajadus kaitsta Partei eksimatust. Tähtis ei ole ainult see, et kõnesid, statistikat ja igasuguseid allikaid tuleb pidevalt ajakohastada näitamaks, et Partei prognoosid on alati õiged olnud. Tähtis on ka see, et iial ei tohi möönda ühtki muutust doktriinis või poliitilises kursis. Sest oma arvamuse või isegi poliitika muutmine oleks oma nõrkuse tunnistamine. Kui näiteks Euraasia või Ida-Aasia (ükskõik kumb) on praegu vaenlane, siis peab ta olema alati vaenlane olnud. Ja kui faktid räägivad midagi muud, siis tuleb fakte muuta. Nii kirjutatakse ajalugu pidevalt ümber. Ja seda igapäevast minevikku võltsimist, mida teostab Tõeministeerium, on riigikorra stabiilsuseks niisama vaja nagu represseerimist ja nuhkimist, mida teostab Armastusministeerium.

Mineviku muutuvus on üks ingsotsi põhitõekspidamisi. Minevikusündmusi, nagu väidetakse, pole objektiivselt olemas, nad elavad vaid kirjalikes allikates ja inimeste mälus. Minevik on see, mille suhtes allikad ja mälu on

ühel nõul. Ja kuna Parteil on täielik kontroll kõigi allikate üle ja niisama täielik kontroll oma liikmete teadvuse üle, siis järeldub sellest, et minevik on see, milleks Partei teda suvatseb teha. Ja sellest järeldub ka, et kuigi minevikku saab muuta, ei ole seda iial ühelgi konkreetsel juhul muudetud. Sest kui ta on uuesti loodud sel kujul, nagu momendil on vaja, siis see uus versioon [ongi] minevik, ja mingit teist minevikku pole iial saanud olla. See kehtib ka siis, kui ühte ja sama sündmust tuleb aasta jooksul mitu korda tundmatuseni muuta, mida juhtub küllalt tihti. Partei valduses on kogu aeg absoluutne tõde, ja selge on, et see, mis on absoluutne, ei saa kunagi olla olnud erinev sellest, mis ta on praegu. Nagu näha, sõltub kontroll mineviku üle eelkõige mälu treenitusest. Kirjalike allikate vastavusse viimine momendil kehtiva õigeusklikkusega on puhtmehhaaniline toiming. Aga vaja on ka [mäletada], et sündmused toimusid soovitud viisil. Ja kui on vaja mälu ümber seada või kirjalikke allikaid võltsida, siis on vaja ka [unustada], et nii on tehtud. Seda trikki aga saab õppida nagu iga teistki ajude gümnastikat. Ja seda [on] õppinud enamik Partei liikmeid, ja kindlasti kõik need, kes on niisama intelligentsed kui õigeusklikud. Vanakeeles nimetatakse seda üpris avameelselt "reaalusekontrolliks". Uuskeeles nimetatakse seda [kaksisoimaks], kuigi [kaksisoim] sisaldab ka veel palju muud.

[Kaksisoim] tähendab võimet hoida oma teadvuses korraga kaht vastandlikku tõekspidamist ja need mõlemad omaks võtta. Tark Partei liige teab, mis suunas tal tuleb oma mälu muuta; ta teab järelikult ka, et ta teeb reaalsusega trikke; aga [kaksisoima] abil ta veenab ennast, et reaalsus ei kannata selle all. See protsess peab olema teadlik, muidu ta ei toimu küllalt täpselt, aga ta peab olema ka ebateadlik, muidu ta toob kaasa võltsuse- ja selle tõttu süütunde. [Kaksisoim] on ingsotsi tuum, sest Partei põhitegevuseks on kasutada teaduslikku pettust, säilitades samal ajal täielikku aususega kaasneva eesmärgikindluse. Sihilikud valed, millesse ise täielikult usutakse, kõigi ebamugavaks muutunud faktide unustamine, ja siis, kui neid jälle tarvis läheb, meeldetuletamine just nii kauaks kui vaja, objektiivse reaalsuse olemasolu eitamine ja selle eitatud reaalsuse arvessevõtmine, - seda kõike on tingimata vaja. Isegi selle sõna [kaksisoim] kasutamisel tuleb rakendada [kaksisoima]. Sest seda sõna kasutades võetakse omaks, et moonutatakse reaalsust; uue [kaksisoima] abil kustutatakse see teadmine: ja nii lõpmatuseni, ikka vale ühe sammu võrra tõest eespool. Lõppkokkuvõttes on Partei just tänu [kaksisoimale] olnud võimeline - ja võib, nagu me teame, veel tuhandeid aastaid võimeline olla - peatama ajaloo käiku.

Kõik minevikuoligarhiad minetasid oma võimu kas selle tõttu, et nad luustusid, või selle tõttu, et nad pehmusid. Nad kas jäid rumalaks ja ülbeks, suutmata kohaneda muutuvate tingimustega, ja kukutati; või nad jäid liberaalseks ja araks, tegid järeleandmisi, kus oleks tulnud kasutada jõudu, ja kukutati samuti. Nad langesid, võib öelda, kas oma iseteadvuse või iseteadvuse puudumise tõttu. Partei saavutuseks ongi see, et ta on loonud mõttesüsteemi, kus need mõlemad seisundid võivad samaaegselt olemas olla. Ja Partei ülemvõim ei saakski ühelgi teisel intellektuaalsel alusel püsima jääda. Kui tahetakse valitseda ja jäädagi valitsema, tuleb olla võimeline reaalsustaju nihestama. Sest võimul püsimise saladuseks on oskus ühendada usku oma eksimatusse võimega õppida mineviku vigadest.

Ei tarvitse vist lisada, et osavaimad [kaksisoima] praktiseerijad on need, kes [kaksisoima] leiutasid ja teavad, et see on tohutu vaimse petmise süsteem. Meie ühiskonnas on need, kes kõige paremini teavad, mis toimub, ühtlasi need, kes on kõige kaugemal maailma nägemisest sellisena, nagu ta on. Üldiselt, mida rohkem mõistust, seda rohkem pettekujutlusi; mida intelligentsem, seda neurasteenilisem. Seda näitab tõsiasi, et sõjahüsteeria intensiivsus kasvab, kui ühiskonna redelil kõrgemale tõusta. Peaaegu kõige mõistlikumalt suhtuvad sõjasse vaidlusaluste piirkondade alistatud rahvad. Nende jaoks on sõda lihtsalt üks pidev loodusõnnetus, mis pühib neist ikka ja jälle üle nagu tõusulaine. Neil on täiesti ükskõik, kumb pool võidab. Nad teavad, et võimuvahetus tähendab tegelikult ainult seda, et edaspidi nad teevad sedasama tööd mis ennegi uute isandate heaks, kes kohtlevad neid samamoodi, nagu kohtlesid vanad. Veidi paremates tingimustes elavad töölised, nn. "proled", pööravad sõjapidamisele tähelepanu ainult ajuti. Vajaduse korral saab neis hirmu- ja vihkamishoogusid üles piitsutada, aga omapead jäetuna võivad nad pikaks ajaks üldse unustada, et sõda on käimas. Tõelist sõjaindu võib leida vaid Partei ridadest, eelkõige siseparteist. Kõige kindlamalt usuvad maailma vallutamisse need, kes teavad, et see on võimatu. See omapärane vastandite ühitamine - teadmine teadmatusega, küünilisus fanatismiga - on üks Okeaania ühiskonna peamisi tunnusjooni. Ametlik ideoloogia kubiseb vasturääkivustest, isegi seal, kus nende järele ei ole mingit praktilist vajadust. Nii näiteks on Partei kõrvale heitnud ja halvustab kõiki põhimõtteid, millel sotsialistlik liikumine algselt põhines, ja teeb seda sotsialismi kaitsmise nimel. Ta jutlustab niisugust põlgust töölisklassi vastu, nagu seda pole nähtud sajandite jooksul, ja paneb oma liikmed kandma vormirõivast, mis oli kunagi tüüpiline füüsilise töö tegijatele ja mis seepärast üle võetigi. Ta õõnestab süstemaatiliselt perekonna ühtekuuluvust, ja nimetab oma juhti nimega, mis apelleerib otseselt perekondliku lojaalsuse tundele. Isegi meid valitseva nelja ministeeriumi nimetused demonstreerivad jultumust, millega mõisteid sihikindlalt pahupidi pööratakse. Rahuministeerium tegeleb sõjaga, Tõeministeerium valega, Armastusministeerium piinamisega ja Küllusministeerium näljutamisega. Need vasturääkivused ei ole juhuslikud ja ei tulene ka lihtsalt silmakirjalikkusest: need on sihikindlad [kaksisoima] harjutused. Sest võimu saab piiramatult säilitada ainult vastuolusid lepitades. Mingil muul viisil pole võimalik igipõlist tsüklit murda. Kui tahetakse inimeste võrdsust lõplikult kõrvale heita, kui tahetakse, et ülemkiht, nagu me seda nimetasime, jääks alatiseks võimule, siis peab valitsevaks vaimseks seisundiks olema kontrollitav nõdrameelsus.

Aga on veel üks küsimus, mida me oleme siiani vältinud. See on: [miks] peab inimeste võrdsuse idee kõrvale heitma? Eeldades, et me oleme selle protsessi mehaanikat õigesti kirjeldanud: mis on selle tohutu, hoolega planeeritud katse tõukejõud ajalugu teataval kindlal momendil kinni külmutada?

Siinkohal me jõuame keskse saladuseni. Nagu me nägime, põhineb Partei ja eriti sisepartei müstilisus [kaksisoimal]. Aga sellest sügavamal peitub algne tõukejõud, igipüsiv instinkt, mis viis esmalt võimu haaramiseni ja tõi seejärel kaasa [kaksisoima]. Mõttepolitsei, pideva sõjapidamise ja kõik muud vajalikud päraldised. See tõukejõud on...]

Winstoni teadvusse jõudis vaikus, nagu jõuab teadvusse mingi uus heli. Talle tundus, et Julia on juba tükk aga väga vagusi olnud. Tüdruk lamas külili, ülakeha paljas, käsi põse all, tume juuksesalk silmile langenud. Ta rind kerkis ja vajus rahulikult ja korrapäraselt.

"Julia!"

Ei mingit vastust.

"Julia, oled sa ärkvel?"

Ei mingit vastust. Julia magas. Winston sulges raamatu, pani selle ettevaatlikult põrandale, heitis pikali ja tõmbas endale ja Juliale teki peale.

Ma ei ole ikka veel teada saanud põhisaladust, mõtles ta. Ta sai aru, [kuidas], aga ta ei saanud aru, [miks]. Esimene peatükk, nagu kolmaski peatükk, ei olnud talle öelnud tegelikult midagi uut, see oli ainult süstematiseerinud teadmisi, mis tal juba enne olid. Aga pärast selle lugemist teadis ta kindlamalt kui enne, et ta ei ole hull. Vähemuses olemine, isegi üksi olemine ei tee sinust veel hullu. On olemas tõde ja on olemas vale, ja kui sa hoiad kinni tõest kas või tervet maailma trotsides, siis sa ei ole hull. Loojuva päikese kollane kiir tungis läbi akna ja langes padjale. Ta sulges silmad. Päikesepaiste näol ja tüdruku sile keha, mis puutus vastu tema keha, andsid talle hea, uinutava, kindla tunde. Ta oli ohutus paigas, kõik oli hästi. Ta uinus, sosistades: "Terve mõistus ei ole statistiline suurus," tundes, et neis sõnades peitub sügavamõtteline elutarkus.

*

Kui ta ärkas, oli tal tunne, et ta on maganud väga kaua, aga pilk vanamoelisele kellale ütles talle, et kell on alles kakskümmend kolmkümmend. Ta jäi veel natukeseks ajaks tukastama; siis hakkas alt hoovist kostma tuttavat lauluhäält:

["Oli petlik see õnneootus,

mis möödus kui suveöö.

Kuid see pilk ja see hetk ja see ulm, mis jäi,

see on röövind mu südame!"]

See totter laul näis olevat ikka veel populaarne. Seda võis igal pool kuulda. See oli välja tõrjunud "Vihkamise laulu". Julia ärkas selle hääle peale üles, ringutas magusasti ja tõusis voodist üles.

"Mul on kõht tühi," ütles ta. "Teeme veel ühe kohvi. Pagan! Tuli on ära kustunud ja vesi on täitsa külm." Ta raputas priimust. "Ja petrooleum on otsas."

"Ma usun, et Charringtoni-vanalt saab laenata."

"Imelik, ma olin kindel, et see on täis. Peab riidesse panema," lisas ta. "Oleks nagu külmemaks läinud."

Ka Winston tõusis ja pani ennast riidesse. Väsimatu hääl laulis:

["On öeldud: ununeb halb,

on öeldud, et leppida võid,

kuid su naeratus külm ja pisar julm

mul raskeid haavu lõid!"]

Winston läks tunkede rihma pingule tõmmates akna juurde. Päike oli majade taha kadunud; see ei paistnud enam hoovi. Munakivid olid märjad, nagu oleks neid äsja pestud, ja tal oli tunne, nagu oleks ka taevast pestud, nii värske ja hele oli sina korstnate vahel. Naine marssis väsimatult edasi-tagasi, korkides ennast kinni ja lahti, lauldes ja vait jäädes, ja riputades üha uusi, uusi ja uusi mähkmeid nöörile kuivama. Winston arutas endamisi, kas ta teenib selle tööga endale leiba või on lihtsalt kahe-kolmekümne lapselapse ori. Julia oli tulnud tema kõrvale; kerge imetlusega silmitsesid nad tursket kuju all hoovis. Kui Winston vaatas naist selle iseloomulikus poosis - jämedad käsivarred pesunööri poole küünitatud ja võimas märatagumik upakil - , märkas ta esmakordselt, et see naine oli ilus. Talle polnud varem pähegi tulnud, et viiekümneaastast naist, kelle keha on laste sünnitamisest koletult paisunud ja tööst kõvaks ja karedaks muutunud, nii et see on nagu kuivanud kaalikas, võiks üldse ilusaks pidada. Aga seda ta oli, ja lõppude lõpuks, miks ka mitte, leidis Winston. Tugev rohmakas keha nagu graniidirahn ja parkunud punane nahk olid noore neiu kehaga samasuguses suhtes nagu kibuvitsamari roosiõiega. Aga miks peaks vilja õiest halvemaks pidama?

"Ta on ilus," sosistas Winston.

"Tema puusaümbermõõt on vähemalt meeter," ütles Julia.

"Tema ilu ongi selline," ütles Winston.

Ta hoidis kätt ümber Julia nõtke piha. Julia jalg puusast põlveni toetus kergelt vastu tema jalga. Nende kehast ei pidanud iial last sündima. See oli asi, mida nad ei saanud endale iial lubada. Nad võisid oma saladusi edasi anda ainult suust suhu, ajust ajju. Sellel naisel seal all hoovis ei olnud aju, tal olid ainult tugevad käsivarred, soe süda ja viljakas üsk. Winston mõtles, et ei tea, kui palju lapsi ta on sünnitanud. Oma viisteist tükki kindlasti. See naine puhkes üürikeseks õitsele, võib-olla aastaks, metsiku iluga, ja hakkas siis äkitselt paisuma nagu küpsev vili ja muutus kõvaks ja punaseks ja karedaks, ja sellest peale oli tema elu üksainus pesupesemine, küürimine, nõelumine, keetmine, küpsetamine, pühkimine, nühkimine, küürimine, algul laste, siis lastelaste heaks, üle kolmekümne aasta, vahet pidamata. Ja pärast kõike seda ta veel laulis. See müstiline austus, mida Winston tundis tema vastu, seostus kuidagi kahvatu, pilvitu taevaga, mis ulatus korstnate taga lõputusse kaugusse. Imelik oli mõelda, et see taevas on kõigi jaoks üks ja sama nii Euraasias, Ida-Aasias kui siin. Ja ka inimesed selle taeva all on täiesti ühesugused, - igal pool, üle kogu maailma, sajad tuhanded miljonid inimesed on just samasugused, inimesed, kes ei tea üksteise olemasolust, keda lahutavad vihkamise ja valede müürid ja kes on siiski peaaegu täpselt ühesugused, - inimesed, kes ei ole iial õppinud mõtlema, aga kelle südames, üsas ja lihastes peitub jõud, mis muudab kord maailma teiseks. Kui üldse veel millelegi loota oli, siis ainul proledele! [Seda raamatu] lõpuni lugemata teadis Winston, et see peab olema Goldsteini lõppjäreldus. Tulevik kuulub proledele. Aga kas ta võib kindel olla, et kui nende aeg kätte jõuab, et siis see maailm, mille nad üles ehitavad, pole talle, Winston Smithile, niisama võõras nagu Partei maailm? Jah võib, sest see on lõppude lõpuks terve mõistuse maailm. Seal, kus on võrdsus, võib valitseda terve mõistus. Varem või hiljem see juhtub, jõud muutub teadvuseks. Proled on surematud, selles ei jäänud kahtlust, kui sa vaatasid seda vägevat kuju all hoovis. Lõpuks jõuab kätte nende ärkamine. Ja kuni see juhtub, mingu sinna veel tuhat aastat, püsivad nad kõigest hoolimata elus, nagu linnud, andes kehalt kehale edasi elujõudu, mida Parteil ei ole ja mida ta ei suuda tappa.

"Kas sa mäletad," küsis Winston, "seda rästast, kes meile laulis, sel esimesel päeval, seal metsaserval?"

"Ta ei laulnud meile," vastas Julia. "Ta laulis oma lõbuks. Või isegi mitte seda. Ta laulis lihtsalt niisama."

Linnud laulsid, proled laulsid, Partei ei laulnud. Kogu laias maailmas, Londonis ja New Yorgis, Aafrikas ja Brasiilias ja salapärastes keelatud maades piiri taga, Pariisi ja Berliini tänavail, Venemaa ääretuisse steppidesse pillatud külades, Hiina ja Jaapani turgudel - igal pool seisis seesama tugev, võitmatu kuju, tööst ja lastekandmisest moonutatud, sünnist surmani tööd rügav ja siiski laulev. Neist võimsaist niuetest peab kord sündima teadlike inimeste tõug. Sina oled surnud; tulevik on nende päralt. Aga sa võid sellest tulevikust osa saada, kui sa hoiad oma vaimu elava, nagu nemad hoiavad elava oma keha, ja annad edasi salajase õpetuse, et kaks pluss kaks on neli.

"Me oleme surnud," ütles Winston.

"Me oleme surnud," kordas Julia kohusetundlikult nagu kaja.

"Te olete surnud," kõlas metalne hääl nende taga.

Nad põrkusid teineteisest eemale. Winstoni sisikond oli nagu jääks muutunud. Ta nägi Julia suuri silmavalgeid. Julia nägu oli tõmbunud piimjalt kollaseks. Ruujilaigud, mis olid ikka veel mõlemal põsenukil, tõusid nii teravalt esile, nagu ei puutukski nad kokku nahaga nende all.

"Te olete surnud," kordas metalne hääl.

"See tuleb pildi tagant," sosistas Julia.

"See tuleb pildi tagant," ütles hääl. "Jääge sinna, kus te olete. Ärge tehke ühtegi liigutust, enne kui teid kästakse."

Nüüd see algas, nüüd see lõpuks algas! Nad ei saanud teha muud kui seista ja vaadata teineteisele ainiti silma. Neil ei tulnud mõttessegi majast välja tormata ja põgeneda, enne kui on hilja. Mõeldamatu oli jätta kuuletumata seinast kostvale metalsele häälele. Nad kuulsid lõksatust, nagu oleks mingi riiv eest ära tõmmatud, ja puruneva klaasi klirinat. Pilt oli põrandale kukkunud, jättes nähtavale teleekraani.

"Nüüd nad näevad meid," ütles Julia.

"Nüüd me näeme teid," kordas hääl. "Jääge seisma keset tuba. Selg vastamisi. Käed kukla taga. Ärge puudutage teineteist."

Nad ei puudutanud teineteist, aga Winstonile näis, et ta tunneb, kuidas Julia keha väriseb. Või oli see ainult tema enda värisemine. Ta suutis vaid hammaste plagisemist tagasi hoida, aga põlved ei kuulanud sõna. Alt kostis saabast trampimist, maja seest ja väljast. Hoov näis mehi täis olevat. Midagi lohistati mööda kive. Naise laul oli katkenud poolelt sõnalt. Kostis pikk veerev kolin, nagu oleks pesupali üle õue veerenud, ja seejärel vihane sõnavaling, mis lõppes valukarjatusega.

"Maja on ümber piiratud," ütles Winston.

"Maja on ümber piiratud," ütles hääl.

Winston kuulis, kuidas Julia surus hambad risti. "Me peame nüüd jumalaga jätma," ütles Julia.

"Te peate nüüd jumalaga jätma," ütles hääl. Ja siis sekkus üks teine, hoopis erinev hääl, tasane intelligentne hääl, mis tundus Winstonile tuttav olevat: "Muide, kui me kord juba niikaugel oleme: "Siin voodi pehme, kus uni on hea. Siin kirves terav, mis raiub su pea.""

Miski kukkus klirinal Winstoni selja taha voodile. Redeliots oli läbi akna torgatud ja see oli raami purustanud. Keegi ronis aknast sisse. Trepilt kostis raskeid samme. Tuba oli täis turskeid mehi, jalas rautatud saapad ja käes kumminui.

Winston ei värisenud enam. Ta ei pilgutanud isegi silmi. Peaasi oli olla vagusi, olla vagusi ja mitte anda neile ettekäänet sind lüüa! Sileda, elukutselise poksija lõuaga mees, kus suu oli ainult üks pilu, jäi tema vastu seisma, kiigutas mõtlikult kumminuia põidla ja nimetissõrme vahel. Winston kohtas tema pilku. Alastioleku tunne, käed kukla taga ja nägu ning keha üleni nähtaval, oli peaaegu talumatu. Mees pistis välja valge keeleotsa, nilpsas seda kohta, kus oleksid pidanud olema huuled, ja eemaldus siis aeglaselt. Jälle kostis klirinat. Keegi oli võtnud laualt kirjapressi ja visanud selle vastu kaminakive puruks.

Mööda põrandat veeres korallitükike, tilluke roosa mügar nagu tordikreemist roos. Kui väike, mõtles Winston, kui väike see tegelikult on! Selja tagant kostis kõõksatus ja mütsatus ja ta sai metsiku hoobi vastu pahkluud, mis oleks teda äärepealt tasakaalust välja viinud. Üks meestest oli Juliale rusikaga solaari virutanud, nii et tüdruk vajus kokku nagu liigendnuga. Ta viskles põrandal, ahmides õhku. Winston ei söandanud millimeetri võrragi pead pöörata, aga ta nägi silmanurgast Julia kahkjat, õhku ahmivat nägu. Hoolimata hirmust paistis, nagu oleks ta võinud tunda valu omaenda kehas, tapvat valu, mis ei olnud aga nii pakiline kui Julia heitlus lämbumisega. Ta teadis, mida see tähendab: kohutav, ahistav valu, mis ei lakka, aga millele ei jõua õieti mõeldagi, sest kõigepealt on tarvis tagasi saada hingamisvõime. Siis haarasid kaks meest Julial õlgadest ja põlvedest ja tassisid ta minema nagu koti. Winston nägi korraks ta alaspidi rippuvat pead, kollast ja väändunud nägu; ta silmad olid suletud ja ruujilaigud olid ikka veel põskedel; ja see oli viimane, mis ta temast nägi.

Winston seisis surmvaikselt. Teda polnud veel keegi löönud. Peas vilksatasid mõtted, mis tulid iseenesest, aga olid täiesti üksluised. Ta arutas endamisi, kas nad mr. Charringtoni on juba kinni võtnud ja mis nad selle naisega seal hoovis tegid. Ta märkas, et tal on kange tahtmine kusta, ja see pani teda natuke imestama, sest ta oli paari tunni eest seda alles teinud. Ta märkas, et kell kaminasimsil näitab üheksa, see tähendab kakskümmend üks. Aga väljas oli kuidagi liiga valge. Kas ei peaks augustis sel kellaajal juba hämaraks minema? Ta arutas endamisi, et äkki olid nad Juliaga ajaarvestuses segi läinud, olid öö otsa maganud ja ärgates arvanud, et kell on kakskümmend kolmkümmend, kui tegelikult oli pool üheksa hommikul. Aga ta ei järginud seda mõtet pikemalt. See ei olnud huvitav.

Vahekäigust kostsid teistsugused, kergemad sammud. Tuppa astus mr. Charrington. Mundrimeeste käitumine muutus korrapealt vaoshoitumaks. Ka mr. Charringtoni olekus oli midagi muutunud. Ta pilk langes kirjapressi tükkidele.

"Korjake need üles," ütles ta teravalt.

Üks meestest kummardus käsku täitma. Kokniaktsent oli kadunud: Winston taipas äkki, kelle hääl see oli, mida ta oli mõni hetk tagasi teleekraanist kuulnud. Mr. Charringtonil oli ikka veel seljas tema vana velvetpintsak, aga tema juuksed, mis olid olnud peaaegu valged, olid muutunud mustaks. Ka ei olnud tal enam prille ees. Ta heitis Winstonile üheainsa terava pilgu, nagu kontrollides, kas on ikka tegu õige mehega, ja ei pööranud talle siis enam tähelepanu. Ta oli küll veel äratuntav, aga ta ei olnud enam sama isik. Tema keha oli sirgunud ja ta oli nagu pikemaks kasvanud. Tema nägu oli läbi teinud ainult tillukesi muutusi, mis olid selle aga täiesti ümber kujundanud. Mustad kulmud olid hõredad, kortsud olid kadunud ja kõik näojooned olid muutunud; isegi nina tundus olevat lühem. See oli valvsa külmaverelise kolmekümne viie aastase mehe nägu. Winston taipas, et ta näeb esimest korda elus kedagi, kellest ta teab kindlalt, et see on Mõttepolitsei agent.

KOLMAS OSA

1

Winston ei teadnud, kus ta on. Arvatavasti Armastusministeeriumis; aga polnud mingit võimalust seda kindlaks teha.

Ta oli kõrge laega akendeta kongis, mille seinu katsid säravvalged kahhelplaadid. Varjatud lambid täitsid kongi külma valgusega ja kostis pidevat ühetoonilist undamist, mis võis tulla ehk ventilatsiooniseadmeist. Piki seina jooksev kitsas pink või riiul, kuhu vaevu mahtus istuma, katkes vaid ukse kohal ja selle vastas, ilma prill-lauata klosetipoti kohal. Kongis oli neli teleekraani, igas seinas üks.

Ta tundis kõhus mingit tuima valu. Ta oli tundnud seda sellest hetkest peale, kui ta kinnisesse autosse topiti ja ära viidi. Aga ta tundis ka nälga, närivat, ebaloomulikku nälga. Sellest võis olla möödunud kakskümmend neli tundi, kui ta viimati sõi, või kolmkümmend kuus tundi. Ta ei teadnud ikka veel, ja ei saagi võib-olla iial teada, kas teda arreteeriti hommikul või õhtul. Pärast arreteerimist polnud talle süüa antud.

Ta istus nii vaikselt kui sai kitsal pingil, käed vaheliti põlvedel. Ta oli juba õppinud vaikselt istuma. Kui sa tegid ootamatu liigutuse, röögatasid nad su peale teleekraanist. Aga näljatunne muutus üha teravamaks. Üle kõige unistas ta praegu leivatükist. Tal oli tunne, et ta tunkede taskus on natuke leivapuru. Oli isegi võimalik, - nii ta mõtles sellepärast, et aeg-ajalt näis miski ta jalga torkivat, - et seal oli mõni suurem kooruke. Lõpuks võitis soov selgust saada temas hirmutunde ja ta libistas käe taskusse.

"Smith!" röögatas hääl teleekraanist. "6079 - Smith, W.! Käed kongis taskust välja!"

Ta istus jälle vaikselt, käed vaheliti põlvedel. Enne siiatoomist oli teda hoitud ühes teises kohas, mis oli ilmselt tavaline vangla või ajutine kinnipidamiskoht, mida kasutasid patrullid. Ta ei teadnud, kui kaua ta oli seal olnud; mõned tunnid kindlasti; ilma kellata ja päevavalgust nägemata oli raske aega hinnata. See oli üks kärarikas, võikalt haisev koht. Nad olid pannud teda kongi, mis sarnanes sellega, kus ta praegu oli, aga see oli kohutavalt räpane ja sinna oli pidevalt kiilutud kümme või viisteist inimest. Suuremalt osalt olid need kriminaalkurjategijad, aga nende hulgas oli ka mõni poliitvang. Tema istus tummalt vastu seina, räpaste kehade vahele surutud, liiga ametis oma hirmu ja kõhuvaluga, et ümbritseva vastu huvi tunda, aga ta märkas siiski hämmastavat erinevust Partei liikmetest vangide ja ülejäänud vahialuste käitumise vahel. Partei liikmetest vangid olid tummad ja hirmunud, aga tavalised kriminaalvangid ei paistnud midagi ega kedagi kartvat. Nad sõimasid valjusti valvureid, hakkasid vihaselt vastu, kui nende isiklikke asju taheti ära võtta, kritseldasid põrandale roppusi, sõid smugeldatud toidukraami, mida nad oma riiete salapärastest peidupaikadest esile manasid, ja sundisid oma kisaga vaikima isegi teleekraani, kui see püüdis neid korrale kutsuda. Teisest küljest paistsid mõned neist valvuritega üsna heal jalal olevat, kutsusid neid hüüdnimepidi ja norisid läbi ukses oleva juudasilma sigarette. Ja valvurid suhtusid tavalistesse kriminaalkurjategijatesse teatava kannatlikkusega, isegi kui nad olid sunnitud neid karmilt kohtlema. Kongis räägiti sageli sunnitöölaagritest, kuhu enamik vange pidi saadetama. Winston sai aru, et laagril "pole häda midagi", kui sul on häid sidemeid ja kui sa tead, kuidas asjad käivad. Laagris valitses korruptsioon, pugemine, igat liigi väljapressimine, homoseksualism ja prostitutsioon, isegi kartulitest aetud samagonni oli saada. Sooje kohti jagati üksnes kriminaalkurjategijatele, enamasti bandiitidele ja mõrtsukatele, kes moodustasid omaette laagriaristokraatia. Musta töö tegid ära poliitilised.

Kongist käis läbi igat sorti vange: uimastitega äritsejaid, vargaid, röövleid, spekulante, joodikuid ja prostituute. Mõni joodik oli nii vägivaldne, et teistel vangidel tuli ühiselt teda ohjeldada. Neli valvurit tirisid käsi- ja jalgupidi sisse tohutu vanaeidevraki, umbes kuuekümneaastase, lotendavate rindade ja rüseluses sorakile vajunud hallide juuksekahludega naisterahva, kes räuskas ja rabeles. Valvurid kiskusid tal jalast saapad, millega ta oli püüdnud neid tabada, ja viskasid ta Winstonile sülle, nii et Winstoni reieluud raksatasid. Naine ajas end upakile ja röögatas neile järele: "Värdjad!" Ja siis, märgates, et ta istub millelgi ebatasasel, libistas ta end Winstoni põlvedelt pingile.

"Anna andeks, kullake," ütles ta. "Ma põleks sulle pääle istunud, aga need nadikaelad viskasid. Ei oska matsid daamiga käituda." Ta jäi vait, patsutas endale vastu rinda ja röhatas. "Andeks," ütles ta, "ma olen nigu väheke -"

Ta kummardus ettepoole ja oksendas tükk aega otse põrandale.

"Nüüd on palju parem," ütles ta, suletud silmil tahapoole nõjatudes. "Ma olen alati öeld, et ei tasu teist vägisi tagasi oida. Nigu vasta akkab, lase välja, jajah."

Ta oli nüüd pisut toibunud, vaatas uuesti Winstonile otsa ja Winston paistis talle otsekohe meeldima hakkavat. Ta pani oma lihava käe Winstonile ümber õlgade ja tõmbas teda enda poole, hingates talle näkku õlle ja okse lõhna.

"Mis su nimi on, kullake?" küsis ta.

"Smith," vastas Winston.

"Smith?" imestas naine. "Naljakas, minu nimi on ka Smith. Kuule," muutus ta ootamatult härdameelseks, "võib-olla ma olen sinu ema?"

Ta võiks olla küll minu ema, mõtles Winston. Vanus ja kehaehitus paistsid sobivat; ja mis välimusse puutus, siis võib kakskümmend aastat sunnitööd inimest mõnevõrra muuta.

Keegi teine polnud Winstoniga rääkima hakanud. Hämmastaval kombel ei pööranud kriminaalkurjategijad Partei liikmetest vangidele mingit tähelepanu. "Poliitilised," öeldi nende kohta põlgliku ükskõiksusega. Partei liikmetest vangid paistsid kartvat kellegagi rääkida ja eriti veel omavahel rääkida. Ainult ükskord, kui kaks Partei liiget, mõlemad naised, olid pingil tihedasti kokku surutud, tabas Winstoni kõrv läbi häälte rüma paar rutakalt sosistatud sõna; ja sealhulgas vihjet millelegi, mida nimetati "tuba üks null üks", millest ta ei saanud aru.

Sellest ajast, kui ta siia toodi, võis olla möödunud kaks või kolm tundi. Nüri valu kõhus ei andnud järele, aga aeg-ajalt see vaibus ja siis jälle ägenes, ja tema mõtted avardusid või ahenesid vastavalt sellele. Kui see ägenes, mõtles ta ainult valule ja sellele, et ta tahab süüa. Kui see vaibus, haaras teda paanika. Oli hetki, kus ta kujutles seda, mis temaga kohe sünnib, nii elavalt, et ta süda hakkas kloppima ja hing jäi kinni. Ta tundis nuiahoope oma küünarnukkidel ja rautatud saapaid vastu sääri tagumas, ta nägi end põrandal roomamas, kisendamas ja läbi sisselöödud hammaste halastust palumas. Ta ei mõelnud palju Juliale. Ta ei suutnud oma mõtet temale keskendada. Ta armastab teda ja ei reeda teda; aga see oli lihtsalt tõsisasi, mis oli teada, nagu on teada ükskordüks. Ta ei tundnud praegu mingit armastust ja ei juurelnud selle kallal, mis Juliast on saanud. Sagedamini mõtles ta O'Brienile, mingi ebamäärase lootusega. O'Brien peaks teadma, et ta on arreteeritud. Ta oli küll öelnud, et Vennaskond ei püüa kunagi oma liikmeid päästa. Aga oli olemas Tiletitera; nad saadavad talle Tiletitera, kui saavad. Läheb enne viis sekundit, kui valvur kongi kargab. Tera tungib temasse põletava jäisusega ja lõikab isegi sõrmed, mis seda hoiavad, luuni läbi. Aga kõik ta mõtted jõudsid tagasi ta haige keha juurde, mis kiskus krampi vähimagi valuaistingu puhul. Ja ta ei olnud kindel, et ta kasutab Tiletitera, isegi kui see on tal võimalik. Loomulikum oli elada hetkest hetkesse ja võtta vastu veel kümme minutit elu, isegi kui on kindel, et see lõpeb piinamisega.

Aeg-ajalt püüdis ta kongiseinu katvaid kahhelplaate kokku lugeda. See paistis olevat lihtne, aga ometi läks ta loendamisega iga kord kuskil segi. Sagedamini arutas ta endamisi, kus ta on ja mis aeg päevast praegu on. Kord ta oli kindel, et väljas on keskpäev, ja järgmisel hetkel ta oli niisama kindel, et seal on pilkane öö. Siin sees, aimas ta, ei kustutata kunagi valgust. See oli niisugune koht, kus "ei ole pimedust": nüüd ta taipas, miks O'Brien oli paistnud tema vihjest aru saavat. Armastusministeeriumil polnud aknaid. See kong võis olla hoone keskosas või vastu välisseina; see võis olla kümnendal korrusel maa all või kolmekümnendal korrusel maa peal. Ta asetas end mõttes ühte ja teise kohta ja püüdis tunde järgi oma kehas kindlaks määrata, kas ta on kusagil kõrgel või on maetud sügavikku.

Koridoris kõmasid marssivad sammud. Terasuks avanes kilatades. Hoogsalt astus uksest sisse noor traksis ohvitser, seljas must läikivate rihmadega munder, sirgete joontega nägu kahvatu nagu vahamask. Ta andis valvuritele märku vang sisse tuua. Jalgu järele vedades lohistas end kongi luuletaja Ampleforth. Uks kilatas taas kinni.

Ampleforth tegi ühes ja teises suunas paar ebakindlat sammu, nagu lootes, et kusagil on veel teine uks, kust välja pääseb, ja hakkas siis kongis edasi-tagasi käima. Ta ei olnud veel Winstonit märganud. Tema murelik pilk puuris seina umbes meetri jagu Winstoni peast kõrgemal. Kingi tal jalas ei olnud; läbi sokuaukude vahtisid suured räpased varbad. Habe oli tal juba mitu päeva ajamata. Põsenukkideni karvakasvanud nägu andis talle röövli välimuse, mis ei sobinud kuidagi kokku tema suure lodeva keha ja närviliste liigutustega.

Winston virgus veidi oma tardumusest. Ta pidi Amplefortiga rääkima ja riskeerima sellega, et teleekraan pistab röökima. Oli täiesti võimalik, et Ampleforth on tulnud talle Tiletitera tooma.

"Ampleforth," ütles ta vaiksel.

Teleekraan ei pistnud röökima. Ampleforth seisatas hämmeldunult. Ta pilk jäi pikkamisi Winstonile pidama.

"Smith," ütles ta. "Teie ka!"

"Miks teie siin olete?"

"Tõtt-öelda - -" Ta seadis end kohmakalt Winstoni vastu pingile istuma. "On ju ainult üks süütegu, eks ole?" ütles ta.

"Ja teie saite sellega hakkama?"

"Ilmselt küll."

Ta pani käe laubale ja murdis korraks sõrmedega meelekohti, nagu püüdes midagi meelde tuletada.

"Niisuguseid asju juhtub," alustas ta ebalevalt. "Mulle meenub üks aps - võimalik aps. See oli kahtlemata ettevaatamatus. Me redigeerisime Kiplingi kogutud luuletuste väljaannet. Ja ma jätsin rea lõppu sõna "jumal". Ma ei saanud sinna midagi parata!" lisas ta peaaegu nördinult ja tõstis pilgu, et Winstonile otsa vaadata. "Seda rida oli võimatu muuta. Riimiks oli "rumal". Saate aru, "rumal" riimub meie keeles kõigest seitsme sõnaga! Ma murdsin päevade kaupa pead. Paremat riimi [ei] olnud."

Ta ilme muutus. Pahameel kadus ja ta oli hetkeks isegi nagu rõõmus. Läbi räpase ja hõreda habemetüüka kumas mingi intellektuaalne lõõm, pedandi rahulolu, kes on avastanud midagi kasutut.

"On teile kunagi pähe tulnud," ütles ta, "et kogu inglise luule ajalugu on mõjutanud seik, et inglise keeles on nii vähe riime?"

Ei, see polnud Winstonile iial pähe tulnud. Ja antud tingimustes ei tundunud see ka eriti oluline või huvitav olevat.

"Ega te ei tea, kas praegu on päev või öö?" küsis ta.

Ampleforth oli jälle hämmeldunud. "Ma pole sellele mõelnudki. Mind arreteeriti kaks päeva tagasi - võib-olla ka kolm päeva tagasi." Ta pilk eksles mööda kongiseina, nagu loodaks ta kuskilt siiski akent leida. "Siin ei ole ööl ja päeval mingi vahet. Ma ei kujuta ette, kuidas saab niimoodi aega kindlaks määrata."

Nad rääkisid mõne minuti veel ühest ja teisest, ja siis sundis ootamatu röögatus teleekraanist neid vait jääma. Winston istus vagusi, käed vaheliti põlvedel. Ampleforth, liiga suur, et korralikult kitsale pingile istuma mahtuda, niheles küljelt küljele, haakides oma pikad käed kord ühe, kord teise põlve ümber. Teleekraan käratas talle peale, et ta istuks vaikselt. Aeg venis. Kakskümmend minutit, tund aega - raske oli seda hinnata. Siis kõmasid koridoris jälle sammud. Winstoni sisemus kiskus krampi. Varsti, õige varsti, võib-olla viie minuti pärast, võib-olla nüüd kohe võisid need trampivad sammud tähendada, et järg on jõudnud temani.

Uks avanes. Jäise ilmega noor ohvitser astus sisse. Põgusa käeviipega andis ta Ampleforthile märku.

"Tuba üks null üks," ütles ta.

Ampleforth marssis valvurite vahel kohmakalt välja, ebalevalt jahmunud, kuid mõistmatu ilmega.

Möödus ilmselt jälle hulk aega. Winstonil oli kõht uuesti valutama hakanud. Tema mõtted käsisid ringi mööda ühte ja sama rada nagu pallid, mis kukuvad ikka ja jälle samadesse aukudesse. Tal oli ainult kuus mõtet. Valu maos; tükk leiba; veri ja karjed; O'Brien; Julia; Tiletitera. Taas tõmbus ta sisemus krampi; koridoris lähenesid rasked sammud. Kui uks avanes, tõi õhulaine, mis selles tekkis, kaasa vänget külma higilõhna. Kongi astus Parsons. Tal olid jalas lühikesed khakivärvi püksid ja seljas spordisärk.

Winston oli sedavõrd rabatud, et kaotas enesevalitsuse.

"[Teie] siin!" hüüatas ta.

Parsons heitis talle pilgu, milles polnud uudishimu ega imestust, vaid ainult ahastus. Ta hakkas närviliselt edasi-tagasi käima, ilmselt suutmata paigal püsida. Iga sammu juures, kui ta tõstis oma töntsakaid põlvi, oli näha, et need värisesid. Ta jõllitas pärani silmi enda ette, nagu poleks ta võimeline oma pilku milleltki, mis oli taamal, lahti rebima.

"Miks teie siin olete?" küsis Winston.

"Mõtteroim!" vastas Parsons peaaegu nutuselt. Ja tema hääletoon sisaldas korraga nii oma süü täielikku omaksvõttu kui ebausklikku hirmu, et niisugust sõna saab üldse temaga seoses kasutada. Ta jäi Winstoni ette seisma ja kukkus hädaldama: "Mis te arvate, ega nad mind maha ei lase? Nad ei lase ju maha, kui sa ei ole midagi teinud - ainult väike mõtteväärtus, sinna ei saa ju midagi parata. Ma tean, et nad kuulavad sind enne põhjalikult üle. Oh, selles suhtes ma usaldan neid täielikult! Mu ankeet on ju neile teada, eks ole? [Teie] teate, mis mees ma olen. Ma ei ole halb mees. Tark ma muidugi ei ole, aga ma olen püüdlik. Ma olen katsunud Partei heaks oma parima teha, eks ole? Ma pääsen ehk viie aastaga, kas te ei arva? Või kümnega? Minusugusest mehest võib laagris kõvasti kasu olla. Üheainsa juhusliku eksimuse eest ei lasta ju maha?"

"Kas te olete süüdi?" küsis Winston.

"Muidugi olen ma süüdi!" hüüdis Parsons, alandlikult teleekraani poole piiludes. "Ega te ometi ei arva, et Partei laseb arreteerida süütu inimese?" Tema konnanägu tõmbus veelgi kahvatumaks ja omandas isegi kergelt vagatseva ilme. "Mõtteroim on kohutav asi, vanapoiss," ütles ta õpetlikult. "See on salakaval. Sa saad sellega hakkama, nii et sa ei märkagi. Teate, kuidas mina sellega hakkama sain? Unes! Jah, ausõna. Ma muudkui vehkisin tööd teha, püüdes täita oma kohust, ega aimanudki, et mul võiks olla peas halbu mõtteid. Ja siis ma hakkasin unes rääkima. Ja teate, mida mind kuuldi ütlevat?"

Ta tasandas häält nagu patsient, kes peab arstile midagi sündsusetut üles tunnistama.

""Maha Suur Vend!" Jah, just nii ma ütlesin! Ja paistab, et isegi mitu korda. Omavahel öeldes, vanapoiss, ma olen rõõmus, et mind tabati enne, kui asi oleks hullemaks läinud. Ja teate, mida ma neile kohtulaua ees ütlen? "Ma tänan teid," ütlen ma, "ma tänan teid selle eest, et te päästsite mind, enne kui oleks olnud hilja.""

"Kes teid üles andis?" küsis Winston.

"Mu väike tütar," ütles Parsons nukra uhkusega. "Ta kuulas ukse taga. Kuulis läbi lukuaugu, mida ma ütlesin, ja lippas kohe järgmisel päeval patrullile teatama. Väga terane seitsmeaastase plikatirtsu kohta, mis? Ja ma ei ole talle selle pärast pahane. Vastupidi, ma olen tema peale uhke. See näitab, et ma olen teda õiges vaimus kasvatanud."

Ta sammus veel veidi aega närviliselt edasi-tagasi, heites igatsevaid pilke paraski suunas. Järsku laskis ta püksid maha.

"Vabandage, vanapoiss," ütles ta. "Ma ei saa midagi parata. See on see ootamine."

Ta potsatas oma suure tagumikuga klosetipotile. Winston kattis näo kätega.

"Smith!" röögatas hääl teleekraanist. "6079 - Smith, W.! Võtke käed näo eest! Näo varjamine on kongis keelatud."

Winston võttis käed näo eest. Parsons kasutas klosetti valjusti ja ohtralt. Siis selgus, et klosett on rikkis, ja kamber haises vastikult mitu tundi tagantjärele.

Parsons viidi ära. Vange ilmus ja kadus ühtelugu salapäraselt. Üks neist, naine, saadeti "tuba üks null ühte" ja Winston märkas, kuidas naine tõmbus nende sõnade juures kössi ja vajus näost ära. Oli kulunud tükk aega, nii et kui teda oli toodud siia hommikul, siis pidi nüüd olema õhtupoolik, või kui teda oli toodud õhtupoolikul, siis pidi nüüd olema südaöö. Kongis oli kuus vangi, mehed ja naised. Kõik istusid väga vaikselt. Winstoni vastas istus üks lõuatu, hambulise, nagu mingi suure süütu närilise näoga mees. Tema paksud laigulised põsed olid alt nii pungis, et oli raske uskuda, et tal ei ole sinna väikesi toiduvarusid peidetud. Tema kahvatuhallid silmad vilasid pelglikult näolt näole ja pöördusid kähku ära, niipea kui ta kohtas kellegi pilku

Uks avanes ja sisse toodi uus vang, kelle ilmumine pani Winstoni hetkeks võpatama. See oli täiesti tavalise, ilmetu välimusega mees, kes võis olla olnud mõni insener või tehnik. Aga jahmatama pani tema näo kõhnus.

Tal oli nagu surnu kolp. Ja selle tõttu paistis, et ta suu ja silmad on ebaproportsionaalselt suured, ja tundus, et ta silmi täidab tappev, lepitamatu vihkamine kellegi või millegi vastu.

Mees istus Winstoni lähedale pingile. Winston ei vaadanud enam tema poole, aga see äravaevatud kolbanägu püsis tal elavalt silme ees. Ja äkki ta taipas, milles on asi. See mees oli poolsurnuks näljutatud. Ja seesama mõte näis peaaegu korraga tulevat kõigile, kes olid kongis. Pingil istujaid läbis vaevukuuldav kahin. Lõuatu mees vaatas vilksamisi kolbanäoga mehe poole ja pööras pilgu süüdlaslikult ära, aga mingi vastupandamatu jõud sundis teda uuesti end pöörama. Siis ta hakkas nihelema. Ja lõpuks ta tõusis püsti, taarus kohmakalt üle kongi, pistis käe oma tunkede taskusse ja ulatas kolbanäoga mehele häbelikult määrdunud leivatüki.

Teleekraanist kostis kohutav, kõrvulukustav möiratus. Lõuatu mees kargas õhku. Kolbanäoga mees oli käed kiiresti selja taha peitnud, nagu demonstreerides kogu maailmale, et ta lükkas kingituse tagasi.

"Bumstead!" möirgas hääl. "2713 - Bumstead, J.! Visake leivatükk maha!"

Lõuatu mees pillas leivatüki põrandale.

"Jääge seisma sinna, kus te olete," ütles hääl. "Nägu ukse poole. Ärge liigutage!"

Lõuatu mees kuuletus. Tema suured pungis põsed vabisesid ohjeldamatult. Uks kilatas lahti. Kui noor ohvitser sisenes ja kõrvale astus, ilmus tema selja tagant nähtavale lühike jässakas valvur, tohutute käte ja õlgadega. Ta seadis end lõuatu mehe ette seisma ja virutas siis ohvitseri märguande peale kohutava hoobi, mille taga oli kogu tema kehakaal, otse lõuatu mehe suu pihta. Selle löögi jõud pühiks mehikesel jalad alt. Tema keha lendas läbi kongi ja põrkas vastu klosetipotti. Hetkeks jäi ta oimetult lamama, ta suust ja ninast immitses tumedat verd. Kostis jõuetut niutsumist või vigisemist, mis tundus olevat teadvusetu. Siis keeras ta end upakile ja tõusis vaevaliselt käpuli. Koos vere ja ilaga pudenes tal suust kaks hambaproteesi poolt.

Vangid istusid väga vaikselt, käed vaheliti põlvedel. Lõuatu mees ronis tagasi oma kohale. Ta üks näopool oli tumedaks tõmbunud. Tema suu oli tursunud vormituks kirsipunaseks tombuks, millel oli keskel must auk. Aeg-ajalt tilkus ta tunkede rinnale verd. Ta hallid silmad vilasid jälle näolt näole, süüdlaslikumalt kui enne, nagu püüaks ta ära arvata, kuivõrd teised teda tema alanduse pärast põlgavad.

Uks avanes. Kerge Testiga andis ohvitser kolbanäoga mehele märku.

"Tuba üks null üks," ütles ta.

Winstoni kõrvalt kostis ähinat ja rübelemist. Mees oli põlvili põrandale langenud, käed ristis.

"Seltsimees! Ohvitser!" hüüdis ta. "Ärge viige mind sinna! Kas ma ei ole siis kõik juba ära rääkinud! Mida te veel tahate teada? Ma olen valmis kõik omaks võtma, kõik! •elge mulle ainult, mis see peab olema, ja ma võtan kõik omaks. Pange see kirja, ja ma kirjutan kõigele alla! Ainult mitte tuba üks null üks!"

"Tuba üks null üks," ütles ohvitser.

Mehe nägu, mis oli niigi väga kahvatu, omandas varjundi, mida Winston poleks uskunud võimalik olevat. See oli kindlalt, eksimatult rohekas.

"Tehke minuga, mida tahate!" röökis mees. "Te olete mind juba mitu ädalat näljutanud. Lõpetage see ära ja laske mul surra! Laske mind maha! Pooge üles! Mõistke mulle kakskümmend viis aastat! Kas te tahate, et ma pean veel kedagi reetma? •elge ainult, kes see on, ja ma räägin teile kõik, mida te soovite. Ma ei hooli, kes ta on või mida te talle teete. Mul on naine ja kolm last. Nendest kõige vanem ei ole veel kuue aastanegi. Tooge nad kõik siia ja lõigake neil minu silme all kõri läbi, ma vaatan pealt ja ei piiksatagi. Ainult mitte tuba üks null ühte!"

"Tuba üks null üks!"

Mees vaatas paaniliselt ringi, teiste vangide poole, nagu mõttega, et ta võiks kedagi teist enda asemel ohvriks tuua. Ta pilk jäi pidama lõuatu mehe segilöödud näol. Ta sirutas välja oma kuivetunud käe.

"Tema te peaksite võtma, mitte mind!" karjus ta. "Te ei kuulnud, mida ta ütles, kui ta oli vastu vahtimist saanud. Andke mulle võimalus, ja ma kordan iga ta sõna. [Tema] on Partei vaenlane, mitte mina." Valvurid

astusid lähemale. Mehe hääl kasvas kriiskamiseks. "Te ei kuulnud teda!" kordas ta. "Teleekraanil oli midagi viga! Teil on [teda] vaja! Võtke tema, mitte mind!"

Kaks tursket valvurit kummardusid, et tal käe alt kinni võtta. Aga samal hetkel viskus ta pikali kongipõrandale ja haakus rauast pingijala külge. Ta pistis sõnatult ulguma nagu loom. Valvurid püüdsid teda lahti rebida, aga ta hoidis pingist kinni hämmastava jõuga. Nad sikutasid teda umbes kakskümmend sekundit. Vangid istusid vagusi, käed vaheliti põlvedel, otse enda ette vaadates. Ulgumine lakkas; mehel ei olnud enam muuks jaksu kui klammerdumiseks. Siis kostis üks teistmoodi karjatus. Valvuri saapahoop oli purustanud tema ühe käe sõrmed. Nad tõstsid ta jalule.

"Tuba üks null üks," ütles ohvitser.

Mees viidi minema, ta astus nõtkuval sammul, langetatud päi, hoides hellalt oma vigastatud kätt, ja kogu ta sõjakus oli kadunud.

Möödus hulk aega. Kui kolbanäoga mees oli ära viidud kesköö1, siis oli nüüd hommik; kui hommikul, siis oli õhtupoolik. Winston oli üksi ja oli olnud üksi juba mitu tundi. Kitsal pingil istumine oli nii piinarikas, et ta tõusis ühtelugu püsti ja kõndis ringi, ilma et teleekraan oleks teda korrale kutsunud. Leivatükk vedeles ikka veel seal, kuhu lõuatu mees oli selle pillanud. Algul nõudis Winstonilt suurt pingutust, et mitte sinnapoole vaadata, hiljem aga taganes näljatunne janu eest. Kurk kuivas ja suus oli vastik maik. Lakkamatu undamine ja ühtlaselt ere valgus tegid kuidagi jõuetuks, pea oli nagu seest tühi. Aeg-ajalt ta tõusis püsti, sest ta ei suutnud enama taluda valu kontides, ja istus peaaegu kohe jälle maha, sest ta oli liiga uimane, et kindlalt jalul püsida. Niipea kui füüsilised aistingud natukegi taltusid, haaras teda uuesti hirm. Kustuva lootusega mõtles ta O'Brienile ja Tiletiterale. Oli mõeldav, et Tiletitera jõuab temani söögi sisse peidetuna, kui siin muidugi üldse süüa anti. Juliale ta mõtles palju ähmasemalt. Võib-olla kannatab Julia hoopis hullemini kui tema. Võib-olla karjub ta just praegu valu käes. Ta mõtles: kui ma saaksin Julia päästa, kannatades ise kahe eest, kas ma teeksin seda? Jah, ma teeksin. Aga see oli ainult puht mõistuslik otsus, millele ta jõudis sellepärast, et ta teadis, et ta peab sellele jõudma. Ta ei tundnud seda. Siin selles paigas sa ei tunne midagi muud kui valu ja selle eelaimust. Pealegi, kas on võimalik - ükskõik mis põhjusel - soovida, kui sa tõepoolest kannatad, et see valu veelgi suureneks? Aga sellele küsimusele ei osanud ta veel vastata.

Jälle lähenesid sammud. Uks avanes. Sisse astus O'Brien.

Winston kargas püsti. Ta oli nähtust nii rabatud, et unustas igasuguse ettevaatuse. Esmakordselt paljude aastate jooksul ei tulnud teleekraani talle meeldegi.

"Ka teie olete neil peos?" karjatas ta.

"Jah, ammust aega juba," ütles O'Brien leebe, peaaegu kahetseva irooniaga. Ta astus kõrvale. Tema tagant ilmus nähtavale laiaõlgne, pika musta kumminuiaga valvur.

"Te teadsite seda, Winston," ütles O'Brien. "Ärge petke ennast. Te olete seda kogu aeg teadnud."

Jah, nüüd ta sai aru, et ta on seda kogu aeg teadnud. Aga praegu polnud aega sellele mõelda. Tal oli silmi veel ainult musta kumminuia jaoks valvuri käes. See võis tabada mida tahes: lagipead, kõrvalesta, käsivart, küünarnukki - -

Küünarnukki! Ta langes põlvili, peaaegu teadvusetult, hoides teise käega seda tabatud küünarnukki. Kõik oli kollaseks plahvatanud. Uskumatu, uskumatu, et üksainus löök võib niisugust valu teha! Ta pilk selgis ja ta nägi kaht teist alla enda poole vaatavat. Valvur naeris tema väänlemist. Vähemalt ühele küsimusele oli nüüd vastus olemas. Mitte iial, mitte ühelgi põhjusel ei saa sa soovida, et valu suureneks. Sa saad soovida ainult, et valu lakkaks. Pole olemas midagi hirmsamat kui füüsiline valu. Valu palge ees ei ole kangelasi, ei ole kangelasi, mõtles ta ikka ja jälle, kongipõrandal vingerdades ja abitult oma jõuetut vasakut kätt hoides.

Ta lamas millelgi, mis oli nagu välivoodi, ainult et see oli kõrgel põranda kohal ja ta oli mingil moel selle külge kinnitatud, nii et ta ei saanud liigutada. Talle langes näkku valgus, mis tundus olevat tavalisest tugevam. Tema kõrval seisis O'Brien ja vaatas tähelepanelikult alla tema poole. Teisel pool seisis valge kitliga mees, käes süstal.

Isegi kui ta silmad olid lahti, hakkas ta oma ümbrust alles vähehaaval tajuma. Tal oli tunne, nagu ujuks ta pinnale hoopis teisest maailmast, mingist veealusest maailmast, mis oli kuskil sügaval. Ta ei teadnud, kui kaua ta oli seal all olnud. Sellest hetkest peale, kui teda arreteeriti, ei olnud ta näinud ei ööpimedust ega päevavalgust. Pealegi olid tema mälus lüngad. Ajuti oli tema teadvus, isegi seda sorti teadvus, mis on magajal, täiesti välja lülitatud ja oli taas käivitunud pärast tühja pausi. Ja ta ei teadnud, kas need pausid olid kestnud päevi, nädalaid või ainult sekundeid.

See kodmaar oli alanud selle esimese löögiga küünarnuki pihta. Tagantjärele ta sai aru, et kõik, mis tookord juhtus, oli lihtsalt ettevalmistus, tavaline ülekuulamine, mis sai osaks peaaegu igale vangile. Oli terve hulk kuritegusid - spionaaT, sabotaaT ja nii edasi - , milles kõik pidid end tingimata süüdi tunnistama. See ülestunnistus oli formaalsus, piinamine aga oli tõeline. Ta ei suutnud meelde tuletada, kui mitu korda teda oli pekstud ja kui kaua olid need peksmised kestnud. Alati olid tema kallal korraga viis või kuus musta mundriga meest. Vahel rusikatega, vahel kumminuiadega, vahel terasvarbadega, vahel saabastega. Mõnikord vähkres ta häbenemata nagu loom põrandal, väänates oma keha siia ja sinna lõputus lootusetus püüdes hoopide eest kõrvale põigelda ja pälvides sellega ainult järjest uusi hoope, ribidesse, kõhtu, vastu küünarnukke, vastu sääri, kubemesse, munanditesse ja sabaluu pihta. Mõnikord see kestis ja kestis, kuni kõige julmem, õelam ja andestamatum ei tundnud talle olevat mitte see, et valvurid jätkavad peksmist, vaid see, et ta ei suuda end sundida teadvust kaotama. Mõnikord ütlesid ta närvid nii üles, et ta hakkas karjuma ja halastust paluma veel enne, kui peksmine algas, ja piisas vaid löögiks tõstetud rusika nägemisest, et panna teda üles tunnistama tõelisi ja väljamõeldud kuritegusid. Mõnikord aga otsustas ta alguses, et ta ei tunnista midagi üles, ja talt tuli iga sõna valuähinate vahel välja pressida, ja mõnikord taotles ta jõuetult kompromissi, öeldes endale: "Ma tunnistan küll, aga mitte kohe. Ma pean vastu pidama, kuni valu muutub talumatuks. Veel kolm hoopi, veel kaks, ja siis ma ütlen, mida nad tahavad." Vahel peksti teda, kuni ta ei seisnud enam jalul, visati siis nagu kartulikott kongi kivipõrandale, jäeti mõneks tunniks toibuma ja võeti siis jälle ette ja hakati uuesti peksma. Esines ka pikemaid hingetõmbeaegu. Ta mäletas neid ähmaselt, sest need möödusid peamiselt unes või uimasuses. Ta mäletas kongi, kus oli puunari, midagi seinast väljaulatuva riiuli taolist, ja mäletas plekist silmapesukaussi, ja söömaaegu, mis koosnesid kuumast supist ja leivast ja vahel ka kohvist. Ta mäletas tõredat juuksurit, kes käis tal habet ajamas ja juukseid lõikamas, ja asjalikke, kalke, valgete kitlitega mehi, kes katsusid ta pulssi, kontrollisid ta reflekse, pöörasid tal laud pahupidi, kompasid teda jäikade sõrmedega, ega tal mõni luu murdunud ei ole, ja torkasid talle nõela käsivarde, et panna teda magama.

Peksmine jäi harvemaks ja muutus rohkem ähvarduseks, õuduseks, kuhu teda võidi iga hetk tagasi saata, kui ta vastused ei rahulda. Tema ülekuulajad ei olnud nüüd enam musta mundriga jõhkardid, vaid Partei-haritlased, väikesed, ümarad, kiirete liigutuste ja välkuvate prilliklaasidega mehed, kes töötlesid teda vaheldumisi, nagu talle tundus - ta ei saanud selles kindel olla - , kümme kuni kaksteist tundi järjest. Need teised ülekuulajad vaatasid, et ta tunneks kogu aeg kerget valu, aga see ei olnud eeskätt valu, millele nad toetusid. Nad lõid teda vastu nägu, väänasid ta kõrvu, katkusid ta juukseid, panid teda ühel jalal seisma, ei lasknud teda kusema minna ja suunasid talle ereda valguse näkku, nii et ta silmad hakkasid vett jooksma; aga selle kõige eesmärgiks oli lihtsalt teda alandada ja võtta talt argumenteerimis- ja arutlemisvõime. Nende tegelik relv oli halastamatu ülekuulamine, mis kestis ja kestis, tund tunni järel, pannes teda komistama, püüdes teda lõksu, keerates kõik pahupidi, mis ta ütles, süüdistades teda igal sammul valetamises ja endale vasturääkimises, kuni ta hakkas nutma samavõrd häbist kui närvide kurnatusest. Vahel nuttis ta viis-kuus korda ühe ülekuulamise jooksul. Enamasti nad karjusid ta peale ja ähvardasid teda vähimagi ebaluse puhul uuesti valvurite kätte anda; aga mõnikord nad muutsid äkki tooni, nimetasid teda seltsimeheks, manitsesid teda ingsotsi ja Suure Venna nimel ja küsisid kurvalt, kas talle tõesti ei ole jäänud nii paljugi lojaalsust Partei vastu, et see paneks teda soovima heaks teha seda kurja, mis ta on teinud. Kui ta närvid oli pärast tunde kestnud ülekuulamist täiesti läbi, võis isegi niisugune manitsus teda nutma panna. Lõpuks muserdas see näägutamine teda hullemini kui valvurite saapad ja rusikad. Ta muutus lihtsalt üheks suuks, mis andis tunnistusi, ja käeks, mis kirjutas alla, mida temalt nõuti. Tema ainus mure oli ära arvata, mida ta nende meelest peaks üles tunnistama, et siis seda kiiresti üles tunnistada, enne kui see töötlemine uuesti algab. Ta tunnistas üles, et ta on tapnud silmapaistvaid Partei liikmeid, on levitanud mässulisi lendlehti, on riisunud rahva vara, on müünud maha sõjasaladusi ja pannud toime sabotaaTiakte. Ta tunnistas üles, et ta on olnud Ida-Aasia valitsuse teenistuses juba 1968. aastast. Ta tunnistas üles, et ta on usklik, et ta lömitab kapitalismi ees ja et ta on seksuaalpervert. Ta tunnistas üles, et ta on mõrvanud oma naise, kuigi ta teadis ja ka tema

ülekuulajad pidid teadma, et ta naine on elus. Ta tunnistas üles, et ta on aastaid olnud isiklikult kontaktis Goldsteiniga ja kuulunud põrandaalusesse organisatsiooni, mille liikmeks on peaaegu kõik inimolendid, keda ta iial on tundnud. Kergem oli kõike tunnistada ja kõiki sisse mässida. Pealegi oli see kõik teatavas mõttes tõsi. Oli tõsi, et ta oli olnud Partei vaenlane, ja Partei silmis ei olnud mingit vahet mõtte ja teo vahel.

Aga oli ka teist laadi mälestusi. Need seisid tema mälus igaüks omaette - nagu pildid, mida raamis pimedus.

Ta oli ühes kongis, mis võis olla pime või valge, sest ta ei näinud midagi peale ühe silmapaari. Käsivarre lähedal tiksus aeglaselt ja regulaarselt mingi aparaat. Silmad läksid suuremaks ja helendavamaks. Äkki ta kerkis toolilt, sööstis neisse silmadesse ja need neelasid ta alla.

Ta oli rihmadega seotud ühe tooli külge, keset mõõteriistu, pimestavate tulede all. Üks valge kitliga mees jälgis mõõteriistu. Väljast kostis raskete saabaste trampimist. Uks kilatas lahti. Sisse marssis vahakarva näoga ohvitser ja tema kannul kaks valvurit.

"Tuba üks null üks," ütles ohvitser.

Valge kitliga mees ei pööranud ümber. Ta ei vaadanud ka Winstoni poole, vaatas ainult mõõteriistu.

Ta kihutas mööda suurt koridori, mis oli kilomeetri laiune ja säras kuldses valguses, rõkates naerda ja kisendades täiest kõrist ülestunnistusi. Ta tunnistas üles isegi niisuguseid asju, mida ta oli suutnud piinamisel endale hoida. Ta kandis ette kogu oma eluloo kuulajaskonnale, kes seda juba tundis. Teda saatsid valvurid, teised ülekuulajad, valge kitliga mehed, kes kõik kihutasid üheskoos mööda koridori ja rõkkasid naerda. Midagi kohutavat, mis oli olnud tulevikku talletatud, oli kuidagi välditav olnud ja oli ära jäänud. Kõik oli korras, ta ei tundnud enam valu, tema elu viimane kui seik oli avalikuks tulnud, mõistetud ja andestatud.

Ta tahtis tõusta narilt, sest ta oli peaaegu kindel, et ta oli kuulnud O'Brieni häält. Kogu selle ülekuulamise ajal oli tal olnud tunne, et O'Brien on kusagil lähedal, kuigi ta ei olnud teda kordagi näinud. See oli O'Brien, kes kõike juhtis. See oli tema, kes laskis valvurid Winstoni kallale ja kes takistas neid teda tapmast. See oli tema, kes otsustas, millal Winston peab valu käes karjuma, millal ta peab puhata saama, millal tuleb talle süüa anda, millal tuleb tal magada lasta ja millal tuleb talle arstimeid käsivarde süstida. Tema oli see, kes esitas küsimusi ja sisendas vastuseid. Tema oli piinaja, tema oli kaitsja, tema oli inkvisiitor ja tema oli sõber. Ja ükskord - Winston ei suutnud meenutada, kas see oli arstimitest tingitud unes või tavalises unes või isegi ärkveloleku hetkel, - oli üks hääl talle kõrva sosistanud: "Ärge kartke, Winston, te olete minu hoole all. Seitse aastat ma olen teid silmas pidanud. Nüüd on otsustav hetk kätte jõudnud. Ma päästan teid, ma teen teid täiuslikuks." Ta ei olnud kindel, kas see oli O'Brieni hääl; aga see oli seesama hääl, mis oli talle selle teises unenäos seitse aastat tagasi öelnud: "Me kohtume niisuguses kohas, kus ei ole pimedust."

Ta ei mäletanud ülekuulamise lõppemist. Oli olnud must ajavahemik, ja siis oli see kong - või tuba - , kus ta praegu oli, vähehaaval tema ümber kuju võtnud. Ta lamas selili ja ei olnud võimeline end liigutama. Ta keha oli kõigis olulistes punktides kindlalt fikseeritud. Isegi ta kukal oli millegi haardes. O'Brien vaatas tema peale alla tõsiselt ja üsna kurvalt. Tema nägu oli altpoolt vaadatuna jämedakoeline ja roidunud, silmaalused kottis, väsinud kortsud ninast lõuani. Ta oli vanem, kui Winston oli arvanud; ta võis olla neljakümne kaheksa või viiekümne aastane. Ta käe all oli mingi mõõteriist, millel oli peal hoob ja numbrilaud.

"Ma ütlesin teile," sõnas O'Brien, "et kui me uuesti kohtume, siis sünnib see siin."

"Jah," vastas Winston.

Ühegi hoiatuseta, välja arvatud O'Brieni vaevumärgatav liigutus, tulvas valulaine üle kogu tema keha. See oli kohutav valu, sest ta ei saanud aru, mis toimub, ja tal oli tunne, et talle tekitatakse mingi surmav vigastus. Ta ei teadnud, kas see sünnib tegelikult või on see tunne elektriliselt esile kutsutud; aga ta keha oli kujutuks väändumas ja ihuliikmed aeglaselt küljest rebenemas. Ja kuigi see valu ei toonud talle higi laubale, oli kõige halvem selle asja juures hirm, et ta selgroog võib murduda. Ta surus hambad kokku ja hingas sügavalt läbi nina, püüdes vaikida nii kaua kui võimalik.

"Te kardate," ütles O'Brien, vaadates tema nägu, "et iga hetk võib miski rebeneda. Ja kõige rohkem te kardate, et see saab olema teie selgroog. Te kujutate oma vaimusilmas elavalt ette, kuidas lülisammas koost rebeneb ja üdi sealt välja voolab. Te ju mõtlete sellele, kas pole, Winston?"

Winston ei vastanud. O'Brien tõmbas hoova numbrilaual tagasi. Valulaine taandus peaaegu niisama kiiresti, nagu oli alanud.

"See oli praegu nelikümmend," ütles O'Brien. "Aga te näete, et numbrid sel mõõteriistal ulatuvad sajani. Pidage, palun, kogu meie jutuajamise kestel meeles, et minu võimuses on tekitada teile valu - iga hetk ja selles astmes, nagu ma tahan. Niipea kui te mulle valetate või püüate kuidagi kõrvale põigelda või ka lihtsalt langete allapoole oma tavalist intelligentsustaset, karjute te silmapilk valu käes. On see teile arusaadav?"

"Jah," vastas Winston.

O'Brien muutus lahkemaks. Ta kohendas mõtlikult prille ja kõndis paar sammu edasi-tagasi. Kui ta uuesti rääkima hakkas, oli ta hääl leebe ja kannatlik. Ta sarnanes arsti või õpetaja või isegi hingekarjasega, kes püüab pigem selgitada ja veenda kui karistada.

"Ma olen valmis teiega vaeva nägema, Winston," ütles ta, "sest te olete seda väärt. Te teate väga hästi, mis teil viga on. Te olete seda teadnud juba aastaid, aga te olete sõdinud selle teadmise vastu. Te olete vaimselt väärastunud. Te kannatate mäluhäirete all. Te ei ole võimeline meenutama tegelikke sündmusi ja te püüate end veenda, et te mäletate sündmusi, mida pole iial toimunud. Õnneks on see ravitav. Aga teie pole end iial ravinud, sest te pole seda lihtsalt suvatsenud. Oleks piisanud väikesest tahtepingutusest, mida te pole valmis olnud tegema. Ma tean väga hästi, et te isegi praegu hoiate kinni oma tõvest, uskudes, et see on voorus. Võtame ühe näite. Kellega Okeaania praegu sõdib?"

"Kui mind arreteeriti, sõdis Okeaania Ida-Aasiaga."

"Ida-Aasiaga. Hästi. Ja Okeaania on alati Ida-Aasiaga sõdinud, või kuidas?"

Winston tõmbas sügavalt hinge. Ta avas suu, et midagi öelda, aga ei öelnud midagi. Ta ei suutnud pöörata pilku numbrilaualt.

"Tõde, palun, Winston. [Teie] tõde. •elge mulle, mida te oma meelest mäletate?"

"Ma mäletan, et kõigest nädal aega enne seda, kui mind arreteeriti, ei sõdinud me üldse Ida-Aasiaga. Me olime temaga liidus. Sõda käis Euraasiaga. Ja see oli kestnud neli aastat. Enne seda - - "

O'Brien peatas teda käeviipega.

"Teine näide," ütles ta. "Mõne aasta eest te olite tõsiselt eksiarvamusel. Te uskusite, et kolm meest, kolm omaaegset Partei liiget, ja nimelt Jones, Aaronson ja Rutherford, - mehed, kes hukati riigireetmise ja sabotaaji eest, pärast seda, kui nad olid kõik täielikult üles tunnistanud, - ei olnud süüdi neis kuritegudes, milles neid süüdistati. Te uskusite, et te olete näinud ümberlükkamatut dokumentaalset tõendit selle kohta, et nende ülestunnistused ei pidanud paika. Seal oli üks foto, mis teile viirastus. Te uskusite, et te olete seda tõesti käes hoidnud. See oli umbes midagi niisugust."

O'Brieni näpuvahele oli ilmunud piklik ajaleheväljalõige. Umbes viis sekundit püsis see Winstoni vaateväljas. See oli üks foto, ja polnud mingit kahtlust selle samasuses. See oli [see] foto. See oli üks eksemplar Jones'i, Aaronsoni ja Rutherfordi fotost Partei delegaatidena New Yorgis, mille peale ta oli juhuslikult sattunud üksteist aastat tagasi ja mille ta oli otsekohe hävitanud. Ainult ühe hetke püsis see tema silme ees ja kadus siis jälle. Aga ta oli seda näinud, oli seda kahtlemata näinud! Ta tegi meeleheitliku, ahastava katse oma ülakeha vabaks päästa. Aga võimatu oli isegi sentimeetri võrra ükskõik mis suunas liikuda. Ta oli korraks isegi mõõteriista ära unustanud. Tema ainus soov oli seda fotot veel kord käes hoida või vähemalt seda nähagi.

"See on olemas!" hüüatas ta.

"Ei ole," ütles O'Brien.

Ta läks üle toa. Vastasseinas oli mäluauk. O'Brien tõstis võre üles. Soe õhuvool haaras kerge paberitüki märkamatult kaasa; see haihtus lahvatavas leegis. O'Brien pööras end ringi.

"Tuhk," ütles ta. "Isegi teadmata mille tuhk. Põrm. Seda pole olemas. Pole iial olnud."

"Aga see oli ju olemas! See on olemas! See on olemas mälus! Ma mäletan seda. Teie mäletate seda."

"Mina ei mäleta midagi," ütles O'Brien.

Winstoni süda võpatas. See oli kaksisoim. Ta tundis surmlikku abitust. Kui ta oleks saanud kindel olla, et O'Brien valetab, siis poleks sellest midagi olnud. Aga oli täiesti võimalik, et O'Brien on tõepoolest selle foto unustanud. Ja kui nii, siis võis ta olla unustanud ka juba selle, et ta eitas, et ta mäletab, ja võis olla unustanud ka selle unustamise enda. Kuidas sai kindel olla, et see on lihtsalt silmamoondus? Võib-olla oli see hullumeelne nihestus ajus tõesti toimunud: see mõte tegi teda relvituks.

O'Brien vaatas arupidavalt alla ta peale. Tal oli nüüd veel enam õpetaja ilme, kes näeb vaeva isemeelse, kuid andeka lapse pärast.

"On olemas Partei loosung, mis käib mineviku valitsemise kohta," ütles ta. "Korrake seda, palun."

""Kes valitseb minevikku, see valitseb tulevikku; kes valitseb olevikku, see valitseb minevikku"," kordas Winston kuulekalt.

""Kes valitseb olevikku, see valitseb minevikku"," kordas O'Brien heakskiitvalt pead noogutades. "Mis te arvate, Winston, kas minevik on tegelikult olemas?"

Winstonit haaras jälle abitus. Ta pilk vilksas numbrilaua poole. Vähe sellest, et ta ei teadnud, kas teda päästab piinast "ei" või "ja"; ta ei teadnud isegi seda, missugust vastust ta ÕIGEKS PEAB.

O'Brien muigas põgusalt. "Te ei ole metafüüsik, Winston," ütles ta. "Siiani te ei ole kordagi järele mõelnud, mida tähendab õieti "olemas olla". Ma küsin täpsemalt. Kas minevik on olemas käegakatsutavalt, ruumis? Kas on kuskil niisugune koht, tahkete esemete maailm, kus minevik ikka veel kestab?"

"Ei ole."

"Kus see minevik siis üldse olemas on, kui ta on?"

"Allikates. See on kirja pandud."

"Allikates. Ja - -?"

"Teadvuses. Inimeste mälus."

"Mälus. Nii, väga hea. Meie, Partei, valitseme kõiki allikaid ja me valitseme kõigi mälu. Niisiis me valitseme minevikku, eks ole?"

"Aga kuidas te saate takistada inimesi mäletamast?" hüüatas Winston, unustades hetkeks jälle numbrilaua. "See ei allu tahtele. See on sõltumatu. Kuidas te saate mälu valitseda? Te ei valitse minu mälu!"

O'Brieni nägu tõmbus pilve. Ta pani käe hoovale.

"Vastupidi," ütles ta, "[teie] ei valitse seda. See ongi, mis teid siia tõi. Te olete siin sellepärast, et teil puudub tagasihoidlikkus, enesedistsipliin. Te ei ole valmis alistuma, mis on vaimse tervise hind. Te eelistate olla vaimuhaige, üheisikuline vähemus. Ainult distsiplineeritud teadvus võib näha reaalsust, Winston. Te usute, et reaalsus on midagi objektiivset, välist, sõltumatult olemas olevat. Te usute, et reaalsus on oma olemuselt endastmõistetav. Kui te petate end mõttega, et te näete midagi, siis te eeldate, et ka kõik teised näevad sedasama mis teie. Aga ma ütlen teile, Winston, et reaalsus ei ole väline. Reaalsus on olemas ainult inimteadvuses ja ei kusagil mujal. Aga mitte üksikisiku teadvuses, mis võib olla ekslik ja igal juhul kaob peatselt, vaid ainult Partei teadvuses, mis on kollektiivne ja surematu. Kõik, mida Partei tõeks peab, [on] tõde. Võimatu on näha reaalsust teisiti kui Partei silmade läbi. See on tõsiasi, mis tuleb teil uuesti ära õppida, Winston. See nõuab enesehävitamist, tahtepingutust. Te peate end maha salgama, enne kui te saate terveks."

Ta vaikis mõne hetke, nagu lastes sellel, mis ta oli öelnud, settida.

"Mäletate," jätkas ta siis, "mida te oma päevikusse kirjutasite: "Vabadus on vabadus öelda, et kaks pluss kaks on neli"?"

"Jah," vastas Winston.

O'Brien tõstis oma vasaku käe, käeselg Winstoni poole, pöial pihku peidetud ja neli sõrme harali.

"Mitu sõrme mul püsti on, Winston?"

"Neli."

"Aga kui Partei ütleb, et neid ei ole mitte neli, vaid viis, - palju siis?"

"Neli."

Sõna lõpp muutus valuähinaks. Osuti numbrilaual oli sööstnud viiekümne viie peale. Winston tõmbus üleni higiseks. Õhk tungis talle kopsudesse, ähvardades neid rebestada, ja väljus uuesti sügavate oiete saatel, mida ta ei suutnud isegi hambaid risti surudes tagasi hoida. O'Brien jälgis teda, neli sõrme ikka veel püsti. Ta tõmbas hoova tagasi. Sedapuhku valu ainult vähenes natuke.

"Mitu sõrme, Winston?"

"Neli."

Osuti tõusis kuuekümne peale.

"Mitu sõrme, Winston?"

"Neli! Neli! Mida ma muud saan öelda? Neli!"

Osuti oli ilmselt veelgi tõusnud, aga ta ei vaadanud seda. Rohmakas, tõre nägu ja neli sõrme täitsid kogu vaatevälja. Sõrmed seisid ta silmade ees nagu sambad, tohutu suured, ähmased ja nagu värelevad, aga neid oli ilma kahtluseta neli.

"Mitu sõrme, Winston?"

"Neli! Lõpetage ära, lõpetage ära! Kuidas te tohite! Neli! Neli!"

"Mitu sõrme, Winston?"

"Viis! Viis! Viis!"

"Ei, Winston, see ei aita. Te valetate. Te mõtlete ikka veel, et neid on neli. Mitu sõrme, palun?"

"Neli! Viis! Neli! Niipalju kui tahate. Ainult lõpetage ära, lõpetage see valu!"

Äkitselt ta oli istukil, O'Brieni käsivars ümber õlgade. Nähtavasti oli ta mõneks hetkeks teadvuse kaotanud. Köidikud, mis olid ta keha kinni hoidnud, olid lõdvenenud. Tal oli väga külm, ta vappus üle kogu keha, ta hambad plagisesid ja pisarad veeresid mööda põski. Hetkeks liibus ta vastu O'Brienit nagu imik, see raske käsi ümber tema õlgade lohutas teda imelikul kombel. Tal oli tunne, et O'Brien on tema kaitsja, et valu tuleb kuskilt väljastpoolt, mingist teisest allikast, ja et O'Brien päästab teda sellest.

"Teil läheb õppimine väga visalt, Winston," ütles O'Brien malbelt.

"Mis ma sinna teha saan?" nuuksus Winston. "Mis ma sinna teha saan, kui ma näen seda, mis on otse mu silmade ees? Kaks ja kaks on neli."

"Mõnikord, Winston. Mõnikord on see viis. Mõnikord on see kolm. Ja mõnikord on see nii ühte kui teist, kõik korraga. Te peate rohkem pingutama. Terveks saamine ei ole kerge."

Ta pani Winstoni uuesti pikali. Haare jäsemete ümber tihenes jälle, aga valu oli taandunud ja värinad olid lakanud, jättes järele ainult nõrkuse ja külmatunde. O'Brien andis peaga märku valge kitliga mehele, kes selle protseduuri ajal oli liikumatult kõrval seisnud. Valge kitliga mees kummardus ja vaatas Winstonile lähedalt silma, katsus pulssi, surus kõrva vastu rinda, koputles siin ja seal; ja noogutas siis O'Brienile.

"Veel kord," ütles O'Brien.

Valu voogas Winstoni kehasse. Osuti pidi olema seitsmekümne, seitsmekümne viie peal. Seekord ta sulges silmad. Ta teadis, et sõrmed on ikka seal ja et neid on ikka neli. Tähtis oli ainult kuidagi ellu jääda, kuni see kramp on möödas. Ta oli lakanud märkamast, kas ta karjub või mitte. Valu vähenes jälle. Ta avas silmad. O'Brien oli hooba tagasi tõmmanud.

"Mitu sõrme, Winston?"

"Neli. Ma oletan, et neli. Ma näeksin viit, kui ma saaksin. Ma püüan näha viit."

"Mida te tahate: veenda mind, et te näete viit, või tõesti näha neid?"

"Tõesti näha neid."

"Veel kord," ütles O'Brien.

Osuti oli nüüd ehk kaheksa- või üheksakümne peal. Winston mäletas ainult tükati, kust tuleb see valu! Tema värelevate laugude taga liikus sõrmede mets nagu mingis tantsus, liugudes sinna ja tänna, kadudes üksteise taha ja tulles jälle nähtavale. Ta püüdis neid loendada, ilma et ta oleks mäletanud, misjaoks ta seda teeb. Ta teadis vaid, et neid on võimatu loendada ja et see tuleb kuidagi nelja ja viie müstilisest samasusest. Valu vaibus taas. Kui ta silmad avas, leidis ta, et ta näeb ikka sedasama. Arutu hulk sõrmi nagu liikuvad puud libises igas suunas, risti ja rästi. Ta sulges uuesti silmad.

"Mitu sõrme mul püsti on, Winston?"

"Ma ei tea. Ma ei tea. Te tapate mind, kui te seda veel kord teete. Neli, viis kuus - ausõna, ma ei tea."

"See on juba parem," ütles O'Brien.

Nõel tungis Winstoni käsivarde. Ja peaaegu samal hetkel levis üle tema keha õnnis, tervistav soojus. Valu oli juba pooliti ununenud. Ta avas silmad ja vaatas tänulikult O'Brienile otsa. Nähes seda rohmakat, vagudest küntud nägu, nii inetut ja nii intelligentset, sulas tal süda sees. Kui ta oleks saanud end liigutada, oleks ta oma käe välja sirutanud ja pannud selle O'Brieni käsivarrele. Ta polnud teda kunagi armastanud nii nagu sel hetkel, ja mitte ainult sellepärast, et ta oli lõpetanud valu. Vana tunne, et tegelikult pole tähtis, kas O'Brien on sõber või vaenlane, oli tagasi tulnud. O'Brien oli keegi, kellega sai rääkida. Võib-olla inimene ei soovigi niivõrd seda, et teda armastataks, kui seda, et teda mõistetaks. O'Brien oli teda piinanud hullumeelsuse piirini, ja mõne aja pärast, see on kindel, saadab ta teda surma. Aga see ei muutnud asja. Neid sidus miski, mis ulatus sügavamale kui sõprus, nad olid väga lähedased: kuskil oli paik, kuigi olulisi sõnu ei öelda võib-olla kunagi välja, kus nad võisid kohtuda ja vestelda. O'Brien vaatas alla tema peale näoga, mis jättis mulje, et seesama mõte võis liikuda ka tema peas. Kui ta hakkas rääkima, tegi ta seda kergel, vestlustoonil.

"Kas te teate, Winston, kus kohas te olete?" küsis ta.

"Ei tea. Ma oletan. Armastusministeeriumis."

"Aga kas te teate, kui kaua te olete siin olnud?"

"Ei tea. Päevi, nädalaid, kuid - ilmselt mitu kuud."

"Ja mis te arvate, miks me inimesi siia toome?"

"Et nad end süüdi tunnistaksid."

"Ei, see ei ole põhjus. Mõelge veel."

"Et neid karistada."

"Ei!" hüüdis O'Brien. Ta hääl oli täiesti muutunud ja ta näoilme oli äkki üheaegu karm ja hingestatud. "Ei, mitte ainult selleks, et pressida teilt välja ülestunnistust ja et teid karistada. Tahate, ma ütlen teile, miks teid siia toodi? Et teid ravida! Et teid terveks teha! Kas te saate aru, Winston, et mitte ükski, keda me siia toome, ei lahku siit nii, et me ei ole teda terveks ravinud? Meid ei huvita need totrad kuriteod, mida te olete toime

pannud. Parteid ei huvita avalikud teod: meisse puutuvad ainult mõtted. Me ei piirdu vaenlase hävitamisega, me teeme nad ümber. Kas te saate aru, mida ma sellega mõtlen?"

Ta kummardus Winstoni kohale. Tema nägu oli ebaloomulikult suur, sest see oli nii lähedal, ja kohutavalt inetu, sest see paistis altvaates. Pealegi väreles see erutusest, mingist hullumeelsest pingest. Winstoni süda tõmbus jälle kokku. Ta oleks hea meelega sügavale voodisse vajunud, kui oleks saanud. Ta kartis tõsiselt, et O'Brien võib niisama heast peast hooba tõmmata. Aga samal hetkel pöördus O'Brien ära. Ta tegi paar sammu edasi-tagasi. Ja jätkas siis juba rahulikumalt:

"Kõigepealt te peate aru saama, et siin ei ole kohta märterlusele. Te olete lugenud usulisest tagakiusamisest minevikus. Keskajal oli olemas inkvisitsioon. See kukkus läbi. See püüdis ketserlust välja juurida, aga tegelikult põlistas selle. Sest iga tuleriidal põletatud ketseri asemele tekkis tuhat uut. Mispärast? Sest inkvisitsioon hukkas oma vaenlasi avalikult, ja hukkas neid nii, et nad polnud midagi kahetsenud. Tegelikult hukkas neid sellepärast, et nad polnud kahetsenud. Inimesed surid sellepärast, et nad ei loobunud oma tõekspidamistest. Loomulikult kuulus kogu au ohvritele ja kogu häbi langes inkvisiitoritele, kes neid põletasid. Hiljem, kahekümnendal sajandil, tekkisid niinimetatud totalitaarsed režiimid Saksa natsid ja vene kommunistid. Venelased kiusasid ketserlust taga julmemalt, kui inkvisitsioon seda oli teinud. Ja nad kujutlesid, et nad on mineviku vigadest õppinud; igatahes nad teadsid, et ei tohi märtreid teha. Enne kui nad oma ohvrid avalikule kohtuprotsessile tõid, püüdsid nad neis ettenägelikult hävitada igasuguse väärikuse. Nad laostasid neid piinamise ja üksikkambritega, kuni ohvrid oli haledad inimvaremed, kes tunnistasid kõike, mida neile suhu pandi, teotasid ennast, süüdistasid ja mustasid üksteist ja palusid vigisedes armu. Ja ometi algas mõne aasta pärast kõik otsast peale. Surnutest olid saanud märtrid ja nende alandus oli unustatud. Nii et veel kord - mispärast? Eelkõige sellepärast, et nende ülestunnistused oli silmanähtavalt välja pressitud ja võltsid. Meie seda laadi vigu ei tee. Kõik siinsed ülestunnistused vastavad tõele. Me paneme nad tõele vastama. Ja peaasi, me ei lase surnutel enda vastu tõusta. Ärge lootkegi, Winston, et järelpõlved teid õigeks mõistavad. Järelpõlved ei kuule teist iial. Teid tõstetakse lihtsalt ajaloo voolust välja. Me aurustame teid ja lennutame stratosfääri. Teist ei jää midagi järele; ei nime registrisse ega jälge elavate mällu. Te muutute olematuks nii minevikus kui tulevikus. Teid pole kunagi olemas olnud."

Milleks siis minu piinamisega nii palju vaeva näha? mõtles Winston äkki kibestunult. O'Brien jäi seisma, nagu oleks Winston selle mõtte valjusti välja öelnud. Ta lai inetu nägu tuli lähemale, silmad veidi vidukil.

"Te mõtlete," ütles ta, "et kuna me kavatseme teid täielikult hävitada, nii et sellel, mida te ütlete või teete, ei ole vähimatki tähtsust, - et miks me siis näeme esmalt vaeva teie ülekuulamisega? Seda te mõtlesite, eks ole?"

"Jah," vastas Winston.

O'Brien muigas kergelt. "Te olete viga mustris, Winston, te olete plekk, mis tuleb ära pühkida. Kas ma ei seletanud siis teile äsja, et meie erineme mineviku represseerijatest? Meid ei rahulda tuim kuulekus ega isegi kõige orjalikum allaheitlikkus. Kui te lõpuks meile alistute, peab see toimuma teie omal vabal tahtel. Me ei hävita ketserit, sellepärast et ta on meie vastu: kuni ta on meie vastu, me ei hävita teda iial. Me pöörame teda, me alistame ta sisima olemuse, me kujundame ta ümber. Me kõrvetame temast välja kõik halva ja kõik pettekujutlused; me toome ta enda leeri, mitte näiliselt, vaid tõeliselt, kogu südame ja hingega. Me teeme ta üheks meie hulgast, enne kui me ta ära tapame. Me ei talu ainsatki väärmõtet maailmas, ükskõik kui salajane või jõuetu see ka oleks. Isegi surmatunnil ei saa me lubada vähimatki kõrvalekaldumist. Vanasti läks ketser tuleriidale nagu ketser, ilmutades avalikult oma ketserlust ja olles selle üle uhke. Isegi Vene puhastuste ohver võis kanda oma kolpa suletult mässulisi mõtteid, kui ta astus mööda koridori, oodates kuuli. Aga meie teeme aju täiuslikuks, enne kui me ta sodiks laseme. Vana despotismi käsk oli "Sina ei pea mitte". Totalitarismi käsk oli "Sa pead". Meie käsk on "[Ole]". Mitte keegi, keda me siia toome, ei suuda meile vastu seista. Kõik pestakse puhtaks. Isegi need kolm armetut reeturit, kelle süütusse te kunagi uskusite, - Jonesi, Aaronsoni ja Rutherfordi me murdsime viimaks. Ma võtsin ise osa nende ülekuulamisest. Ma nägin, kuidas nende vastupanu vähehaaval rauges, kuidas nad vigisesid, roomasid ja nutsid, - lõpuks enam mitte valu või hirmu, vaid ainult kahetsuse pärast. Selleks ajaks, kui me nendega lõpetasime, olid nad veel ainult inimese kestad. Neisse ei olnud jäänud midagi peale ahastuse selle pärast, mis nad oli teinud, ja armastuse Suure Venna vastu. Oli liigutav vaadata, kuidas nad teda armastasid. Nad palusid, et neid lastaks kiiresti maha, nii et nad võiksid surra, kuni nende mõtted on veel puhtad."

Tema hääl oli muutunud peaaegu unistavaks. Tema näol püsis eksalteeritus, hullumeelne elevus. Ta ei teeskle, mõtles Winston; ta ei silmakirjatse; ta usub iga oma sõna. Ja mis Winstonit kõige enam rõhus, oli omaenda vaimse alaväärsuse tunne. Ta vaatas seda rohmakat, aga siiski nõtket kuju, kes edasi-tagasi kõndides aeg-ajalt tema vaateväljale ilmus ja sealt jälle kadus. O'Brien oli temast igas suhtes üle. Kõik, mis Winstonile eales pähe oli tulnud või võis tulla, oli O'Brienile ammu teada, läbi mõeldud ja kõrvale heidetud. Ta

teadvus [sisaldas] Winstoni teadvust. Aga kuidas sai O'Brien niisugusel puhul hull olla? See pidi olema tema, Winston, kes on hull. O'Brien jäi seisma ja vaatas alla tema peale. Ta hääl kõlas taas karmilt.

"Ärge lootkegi, Winston, et te saate end päästa, ükskõik kui täielikult te meile ka alistute. Ühelegi, kes on kord juba õigelt teelt kõrvale kaldunud, ei heiteta armu. Te ei pääseks meie käest isegi siis, kui me otsustaksime lasta teid elada rahus oma elupäevade lõpuni. See, mis teiega siin toimub, jätab igaveseks oma jälje. Teadke seda juba ette. Me surume teid seisundisse, millest on võimatu tõusta. Teiega sünnib asju, millest te ei parane, isegi kui te elaksite tuhat aastat. Te ei ole enam iial võimeline tundma lihtsaid inimtundeid. Teie sees on kõik surnud. Te ei ole enam iial võimeline tundma, mis on armastus, või sõprus, või elurõõm, või naer, või uudishimu, või julgus, või ausus. Te olete seest õõnes. Me pigistame teid tühjaks ja täidame siis iseendaga."

Ta jäi vait ja andis valge kitliga mehele märku. Winston taipas, et ta kukla taha lükatakse mingi raske aparaat. O'Brien istus tema voodi kõrvale, nii et ta nägu jäi Winstoni omaga enam-vähem samale kõrgusele.

"Kolm tuhat," ütles ta üle Winstoni pea valge kitliga mehele.

Kaks pehmet padjakest, mis olid kergelt niisked, liibusid Winstoni oimudele. Ta hakkas üle keha värisema. Piin oli tulekul, uutmoodi piin. O'Brien pani oma käe rahustavalt, peaaegu sõbralikult tema käele.

"Seekord see pole valus," ütles ta. "Vaadake mulle otse silma."

Samal hetkel toimus kurdistav plahvatus või miski, mis oli nagu plahvatus, kuigi ei olnud kindel, kas mingit heli üldse oli. Igal juhul oli seal pimestav valgussähvatus. Winston ei tundnud valu, ta oli ainult oimetu. Ja kuigi ta oli juba selili lamanud, kui see asi juhtus, oli tal imelik tunne, et teda oli sellesse asendisse paisatud. Kohutav valutu hoop oli ta laiaks litsunud. Samuti oli midagi toimunud ta peas. Kui ta pilk selgis, mäletas ta, kes ta on ja kus ta on, ja tundis ära näo, mis talle otsa vaatas; aga kuskil oli suur tühjuselaik, nagu oleks tal ajust üks tükk välja võetud.

"See läheb mööda," ütles O'Brien. "Vaadake mulle silma. Kellega Okeaania sõdib?"

Winston jäi mõtlema. Ta teadis, mida tähendab Okeaania ja et tema on Okeaania kodanik. Ta mäletas ka Euraasiat ja Ida-Aasiat; aga kes kellega sõdib, seda ta ei teadnud. Tegelikult ei olnud tal aimugi, et üldse sõda käib.

"Ma ei mäleta."

"Okeaania sõdib Ida-Aasiaga. Kas te nüüd mäletate seda?"

"Jah."

"Okeaania on alati sõdinud Ida-Aasiaga. See sõda on vahetpidamata kestnud, teie elu esimestest päevadest peale, Partei asutamisest peale, ajaloo algusest peale, kogu aeg ikka seesama sõda. Kas te mäletate seda?"

"Jah."

"Üksteist aastat tagasi te mõtlesite välja legendi kolmest mehest, kes mõisteti surma riigireetmise eest. Te väitsite, et te olete näinud ajaleheväljalõiget, mis tõendas nende süütust. Niisugust ajaleheväljalõiget pole iial olemas olnud. Te mõtlesite selle välja ja jäite ise oma väljamõeldist uskuma. Nüüd te mäletate seda hetke, millal te selle välja mõtlesite. Kas te mäletate seda?"

"Jah."

"Äsja ma näitasin teile sõrmi. Kas nägite viit sõrme. Kas mäletate seda?"

"Jah."

O'Brien tõstis vasaku käe, surus pöidla pihku ja näitas nelja sõrme.

"Siin on viis sõrme. Kas te näete viit sõrme?"

"Jah."

Ja ta nägi neid, ühe põgusa viivu, enne kui dekoratsioonid ta vaimusilma ees vahetusid. Ta nägi viit sõrme, ilma mingi moonutusega. Siis oli kõik jälle normaalne, ja endine hirm, vihkamine ja hämming tulid rüsinal tagasi. Aga vahepeal oli olnud üks hetk säravat selgust, - ta ei teadnud, kui kaua, võib-olla kolmkümmend sekundit - , kus iga uus O'Brieni sisendus oli täitnud tühjuselaiku ja oli muutunud absoluutseks tõeks ja kus kaks pluss kaks oleks võinud olla niisama hästi kolm kui viis, vastavalt vajadusele. See kadus küll enne, kui O'Brien ta käest lahti laskis; aga kuigi ta ei saanud seda enam tagasi, mäletas ta seda, nagu mäletatakse mõnd eredat elamust mõnest kaugemast elujärgust, kus sa olid tegelikult hoopis teine inimene.

"Näete nüüd," ütles O'Brien, "et see on täiesti võimalik."

"Jah," ütles Winston.

O'Brien tõusis rahuloleva näoga püsti. Temast vasakul nägi Winston valge kitliga meest ampullil kaela maha viilimas ja süstalt täitmas. O'Brien pöördus naeratades Winstoni poole. Peaaegu vana tuttava liigutusega kohendas ta ninal prille.

"Kas te mäletate," ütles ta, "et te kirjutasite oma päevikusse, et pole tähtis, kas ma olen sõber või vaenlane, peaasi et ma olen inimene, kes mõistab teid ja kellega võib rääkida? Teil oli õigus. Ma räägin teiega hea meelega. Mulle meeldib teie vaimulaad. Me oleme sarnased, selle vahega, et teie olete juhtumisi vaimuhaige. Enne kui me seansi lõpetame, võite mulle esitada mõne küsimuse, kui te soovite."

"Ükskõik mille kohta?"

"Jah." Ta märkas, et Winstoni pilk peatub numbrilaual. "See on välja lülitatud. Mis on teie esimene küsimus."

"Mis te Juliaga tegite?" küsis Winston.

O'Brien muigas jälle. "Ta reetis teid, Winston. Jalamaid, vähimagi kõhkluseta. Ma olen harva näinud kedagi nii varmalt meie poole üle tulevat. Te ei tunneks teda enam äragi, kui te teda näeksite. Kogu tema mässumeel, tema kavaldamine, tema kergemeelsus ja kõlvatus on temast välja kõrvetatud. Täielik pöördumine, krestomaatiline juhtum."

"Te piinasite teda?"

O'Brien jättis vastamata. "Järgmine küsimus," ütles ta.

"Kas Suur Vend on olemas?"

"Muidugi on ta olemas. Partei on olemas. Suur Vend on Partei kehastus."

"Kas ta on olemas samamoodi, nagu mina olen olemas?"

"Teid ei ole olemas," ütles O'Brien.

Winstonit haaras taas täielik abitus. Ta teadis või oli võimeline ette kujutama argumente, mis tõendavad, et teda ei ole olemas; aga neil ei olnud mõtet, see oli ainult sõnamäng. Kas väide "Teid ei ole olemas" ei ole siis loogikaline absurd? Aga miks oli vaja nii öelda? Ta mõistus tõmbus krampi, kui ta mõtles ümberlükkamatutele, hullumeelsetele argumentidele, millega O'Brien teda hävitaks.

"Ma arvan, et ma olen olemas," ütles ta väsinult. "Mul on eneseteadvus. Ma sündisin ja ma suren. Mul on käed ja jalad. Ma täidan kindla koha ruumis. Ükski teine tahke keha ei saa samal ajal seda kohta täita. Kas Suur Vend on samal viisil olemas?"

"Sel pole tähtsust. Ta on olemas."

"Kas Suur Vend sureb kunagi?"

"Muidugi mitte. Kuidas ta saab surra? Järgmine küsimus."

"Kas Vennaskond eksisteerib?"

"Seda, Winston, ei saa te iial teada. Isegi kui me teid lõpuks lahti laseksime ja te elaksite üheksakümne aastaseks, ei saaks te iial teada, kas vastus sellele küsimusele on "ei" või "jaa". See jääb teile lahendamatuks mõistatuseks, niikaua kui te elate."

Winston lamas vaikselt. Ta rind hakkas veidi kiiremini kerkima ja vajuma. Ta ei olnud ikka veel esitanud küsimust, mis oli talle esimesena pähe tulnud. Ta oleks pidanud seda küsima, aga ta keel nagu ei paindunud seda kuuldavale tooma. O'Brieni näol väreles kerge muhelus. Isegi ta prilliklaasid näisid irooniliselt helkivat. Ta teab, mõtles Winston äkki, ta teab, mida ma tahan küsida! Ja selle mõtte juures purskusid tal sõnad suust:

"Mis on toas üks null üks?"

O'Brieni näoilme jäi muutumatuks. Ta vastas kuivalt:

"Te teate, mis on toas üks null üks, Winston. Kõik teavad, mis on toas üks null üks."

Ta andis valge kitliga mehele sõrmega märku. Ilmselt oli seanss lõppenud. Nõel tungis Winstoni käsivarde. Ta vajus peaaegu silmapilk sügavasse unne.

"Teie taasintegreerimisel on kolm staadiumi," ütles O'Brien. "On õppimine, on mõistmine ja on omaksvõtmine. Teil on nüüd aeg siseneda teise staadiumi."

Nagu tavaliselt, lamas Winston selili. Aga viimasel ajal ei olnud tema köidikud enam nii pingul. Teda hoiti ikka veel voodis, aga ta sai pisut põlvi liigutada ja sai oma pead küljelt küljele pöörata ja küünarnukist käsi tõsta. Ka numbrilaud ei olnud enam nii hirmuäratav. Ta võis valuvahkusid vältida, kui ta oli küllalt kiire taibuga; O'Brien tõmbas hooba peamiselt siis, kui Winston ilmutas erilist juhmust. Mõnikord ei kasutatud aparaati kogu seansi jooksul. Winston ei mäletanud, mitu seanssi juba oli olnud. Kogu see protsess näis olevat kestnud juba teab kui kaua - võib-olla nädalaid - ja vahed seansside vahel võisid olla mõnikord mitme päeva, mõnikord ainult tunni või paari pikkused.

"Siin lamades," ütles O'Brien, "olete te sageli imestanud - te olete seda minult isegi küsinud - , miks raiskab Armastusministeerium teie peale nii palju jõudu ja aega. Ja kui te olite vaba, siis te murdsite pead tegelikult sellesama probleemi kallal. Teile oli mõistetav selle ühiskonna mehhanism, milles te elasite, aga mitte selle aluseks olevad motiivid. Mäletate, te kirjutasite päevikusse: "Ma saan aru, [kuidas], aga ma ei saa aru, [miks]?" Murdes pead selle "miks"-i kallal, hakkasite te kahtlema oma mõistuses. Te olete lugenud [seda raamatut], Goldsteini raamatut, vähemalt osaliselt. Kas see ütles teile midagi, mida te juba enne ei teadnud?"

"Te olete seda lugenud?" küsis Winston.

"Mina olen selle kirjutanud. See tähendab, ma võtsin osa selle kirjutamisest. Ükski raamat pole ühe isiku toode, nagu te teate."

"Kas see on õige, mis seal on öeldud?"

"Kirjeldav osa küll. Programm aga, mis seal esitatakse, on täielik absurd. Salajane teadmiste kogumine - valgustuse järk-järguline levimine - lõpuks proletariaadi mäss - Partei kukutamine. Te teadsite juba ette, mis seal kirjas on. Aga see kõik on absurd. Proletaarlased ei hakka iial mässama, ka mitte tuhande või miljoni aasta pärast. Nad ei saa hakata. Põhjust ma ei pea teile ütlema: te teate seda isegi. Kui te olete hellitanud lootust, et kunagi toimub vägivaldne võimuvahetus, siis te võite selle heaga maha matta. Parteid ei saa mitte mingil viisil kukutada. Partei valitseb igavesti. Võtke see oma mõtete lähtepunktiks."

Ta tuli voodile lähemale. "Igavesti!" kordas ta. "Ja nüüd lähme tagasi küsimuste "miks" ja "kuidas" juurde. Te mõistate küllalt hästi, [kuidas] Partei võimul püsib. Nüüd aga öelge mulle, [miks] me võimust kinni hoiame. Mis motiividel? Miks me võimu tahame? Noh, öelge," lisas ta, kui Winston ikka vaikis.

Aga Winston ei öelnud hetke või paari jooksul veel midagi. Teda oli haaranud roidumus. O'Brieni näkku oli tagasi tulnud ähmane hullumeelne vaimustuskuma. Winston teadis juba ette, mida O'Brien ütleb. Et Partei ei hoia võimu enda käes mitte omakasupüüdlikel eesmärkidel, vaid ainult enamiku hüvanguks. Et ta on võtnud võimu enda kätte sellepärast, et inimesed on üldiselt nõrgad ja arad olendid, kes ei suuda vabadust taluda ja tõele näkku vaadata ja keda peavad valitsema ja süstemaatiliselt petma need, kes on neist tugevamad. Et inimkonnal on valida vaid vabaduse ja õnne vahel ja et suurem osa inimkonnast eelistab õnne. Et Partei on igipõline nõrkade kaitsja, pühendatute sekt, mis teeb kurja, heale teed rajades ja oma õnne teiste õnne heaks ohverdades. Aga kõige kohutavam, mõtles Winston, kõige kohutavam on see, et O'Brien ka usub seda, mida ta räägib. Seda on ta näost näha. O'Brien teab kõike. Ta teab Winstonist tuhat korda paremini, mis maailm endast tegelikult kujutab, missuguses alanduses suurem osa inimolendeid elab ja missuguse pettuse ja vägivalla abil Partei neid seal hoiab. Ta on seda kõike mõistnud, on seda kõike vaaginud, ja ometi, sellest hoolimata: lõppeesmärk pühitseb abinõu. Mida sa saad teha vaimuhaigega, mõtles Winston, kes on intelligentsem kui sina, kes kuulab su argumendid viisakalt ära ja püsib siis lihtsalt oma vaimuhaiguses?

"Te valitsete meid meie enda hüvanguks," ütles ta jõuetult. "Te usute, et inimolendid ei suuda ise endaga toime tulla ja sellepärast - -"

Ta võpatas ja peaaegu röögatas. Tema keha oli läbinud valuvahk. O'Brien oli lükanud hooba numbrilaual kolmekümne viie peale.

"Rumal jutt, Winston, väga rumal!" ütles ta. "Kas teil tõesti midagi paremat pähe ei tulnud."

Ta tõmbas hoova tagasi ja jätkas:

"Ma vastan nüüd ise oma küsimusele. Ja nimelt: Partei hoiab võimu enda käes ainult enda huvides. Meid ei huvita teiste hüvang; meid huvitab üksnes võim. Mitte rikkus või luksus või pikk elu või õnn: ainult võim, puhas võim. Te mõistate peagi, mida tähendab puhas võim. Me erineme kõigist mineviku oligarhiatest selle poolest, et me teame täpselt, mida me teeme. Kõik senised oligarhiad, isegi need, mis sarnanesid meiega, olid arad ja silmakirjalikud. Saksa natsid ja Vene kommunistid olid oma meetodeilt meile väga lähedased, aga neil ei jätkunud siiski julgust tunnistada oma eesmärke. Nad tegid näo ja võib-olla isegi uskusid, et nad on sunnitult ja ainult lühikeseks ajaks võimu haaranud ja et lähema nurga taga ootab paradiis, kus inimolendid on vabad ja võrdsed. Meie ei ole niisugused. Me teame, et keegi ei haara võimu, kavatsusega sellest loobuda. Võim ei ole vahend, võim on eesmärk. Diktatuuri ei kehtestata revolutsiooni kaitsmiseks; revolutsiooni tehakse diktatuuri kehtestamiseks. Tagakiusamise eesmärk on tagakiusamine. Piinamise eesmärk on piinamine. Võimu eesmärk on võim. Kas te hakkate nüüd mind mõistma?"

Winstonit hämmastas, nagu teda varemgi oli hämmastanud, O'Brieni väsinud nägu. See oli tugev, lihav ja brutaalne, see pakatas intelligentsist ja mingist vaoshoitud kirglikkusest, mille ees ta tundis end abitult; aga see oli väsinud. Silme all olid kotid ja põsesarnadel oli nahk lõtv. O'Brien kummardus tema kohale, lähendades talle meelega oma kurnatud nägu.

"Te mõtlete," ütles ta, "et mu nägu on vana ja väsinud. Te mõtlete, et ma räägin võimust, kuigi ma ei ole võimeline takistama isegi omaenda keha allakäiku. Aga kas te ei taipa, Winston, et indiviid on kõigest rakk? Rakkude kurnatus näitab ainult organismi elujõudu. Kas te surete, kui endal küüsi lõikate?"

Ta pöördus voodist ära ja hakkas, üks käsi taskus, mööda tuba edasi-tagasi käima.

"Me oleme võimu preestrid," ütles ta. "Võim on jumal. Aga teie jaoks on võim praegu ainult üks sõna. Teil oleks juba aeg aimu saada, mida võim tähendab. Esimene asi, mida teil on tarvis mõista, on see, et võim on kollektiivne. Indiviidil on võimu ainult sel määral, kuivõrd ta lakkab olemast indiviid. Te teate Partei loosungit "Vabadus on orjus". Aga on teil kunagi pähe tulnud, et selle võib ka ümber pöörata? Orjus on vabadus. Üksikisik jääb ka vabaduses alati kaotajaks. See peab nii olema, sest iga inimolend on mõistetud surema, mis on kõigist krahhidest suurim. Aga kui ta suudab täielikult, jäägitult alistuda, kui ta suudab oma isiksusest vabaneda, kui ta suudab end sedavõrd Parteisse sulatada, et ta [ongi] Partei, siis on ta kõikvõimas ja surematu. Teine asi, mida teil on tarvis mõista, on see, et võim on võim inimolendite üle. Keha üle, - eelkõige aga mõistuse üle. Võim mateeria üle - välise reaalsuse üle, nagu teie ütleksite - ei ole tähtis. Mateeria on täielikult meie mõju all."

Hetkeks unustas Winston numbrilaua. Ta tegi ägeda katse istukile tõusta, aga tal õnnestus ainult valusalt oma keha väänata.

"Kuidas saab mateeria teie mõju all olla?" pahvatas ta. "Te ei suuda mõjutada isegi kliimat või gravitatsiooniseadust. Ja on olemas haigused, valu, surm - -"

O'Brien sundis teda käeviipega vaikima. "Me mõjutame mateeriat, sest me mõjutame teadvust. Reaalsus on seespool koljut. Küllap te saate sellest vähehaaval aru, Winston. Meie jaoks pole midagi võimatut. Nähtamatuks muutumine, levitatsioon - kõik on võimalik. Ma võiksin seebimullina õhku tõusta, kui ma tahaksin. Aga ma ei taha, sest Partei ei taha seda. Te peate vabanema neist üheksateistkümnenda sajandi ettekujutustest, mis puutub loodusseadustesse. Me teeme loodusseadusi."

"Aga te ei tee ju! Te ei ole isegi selle planeedi isandad. Kuidas jääb siis Euraasia ja Ida-Aasiaga? Te ei ole neid veel vallutanud."

"See pole tähtis. Me vallutame nad siis, kui see meile sobib. Ja kui me ka ei valluta, mis vahet seal on? Me võime nad olematuks muuta. Maailm - see on Okeaania."

"Aga maailm ise pole muud kui tolmukübe. Ja inimene on nii tilluke ja abitu! Kui kaua ta on olemas olnud? Maakera oli miljoneid aastaid asustamata."

"Lollus. Maakera on niisama vana nagu meie, mitte vanem. Kuidas saab ta vanem olla? Midagi ei ole olemas väljaspool inimteadvust."

"Aga maapõu on täis väljasurnud loomade luustikke - mammuteid ja mastodone ja tohutu suuri roomajaid, kes elasid siin ammu enne seda, kui inimene siia ilmus."

"Kas te olete neid luid kunagi näinud, Winston? Muidugi ei ole. Üheksateistkümnenda sajandi bioloogid mõtlesid need välja. Enne inimest ei olnud siin midagi. Ja pärast inimest, kui ta ükskord välja sureb, ei tule ka midagi. Väljaspool inimest ei ole midagi olemas."

"Aga väljaspool meid on ju terve universum. Vaadake tähti! Mõni neist on meist miljoni valgusaasta kaugusel. Nad jäävad meile igavesti kättesaamatuks."

"Mis on tähed?" ütles O'Brien ükskõikselt. "Need on tulukesed mõne kilomeetri kaugusel. Me jõuaksime nendeni küll, kui me tahaksime. Või me võiksime nad ära kustutada. Maakera on universumi keskpunkt. Päike ja tähed tiirlevad ümber selle."

Winston tegi uuesti krampliku liigutuse. Aga seekord ei lausunud ta sõnagi. O'Brien jätkas, nagu vastaks ta kuuldavale toodud vastuväitele:

"Teatavateks otstarveteks ei pea see muidugi paika. Kui me sõidame merd või kui me ennustame päikesevarjutust, on meil sageli mugavam eeldada, et maakera tiirleb ümber päikese ja tähed on meist miljonite valgusaastate kaugusel. Aga mis siis sellest? Kas te arvate, et kaksik-astronoomiasüsteemi loomine käib meil üle jõu? Tähed võivad olla lähedal või kaugel, nagu meile just vaja on. Kas te arvate, et meie matemaatikud ei ole selleks võimelised? Kas te olete unustanud kaksisoima?"

Winston tõmbus voodile kössi. Iga tema väidet tabas kiire vastus nagu kaikahoop. Ja ometi ta teadis, et tal on õigus. Seda arvamust, et väljaspool meie teadvust ei ole midagi olemas, pidi ju kindlasti saama kuidagi ümber lükata? Kas see polnud juba ammu aega tagasi ekslikuks tunnistatud? Sellel oli isegi oma nimi, mis talle meelde ei tulnud. O'Brieni suunurkades tuksles kerge muie, kui ta vaatas alla Winstoni peale.

"Ma mainisin juba, Winston," ütles ta, "et metafüüsika ei ole teie tugev külg. See sõna, mida te püüate meelde tuletada, on solipsism. Aga te eksite. See ei ole solipsism. Või kui, siis kollektiivne solipsism. Ja see on juba midagi muud: tegelikult vastandmõiste. Aga me oleme kõrvale kaldunud," lisas ta teise tooniga. "Tõeline võim, võim, mille eest me peame võitlema nii ööl kui päeval, ei ole võim mitte asjade, vaid inimeste üle." Ta vaikis hetke ja võttis siis taas lootustandvat õpilast küsitleva koolmeistri hoiaku: "Kuidas omandab üks inimene võimu teise inimese üle, Winston?"

Winston mõtles. "Pannes teda kannatama," vastas ta.

"Just nimelt. Pannes teda kannatama. Alistumisest üksi ei piisa. Kui inimene ei kannata, kuidas saab siis olla kindel, et ta alistub sinu, ja mitte omaenda tahtele? Võim on valu tekitamises ja alandamises. Võim on inimteadvuse tükkideks rebimises ja selle uuel kujul oma suva järgi kokku panemises. Kas te hakkate nüüd taipama, mis laadi maailma me loome? See on täielik vastand neile rumalatele hedonistlikele Utoopiatele, mida vanad reformaatorid ette kujutasid. See on hirmu ja reetmise ja piina maailm, jalge alla sõtkumise ja jalge alla sõtkutuse maailm, maailm, mis ei muutu täiustudes mitte armulikumaks, vaid armu[tu]maks. Arenemine meie maailmas on arenemine suurema valu poole. Vanad tsivilisatsioonid kuulutasid, et nad põhinevad armastusel ja õiglusel. Meie oma põhineb vihkamisel. Meie maailma ei jää muud tundeid kui hirm, raev, võidurõõm ja enesealandus. Kõik muu me hävitame - viimaseni. Me oleme juba murdnud Revolutsiooni¬ eelsest ajast pärineva mõtteviisi. Me oleme läbi lõiganud sidemed lapse ja vanemate, inimese ja inimese, mehe ja naise vahel. Keegi ei julge enam usaldada oma naist või last või sõpra. Ja tulevikus ei olegi enam naisi või sõpru. Lapsed võetakse emadelt ära sündimisel, nagu kandadelt võetakse munad ära. Seksuaalinstinkt juuritakse välja. Sigitamine muutub iga-aastaseks formaalsuseks nagu ostukaartide uuendamine. Me hävitame orgasmi. Meie neuroloogid juba töötavad selle kallal. Kaob igasugune ustavus, välja arvatud ustavus Parteile. Kaob igasugune armastus, välja arvatud armastus Suure Venna vastu. Kaob igasugune naer, välja arvatud võidurõõmus naer põrmupaisatud vaenlase üle. Kaob igasugune kunst, kirjandus ja teadus. Kui me oleme kõikvõimsad, siis meil pole enam teadust vaja. Kaob igasugune vahe ilusa ja inetu vahel. Kaob igasugune huvi elu vastu ja võime elust mõnu tunda. Kõik võistlevad rõõmud hävitatakse. Aga iial - ärge unustage seda, Winston, - iial ei kao joobumus võimust, see kasvab pidevalt ja muutub pidevalt rafineeritumaks. Ja iial, mitte hetkekski ei kao võidurõõm ja nauding, mida pakub abitu vaenlase jalge alla tallamine. Kui te soovite silme ette manada tuleviku võrdkuju, siis kujutlege saabast, mis trambib inimnäol, - igavesti."

Ta jäi vait, nagu oodates, et Winston hakkab rääkima. Winston aga püüdis jälle voodis kössi tõmbuda. Ta ei suutnud midagi öelda. Tema südant haaras jäine külmus. O'Brien jätkas:

"Ja pidage meeles, et nii see saab olema igavesti. Alati on olemas nägu, millel tallata. Ketsereid, ühiskonna vaenlasi, on alati olemas, nii et neid saab ikka ja jälle põrmu paisata ja alandada. Kõik see, mida te olete kogenud, sestpeale kui te olete meie käes, jätkub, ja veel hullemini. Nuhkimine, pealekaebamine, piinamine,

hukkamine ja kadunuks jäämine ei lõpe kunagi. See on samavõrd terrori kui võidurõõmu maailm. Mida tugevam on Partei, seda sallimatum ta on; mida nõrgem on opositsioon, seda julmem on vägivald. Goldstein ja tema ketserlus elab igavesti. Iga päev, iga hetk paisatakse see põrmu, paljastatakse, tehakse naeruks, sülitatakse täis - ja ometi jääb see igavesti elama. See näitemäng, mida ma teiega olen seitse aastat mänginud, kordub ikka ja jälle, põlvest põlve, aina rafineeritumas vormis. Meie käes on alati mõni ketser, valust röökiv, murtud, põlastusväärne - ja lõpuks täielikult pattukahetsev, iseenda käest päästetud, vabatahtlikult meie jalge ette roomav. Niisugune on maailm, mida me ehitame, Winston. Maailm, kus võidule järgneb võit, triumfile triumf ja veel kord triumf: lõputu rõhumine, rõhumine, rõhumine võimu närvile. Ma näen, et te hakkate taipama, mis maailm see on. Aga lõpuks te jõuate isegi kaugemale. Te võtate selle omaks, tervitate seda ja muutute osaks sellest."

Winston oli end küllalt kogunud, et rääkima hakata. "Te ei saa!" ütles ta nõrga häälega.

"Mida te sellega mõtlete, Winston?"

"Te ei suuda luua niisugust maailma, nagu te praegu kirjeldasite. See on unelm. See ei ole võimalik."

"Miks?"

"Tsivilisatsiooni ei ole võimalik rajada hirmule, vihkamisele ja julmusele. See ei jää püsima."

"Miks mitte?"

"See pole eluvõimeline. See laguneb koost. See sooritab enesetapu."

"Lollus. Te arvate, et vihkamine on kurnavam kui armastus. Mispärast? Ja kui ongi, mis siis sellest? Oletame, et me arvame heaks end kiiremini kulutada. Oletame, et me kiirendame inimelu tempot, nii et mehed on juba kolmekümneselt raugad. Ja mis siis sellest? Kas te siis ei mõista, et indiviidi surm ei ole surm? Partei on surematu."

Nagu ikka, tegi see hääl Winstoni abituks. Pealegi kartis ta, et kui ta jätkab vastuvaidlemist, tõmbab O'Brien jälle hooba. Ja ometi ei suutnud ta vait jääda. Jõuetult, ilma argumentideta, toeks ainult see sõnulväljendamatu hirm, mida O'Brien oma jutuga temas oli äratanud, asus ta uuesti rünnakule.

"Ma ei tea, ma ei oska öelda. See ei õnnestu teil. Miski võidab teid. Elu võidab teid."

"Elu on kõigil oma tasanditel meie kontrolli all, Winston. Te mõtlete, et on olemas midagi niisugust, mille nimi on inimloomus, mida vägistab see, mida me teeme, ja mis pöördub meie vastu. Aga meie kujundame inimloomust. Inimesed on ääretult paindlikud. Või olete te tagasi pöördunud oma vana idee juurde, et proletaarlased või orjad tõusevad üles ja tõukavad meid troonilt? Visake see mõte peast välja. Nad on abitud nagu loomad. Inimkond - see on Partei. Kõik teised on väljaspool ja ei tule arvesse."

"Hea küll. Aga lõpuks nad võidavad teid ikka. Varem või hiljem nad näevad ära, mida te olete, ja siis nad kisuvad teid tükkideks."

"Kas te näete mingit märki, mis sellele viitaks? Või mõnd põhjust, miks nii peaks minema?"

"Ei. Aga ma usun seda. Ma [tean], et see ei õnnestu teil. Maailmas on midagi - mingi vaim, mingi põhimõte - , mida te ei suuda iial murda."

"Kas te usute Jumalat, Winston?"

"Ei."

"Mis see siis on, see põhimõte, mis meid võidab?"

"Ma ei tea. Inimvaim."

"Ja teie peate ennast inimeseks?"

"Jah."

"Kui nii, Winston, siis te olete viimne inimene. Teie sugu on välja surnud; meie oleme pärijad. Kas te saate aru, et te olete [üksi]? Te olete väljaspool ajalugu, teid pole olemas." Tema olek muutus ja ta jätkas kalgimalt: "Ja te peate end meist meie valede ja julmustega moraalselt üle olevaks?"

"Jah, pean küll."

O'Brien ei öelnud midagi. Kostma hakkas kaks teist häält. Hetke pärast tundis Winston ühes neist ära oma hääle. See oli selle jutuajamise helijälg, mis tal oli olnud O'Brieniga sel õhtul, kui ta oli lasknud end Vennaskonna liikmeks võtta. Ta kuulis end tõotamas valetada, varastada, võltsida, tappa, narkomaaniat ja prostitutsiooni soodustada, suguhaigusi levitada ja lastele väävelhapet näkku visata. O'Brien tegi kerge läbematu käeliigutuse, nagu tahtes öelda, et tegelikult oli see demonstratsioon ülearune. Siis ta pööras üht lülitit ja hääled jäid vait.

"Tõuske voodist üles!" ütles ta.

Köidikud olid lõdvenenud. Winston libistas end põrandale ja tõusis kõikudes püsti.

"Te olete viimane inimene," ütles O'Brien, "te olete inimvaimu hoidja. Kohe te näete, missugune te tegelikult olete. Võtke riided seljast ära."

Winston päästis lahti nöörijupi, mis hoidis ta tunkesid koos. Tõmblukk oli tunkede eest juba ammu ära kistud. Ta ei suutnud meenutada, kas ta oli end kordagi pärast arreteerimist riidest lahti võtnud. Tunkede all ripnesid ümber keha räpased kollased nartsud, milles võis aimata aluspesu jäänuseid. Kui ta neid põrandale poetas, nägi ta, et toa teises otsas on kolme poolega peegel. Ta astus sammu sinnapoole ja peatus siis. Ta oli tahtmatult karjatanud.

"Minge lähemale," ütles O'Brien. "Astuge peegli tiibade vahel, siis te näete end ka külgvaates."

Winston oli seisma jäänud, sest ta oli kohkunud. Talle tuli vastu mingi kühmus, halli ja luukeretaolist. Ja kohkuma pani see nähtus kui niisugune, mitte ainult tõsiasi, et ta teadis, et see on tema ise. Ta astus peeglile lähemale. Kookus keha tõttu tundus selle olendi nägu olevat nagu õieli. Armetu vanginägu: kummis otsmik, mis läks üle paljaks pealaeks, kõver nina ja nagu ärapekstud põsesarnad, mille kohal silmad olid tigedad ja valvsad. Põsed olid armilised, suu oli nagu sisse langenud. Kahtlemata oli see tema nägu, aga talle tundus, et ta on väliselt rohkem muutunud kui sisemiselt. See nägu ei peegeldanud tema tegelikke tundeid. Ta oli peaaegu kiilaspäine. Algul ta mõtles, et ta on halliks läinud, aga see oli ainult peanahk, mis oli hall. Kogu ta keha, välja arvatud käed ja nägu, oli vanast sissesööbinud mustusest hall. Kohati paistsid mustusekorra alt punetavad haavaarmid ja veenilaiendi haavand pahkluu kohal oli ripendavate naharäbalatega põletikuline mügar. Aga kõige enam kohutas teda tema keha kõhnumine. Rinnakorv oli kitsas nagu luukerel ja jalad olid nii kokku kuivanud, et põlved olid jämedamad kui reied. Ja nüüd ta sai aru, miks O'Brien oli tahtnud, et ta end külgvaates näeks. Lülisamba kõverus oli jahmatav. Kidurad õlad olid ettepoole längu, moodustades nagu rinnakoopa, ja peenike kael näis kolju raskuse all kahekorra painduvat. Esimesel pilgul oleks ta võinud arvata, et tegu on kuuekümneaastase mehega, kes põeb mõnd ravimatut haigust.

"Te olete aeg-ajalt mõelnud," ütles O'Brien, "et mina, sisepartei liige, näen vana ja väsinud välja. Aga mida te oma väljanägemisest arvate?"

Ta võttis Winstonil õlast kinni ja pööras ta näoga enda poole:

"Vaadake, mis seisundis te olete!" ütles ta. "Vaadake seda paksu kõntsakorda oma kehal. Vaadake mustust oma varvaste vahel. Vaadake seda jäledat mädanevat haava oma jalal. Kas te teate, et te haisete nagu sikk? Võib-olla te ei märkagi seda enam ise. Vaadake, kui kõhn te olete. Näete? Ma võin pöidla ja nimetissõrmega teie biitsepsi ümbert kinni võtta. Ma võiksin teie kaela pooleks murda nagu porgandi. Kas te teate, et te olete kakskümmend viis kilo alla võtnud, sestpeale kui te meie käes olete? Isegi juuksed tulevad teil peotäite kaupa ära. Vaadake!" Ta sirutas käe ja tõmbas Winstonil salgu juukseid peast. "Tehke suu lahti! Üheksa, kümme, üksteist hammast on järel. Kui palju teil neid oli, kui teid siia toodi? Ja needki vähesed, mis teile on jäänud, kukuvad varsti välja. Näete!"

Ta haaras ühe Winstoni allesjäänud esihamba oma tugeva pöidla ja nimetissõrme vahele. Winstoni lõualuud läbistas järsk valuhoog. O'Brien oli logiseva hamba juurega välja tõmmanud. Ta viskas selle konginurka.

"Te mädanete elusalt," ütles ta, "te lagunete tükkideks. Mis te olete? Kotitäis kõntsa. Pöörake ümber ja vaadake veel kord peeglisse. Näete seda, kes teile sealt vastu vaatab? See on viimne inimene. Kui teie olete inimene, siis see on inimkond. Pange nüüd uuesti riidesse."

Winston hakkas aeglaselt ja kohmakalt riietuma. Siiani ta polnud nagu märganudki, kui kõhn ja nõrk ta on. Tema peas liigatas üksainus mõte, et ta pidi olema siin viibinud kauem, kui ta oli arvanud. Siis, äkitselt, kui ta oma armetuid riideräbalaid selga ajas, haaras teda haletsustunne oma laastatud keha vastu. Ja enne kui ta taipas, mida ta teeb, oli ta varisenud voodi kõrval olevale taburetile ja puhkenud nutma. Ta tajus, kui näotu ja vääritu vaatepilt see on; räpases aluspesus kondibukett, kes istub ja nutab eredas valguses, aga ta ei suutnud end talitseda. O'Brien pani talle käe õlale, peaaegu lahkelt.

"See ei tarvitse igavesti kesta," ütles ta. "Te võite sellest iga hetk pääseda, kui te tahate. Kõik sõltub teist endast."

"See on teie süü!" nuuksus Winston, "teie olete mind niikaugele viinud."

"Ei, Winston, te ise olete end niikaugele viinud. Ta soostusite sellega sellest hetkest peale, kui te vastandasite end Parteile. See kõik sisaldus selles esimeses liigutuses. Pole juhtunud midagi, mida te ei oleks ette näinud."

Ta jäi korraks vait ja jätkas siis:

"Me oleme teid löönud, Winston. Me oleme teid murdnud. Te nägite, missugune on teie keha. Teie vaim on samas seisukorras. Ma ei usu, et teis oleks enam kübetki eneseuhkust. Teid on pekstud, piitsutatud ja solvatud, te olete karjunud valust ja püherdanud põrandal oma veres ja okses. Te olete niutsudes armu palunud, te olete kõiki ja kõike reetnud. Kas te suudate ette kujutada veel mõnd alandust, mis poleks teile osaks saanud?"

Winston ei nutnud enam, kuigi ta silmad olid veel pisarais. Ta vaatas üles O'Brieni poole.

"Juliat ma ei ole reetnud," ütles ta.

O'Brien vaatas mõtlikult alla ta peale. "Jah," ütles ta, "jah, see on tõsi. Juliat te ei ole reetnud."

Winstoni südant täitis jälle iseäralik austus O'Brieni vastu, mida nähtavasti miski ei suutnud hävitada. Kui taiplik ta on, mõtles ta, kui taiplik! Seda polnud veel juhtunud, et O'Brien oleks temast valesti aru saanud. Iga teine oleks kohe öelnud, et Winston [on] Julia reetnud. Sest kas polnud nad siis piinamisega temalt kõike välja pigistanud? Ta oli neile ära rääkinud kõik, mida ta Juliast, tema harjumustest, tema iseloomust ja tema minevikust teadis; ta oli kõige tühisemagi üksikasjani üles tunnistanud kõik, mis nende kohtumistel oli toimunud, kõik, mis tema Juliale oli öelnud ja mis Julia temale oli öelnud, nende musta-turu söömaajad, nende armatsemised, nende ähmased salasepitsused Partei vastu, - kõik. Ja ometi, selles mõttes, nagu Winston seda sõna mõistis, ei olnud ta Juliat reetnud. Ta ei olnud lakanud teda armastamast; tema tunded Julia vastu ei olnud muutunud. Ja O'Brien oli teda mõistnud, ilma et oleks tervis olnud seletada.

"Öelge mulle," küsis Winston, "millal mind maha lastakse?"

"Sellega võib veel tükk aega minna," vastas O'Brien. "Te olete raske juhtum. Aga ärge kaotage lootust. Varem või hiljem saavad kõik terveks. Ja siis me laseme teid maha."

Ta tundis end märksa paremini. Ta kosus iga päevaga, - kui tema olukorras üldse sai päevadest rääkida.

Ere valgus ja tüütu undamine oli ikka sama, aga kong oli natuke mugavam kui need, kus ta siiani oli olnud. Puust naril oli padi ja madrats, ja kongis oli ka tool, kus istuda. Korra oli teda vanni viidud, ja tal lasti end üsna tihti suures plekk-kausis pesta. Talle anti pesemiseks koguni sooja vett. Talle oli antud uus aluspesu ja puhtad tunked. Veenilaiendi haavandit oli määritud mingi leevendava salviga. Hambatüükad olid välja tõmmatud ja talle olid suhu pandud kunsthambad.

Võis olla möödunud nädalaid või kuid. Nüüd oleks võimalik olnud aja kulu üle arvet pidada, kui ta oleks selle vastu huvi tundnud, kuna teda toideti ilmselt kindlate vaheaegadega. Ta sai kahekümne nelja tunni jooksul, nagu ta järeldas, kolm korda süüa; mõnikord ta arutas endamisi loiult, kas need söögikorrad on öösel või päeval. Toit oli üllatavalt hea, igal kolmandal söögikorral liha. Ükskord ta sai isegi paki sigarette. Tikke tal polnud, aga alati vaikiv vangivalvur, kes tõi talle süüa, andis tuld. Esimene kord, kui ta katsus suitsetada, läks tal süda pahaks, aga ta kannatas välja ja ajas selle pakiga tükk aga läbi, tõmmates iga kord pärast söömist pool sigaretti.

Nad olid andnud talle valge tahvli, mille nurga külge oli seotud pliiatsijupp. Alguses ta ei kasutanud seda. Isegi ärkvel olles oli ta täiesti oimetu. Sageli lamas ta söögikorrast söögikorrani peaaegu liigutamata, aeg¬ ajalt suigatades ja siis jälle ärgates ähmasesse unelusse, jaksamata seejuures silmigi avada. Ta oli juba ammu harjunud ereda valguse käes magama. See ei seganud teda, ainult unenäod olid selle tõttu selgemad. Suurema osa ajast ta nägigi und ja ta unenäod olid alati õnnelikud. Ta oli Kuldsel Maal või istus tohutu suurtes päikese käes säravates varemetes oma ema, Julia ja O'Brieniga, ja nad ei teinud midagi, lihtsalt istusid päikese käes ja rääkisid rahulikest asjadest. Ja needsamad mõtted, mis tal olid ärkvel olles, saatsid teda ka unenägudes. Nüüd, kus valu teda enam ei stimuleerinud, näis ta olevat kaotanud võime vaimseks pingutuseks. Tal ei olnud igav, ta ei ihanud kellegagi vestelda või meelt lahutada. Teda rahuldas täiesti see, et ta on üksi, et teda ei peksta ega piinata, et ta saab küllalt süüa ja on täiesti puhas.

Järk-järgult hakkas ta ikka rohkem ärkvel olema, aga teda ei tõuganud ikka veel miski voodist tõusma. Ta ei tahtnud muud kui vaikselt lamada ja tunda, kuidas jõud kehasse tagasi tuleb. Ta katsus end siit ja sealt, püüdes veenduda, et see ei ole ainult ettekujutus, et ta lihased muutuvad ümaramaks ja nahk tõmbub pingumale. Lõpuks ei jäänud kahtlust, et ta on juurde võtnud; tema reied olid kindlalt jämedamad kui ta põlved. Siis hakkas ta, esialgu küll end sundides, korrapäraselt harjutama. Peagi suutis ta maha käia kolm kilomeetrit, mõõdetuna sammudega kongis, ja tema kühmus õlad ajasid end sirgu. Ta püüdis sooritada ka keerukamaid harjutusi, ja oli jahmunud ning löödud, leides, mida kõike ta ei suuda teha. Ta ei suutnud kuigi kiiresti käia, ta ei suutnud tooli väljasirutatud kätega hoida, ta ei suutnud ühel jalal seista, ilma et oleks kukkunud. Ta kükitas kandadele ja leidis, et ta saab end püsti ajada ainult krampis sääremarjade ja valust tuikavate põlvedega. Ta heitis kõhuli maha ja püüdis kätega oma keha kergitada. See oli lootusetu, ta ei suutnud end sentimeetritki tõsta. Aga veel mõne päeva pärast - pärast veel mõnda söömaaega - sai ta ka selle vägitükiga hakkama. Ja tuli aeg, kus ta suutis seda teha kuus korda järjest. Ta hakkas oma keha üle lausa uhkust tundma ja lootust hellitama, et ka tema nägu muutub uuesti normaalseks. Ainult siis, kui ta juhtus puudutama oma paljast pealage, meenus talle armiline, laastatud nägu, mis talle peeglist vastu oli vaadanud.

Ka tema mõistus elavnes. Ta istus narile, selg vastu seina ja tahvel põlvedel, ja asus end sihikindlalt ümber kasvatama.

Ta oli alla andnud, see oli selge. Tegelikult, nagu ta nüüd aru sai, oli ta valmis olnud alla andma ammu enne seda, kui ta niisugusele otsusele oli jõudnud. Ta oli mõistnud juba sellest hetkest peale, kui ta Armastusministeeriumi sattus, - jah, isegi juba siis, kui nad Juliaga seal abitult seisid, samal ajal kui metalne hääl teleekraanist neid käsutas - , kui kergemeelne ja pinnapealne oli katse Partei võimule vastu hakata. Ta teadis nüüd, et seitse aastat oli Mõttepolitsei hoidnud teda nagu putukat luubi all. Ei olnud ühtegi liigutust, ühtegi väljaöeldud sõna, mida nad ei oleks märganud, ühtegi mõttekäiku, mille jälile nad ei oleks saanud. Isegi valkjad tolmukübemed tema päevikukaanel olid nad hoolikalt tagasi pannud. Talle mängiti ette magnetofonilinte ja näidati fotosid. Mõnel pildil nad olid Juliaga kahekesi. Jah, isegi... Ta ei suutnud enam Partei vastu võidelda. Pealegi oli Parteil õigus. See pidi nii olema: kuidas saab surematu kollektiivne aju eksida? Mis välise mõõdupuuga saab selle otsustusi kontrollida? Terve mõistus on statistiline. Tuleb lihtsalt õppida mõtlema nii nagu nemad. Ainult - -!

Jäme pliiatsijupp ei tahtnud kuidagi sõrmede vahel püsida. Ta hakkas kirja panema mõtteid, mis talle pähe tulid. Ta kirjutas kõigepealt suurte kohmakate tähtedega:

VABADUS ON ORJUS

Ja siis ta kirjutas peaaegu peatumata selle alla:

KAKS PLUSS KAKS ON VIIS

Aga siis tuli mingi tõrge. Ta mõte nagu kohkus millegi eest tagasi ja ta ei suutnud keskenduda. Ta teadis, et ta teab, mis järgneb, aga sel hetkel ta ei suutnud seda meenutada. Ja kui see talle lõpuks meenus, siis vaid teadliku arutluse tulemusena, mitte iseenesest. Ta kirjutas:

JUMAL ON VÕIM

Ta oli kõigega nõus. Minevikku sai muuta. Minevikku alati sõdinud Ida-Aasiaga. Jones, Aaronson ja Rutherford olid süüdi kuritegudes, milles neid süüdistati. Ta ei olnud iial näinud fotot, mis neile esitatud süüdistused ümber lükkas. Seda polnud iial olemas olnud, ta oli selle välja mõelnud. Ta mäletas, et ta oli mäletanud vastandlikke asju, aga need olid valed mälestused, enesepettuse saadused. Kui lihtne see kõik oli! Tarvitses ainult alistuda, ja kõik muu tuli iseenesest. See oli, nagu ujuksid sa vastuvoolu, mis tõukab sind tagasi, kui kõvasti sa ka ei pingutaks, ja otsustaksid siis äkitselt ümber pöörata ja vooluga kaasa minna, sellele vastu panemata. Midagi pole muutunud, peale sinu enda hoiaku; juhtus lihtsalt see, mis oli ette määratud. Ta ei teadnudki enam, miks ta oli üldse mässanud. Kõik oli ju lihtne, välja arvatud - -!

Kõik võib õige olla. Niinimetatud loodusseadused on nonsenss. Gravitatsiooniseadus on nonsenss. "Kui ma tahaksin," oli O'Brien öelnud, "siis ma võiksin seebimullina õhku tõusta." Winston arendas seda mõtet edasi. "Kui tema [mõtleb], et ta tõuseb õhku, ja kui mina samal ajal [mõtlen], et ma näen teda seda tegemas, siis see toimubki." Äkitselt, nagu ilmub veepinnale mingi põhjavajunud vraki jäänus, tuli talle pähe mõte: "Tegelikult seda ei juhtu. Me kujutame seda ette. See on hallutsinatsioon." Aga ta surus selle mõtte otsekohe maha. See oli ilmne eksiarvamus. See eeldas, et kusagil inimesest väljaspool on olemas "reaalne" maailm, kus toimuvad "reaalsed" sündmused. Aga kuidas saab niisugune maailm olemas olla? Mida me üldse millestki teame, peale selle, mis on meie teadvuses? Kõik toimuv toimub meie teadvuses. See, mis toimub kõigi teadvuses, toimub tõepoolest.

Talle ei valmistanud mingit raskust seda eksiarvamust kõrvale heita ja tal ei olnud mingit ohtu selle ohvriks langeda. Aga samal ajal ta mõistis, et seda ei oleks tohtinud üldse juhtuda. Teadvus peab moodustama pimetähni, niipea kui mõni ohtlik mõte tekib. See protsess peab olema automaatne, instinktiivne. Uuskeeles nimetati seda [roimstopp].

Ta asus hoolega roimstoppi harjutama. Ta esitas endale teese, nagu "Partei ütleb, et maa on lame" või "Partei ütleb, et jää on raskem kui vesi", ja treenis end mitte nägema või mitte mõistma argumente, mis neile vastu rääkisid. See ei olnud kerge. See nõudis suurt mõtlemis- ja improviseerimisvõimet. Matemaatilised probleemid, mis kerkisid näiteks seoses väitega "kaks pluss kaks on viis", käisid tal üle mõistuse. See nõudis ka tõelist ajude gümnastikat, oskust kasutada ühel hetkel kõige paremat loogikat ja jätta järgmisel hetkel kahe silma vahele kõige jämedamad loogikavead. Rumalust oli niisama palju vaja nagu arukust ja seda oli niisama raske omandada.

Ja kogu aeg kummitas kusagil ta ajusopis küsimus, millal nad ta maha lasevad. "Kõik sõltub teist endast," oli O'Brien öelnud; aga Winston teadis, et ei ole ühtegi teadlikku sammu, millega ta saaks seda lähemale tuua. See võis juhtuda kümne minuti või kümne aasta pärast. Nad võisid teda aastaid üksikkongis hoida, nad võisid teda sunnitöölaagrisse saata ja nad võisid teda mõneks ajaks vabadusse lasta, nagu nad vahel tegid. Oli täiesti võimalik, et enne kui ta maha lastakse, mängitakse uuesti otsast lõpuni tema arreteerimise ja ülekuulamise lugu. Ainult üks asi oli kindel: surm ei tule kunagi oodatud hetkel. Tavaks oli - tavaks, millest ei räägitud: kuidagi sa teadsid seda, kuigi sa ei olnud kuulnud sellest räägitavat, - et nad lasevad su maha selja tagant: alati kuklasse, ette hoiatamata, siis kui sa lähed mööda koridori ühest kongist teise.

Ühel päeval - kuigi "ühel päeval" ei ole õige öelda; niisama tõenäoliselt võis see ka südaöö olla, - ükskord ta vajus imelisse, õndsalikku unelusse. Ta läks mööda koridori, oodates kuuli. Ta teadis, et järgmisel hetkel see peab tulema. Kõik oli lahenenud, lepitatud. Ei olnud enam kahtlusi, väitlusi, valu ja hirmu. Ta keha oli terve ja tugev. Ta astus kergel sammul, tundes liikumisest rõõmu, nagu jalutaks ta päikesepaistel. Ta ei olnudki enam Armastusministeeriumi kitsastes valgetes koridorides, ta oli tohutus päikesepaistelises käigus, mis oli kilomeetri laiune ja mida mööda ta kõndis nagu narkootikumiuimas. Ta oli Kuldsel Maal, ja astus mööda jalgrada üle vana, jänestest paljakssöödud karjamaa. Ta tundis madalat vetruvat muru jalge all ja sooja

päiksepaistet oma näol. Aasa serval olid jalakad, mis voogasid õrnalt, ja kusagil taamal oli oja, kus ujusid teivid varjulistes võrendikes kaldapajude all.

Äkitselt ärkas ta kohutava ehmatusega. Tal voolas higi mööda selgroogu. Ta oli kuulnud end valjusti kisendamas:

"Julia! Julia! Julia, mu arm! Julia!"

Hetkeks oli talle viirastunud, et Julia on sealsamas lähedal. Tal oli tunne, et Julia ei ole mitte lihtsalt tema juures, vaid on tema sees. Nagu oleks ta sulanud tema naha kudedesse. Sel hetkel armastas ta teda palju rohkem kui koos ja vabaduses olles. Ühtlasi teadis ta, et Julia on kuskil veel elus ja vajab tema abi.

Ta heitis uuesti pikali ja püüdis end koguda. Mida ta oli teinud? Mitu aastat ta oli selle nõrkusehetkega oma vangistusele lisanud?

Kohe-kohe ta kuuleb koridoris samme. Nad ei saa jätta niisugust purset karistamata. Nad teavad nüüd, kui nad seda varem ei teadnud, et ta ei pea kokkuleppest kinni. Ta kuuletub Parteile, aga ta vihkab Parteid ikka veel. Enne ta oli varjanud oma ketserlikku teadvust välise konformismi taha. Nüüd ta oli taganenud veel ühe sammu: ta oli oma teadvuses alistunud, aga ta oli lootnud, et ta saab jääda oma hinges puutumata. Ta teadis, et ta on vääral teel, aga ta eelistas olla vääral teel. Ja nad saavad sellest aru - O'Brien saab sellest aru. Selle ainsa rumala karjega oli ta kõik üles tunnistanud.

Tal tuleb kõike otsast alustada. See võib võtta aastaid. Ta libistas käega ülenäo, püüdes oma uue välimusega harjuda. Põskedes olid sügavad vaod, põsenukid olid teravad, nina oli lömmis. Pealegi oli ta pärast seda, kui ta end viimati peeglis nägi, täiesti uued kunsthambad saanud. Ei ole kerge läbitungimatut ilmet säilitada, kui sa ei tea, kuidas su nägu välja näeb. Ja ega ainult näojoonte valitsemisest ei piisa. Esmakordselt taipas ta, et kui sa tahad midagi salajas hoida, siis sa pead seda ka iseenda eest varjama. Sa pead kogu aeg teadma, et see on olemas, aga kuni seda vaja ei ole, ei tohi sa lasta seda mingil kujul teadvusse tõusta, nii et sellele võiks nime anda. Nüüdsest peale ei pea ta mitte ainult õigesti mõtlema; ta peab ka õigesti tundma ja õigesti und nägema. Ja ta peab kogu oma vihkamist endas lugu taga hoidma nagu mingit moodustist, mis on küll osa temast endast, aga ei ole seotud kõige muuga, otsekui mingi mädapõis.

Ühel päeval nad otsustavad ta maha lasta. Võimatu on öelda, millal see juhtub, aga mõni sekund ette peaks seda võimalik olema aimata. Lastakse alati selja tagant, kui sa lähed mööda koridori. Kümnest sekundist piisab. Selle ajaga pöördub tema sisemaailm puhupidi. Ja siis äkki, - ilma et ta sõnagi lausuks, ilma et ta samm aeglustuks, ilma et ükski joon ta näos muutuks, - siis äkki langeb mask ta näolt, ja pauh! prahvatab valla ta vihkamine. Vihkamine täidab teda nagu tohutu möirgav leek. Ja peaaegu samal hetkel pauh! tuleb kuul, liiga vara, või liiga hilja. Nad lasevad ta aju sodiks, enne kui nad on saanud selle õigeks pöörata. Ketserlik mõte jääb karistamata, kahetsemata, neile igaveseks kätte saamata. Nad lasevad oma täiusliku süsteemi auklikuks. Surra neid vihates - see ongi vabadus.

Ta sulges silmad. See ülesanne oli raskem kui vaimse distsipliini omaksvõtmine. See nõudis enesealandust, enesesandistamist. Tal tuli kõige ilgema kõntsa sees püherdada. Mis on maailmas kõige kohutavam, kõige vastikum? Ta mõtles Suurele Vennale. Ja tema vaimusilma ette ilmus nagu iseenesest tohutu suur nägu (kuna ta oli seda pidevalt plakatitel näinud, kujutles ta seda alati meetrilaiusena), raskete mustade vuntsidega ja silmadega, mis sind igale poole saadavad. Missugused olid tema tõelised tunded Suure Venna vastu?

Koridorist kostsid rasked sammud. Rauduks paiskus kilatades valla. Kongi astus O'Brien. Tema selja taga olid vahakarva näoga ohvitser ja mustas mundris valvurid.

"Tõuske üles!" ütles O'Brien. "Tulge siia!"

Winston jäi O'Brieni ette seisma. O'Brien võttis tal tugevasti õlgadest kinni ja vaatas teda üksisilmi.

"Te mõtlesite mind petta," ütles ta. "See oli teist rumal. Seiske sirgelt! Vaadake mulle otsa!"

Ta vaikis hetke ja jätkas siis leebemal toonil:

"Te teete edusamme. Intellektuaalselt ei ole teil enam vigagi. Aga emotsionaalselt ei ole te edasi arenenud. Öelge mulle, Winston, - aga pidage meeles: valetada ei tohi, te teate, et ma näen kõik valed läbi, - öelge mulle, missugused on teie tõelised tunded Suure Venna vastu?"

"Ma vihkan teda."

"Te vihkate teda. Hästi. Siis on teil tulnud aeg teha viimane samm. Te peate Suurt Venda armastama. Temale kuuletumisest üksi ei piisa: te peate teda armastama."

Ta lükkas Winstoni kergelt valvurite poole.

"Tuba üks null üks," ütles ta.

Kõigis oma vangisoleku järkudes oli ta teadnud või arvanud, et ta teab, kus kohas ta selles tohutu suures akendeta hoones parajasti on. Võib olla, et õhurõhus oli väikesi erinevusi. Need kongid, kus valvurid teda peksid, olid allpool maapinda. See tuba, kus O'Brien teda üle kuulas, oli kõrgel üleval, katuse all. Ja see koht, kus ta praegu oli oli hulk meetreid maa all, nii sügaval kui vähegi võimalik.

See oli suurem kui enamik konge, kus ta oli olnud. Aga ta ei märganudki peaaegu oma ümbrust. Ta märkas ainult, et otse tema ees on kaks väikest lauda, mõlemad kaetud rohelise kaleviga. Üks neist oli kõigest meetri või kahe kaugusel temast, teine oli kaugemal, ukse juures. Ta oli istukil tooli külge seotud, nii tugevasti, et ta ei saanud midagi liigutada, isegi mitte pead. Ta kukal oli surutud mingisse polsterdatud õnarusse, mis sundis teda otse enda ette vaatama.

Natuke aega oli ta üksi, siis avanes uks ja sisse astus O'Brien.

"Te küsisite minult kunagi," ütles O'Brien, "mis on toas üks null üks. Ma ütlesin teile, et te teate seda isegi. Kõik teavad seda. See, mis on toas üks null üks, on kõige kohutavam asi maailmas."

Uks avanes taas. Sisse astus valvur, käes mingi traadist puur või korv. Ta pani selle kaugemal olevale lauale. O'Brieni asendi tõttu ei näinud Winston, mis asi see on.

"Kõige kohutavam asi maailmas," ütles O'Brien, "erineb indiviiditi. See võib olla elusalt matmine, või tulesurm, või uppumine, või teibasse ajamine, või veel viiskümmend muud surma. On juhtumeid, kus see on mõni täiesti tavaline asi, isegi mitte tappev."

Ta nihkus veidi kõrvale, nii et Winston võis paremini näha laual olevat asja. See oli traatpuur, millel oli peal kandmiseks sang. Selle ühte otsa oli kinnitatud midagi, mis nägi välja nagu vehklemismask, õõnsus väljapoole. Ja kuigi see puur oli kolme või nelja meetri kaugusel, nägi Winston, et see on pikuti pooleks jagatud ja et selle mõlemas pooles on mingi loom. Need olid rotid!

"Teie puhul," ütles O'Brien, "on kõige kohutavam asi maailmas näiteks rotid."

Mingi võpatamapanev eelaimus, hirm millegi ees, millest ta ei teadnud kindlalt, mis see on, oli haaranud Winstoni niipea, kui ta oli heitnud esimese pilgu puurile. Aga nüüd äkki jõudis tema teadvusse selle maskitaolise moodustise otstarve. Ta sisikond hakkas vabisema.

"Te ei või seda teha!" karjus ta peene katkeva häälega. "Te ei tohi, te ei tohi! See on võimatu!"

"Kas te mäletate seda paanilist hirmu," ütles O'Brien, "mis teid unenägudes jälitas? Teie ees oli pimeduse sein ja teil oli kõrvus kohutav ulgumine. Teispool seina oli midagi õudset. Te teadsite, et te teate, mis seal on, aga te ei julgenud seda endale tunnistada. Need olid rotid, mis olid teispool seina."

"O'Brien!" ütles Winston, püüdes oma häält valitseda. "Te teate, et seda pole vaja. •elge, mida te minult tahate?"

O'Brien põikles vastusest kõrvale. Ta hakkas rääkima koolmeistritooniga, mida ta aeg-ajalt kasutas. Ta vaatas mõtlikult kuhugi kaugusse, nagu esineks ta mingile kuulajaskonnale kuskil Winstoni selja taga.

"Valust üksi," ütles ta, "ei piisa alati. Esineb juhtumeid, kus inimolend kannatab valu välja, isegi kui see lõpeb surmaga. Aga igaühe jaoks on midagi talumatut, - midagi tema jaoks mõeldamatut. Julgus või argus siia ei puutu. Kui sa kukud kõrgelt, siis ei ole argpükslik haarata köiest. Kui sa oled sügavast veest pinnale tõusnud, siis ei ole argpükslik tõmmata kopsud õhku täis. See on lihtsalt instinkt, mida ei saa alla suruda. Rottidega on sama lugu. Teie jaoks on nad talumatud. Nad on survevahend, millele te ei suuda vastu panna, isegi kui te tahaksite. Ja te teete seda, mida teilt nõutakse."

"Aga mis see on, mis see on? Kuidas ma saan seda teha, kui ma ei tea, mis see on?"

O'Brien tõstis puuri üles ja tõi selle lähemal olevale lauale. Ta asetas selle ettevaatlikult kalevile. Winston kuulis verd kõrvus laulmas. Tal oli tunne, et ta istub ihuüksi. Ta oli nagu keset suurt tühja lagendikku,

päikesepaistest üleujutatud tasast kõrbe, kus kõik hääled jõusid temani nagu ääretust kaugusest. Ometi oli puur rottidega vaevalt kahe meetri kaugusel. Need olid suured rotid. Nad oli selles eas, kus nende koon muutub tömbiks ja metsikuks ja karv hallist pruuniks.

"Rott," ütles O'Brien, ikka esinedes oma kujuteldavale kuulajaskonnale, "ehkki ta on näriline, on lihasööja. Te teate seda. Ja te olete kuulnud, mis toimub selle linna vaestekvartalites. Mõnedes kohtades ei julge emad imikuid omapead jätta, viieks minutikski mitte. Rotid tungivad neile tingimata kallale. Mõne hetkega teevad nad puhata töö, nii et lapsest on järel ainult kondid. Samuti ründavad nad haigeid ja surijaid. Nad ilmutavad hämmastavat intelligentsi, taibates otsekohe, kui inimolend on kaitsetu."

Puurist kostis metsikuid kiunatusi. Need jõudsid Winstoni kõrvu nagu eemalt kaugelt. Rotid oli rahutuks muutunud ja üritasid teineteisele läbi puurivarbade kallale karata. Winston kuulis ka iseenda meeleheitlikku ägamist. Ja seegi hääl näis tulevat kuskilt väljastpoolt teda.

O'Brien tõstis puuri üles ja vajutas eejuures kuhugi. Kostis terav klõpsatus. Winston tegi meeleheitliku katse end tooli küljest lahti rebida. See oli lootusetu; ta ei saanud liigutada ühtegi kehaosa, isegi mitte pead. O'Brien küünitas puuri lähemale. Nüüd oli see Winstoni näost vähem kui meetri kaugusel.

"Ma vajutasin esimesele hoovale," ütles O'Brien. "Ta käsitate ju selle puuri konstruktsiooni. See mask sobib täpselt teile pähe, jätmata ühtegi pilu. Kui ma vajutan sellele teisele hoovale, tõuseb puuriuks üles. Ja need näljased elajad lendavad välja nagu kuul. Olete te kunagi näinud läbi õhu sööstvat rotti? Nad sööstavad teile näkku ja puurivad end sellesse. Mõnikord nad ründavad kõigepealt silmi. Teinekord närivad nad end läbi põskede ja hakkavad keelt õgima."

Puur tuli lähemale; see oli peaaegu vastu nägu. Winston kuulis kimedaid, läbilõikavaid kiljatusi, mis kostsid nagu õhust tema pea kohal. Aga ta võitles raevukalt paanikaga. Mõtelda, mõtelda, isegi kui on jäänud veel ainult sekundi murdosa, - mõtelda: see oli tema ainus lootus. Äkitselt lõi talle ninna nende elajate jälk läpane hais. Teda vapustas äge iiveldushoog ja ta kaotas peaaegu teadvuse. Silme ees läks mustaks. Hetkeks muutus ta ise hullunud, kriiskavaks loomaks. Aga ta tõusis pimedusest pinnale, klammerdudes ühe mõtte külge. Tal oli ainult üks, üksainus võimalus end päästa. Ta pidi saama ühe teise inimolendi, ühe teise inimolendi [keha] enda ja rottide vahel.

Sõõrjas mask oli nüüd küllalt lähedal, et ära varjata kõik muu tema pilgu eest. Traatuks oli paari vaksa kaugusel tema näost. Rotid teadsid, mis on tulemas. Üks neist hüples üles-alla, teine, vana hatune kanalisatsioonirott, toetus roosade käppadega vastu võret ja vedas ärevalt ninaga õhku. Winston nägi ta vurrusid ja kollakaid hambaid. Teda haaras taas must paanika. Ta oli pime, abitu ja arutu.

"See oli tavaline karistus Hiina keisririigis," ütles O'Brien oma õpetlikul toonil.

Mask lähenes Winstoni näole. Traat riivas põske. Ja siis - ei see ei olnud pääsemine, ainult lootus, nõrk lootusekiir. Liiga hilja, võib-olla liiga hilja. Aga ta oli äkitselt aru saanud, et kogu maailmas on [üksainus] inimene, kellele ta võiks oma karistuse üle kanda, [üksainus] keha, mille ta võiks suruda enda ja rottide vahele. Ja ta kisendas pööraselt, ikka ja jälle:

"Tehke seda Juliaga! Tehke seda Juliaga! Mitte minuga! Juliaga! Mul on ükskõik, mis te temaga teete! Kiskuge ta nägu lõhki, närige ta luudeni paljaks! Mitte minuga! Juliaga! Mitte minuga!"

Ta langes tagurpidi põhjatusse sügavusse, eemale rottidest. Ta oli ikka veel tooli külge seotud, aga ta oli langenud läbi põranda, läbi majaseinte, läbi maapinna, läbi ookeanide, läbi atmosfääri maailmaruumi, tähtedevahelisse sügavikku - ikka kaugemale, eemale, eemale, eemale. Ta oli valgusaastate kaugusel, aga O'Brien seisis ikka veel tema kõrval. Ja ta tundis põskedel ikka veel traadi külma puudutust. Aga läbi pimeduse, mis teda ümbritses, kuulis ta taas metalset klõpsatust, ja ta teadis, et puuriuks oli klõpsatanud kinni, ja mitte lahti.

"Kastan" oli peaaegu tühi. Kollane päikesekiir langes poolviltu läbi akna tolmusele lauaplaadile. Oli vaikne pärastlõunatund, kell võis olla kolm. Teleekraanist nirises metalset muusikat.

Winston istus oma tavalises nurgas, vahtides tühja klaasi. Aeg-ajalt ta heitis pilgu tohutu suurele näole, mis teda vastasseinalt silmitses. SUUR VEND VALVAB SIND - ütles kiri. Kelner tuli kutsumata ja täitis ta klaasi "Võidu" džinniga, lisades sellele teisest, tilgutiga pudelist paar piiska. See oli nelgiga maitsestatud sahariin, kohviku spetsialiteet.

Winston kuulas teleekraani. Praegu tuli sealt ainult muusikat, aga oli võimalik, et iga hetk loetakse ette Rahuministeeriumi eriteadaanne. Aafrika rindelt saabuvad teated oli äärmiselt rahutuks tegevad. Ta oli nende pärast päev läbi ikka ja jälle mures olnud. Euraasia armee (Okeaania sõdis Euraasiaga: Okeaania oli alati sõdinud Euraasiaga) liikus kohutava kiirusega lõunasse. Keskpäevane teadaanne ei olnud täpset kohta nimetanud, aga oli tõenäoline, et lahingud käivad juba Kongo jõe suudmes. Brazzaville ja Leopoldville olid ohus. Polnud vaja kaardile vaadatagi, et taibata, mida see tähendab. Jutt polnud enam Kesk-Aafrika kaotamisest; esmakordselt kogu selle sõja jooksul oli ohtu sattunud Okeaania enda territoorium.

Temas lõi lõkkele ja kustus siis jälle äge tundepuhang, mitte just hirm, aga mingi ebamäärane ärevus. Ta lakkas sõjale mõtlemast. Uuemal ajal ta ei suutnud millelegi keskenduda rohkem kui ainult mõneks minutiks. Ta võttis oma klaasi ja tühjendas selle ühe sõõmuga. Nagu alati, pani džinn teda võbisema ja ajas isegi kergelt iiveldama. See oli jube kraam. Nelk ja sahariin, mõlemad omal läägel kombel küllalt vastikud, ei suutnud varjata läilat õlist lõhna; ja kõige hullem oli see, et džinnilõhn, mis saatis teda ööl kui päeval, segunes tema teadvuses lahutamatult nende - lõhnaga.

Ta ei nimetanud neid iial nimepidi, isegi mõttes mitte, ja ei lasknud neid, niipalju kui see võimalik oli, iial oma vaimusilma ette tõusta. Nad olid midagi poolteadvuslikku, mis rippus tema näo ees, lõhn, mis püsis ta sõõrmetes. Džinn ajas teda röhatama ja ta muigutas punaseid huuli. Ta oli juurde võtnud, pärast seda kui nad olid ta vabaks lasknud, ja oli tagasi saanud oma endise jume, - jah, isegi rohkem kui tagasi saanud. Ta näojooned olid jämenenud, nahk oli ninal ja põsenukkidel karedalt punane ja isegi paljas pealagi oli liiga tumeroosa. Kelner tõi talle, jälle palumata, malelaua ja värske "Timesi", mis oli avatud maleülesande kohalt. Ja siis, nähes, et Winstoni klaas on tühi, tõi ta džinnipudeli ja valas selle täis. Midagi polnud tarvis tellida. Nad teadsid tema harjumusi. Malelaud ootas teda alati, tema nurgalaud oli alati reserveeritud; isegi kui kohvik oli täis, oli see laud ainult tema päralt, kuna keegi ei soovinud, et teda nähtaks liiga tema lähedal istumas. Ja ta ei vaevunud iial oma klaase kokku lugema. Aeg-ajalt ulatati talle räpasel paberilipakal midagi, mis öeldi olevat arve, aga talle oli jäänud mulje, et nad võtsid talt alati vähem. Tegelikult poleks ka sellest midagi olnud, kui see oleks olnud vastupidi. Tal oli nüüd alati piisavalt raha. Ja tal oli amet, sinekuur, kus palk oli palju suurem kui vanas kohas.

Muusika teleekraanis lõppes ja hakkas kostma kõnet. Winston tõstis pead, et kuulata. Aga sealt ei tulnud rindeteateid. See oli vaid Küllusministeeriumi lühiteadaanne. Selgus, et eelmises kvartalis oli X kolmaastakuplaan saapapaelte osas ületatud 98 protsendiliselt.

Ta vaatas maleülesannet ja pani nupud peale. See oli huvitav lõppmäng, kahe ratsuga. "Valged alustavad ja võidavad kahe käiguga." Winston vaatas üles Suure Venna portree poole. Valged võidavad alati, mõtles ta mingi uduse müstitsismiga. Alati, ilma erandita, nii see on seatud. Maailma algusest peale pole üheski maleülesandes iial võitnud mustad. Kas see ei sümboliseeri Hea igavest, tingimatut võitu Kurja üle? Hiiglasuur nägu vaatas talle vastu, täis rahulikku jõudu. Valged võidavad alati.

Hääl teleekraanis jäi vait ja jätkas siis teise, palju tõsisema tooniga: "Tähelepanu! Kell viisteist kolmkümmend te kuulete tähtsat teadaannet. Kell viisteist kolmkümmend! Ülimalt tähtsad uudised. Ärge jätke neid kuulamata. Kell viisteist kolmkümmend!" Ja siis hakkas jälle kostma tinisevat muusikat.

Winstoni süda võpatas. Need on rindeteated; ta vaist ütles talle, et tulemas on halvad uudised. Kogu päeva oli tema teadvuses ikka ja jälle kihvatanud mõte hävitavast kaotusest Aafrikas. Ta peaaegu nägi Euraasia armeed tungimas üle siiani murdmatu piiri ja valgumas Aafrika lõunatippu nagu sipelgaparv. Kas ei saaks neid kuidagi tiivalt ümber haarata? Aafrika lääneranniku joon oli tal elavalt silme ees. Ta võttis valge ratsu ja tõstis selle malelaua teise serva. [Seal] on selle õige koht. Ja samal ajal, kui ta nägi musti horde lõunasse tormamas, nägi ta üht teist, salapärasel kombel koondunud ja äkki nende tagalasse ilmunud jõudu läbi lõikamas nende ühendusteid nii maa kui mere poole. Ta tundis, et kui ta tahab, on see teine jõud seal olemas. Aga tarvis oli kiiresti tegutseda. Kui nad saavad kogu Aafrika oma kontrolli alla, kui neil on

lennuväljad ja allveelaevade baasid Hea Lootuse neemel, siis on Okeaania pooleks lõigatud. Ja see võib tähendada kõike: kaotust, kokkuvarisemist, maailma ümberjaotamist, Partei hävingut! Ta ohkas sügavalt. Ta hinges valitses erakordne tunnete segadik, - või õieti see ei olnud segadik, vaid pigem hulk järjestikuseid tunnete kihistusi, kus oli võimatu öelda, missugune kihistus on põhimine.

See spasm möödus. Ta pani valge ratsu oma kohale tagasi, aga ta ei suutnud veel asuda tõsiselt maleülesannet lahendama. Ta mõtted läksid jälle rändama. Hajameelselt kritseldas ta tolmusele lauale: 2+2=

"Sinu sisse nad ei pääse," oli Julia öelnud. Aga tegelikult pääsesid. "See, mis teiega siin toimub, jätab [igaveseks] oma jälje," oli O'Brien öelnud. Ja see oli õige. On asju, teie enda tegusid, millest te ei toibu. Midagi teie hinges on tapetud: välja põletatud, hävitatud.

Ta oli Juliat näinud; oli isegi temaga rääkinud. See ei olnud ohtlik. Ta teadis, ilma et oleks sellele mõelnud, et tema tegevuse vastu ei tunta enam peaaegu mingit huvi. Nad oleksid võinud ka uuesti kokku saada, kui neil oleks selleks tahtmist olnud. Tegelikult see oli juhus, et nad kohtusid. See juhtus pargis, ühel vastikul külmal märtsipäeval, kui maa oli malmkõva, rohi nagu surnud ja kusagil ei olnud ainsatki punga, välja arvatud mõned krookused, mis olid oma nina maa seest välja pistnud, et tuul neid räsiks. Ta kiirustas läbi pargi, käed külmast kanged ja silmad vees, kui nägi äkki Juliat endast umbes kümne sammu kaugusel. Ta märkas kohe, et Juliaga on toimunud mingi raskesti tabatav muutus. Nad olid teineteisest juba silmagi pilgutamata möödumas, aga siis ta pööras ümber ja järgnes Juliale, mitte küll kuigi innukalt. Ta teadis, et mingit ohtu ei ole, et keegi ei tunne nende vastu vähimatki huvi. Julia ei öelnud midagi, keeras vaid põiki üle muru, nagu püüdes temast lahti saada, aga näis siis sellega leppivat, et ta käib tema kannul. Siis jõudsid nad armetusse raagus põõsastikku, mis ei pakkunud varju ei uudishimulike pilkude ega läbilõikava tuule eest. Nad jäid seisma. Oli vastikult külm. Tuul vilistas okstes ja sakutas harvu räämas krookusi. Ta pani Juliale käe ümber piha.

Seal polnud teleekraane, küll aga pidi seal olema peidetud mikrofone; pealegi võidi neid näha. Aga see ei lugenud, miski ei lugenud. Nad oleksid võinud maha heita ja [seda] teha, kui nad oleksid tahtnud. Tal tuli kananahk ihule, kui ta sellele mõtles. Julia ei reageerinud tema puudutusele, aga ei püüdnud end ka vabastada. Winston taipas nüüd, mis Julias oli muutunud. Julia nägu oli kahkjam ja üle ta otsaesise ja oimukoha jooksis pikk arm, mida juuksed osalt varjasid; aga mitte selles polnud asi: tema piht oli muutunud paksemaks ja imelikult jäigaks. Winstonile meenus, kuidas ta ükskord pärast rakettmürsu plahvatust oli aidanud üht surnut rusude alt välja tuua, ja samavõrd kui selle raskus oli teda hämmastanud selle jäikus ja kohmakus, mis tegi teda rohkem kivi kui liha sarnaseks. Julia keha oli samasugune. Ja Winstonil oli tunne, et tema naha kude peab olema muutunud.

Ta ei püüdnud Juliat suudelda ja nad ei rääkinud midagi. Kui nad tulid tagasi üle muru, vaatas Julia talle esimest korda otsa. See oli ainult üks põgus pilk, täis halvakspanu ja põlgust. Winston arutas endamisi, kas see põlgus on seotud ainult minevikuga või on see tingitud ka tema pundunud näost ja tuule tõttu vett jooksvatest silmadest. Nad istusid kahele metalltoolile, kõrvuti, aga mitte liiga lähestikku. Ta nägi, et Julia tahab midagi ütelda. Julia liigutas mõne sentimeetri oma rohmakas kingas jalga ja muljus ühe oksarao puruks. Winston märkas, et ta jalgki oleks nagu suurem kui enne.

"Ma reetsin sind," ütles Julia lihtsalt.

"Mina reetsin sind," ütles Winston.

Julia heitis talle veel ühe kiire ja põlgliku pilgu.

"Mõnikord," ütles ta, "ähvardatakse sind millegi niisugusega, mille vastu sa oled võimetu, millest sa ei suuda isegi mõelda. Ja siis sa ütled: "Ärge tehke seda minuga, tehke seda kellegi teisega, tehke seda selle-ja-sellega." Ja pärast sa võid muidugi teeselda, et see oli ainult manööver ja et sa ütlesid seda vaid selleks, et nad jätaksid järele, ja et sa ei mõelnud seda tõsiselt. Aga see ei ole õige. Sel hetkel, kui see kõik sünnib, mõtled sa seda tõsiselt. Sa usud, et ei ole teist võimalust end päästa, ja sa oled täiesti valmis end sel kombel päästma. Sa [tahad], et see sünniks kellegi teisega. Ja sa ei hooli tuhkagi tema kannatustest. Sa mõtled ainult enesele."

"Sa mõtled ainult enesele," kordas Winston nagu kaja.

"Ja pärast seda ei tunne sa selle inimese vastu enam seda mis enne."

"Jah," ütles Winston, "ei tunne."

Paistis, et neil pole enam millestki rääkida. Tuul surus neil õhukesed tunked tihedalt vastu keha. Varsti muutus piinlikuks seal tummalt istuda; pealegi oli liiga külm, et liikumatult paigal püsida. Julia kohmas midagi metroosse minekust ja tõusis püsti.

"Me peame uuesti kokku saama," ütles Winston.

"Jah," vastas Julia, "me peame uuesti kokku saama."

Winston järgnes talle väikese vahemaaga ebalevalt, pool sammu temast tagapool. Nad ei rääkinud enam midagi. Julia ei püüdnud teda küll otse endast lahti raputada, aga kõndis nii kiiresti, et Winstonil ei olnud kerge temaga sammu pidada. Ta oli endamisi otsustanud, et ta saadab Juliat metroopeatuseni, aga äkitselt tundus see külmaga teise sabas lonkimine talle mõttetu ja talumatu. Kusjuures see, mis teda meelt muutma sundis, ei olnud mitte niivõrd soov lahku lüüa Juliast kui tagasi minna "Kastani" kohvikusse, mis ei olnud ealeski nii külgetõmbav tundunud kui sel hetkel. Ta silme ette tõusis igatsuslik pilt oma nurgalauast ajalehe, malenuppude ja lõppematu džinniga. Ja eelkõige oli seal soe. Järgmisel hetkel, mitte päris kogemata, laskis ta väikesel inimtropil end Juliast lahutada. Ta tegi veel loiu katse Juliale järele jõuda, aeglustas siis sammu, pööras ümber ja hakkas vastassuunas minema. Kui ta oli läinud umbes viiskümmend meetrit, vaatas ta tagasi. Tänaval ei olnud palju rahvast, aga ta ei suutnud Juliat enam teiste hulgast eristada. Ükskõik missugune neist tosinast tõttajast võis olla Julia. Võib-olla ei olnud teda, tüsenenut ja jäigastunut, enam võimalik selja tagant ära tunda.

"Sel hetkel, kui see kõik sünnib," oli Julia öelnud, "mõtled sa seda tõsiselt." Winston oli seda tõsiselt mõelnud. Ta ei olnud seda ainult öelnud, vaid oli seda ka soovinud. Oli soovinud, et mitte teda, vaid Julia antaks - kätte.

Muusikas, mida teleekraanist nirises, toimus mingi muutus. Sellesse segunes mingi mõrane ja pilklik toon, kollane toon. Ja siis - võib-olla seda ei olnudki tegelikult, võib-olla see oli ainult üks mälestus, mis ärkas helide sarnasusest, - laulis üks hääle:

["Kastani laia krooni all

müüsin sind ja sina mind - -"]

Talle tulid pisarad silma. Mööduv kelner oli märganud tema tühja klaasi ja tuli nüüd džinnipudeliga tagasi.

Ta võttis oma klaasi kätte ja nuusutas seda. See jook muutus iga lonksuga ikka vastikumaks, mitte vastupidi. Aga see oli muutunud tema elemendiks, milles ta ujus. See oli tema elu, tema surm ja tema ülestõusmine. Džinn kustutas igal õhtul tema teadvuse ja džinn äratas ta igal hommikul ellu. Kui ta ärkas, harva enne kella ühtteist, silmalaud kokku kleepunud, suu kuivanud ja selg nagu pooleks murtud, ei oleks tal võimalik olnud end isegi püsti ajada, kui ta poleks endale õhtul džinnipudelit ja teeklaasi voodi ette valmis pannud. Keskpäevatunnid istus ta, pilk klaasistunud, pudel käeulatuses, ja kuulas teleekraani. Kella viieteistkümnest kohviku sulgemiseni istus ta "Kastanis". Keegi ei hoolinud enam sellest, mida ta teeb, ükski vile ei äratanud teda, ükski teleekraan ei kamandanud teda. Vahetevahel, võib-olla paar korda nädalas, läks ta tolmusesse hüljatud-ilmelisse tööruumis Tõeministeeriumis ja tegi natuke tööd või seda, mida nimetatakse tööks. Ta oli määratud ühe alamkomisjoni koosseisu, mis allus ühele neist loendamatuist komisjonidest, mis tegelesid uuskeele sõnaraamatu üheteistkümnenda trüki toimetamisel üleskerkinud pisiraskustega. Nad olid ametis mingi vahearuande koostamisega, aga mis see oli, mille kohta neil tuli aru anda, sellest tal ei tekkinudki selget ettekujutust. Kuidagi oli see seotud probleemiga, kas koma tuleks panna sissepoole sulgusid või väljapoole. Alamkomisjoni kuulus veel neli meest, kõik sama tüüpi nagu tema. Oli päevi, kus nad tulid kohale ja läksid jälle kohe laiali, tunnistades üksteisele ausalt, et neil pole tegelikult midagi teha. Aga oli ka niisuguseid päevi, kus nad asusid üpris innukalt tööle, puhudes kohutavalt tähtsaks igasuguste protokollide koostamise ja pikkade märgukirjade visandamise, mida nad iial ei lõpetanud, - kus vaidlused selle üle, mille üle nad tegelikult vaidlevad, muutusid ülimalt keeruliseks ja segaseks: juuksekarva lõhestavate tingimustega definitsioonide asjus, tohutute kõrvalekaldumistega, nägelustega, - isegi ähvardustega apelleerida kõrgemale poole. Ja siis äkitselt lahkus elu neist ja nad istusid ümber laua, vahtides üksteist kulunud pilguga, nagu kukelaulu peale hääbuvad vaimud.

Teleekraan jäi korraks vait. Winston tõstis jälle pead. Rindeteated! Ei, nad vahetasid lihtsalt muusikat. Tal oli Aafrika kaart silme ees. Armeede liikumist kujutas skeem: must nool tungis püstloodis lõunasse ja valge nool tungis rõhtloodis itta, risti üle musta noole saba. Nagu kinnitust otsides tõstis ta pilgu läbitungimatule näole plakatil. Kas oli mõeldav, et seda teist noolt ei ole üldse olemas?

Ta huvi vaibus jälle. Ta jõi veel lonksu džinni, võttis ja tegi prooviks ühe käigu. Tuli! Aga see ei olnud ilmselt õige käik, sest - -

Ootamatult kerkis ta teadvusse üks mälestus. Ta nägi küünlavalges tuba, kus oli suur, valge päevatekiga kaetud voodi, ja ennast, üheksa- või kümneaastast poissi, istumas põrandal, raputamas täringupeekrit ja naermas laginal. Ema istus ta vastas ja naeris samuti.

See pidi olema umbes kuu aega enne seda, kui ema kadus. See oli lepitushetk, kus näriv näljatunne kõhus oli korraks ununenud ja tema endine kiindumus emasse uuesti ellu ärganud. Ta mäletas seda päeva hästi, vihmast, rajust päeva, kui vesi voolas mööda aknaruutu alla ja toas oli nii hämar, et ei näinud lugeda. Lastel oli kitsukeses pimedas magamistoas talumatult igav. Winston vingus ja virises, nõudis asjata süüa, tuiskas toas ringi, tõukas kõik asjad kohalt ära ja tagus jalaga vastu seina, kuni naabrid hakkasid seinale koputama, tema väike õde aga nuttis vahetpidamata. Lõpuks ütles ema: "Ole nüüd hea laps, ja ma ostan sulle ühe mänguasja. Toreda mänguasja, ma tean, et see sulle meeldib." Ja ta läks läbi vihma nurgapealsesse poodi, mis oli veel vahetevahel avatud, ja tuli tagasi pappkarbiga, kus oli lauamäng "Maod ja redelid". Winston mäletas siiamaani märja pappkarbi lõhna. See oli armetu mäng. Laud oli katki ja väikesed puutäringud nii krobelised, et nad ei tahtnud iga kandi peale püsima jääda. Winston vaatas seda tusaselt ja ilma erilise huvita. Aga siis süütas ema küünlajupi ja nad istusid põrandale mängima. Ja varsti ta oli pöörases õhinas ja rõkkas naerda, kui nupud ronisid paljutõotavalt mööda redeleid üles ja libisesid siis jälle madusid mööda alla, peaaegu lähtepunkti. Nad mängisid kaheksa partiid, kumbki võites neist neli. Tema tilluke õde, liiga väike, et mängust midagi taibata, oli patjade najale istuma seatud ja naeris laginal, sest teised naersid. Ja nad olid kõik üheskoos terve õhtupooliku õnnelikud nagu tema varases lapsepõlves.

Ta tõrjus selle pildi oma teadvusest. See oli vale mälestus. Mõnikord vaevasid teda veel valed mälestused. Aga sellest polnud lugu, niikaua kui sa teadsid, mida nad endast kujutavad. Oli asju, mis olid aset leidnud, ja oli asju, mis ei olnud aset leidnud. Ta pöördus tagasi malelaua poole ja võttis valge ratsu uuesti kätte. Ja peaaegu samal hetkel kukkus see kolksatades lauale. Ta võpatas nagu ussist nõelatud.

Kime trompetisignaal lõhestas õhku. Rindeteated! Võit! Kui uudistele eelnes trompetisignaal, tähendas see alati võitu. Kohvikut läbis nagu elektrilöök. Isegi kelnerid võpatasid ja kikitasid kõrvu.

Trompetisignaal vallandas kõrvulukustava lärmi. Juba vatras ka üks erutatud hääl teleekraanis, aga mattus peaaegu kohe väljast kostvasse juubeldamisse. Uudised oli linnas levinud nagu nõiaväel. Sellest aga, mida ta teleekraanist siiski kuulis, taipas ta, et kõik oli läinud just nii, nagu ta oli ette näinud: määratu, salaja koondatud dessantlaevastik, äkkrünnak vaenlase tagalasse, valge nool tungimas risti üle musta noole saba. Läbi hälina tungis võidurõõmsate laulude katkeid: "Määratu strateegiline manööver... täiuslik koordinatsioon... hävitav löök... pool miljonit vangi... täielikult demoraliseerunud vaenlane... kontroll kogu Aafrika üle... sõja lõpuni vaid mõni samm... suurim võit inimkonna ajaloos... võit, võit, võit!"

Winstoni jalad hakkasid laua all tõmblema. Ta ei olnud oma istmelt tõusnud, aga mõttes ta jooksis, tormas koos teistega mööda tänavaid ja karjus kõrvulukustavalt. Ta vaatas jälle üles Suure Venna portree poole. Hiiglane, kes troonib maailma kohal! Kalju, mille vastu Aasia hordid varisevad pihuks ja põrmuks! Ta mõtles sellele, et kümme minutit tagasi - jah, ainult kümme minutit tagasi - oli ta olnud oma sisimas kahevahel, arutades endamisi, kas uudised, mis tulevad rindelt, kuulutavad võitu või kaotust. Jah, see ei olnud mitte ainult üks Euraasia armee, mis oli hävinud! Palju oli temas muutunud, alates esimesest päevast Armastusministeeriumis, aga lõplikku, tingimatut muutust ei olnud ikka veel toimunud - kuni praeguse hetkeni.

Hääl teleekraanist heietas ikka veel tapatalgutest ja vangidest ja sõjasaagist, aga väljas oli melu juba natuke vaibunud, kelnerid asusid uuesti tööle. Üks neist tuli džinnipudeliga Winstoni juurde. Õndsalt unelev Winston ei märganudki, et ta klaas valati täis. Ta ei jooksnud ega karjunud enam. Ta oli tagasi Armastusministeeriumis, talle oli kõik andeks antud, tema süda oli puhas nagu lumi. Ta oli süüpingis, ta võttis kõik omaks ja andis kõik üles. Ta astus mööda valget kahhelkividest koridori, tal oli tunne, nagu jalutaks ta päikesepaistel, ja ta selja taga tuli relvastatud valvur. Kauaigatsetud kuul tungis ta ajju.

Ta tõstis pilgu ja vaatas seda tohutu suurt nägu. Talt oli nõudnud nelikümmend aastat, et mõista, missugune naeratus on peidus nende mustade vuntside taga. Oo, seda julma, tarbetut vääritimõistmist! Oo, seda tõrksat, vabatahtlikku pagu armastavalt rinnalt! Kaks džinnilõhnalist pisarat veeresid mööda ta põski alla. Aga kõik oli hästi, nüüd oli kõik hästi, võitlus oli lõppenud. Ta oli enda üle võidu saavutanud. Ta armastas Suurt Venda.

Raamatu lõpp

[LISA]

UUSKEELE PÕHIALUSED

Uuskeel oli Okeaania ametlik keel ja see oli loodud selleks, et rahuldada ingsotsi ehk inglise sotsialismi ideoloogilisi vajadusi. 1984. aastal ei olnud veel kedagi, kes oleks kasutanud uuskeelt ainsa suulise või kirjaliku suhtlemisvahendina. Selles keeles olid küll kirjutatud "Timesi" juhtkirjad, aga see oli [tour de force], millega sai hakkama üksnes asjatundja. Eeldati, et uuskeel tõrjub vanakeele (ehk normeeritud inglise kirjakeele) lõplikult välja nii umbes aastaks 2050. Seni aga tugevnes tema positsioon pidevalt ja kõik Partei liikmed püüdsid oma igapäevases kõnes kasutada järjest rohkem ja rohkem uuskeele sõnu ja grammatilisi vorme. 1084. aasta keelepruuk, mis oli fikseeritud uuskeele sõnaraamatu üheksandas ja kümnendas trükis, oli üleminekuaste ja sisaldas palju ülearuseid sõnu ja arhaisme, mis olid määratud keele uuenedes hääbuma. Siin me vaatleme keele lõplikku, täiustatud astet, nii nagu see on fikseeritud sõnaraamatu üheteistkümnendas trükis.

Uuskeele eesmärgiks ei olnud mitte üksnes tagada väljendusvahendeid ingsotsi jüngritele omasele maailmavaatele ja vaimulaadile, vaid ühtlasi teha kõik teised mõtlemisviisid võimatuks. Mõeldud oli, et kui uuskeel on ükskord lõplikult omaks võetud ja vanakeel unustatud, siis on ketserlik mõte, s.t. mõte, mis läheb lahku ingsotsi põhialustest, sõna otseses mõttes mõeldamatu, vähemalt sedavõrd, kui mõte sõltub sõnadest. Uuskeele sõnavara oli kokku pandud nii, et selle abil sai täpselt ja sageli päris tabavalt väljendada mõtteid, mida Partei liige üldse võis tahta väljendada, kusjuures välistatud olid kõik teised mõtted ja ka võimalus kaudsel teel nendeni jõuda. Seda saavutati osalt uute sõnade leiutamisega, peamiselt aga soovimatute sõnade väljajätmise ja allesjäänud sõnade laasimisega ketserlikest tähendustest, või kui vähegi võimalik, kõikidest kõrvaltähendustest. Võtame lihtsa näite. Sõna [vaba] oli olemas ka uuskeeles, aga seda sai kasutada ainult niisugustes sedastustes nagu "see koer on kirbuvaba" või "see põld on umbrohuvaba". Seda ei saanud kasutada vanas tähenduses "poliitiliselt vaba" või "vaimselt vaba", sest poliitilist ja vaimset vabadust ei olnud enam olemas isegi mõistena ja need jäid selle tõttu paratamatult tähistamata. Sõnavara vähendamine oli seatud omaette eesmärgiks, täiesti lahus otseselt ketserlike sõnade väljajuurimisest, ja eluõigust ei jäetud ühelegi sõnale, ilma milleta oli võimatu läbi ajada. Uuskeelt ei loodud mitte selleks, et avardada, vaid selleks, et [ahendada] mõtlemisvõimalusi, ja kaudselt teenis seda eesmärki sõnavaliku kärpimine miinimumini.

Uuskeel loodi meil praegu kasutatava inglise keele põhjal, ometi ei mõistaks tänapäeva inglise keele kõneleja paljusid uuskeele lauseid, isegi kui need ei sisalda uusi sõnu. Uuskeele sõnavara jagunes kolme rühma: A-sõnastik, B-sõnastik (liitsõnad) ja C-sõnastik. Lihtsam on vaadelda iga rühma eraldi; grammatikaprobleeme võib aga käsitleda A-sõnastikule pühendatud osas, sest samad reeglid kehtisid kõigi kolme rühma puhul.

[A-sõnastik.] A-sõnastik sisaldas igapäevase elu toiminguid, nagu söömine, joomine, töötamine, riietumine, trepist ülesminek ja allatulek, transpordivahendite kasutamine, aiapidamine, toidukeetmine jms., tähistavaid sõnu. See koosnes peaaegu täielikult sõnadest, mida meiegi kasutame, nagu [löök, jooks, koer, puu, suhkur, maja, põld], aga tänapäeva inglise keele sõnavaraga võrreldes oli nende hulk äärmiselt väike ja nende tähendus palju rangemalt piiritletud. Kahemõttelisus ja tähendusvarjundid olid neist välja roogitud. Niipalju kui seda oli võimalik saavutada, oli selle rühma uuskeelesõna lihtsalt üks stakaato-heli, mis väljendas [ühte] selgepiirilist mõistet. Oleks olnud täiesti võimatu kasutada A-sõnastikku ilukirjanduslikel eesmärkidel või poliitilises või filosoofilises väitluses. See oli mõeldud ainult selleks, et väljendada lihtsaid eesmärgistatud mõtteid, mis tavaliselt puudutasid konkreetseid esemeid ja füüsilist tegevust.

Uuskeele grammatikal oli kaks silmatorkavat iseärasust. Neist esimene oli sõnaliikide peaaegu täielik vahetatavus. Igat sõna, mis keeles esines (põhimõtteliselt käis see ka väga abstraktsete sõnade, näiteks [kas] ja [kuna] kohta), võis kasutada ühtviisi kui verbi, noomenit, adjektiivi või adverbi. Sünonüüme püüti vähendada, niipalju kui võimalik, ja see tingis ise juba paljude sõnade kadumise. Näiteks puudus uuskeeles sõnatüvi [mõte-]. Selle koha oli sisse võtnud sõnatüvi [oim-], millest sai (sobiva tüvevokaaliga) moodustada nii noomeni ([oim, -a]) kui verbi ([oimama]). Kusjuures siin ei järgitud mingit kindlat põhimõtet: mõnikord oli see endine noomen, mida säilitati, mõnikord aga verb. Isegi kui sarnase tähendusega noomen ja verb ei olnud omavahel etümoloogiliselt seotud, tõrjuti üks või teine neist sageli välja. Näiteks ei olnud uuskeeles niisugust sõnatüve nagu [lõik-], sest selle tähendust kattis piisavalt noomenverb [nuga]. Adjektiive moodustati sufiksi [-lik] ja adverbe sufiksi [-likult] liitmise teel noomen-verbile. Sel kombel saadi näiteks adjektiiv [marulik], tähendusega 'äge', ja adverb [marulikult], tähendusega 'ägedalt'. Teatavasti tänapäevalgi käibel olevad adjektiivid, nagu [hea, tugev, suur must] ja [pehme], säilitati, aga nende koguhulk oli väga väike. Ja nende järel ei olnud ka suurt vajadust, sest peaaegu iga omadussõnalist tähendust sai tuletada sufiksi [-lik] liitmise teel noomen-verbile. Ja alles ei jäänud ainustki praegu käibel olevat adverbi, välja

arvatud need vähesed, millel oli juba enne lõpp [-likult]: järelliidet [-likult] hakati kasutama erandita. Näiteks asendati sõna [hästi] sõnaga [healikult].

Lisaks sellele sai mis tahes sõna - ja seegi kehtis põhimõtteliselt iga sõna puhul, mis keeles esines, - eitada eesliite [eba-] lisamise teel või tugevdada eesliite [lisa-] või veelgi suurema rõhu andmiseks [kaksis-] abil. Nii saadi [ebakülm], tähendusega 'soe', ja [lisakülm] või [kaksislisakülm], tähendusega vastavalt 'väga külm' ja 'äärmiselt külm'. Ka oli võimalik, nii nagu kaasaja inglise keeleski, modifitseerida peaaegu iga sõna tähendust selliste eesliidete abil nagu [enne-, pärast-, ülem-, alam-] jne. See meetod võimaldas sõnavara tohutult kokku suruda. Kuna oli olemas näiteks sõna [hea], siis puudus vajadus niisuguse sõna järel nagu [halb], sest vastavat tähendust väljendas samaväärselt - või tegelikult isegi paremini - [ebahea]. Niisuguste vastandsõnade paari puhul oli vaja ainult otsustada, missugune nendest välja jätta. Võis näiteks adjektiivi [tume] asendada adjektiiviga [ebahele] või adjektiivi [hele] adjektiiviga [ebatume], vastavalt oma äranägemisele.

Uuskeele grammatika teine tunnusjoon oli tema reeglipärasus. Välja arvatud mõned erandid, millest tuleb juttu allpool, muudeti sõnu ühtede ja samade reeglite järgi. Nii oli kõigi verbide lihtmineviku 3. pöörde lõpp [¬s]. [Tooma] minevik oli [toos], [tulema] minevik [tules] jne. Kadusid niisugused vormid nagu [tuli, pesi, tõi, oli] jne. Omadussõnade võrdlemisel kasutati alati tunnuseid [-m] ja [-im] ([truu, truum, truuim]); ebareeglipäraseid vorme ja [kõige] abil moodustatud ülivõrret ei tunnistatud.

Erandlikult võisid käänduda veel ainult isikulised, siduvad ja näitavad asesõnad. Kõigi nende puhul oli säilinud traditsiooniline uusus, välja arvatud see, et siduv asesõna [kes] oli tarbetuna kõrvale jäetud ja nii olendite kui esemete kohta kasutati asesõna [mis]. Teatavaid ebareeglipärasusi oli ka sõnade tuletamises, johtuvalt suupärase kõnekeele nõuetest. Sõna, mida oli raske hääldada või mida kalduti valesti kuulma, kuulutati [<foreign lang = Lat>ipso facto</foreign>] halvaks sõnaks: mõnikord kasutati sel puhul eufoonia asjus lisahäälikuid või siis säilitati vananenud vorm. Aga see vajadus andis end tunda põhiliselt B-sõnastiku puhul. See, miks häälduse hõlbustamisele nii suurt tähelepanu pöörati, selgub tagapool.

[B-sõnastik.] B-sõnastik koosnes sõnadest, mis olid moodustatud teadlikult poliitilistel eesmärkidel, see tähendab sõnadest, mis lisaks sellele, et neil oli igal üksikjuhul oma poliitiline tähendus, olid mõeldud sisendama neile, kes neid sõnu kasutasid, soovitavat vaimset hoiakut. Ingsotsi põhialuseid täielikult mõistmata oli neid sõnu raske õigesti kasutada. Mõnel juhul sai neid vanakeelde või isegi A-sõnastikust võetud sõnadesse ümber panna, aga see nõudis tavaliselt põhjalikku ümbersõnastust ja tõi kaasa teatavate ülemtoonide kaotsimineku. B-sõnad olid nagu märgid omamoodi kiirkirjast, mis koondas terve ideede ahela mõnesse silpi, olles samal ajal täpsem ja jõulisem kui tavaline kõnekeel.

B-sõnavara moodustasid eranditult liitsõnad. (Liitsõnu, nagu [kõnekirjur], esines muidugi ka A-sõnastikus, aga need olid lihtsalt suupärased lühendid ja neil ei olnud seda erilist ideoloogilist varjundit.) Need koosnesid kahest või enamast sõnast või sõnaosast, mis olid kokku joodetud hõlpsasti hääldatavasse vormi. Saadud ühend oli alati noomen-verb ja muutus reeglipäraselt. Võtame näiteks sõna [heaoim], mis tähendas umbkaudu 'õigeusklikkus', või kui seda käsitati verbina, siis 'õigeuslikult mõtlema'. See muutus järgmiselt: noomen-verb [heaoim], lihtminevik [heaoimas], v-partitsiip [heaoimav], tud-partitsiip [heaoimatud], adjektiiv [heaoimlik], adverb [heaoimlikult] ja verbaalnoomen [heaoimur].

B-sõnavara moodustamisel ei olnud aluseks mingit etümoloogilist plaani. Liitsõnu võis moodustada kõikidest sõnaliikidest ja koostisosi võis suvaliselt järjestada ja häälduse hõlbustamiseks moonutada, säilitades seejuures viite nende päritolule. Sõnas [roimoim] ('mõtteroim') oli [oim] näiteks põhisõna, sõnas [oimpol] ('mõttepolitsei'), aga täiendsõna, kusjuures sõnast [politsei] olid ära jäetud viimased silbid. Suuremate raskuste tõttu eufoonia taotlemisel esines B-sõnastikus rohkem ebareeglipäraseid vorme kui A-sõnastikus. Põhimõtteliselt võis muidugi kõiki B-sõnastiku sõnu muuta ja nad kõik muutusid täpselt ühel ja samal viisil.

Mõnel B-sõnal oli ülimalt peeni tähendusvarjundeid, mida vaevalt võis mõista see, kes polnud omandanud keelt tervikuna. Võtame näiteks tüüpilise lause ühest "Timesi" juhtkirjast: [Vanaoimur ebakõhttunneb ingsotsi.] Kõige lühem tõlge, mida sellest vanakeelde saaks teha, oleks midagi niisugust: "Nendel, kelle mõttemaailm on välja kujunenud enne Revolutsiooni, ei saa olla täielikku emotsionaalset arusaamist inglise sotsialismi põhialustest." Aga see pole adekvaatne tõlge. Kõigepealt, selleks et mõista uuskeelse lause täit mõtet, pidi inimene selgesti teadma, mida tähendab [ingsots]. Pealegi oskas ainult see, kes oli põhjalikult süvenenud ingsotsi, täiel määral hinnata sõna [kõhttunne] täit jõudu; [kõhttunne] eeldas pimedat, vaimustunud heakskiitu, mida meie ajal on raske ette kujutada; või siis sõna [vanaoim], mis oli lahutamatult seotud niisuguste mõistetega nagu pahelisus ja dekadents. Aga teatavate uuskeele sõnade, näiteks sõna [vanaoim] erifunktsioon ei seisnud mitte niivõrd mõtete väljendamises kui nende hävitamises. Need sõnad, mida oli paratamatult vähesel hulgal, olid oma tähendust pidevalt avardanud, kuni nad sisaldasid endas terveid sõnade kogumeid, mida võis nüüd kõrvale jätta ja unustada, sest neid kattis piisavalt üksainus

kõikehõlmav termin. Peamiseks raskuseks, millega uuskeele sõnaraamatu koostajad maadlesid, ei olnud mitte uute sõnade väljamõtlemine, vaid see, et kui need sõnad olid välja mõeldud, tuli kindlaks määrata, mida nad tähendavad, s.t. tuli kindlaks määrata, mis sõnarühma nad oma olemasoluga välja tõrjuvad.

Nagu me sõna [vaba] puhul juba nägime, oli mõnikord mugavuse pärast alles jäetud sõnu, millel oli algselt olnud ketserlik tähendus, aga ainult puhastatuna soovimatutest tähendusvarjunditest. Lõputu hulk teisi sõnu, nagu [au, õiglus, moraal, internatsionalism, demokraatia, teadus] ja [religioon], olid aga lihtsalt lakanud olemast. Neid katsid mõned vaipsõnad, ja kattes neid, hävitasid nad. Näiteks kõik sõnad, mis rühmitusid niisuguste mõistete nagu võrdsus ja vabadus ümber, sisaldusid ühesainsas sõnas [roimoim], kuna kõik sõnad, mis rühmitusid niisuguste mõistete nagu objektiivsus ja ratsionaalsus ümber, sisaldusid ühesainsas sõnas [vanaoim]. Täpsem määratlus oleks olnud ohtlik. Partei liikmeilt nõuti silmaringi, mis sarnanes vanade heebrealaste silmaringiga, kes teadsid, ilma et nad palju muud oleksid teadnud, et kõik teised rahvad peale nende kummardavad ebajumalaid. Neil polnud vaja teada, et nende jumalate nimi on Baal, Osiris, Moolok, Astaroth jne.; mida vähem nad neist teadsid, seda parem nende õigeusklikkusele. Nad teadsid Jehoovat ja Jehoova käske, ja seega nad teadsid, et kõik teise nimega või teiste atribuutidega jumalad on ebajumalad. Umbes samamoodi teadis ka Partei liige, mida õige käitumine nõuab, ja teadis vaid äärmiselt ähmaselt ja üldjoontes, missuguseid kõrvalekaldumisi sellest esineb. Näiteks tema suguelu reguleerisid täielikult kaks uuskeele sõna [seksroim] (seksuaalne ebamoraalsus) ja [heaseks] (karskus ja kasinus). [Seksroim] kattis kõikvõimalikke seksuaalseid hälbeid. Siia alla käisid liiderlikkus, abielurikkumine, homoseksualism ja muud perverssused ja lisaks sellele veel normaalne vahekord ainult selle enda pärast. Polnud mingit vajadust neid eraldi üles lugeda, sest nad kõik olid võrdselt taunitavad ja põhimõtteliselt surmanuhtlusega karistatavad. Kui C-sõnastikus, mis koosnes teaduslikest ja tehnilistest terminitest, oligi tarvis täpsemalt eristada seksuaalväärastusi ja tuua ära nende nimetused, siis tavalisel kodanikul polnud neid vaja. Ta teadis, mida tähendab [heaseks] - s.o. normaalne vahekord mehe ja naise vahel, mille ainsaks eesmärgiks oli sigitada lapsi, kusjuures naine ei tohtinud saada füüsilist naudingut; kõik muu oli [seksroim]. Uuskeeles oli peaaegu võimatu arendada mingit ketserlikku mõtet kaugemale tõdemusest, et see on ketserlik, - teispool seda punkti puudusid vajalikud sõnad.

Ükski B-sõnastiku sõnadest polnud ideoloogiliselt neutraalne. Paljud neist olid eufemismid. Näiteks sellised sõnad nagu [lõbulaager] (sunnitöölaager) või [ramin] (rahuministeerium, s.t. sõjaministeerium) tähendasid peaaegu täielikku vastandit sellele, mida nad näiliselt väljendasid. Teisest küljest ilmutasid mõned sõnad siirast ja põlglikku arusaamist Okeaania ühiskonna tõelisest loomusest. Näiteks niisugune sõna nagu [prolesööt], mis tähendas odavat meelelahutust ja valeinformatsiooni, mida Partei laiadele massidele pakkus. Teised sõnad jälle olid ambivalentsed, tähendades Partei puhul head, tema vaenlaste puhul aga halba. Ja lisaks sellele oli veel terve hulk sõnu, mis esimesel pilgul tundusid olevat lihtsalt lühendid ja mille ideoloogiline värving ei tulenenud mitte nende tähendusest, vaid struktuurist.

Niipalju kui võimalik, paigutati kõik see, millel oli või millel võis olla mingigi poliitiline tähendus, B-sõnastikku. Kõigi organisatsioonide, doktriinide, riikide, institutsioonide või avalike hoonete nimetust kärbiti, et seda mugandada üheksainsaks, kergesti hääldatavaks, võimalikult väikese osiste päritolule viitavate silpide arvuga sõnaks. Näiteks Tõeministeeriumi arhiiviosakonda, kus töötas Winston Smith, nimetati [arhos], kirjandusosakonda [kirjos], televisiooniosakonda [teleos] jne. Ja seda ei tehtud mitte ainult aja kokkuhoiu huvides. Juba 20. sajandi algkümnenditel olid niisugused otsakuti lükitud sõnad ja fraasid poliitilisele keelele iseloomulikud, ja seejuures täheldati, et seda laadi lühendite kasutamise tendents ilmnes eeskätt totalitaarse korraga riikides ja organisatsioonides. Näiteks võiks tuua niisugused sõnad nagu [nats, Gestapo, Komintern] ja [agitprop]. Algul kohaldati seda moodust n.-ö. instinktiivselt, aga uuskeeles kasutati seda juba kindla eesmärgiga. Saadi aru, et niimoodi sõnu lühendades ahendatakse ja muudetakse märkamatult nende tähendust, lõigates läbi suurema osa assotsiatsioone, mis muidu nendega seostuksid. Näiteks sõnad [Kommunistlik Internatsionaal] toovad silme ette koondpildi ülemaailmsest vendlusest, punastest lippudest, barrikaadidest, Karl Marxist ja Pariisi Kommuunist. Sõna [Komintern] aga juhib mõtte ainult ühele kompaktsele organisatsioonile ja selgelt määratletud doktriinide kogumile. See vastab millelegi niisama kergesti äratuntavale ja oma otstarbelt niisama piiratule nagu tool või laud. [Komintern] on sõna, mida võib välja öelda peaaegu ilma mõtlemata, samal ajal kui [Kommunistlik Internatsionaal] on midagi niisugust, mis sunnib kas või viivukski peatuma. Samuti tekib niisuguse sõna puhul nagu [Tõmin] hoopis vähem assotsiatsioone kui [Tõeministeeriumi] puhul ja need on kergemini kontrollitavad. Sellest siis ka püüd sõnu lühendada, kus iganes võimalik, ja peaaegu liialdatud hool, mida rakendati selleks, et teha kõik sõnad kergesti hääldatavaks.

Uuskeeles kaalus eufooria üles kõik muud aspektid peale tähenduse täpsuse. Grammatika reeglipärasus ohverdati sellele alati, kui see tundus olevat põhjendatud. Ja täiesti õigustatult, sest vaja läks, eeskätt poliitilisteks eesmärkideks, ühemõttelise tähendusega lühikesi kärbitud sõnum, mida saaks kiiresti kuuldavale tuua ja mis ärataksid rääkija teadvuses minimaalselt vastukaja. See, et peaaegu kõik B-sõnastiku sõnad olid üpris sarnased, ainult suurendas nende mõju. Peaaegu eranditult olid need sõnad - [heaoim, Ramin, prolesööt, seksroim, lõbulaager, ingsots, kõhttunne, oimpol] ja loendamatud muud - kahe- või kolmesilbilised,

rõhuga võrdselt esimesel ja viimasel silbil. Nende kasutamine tingis vatrava kõnestiili, mis oli ühtaegu stakaatolik ja monotoonne. Ja see oli just see, mida taotletigi. Eesmärgiks oli muuta kõne, ja eriti kõne, mis ei olnud ideoloogiliselt neutraalne, teadvusest nii sõltumatuks kui vähegi võimalik. Igapäevases elus oli kindlasti vaja, vähemalt mõnikord, enne mõtelda, kui sa midagi ütlesid, aga Partei liige, kellelt oodati seisukohavõttu mõnes poliitilises või eetilises küsimuses, pidi olema võimeline pritsima õigeid seisukohti niisama automaatselt nagu kuulipilduja pritsib kuule. Selleks valmistas teda ette treening, keel andis talle peaaegu lollikindla instrumendi, ja sõnade tsensuur oma kalgi kõla ja teatava tahtliku inetusega, mis oli kooskõlas ingsotsi vaimuga, aitas asjale veelgi kaasa.

Ja kaasa aitas ka asjaolu, et valida oli väga vähe sõnu. Meie keelega võrreldes oli uuskeele sõnavara imeväike ja pidevalt leiutati moodusi, kuidas seda veelgi kahandada. Tõepoolest, uuskeel erines enamikust teistest keeltest sellega, et sõnavara vähenes iga aastaga, selle asemel et suureneda. Ja see kahanemine tuli aiva kasuks, sest mida väiksem oli valikuvõimalus, seda väiksem oli kiusatus mõtlema jääda. Lõppkokkuvõttes loodeti jõuda niikaugele, et artikuleeritud kõne väljub kõrist ilma kõrgema närvitalitluse osavõtuta. Seda eesmärki tunnistati ausalt uuskeele sõnas [prääkpruuk], tähendusega 'prääksuma nagu part'. Nagu mitmed teisedki sõnad B-sõnastikus, oli ka [prääkpruuk] tähenduselt ambivalentne. Kui väljaprääksutud arvamused olid õigeusklikud, siis väljendas see sõna üksnes heakskiitu, ja kui "Times" viitas mõnele Partei kõnemehele kui [kaksislisahea prääkpruukurile], siis kõlas see meeldiva ja väärtusliku komplimendina.

[C-sõnastik.] C-sõnastik oli teistele täienduseks ja koosnes läbinisti teaduslikest ja tehnilistest terminitest. Need sarnanesid tänapäeval kasutatavate teaduslike terminitega ja neid tuletati samadest tüvedest, aga tavakohaselt kanti hoolt nende range määratlemise eest ja laasiti nad soovimatutest tähendusvarjunditest. Nad allusid samadele grammatikareeglitele kui kahe ülejäänud sõnastiku sõnadki. Igapäevases kõnekeeles või poliitilises arutluses esines C-rühma sõnu aga vähe vähe. Iga teaduslik töötaja või tehnik või leida kõik talle vajaminevad sõnad tema eriala tarvis koostatud loendist, aga harva oli tal täielikumat ülevaadet teistes loendites esinevatest sõnadest. Neid sõnu, mis olid ühised kõikides loendites, oli väga vähe ja polnud olemas sõnavara, mis oleks väljendanud teaduse kui vaimulaadi või mõtlemisviisi funktsioone, sõltumata selle eriharudest. Ja muidugi puudus ka sõna mõiste 'teadus' tähistamiseks, sest kõik teadused, mida see sõna oleks võinud kokku võtta, olid juba piisavalt kaetud sõnaga [ingsots].

Eeltoodud ülevaatest on näha, et uuskeeles on ketserlike mõtete väljendamine - ülalpool väga madalat taset - peaaegu võimatu. Muidugi oli võimalik väga tahumata kujul kuuldavale tuua midagi ketserlikku, mis kõlas nagu pühaduseteotus. Nii näiteks oli võimalik öelda: [Suur Vend on ebahea.] Aga seda väidet, mis kõlas õigeuslike kõrvus lihtsalt kui ilmne absurdsus, ei olnud võimalik mõistuslike argumentidega toetada, sest vajalikke sõnu ei olnud lihtsalt olemas. Ingsotsile vaenulikke mõtteid sai mõlgutada üksnes ähmasel sõnatul kujul ja neid sai tähistada vaid väga venivate terminitega, mis panid ühte patta ja mõistsid hukka terveid ketserluse rühmi, neid täpsemalt määratlemata. Tegelikult sai uuskeelt ketserlikel eesmärkidel kasutada ainult mõnda tema sõna omavoliliselt vanakeelde tagasi tõlkides. Näiteks oli uuskeeles võimalik öelda: [Kõik inimesed on võrdsed], aga ainult selle mõttes, nagu vanakeeles oli võimalik öelda: [Kõik inimesed on punapäised.] See lause ei olnud grammatiliselt vigane, aga väide, mida ta sisaldas, oli ilmselt väär, s.t. kõik inimesed on suuruse, kaalu ja jõu poolest võrdsed. Poliitilise võrdsuse mõistet ei olnud enam olemas ja järelikult oli see kõrvaltähendus sõnast [võrdne] välja puhastatud. 1984. aastal, kui vanakeel oli veel normaalne suhtlemisvahend, oli teoreetiliselt olemas oht, et uuskeele sõnu kasutades võib mõnele meelde tulla nende algne tähendus. Tegelikult polnud ühelgi [kaksisoima] hästi omandanud inimesel raske seda vältida, ja mõni põlvkond hiljem ei oleks enam isegi niisuguse vääratuse võimalust olnud. Uuskeele kui oma ainsa keelega üleskasvanud inimene ei oleks lihtsalt teadnud, et sõnal [võrdne] on kunagi olnud kõrvaltähendus 'poliitiliselt võrdne' või et [vaba] on kunagi tähendanud 'vaimselt vaba', nii nagu inimene, kes pole iial midagi malest kuulnud, ei tea [lipu] ja [vankri] kõrvaltähendust. Tal oleks võimatu olnud sooritada paljusid kuritegusid ja eksisamme, sest neil poleks olnud nime ja nad oleksid olnud selle tõttu kujuteldamatud. Ja oli ette näha, et aja möödudes muutuvad uuskeele iseloomulikud tunnused üha valdavamaks: et tema sõnavara jääb järjest väiksemaks, et sõnade tähendus muutub järjest kitsamaks ja et võimalus neid sobimatus seoses kasutada aina kahaneb.

Kui vanakeel oleks olnud kord lõplikult välja tõrjutud, oleks ka viimane side minevikuga olnud läbi lõigatud. Ajalugu oli juba ümber kirjutatud, aga siin-seal oli veel säilinud puudulikult tsenseeritud minevikukirjanduse fragmente, ja niikaua kui osati vanakeelt, oli võimalik neid lugeda. Tulevikus oleksid säärased juhuslikult säilinud fragmendid olnud arusaamatud ja tõlgitamatud. Võimatu oli ükskõik mis tekstilõiku vanakeelest uuskeelde tõlkida, kui see ei puudutanud just mõnd tehnilist menetlust või mõnd väga lihtsat igapäevast tegevust või kui see ei olnud oma suunitluselt õigeusklik (uuskeele termin oleks [heaoimlik]). Tegelikult tähendas see, et ühtegi raamatut, mis oli kirjutatud enne 1960. aastat, polnud võimalik täielikult tõlkida. Revolutsioonieelset kirjandust sai tõlkida üksnes ideoloogiliselt, s.t. muuta nii sisu kui vormi. Võtame näiteks üldtuntud passuse Iseseisvusdeklaratsioonist:

[Neid tõdesid me peame endastmõistetavaks, et kõik inimesed on loodud võrdseks, et Looja on neile andnud teatud võõrandamatud õigused, sealhulgas õiguse elule, vabadusele ja õnnetaotlusele. Et nende õiguste tagamiseks asutatakse inimeste poolt Valitsusi, mis ammutavad oma võimu valitsetavate nõusolekust. - Et kui iganes mõni Valitsusvorm muutub neile eesmärkidele ohtlikuks, on Rahval õigus seda muuta või ära kaotada ja asutada uus Valitsus...]

Oleks olnud täiesti võimatu seda uuskeelde tõlkida, nii et originaali mõte oleks säilinud. Kõige lähemale sellele oleks jõutud sel teel, et kogu see passus oleks neelatud ühteainsasse sõnasse [roimoim]. Täielik tõlge oleks saanud olla ainult ideoloogiline tõlge, millega Jeffersoni sõnad oleksid muutunud panegüürikaks absoluutsele valitsusele.

Ja tõepoolest, suur hulk minevikukirjandust oligi juba sel meetodil ümber kirjutatud. Prestiiji kaalutlustel oli soovitav teatavate ajalooliste isikute mälestuse säilitamine, viies aga samal ajal nende pärandi kooskõlla ingsotsi filosoofiaga. Mitmed kirjanikud, nagu Shakespeare, Milton, Swift, Byron, Dickens ja mõned teised, olidki juba tõlkimisel: kui sellega oleks valmis jõutud, oleksid nende originaalteosed koos kõige muu minevikukirjandusest säilinuga läinud hävitamisele. See tõlkimine oli aeglane ja vaevanõudev tegevus ja polnud loota, et sellega oleks enne XXI sajandi esimest või teist aastakümmet maha saadud. Oli olemas ka suur hulk puht utilitaarset kirjandust - hädavajalikud käsiraamatud ja muu säärane, mida tuli samal kombel töödelda. Just peamiselt sellest, et anda aega ettevalmistavaks tõlketööks, oligi lõplik üleminek uuskeelele määratud alles aastale 2050.